V. VERESAEV

fără drum

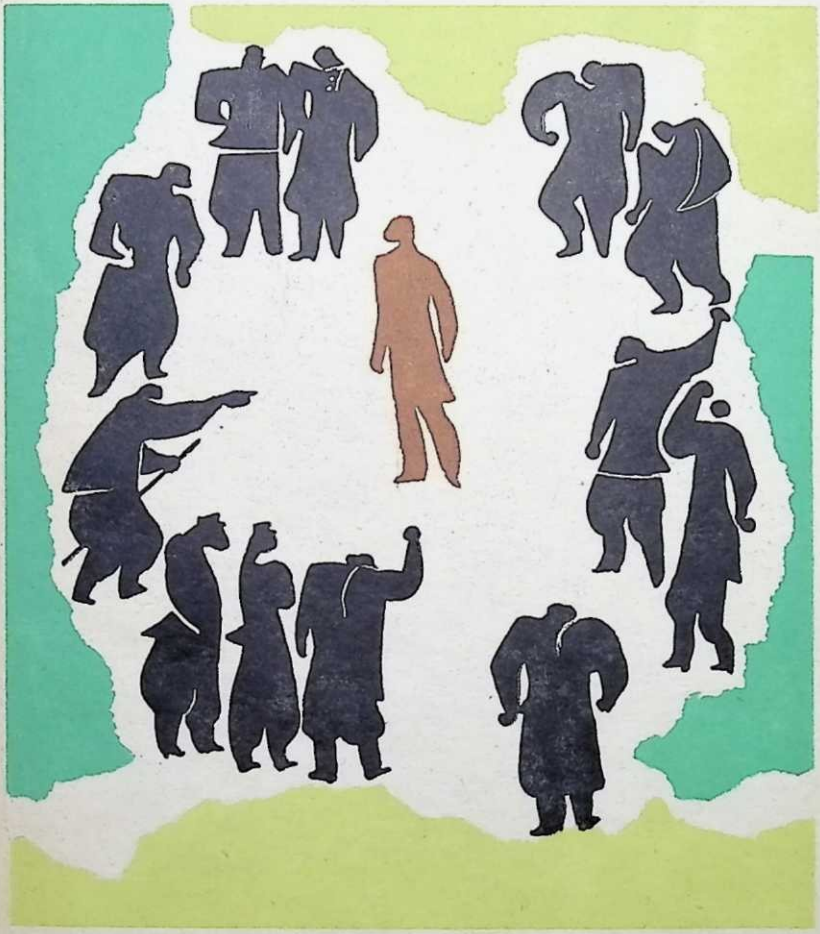

Editura pentru Literatură Universală

V. VERESAEV

FĂRĂ DRUM

ÎN ROMÂNEŞTE DE ALICE GABRIELESCU şi IGOR BLOCK

Editura pentru Literatură Universală
Bucureşti, 1968

Coperta de *Bogdan Stihi*
Culegere din : *B. Bcpccace*
Coßpanne **COIIIIICÍIHÍÍ** *a* **unni TOM.IX**
ßiiCinOTCita „orOIIIÎK'' Ha^arenbCiBO ,,ITPABÎţA”
MOCKBA. 1901

1
E N I G M A

Ieşisem afară din oraş, depărtîndu-mă mult. Lăsasem în urmă larga vale adîncită în care pîlpîiau slab luminile. Dintr-acolo ajungeau pînă la mine zgomote nedesluşite, huruit de roţi şi frînturi de cîntec ; era zi de sărbătoare şi deasupra oraşului învăluit în praf se înălţau rachete şi focuri de artificii. în jur, stăruia însă liniştea. De o parte şi de alta a drumului îngust, mărginit de sălcii pletoase, fremătau lanurile de secară şi cînta încet pitpalacul. Pe cerul albastru licăreau stele.

Drumul drept, bine bătătorit, îşi desfăşura panglica cenuşie prin iarbă, pierzîndu-se în depărtare. Mă afundam tot mai mult în beznă şi liniştea mă învăluia tot mai deplin. Din faţă bătea un vînt călduţ, mîngîindu-mi părul cu un susur neîntrerupt ; aducea cu el miresme de secară dată în pîrg şi încă de ceva, greu de definit, dar care, cu prezenţa sa, mă făcea să simt mai adînc noaptea, vara, necuprinsa întindere a lanurilor.

Treptat, punea tot mai mult stăpînire pe mine simţămîntul straniu, dar de mult cunoscut mie, al unei nostalgice nemulţumiri. Noaptea îmi apărea uimitor de frumoasă. Eram dornic să mă simt desfătat, s-o gust din plin. Ştiam însă din experienţă că ea mă va istovi doar, că aş putea să hoinăresc pînă în zori şi tot nemulţumit şi trist m-aş întoarce acasă.

De ce ? Nu pot să înţeleg... Eu unul nu pot privi decît cu un zîmbet stăruinţele poeţilor şi ale vechilor filozofi de a atribui viaţă naturii ; pentru mine, natura, în întregul ei, e ceva mort.

Nu are suflet, nici libertate...

Dar în astfel de nopţi ca aceea, raţiunea amuţeşte, începe să mi se pară că natura posedă totuşi o viaţă a ei,
5
unică, misterioasă şi imperceptibilă ; că dincolo de sunetele şi culorile schimbătoare dăinuie nu ştiu ce frumuseţe eternă, statornică şi cumplit de greu de pătruns. Simt că nu pot să înţeleg frumuseţea aceasta, că nu sînt în stare s-o percep în plinul ei, şi puţinul pe care mi-1 dă mă face doar să tînjesc după rest.
Niciodată încă starea aceasta de spirit nu pusese stăpînire pe mine cu atîta putere ca atunci.
Luminile oraşului dispăruseră de mult din vedere. De jur împrejur se întindeau holdele. La dreapta, dominînd marea galbenă de secară, parcul secular al unui conac se înălţa întunecat. Liniştea nopţii era plină de mişcare şi de sunete nedesluşite. Deasupra lanurilor stăruia parcă o respiraţie largă, molcomită ; în bezna depărtărilor mi se păru că aud ceva ca un cântec, ori un plescăit de apă, sau ca un geamăt înăbuşit; să fi ţipat oare în tăriile cerului vreun bîtlan alungat din cuib de cine ştie ce spaimă, sau orăcăise vreo broască din balta aflată pe-aproape ? Numai Dumnezeu ştie. Aerul călduţ se revărsa în valuri line, stelele clipeau ca şi cînd ar fi fost vii. Totul răspândea un calm profund şi o deplină mulţumire de sine ; fiece spic legănat de vînt şi pînă şi cel mai slab sunet se simţeau parcă la locul lor, numai eu stăteam în faţa nopţii acesteia singuratic şi străin de toate.
Noaptea îşi trăia viaţa. îmi era necaz că în afară de mine nu mai era în preajmă nici o altă fiinţă omenească. Deşi simţeam că nopţii îi era cu totul indiferent dacă o vede cineva ori nu, şi cum anume o priveşte. Dacă eu nu m-aş fi aflat acolo, şi chiar dacă toată suflarea de pe întreg globul pămîntesc s-ar fi stins, noaptea ar fi continuat să radieze de frumuseţe şi să nu-i pese cîtuşi de puţin că atîta splendoare se irosea degeaba, fără a bucura, fără a mîngîia pe nimeni. Dinspre apus veni o pală slabă de vînt,. aplecînd duios căpşoarele florilor de cfcnp, unduind

holdele de secară şi fremătînd în frunzişul des al teilor din parc. Mă simţeam atras spre desişul negru al teilor şi mestecenilor. Ştiam că nu voi întîlni pe nimeni acolo : conacul aparţinea unei moşieriţe bătrîne, Iarţeva, şi împreună cu ea stătea numai fecioru-său, student; era un băiat timid de felul lui şi taciturn, totuşi, rareori şedea acasă, fiind mereu invitat de moşieriţele din împrejurimi

6

şi de doamnele de la oraş. După cum se spunea, cînta minunat la vioară şi profesorul lui din Moscova îi prevedea un viitor strălucit.

Am luat-o pe hat spre parc, am trecut şanţul năpădit de urzici şi am sărit gardul de nuiele aplecat într-o rînă. Sub copaci era întuneric, linişte, şi mirosea a iarbă udă de pădure. Cerul părea aici mai întunecat, iar stelele – mai luminoase şi mai mari decît pe cîmp. în jurul meu, liliecii săgetau văzduhul cu un fîlfîit de aripi abia auzit şi mi se părea că disting în aer zbîrnîitul unor corzi slab întinse. Din copaci parcă picura uşor ceva. în iarba înaltă dindărătul teilor se auzeau foşnete şi o foiala nedesluşită. Şi aici, şi în tot înconjurul parcului, se trăia o viaţă tainică, aparte...

La răsărit începea să se lumineze, dar stelele străluceau cu aceeaşi putere deasupra sălciilor de la stăvilar ; jos, la poalele dealului, luciul iazului se aburea ; uşa cabinei de baie, lăsată deschisă, scîrţîia bizar în liniştea din jur. Un cristei ţipa monoton : „ci-ci ! ci-ci !” şi ţipătul lui răsuna calm şi sigur în văzduh. Stelele clipeau calme, noaptea tăcea calmă şi ea, şi totul în jur respira o deplină încredere în sine, armonioasă, netulburată şi dureros de enigmatică.

Obosit Şi aţîţat la culme, m-am aşezat pe o bancă. Deodată, undeva în spatele meu, aproape de tot, au răsunat sunete de vioară pe care cineva o acorda. Am întors mirat capul : dindărătul unor tufe de salcîm se ivea zidul alb al unui mic foişor; acordurile-veneau prin geamurile lui neluminate, larg deschise. Aşadar tînărul muzicant Iarţev

era acasă... Cînd a început să cînte, m-am ridicat să plec : sunetele omeneşti, artificiale, mi se păreau o jignire adîncă adusă celor din jur.
înaintam încet, călcînd cu băgare de seamă prin iarbă, nu cumva să trosnească vreun vreasc. Iarţev oînta...
Era o muzică ciudată şi simţeai numaidecât că este o improvizaţie. Dar ce improvizaţie ! Trecură cinci minute, zece, şi eu stăteam încă locului, ascultînd avid.
Sunetele se revărsau sfioase, nesigure. Căutau parcă ceva, ca şi cînd s-ar fi străduit să exprime o idee care nu se lăsa exprimată. îţi reţineau atenţia nu cu melodia – la drept vorbind, ea nici nu exista – ci tocmai cu această
7
căutare, cu nostalgia unui neştiut altceva, pe care îl adăstai fără voie. îndată va urma *adevărata melodie,* îmi ziceam. Dar sunetele continuau să se reverse tot nesigure şi stăpînite. La răstimpuri, desluşeam în ele ceva – nu o melodie, ci doar o frîntură, o aluzie la melodie, dar atît de ciudată, încît inima-mi îşi înceta bătăile. Dintr-o clipă în alta, mi se părea, va dibui el tema, şi atunci sunetele sfioase, în continuă căutare, se vor revărsa într-un cântec solemn, nepământean, de un calm divin. însă, după cîteva clipe, strunele vibrau ca un plîns stăpînit : aluzia rămînea neînţeleasă, marea idee ivită pentru o clipă dispărea cu desăvîrşire.
Ce însemna asta ? Oare şi un alt om simţea în clipele acelea ceea ce simţeam eu ? Fără îndoială că aşa era : ***lui,*** noaptea asta i se înfăţişa ca şi mie : o enigmă chinuitoare, cu neputinţă de dezlegat.
Deodată, răsună un acord violent, nerăbdător, urmat de un altul şi de încă unul, iar de sub arcuş se revărsă un potop de sunete năvalnice, învălmăşite. Părea că un om încătuşat se străduia, furios, să-şi rupă lanţurile.
A fost ceva cu totul nou şi neaşteptat. Se simţea însă că tocmai asta şi trebuia, că nu mai era chip de rămas în starea de mai înainte, pentru că aşa, prea sterpe erau toate, prea mare deznădejdea... Acum nu mai răbufneau

în cânt lacrimile acelea sfioase, nici desperarea ; fiecare notă degaja forţă şi o înfruntare îndrăzneaţă. Ceva continua să lupte cu înverşunare şi imposibilul începea să devină posibil; părea că ar fi de ajuns numai o sforţare mai mult şi lanţurile groase se vor sfărîma ân bucăţi ; atunci va începe o luptă grea şi inegală. Din muzica aceea răzbea însă atîta tinereţe, atâta încredere în forţele proprii si un atît de mare curaj, încît pentru rezultatul luptei nu mai aveai nici un fel de temeri. „Iar dacă nu-i nici o speranţă, noi cuceri-vom speranţa însăşi !”, păreau să promită acordurile acelea viguroase.

Ascultam în extaz, ţinîndu-mi răsuflarea. Noaptea tăcuse, asculta şi ea, asculta, înfiorată şi uimită, vârtejul de sunete pătimaşe, răzvrătite, străine de ea. Stelele păliseră, clipeau mai rar, mai şovăielnic ; pîcla de pe iaz parcă îngheţase ; mestecenii stăteau nemişcaţi, cu ramurile aplecate a mîhnire, şi totul în jur încremenise într-o

8

tăcere desăvîrşită. Deasupra tuturor se înstăpâneau sunetele instrumentului mic şi plăpînd, dezlănţuite din foişor, şi sonorităţile acelea păreau că se revarsă deasupra pămîntului ca bubuituri de tunet.

M-am uitat în lături, cuprins de un simţămînt nou şi ciudat. Noaptea era aceeaşi, cufundată în frumuseţea ei, şi la fel de enigmatică. Dar o priveam acum cu alţi ochi : totul din preajmă devenea pentru mine un superb acompaniament neauzit la sunetele acelea care luptau şi sufereau.

Acum înţelegeam bine, totul îmi apărea pătruns de o frumuseţe adîncă, uluitoare, dar apropiată inimii mele. O frumuseţe umană care lăsa în umbră, estompa, fără a o distruge, frumuseţea *cealaltă,* rămasă tot atât de îndepărtată, tot atît de neînţeleasă.

în noaptea aceea, m-am întors pentru prima oară acasă fericit şi satisfăcut.

1887—1895

P R I M UL I M B O L D

I

în seara aceea am stat mai tîrziu ca de obicei. Ploaia răpăia pe acoperiş, în grădină fremăta frunzişul, iar de undeva de sus, dincolo de pereţi, se auzeau căzînd picuri repezi, la intervale regulate. Afară totul se învălmăşise într-un vuiet nedesluşit, făcînd în schimb atmosfera din sufragerie deosebit de intimă. Samovarul se stinsese.

Şura se lipea strîns de mama, care, mîngîind-o pe cap, ne vorbea cu mîhnire în glas :

— An cu an moşia dă venituri tot mai mici, pămîntul e ipotecat şi răsipotecat, nici procentele la bancă n-avem cu ce le plăti. Tatii nu i-a mai rămas altceva de făcut decît să-şi ia o slujbă. Pentru asta va trebui să meargă la Pojarsk, cale de două sute de verste. Cine ştie cînd i-or da un concediu ; pînă atunci, o să stea singur-singu-rel... Şi tare n-ar vrea să plece ! Ieri mi-a spus : „Să mă duc la Pojarsk, şi să n-o mai văd pe Şurka, să nu-i văd ochişorii, obrăjorii ?” Aşa a zis, rimînd : „ochişorii-obră-jorii”... încheie mama cu un suris slab.

— Dar de ce să plece, mămico ? întrebă repede, pe un ton de implorare, Liza. Spui că n-avem bani. Dar am putea să mîncăm pîine neagră, în loc de albă. Şi apoi, de ce atîtea prăjituri ? Ne putem foarte bine lipsi de ele. Banii s-ar putea economisi, şi atunci tata n-ar mai trebui să plece.

— Puţin folos am avea din asta, Liza... Tu intri la liceu, peste vreo trei ani Mitea merge la universitate. Şura creşte şi ea. Pentru toate trebuie bani, mulţi bani... Lip-sindu-ne de prăjituri nu facem mare lucru.

Mama căzu pe gînduri. Katia, sora noastră mai mare, cosea la maşină. Ţăcănitul uniform al roţii răsuna solitar

în sufragerie, fără să se amestece cu zgomotul ploii şi al vîntului de-afară.
— Nu, zău, de ce tot stă acolo la el, în birou ?... vorbi din nou mama. Vasili Alexeevici, vino, scumpule, aici ! îl chemă ea pe tata. Zău aşa ! N-a mai rămas decît o săptămînă, şi tu stai mereu închis, cu nasul în hîrtii. Lasă, mai ai vreme.
Tata tuşi, se ridică, şi, îndreptîndu-se din şale, intră în sufragerie... Faţa lui slabă arăta obosită, ochii priveau ca întotdeauna cu o căutătură sumbră şi îngrijorată.
— Nici nu te mai vedem ! Hai, stai cu noi măcar un pic.
— Trebuia să închei conturile pe iunie... Plouă în-tr-una : auzi ?... De cinci zile nu mai conteneşte. Au să putrezească grinele pe cîmp.
— Barometrul ce spune ?
— Ei, barometrul ! Tata dădu din mînă, semn că nu se încrede în el, se aşeză pe canapea şi îşi aprinse o ţigară. Ce te uiţi aşa la mine, gînganie mică ? o întrebă cu duioşie în glas pe Şura, gădilînd-o uşor.
Şura se făcu ghem şi, oprindu-i mîna, schimbă o privire cu Liza.
— Tăticule, am să-ţi spun ceva !
— Ei, ce-ai să-mi spui ?
— Ştiu o poveste.
— O poveste ? Hai, spune-mi-o !
Şura privi din nou la Liza, zîmbind cu înţeles. Liza se îmbujora uşor.
— Mi-a spus-o Liza.
— A, aşa ! Ei hai, vino colea pe genunchi şi spune-mi-o şi tu mie ! Şura i se urcă pe genunchi, răsuflă o dată adînc, mai schimbă o privire cu Liza şi, zîmbind, îşi potrivi şorţuleţul.
— Au fost odată trei fetiţe... mici. Două fetiţe aveau mamă, cealaltă fetiţă era... Cum se zice ? Ştii, n-avea mamă. Cum se zice cînd o fetiţă n-are mamă ? ă-ă...
— Se zice că e orfană.

— Da, orfană. Aşa. Cele două fetiţe erau rele, dar mama lor le iubea...
— Şura povestea fără grabă, cu un zîmbet abia desluşit pe buze. Liza, în schimb, era tare tulburată ; nu-şi
11
lua ochii de la Şura şi părea gata, în fiece clipă, să-i sară în ajutor. Dar Şura se descurca bine.
Tata o asculta, zîmbind şi jucîndu-se cu cheiţa de la ceas.
— A dansat, a dansat şi şi-a pierdut un pantofior. Regele s-a uitat la el şi a întrebat al cui este. Dar Maşecika plecase repede acasă...
— Şura ! Cendrillon ! o corectă îndată Liza.
— *Sandi...ho...*
Şura rămase o vreme tăcută.
— Liza, nu s-ar putea să-i spun mai bine Maşecika ? *Sardilio* e un nume aşa de greu !
— Spune-i scumpete, cum vrei, n-are a face, o încuraja tata. Ei, mai departe ?
— Şi regele a luat pantofiorul, s-a uitat la el... Era un pantofior aşa de mic şi drăguţ ! Regele 1-a luat şi a zis : fata căreia i s-o potrivi... fata aceea îmi va fi mamă.
— Adică soţie, nu ? spuse, zîmbind tata.
— Da, da, soţie !... Şi atunci s-au pornit soldaţii... Au luat o fetiţă – ştii, pe una din cele rele – dar ea avea un deget prea lung. Maică-sa i-a şoptit : taie-ţi degetul ! Regele a venit, s-a uitat şi a văzut că pantofiorul se potrivea tocmai bine. Deodată...
Un zîmbet triumfător lumină faţa Surei, ochii i se micşorară într-o căutătură şireată.
— Deodată, au trecut nişte porumbei ! Zburau şi dădeau din aripi... Toţi s-au mirat : ce-or fi vrînd ? Iar porumbeii zburau şi cîntau :
Uită-te, măria-ta, Că degetul sîngera !
S-a uitat regele şi... A, asta-mi erai ? Marş afară !
Pufnirăm toţi în rîs. Şura tăcu, uitîndu-se cu mirare la noi : nu se aşteptase de loc să rîdem. Tata o cuprinse în braţe şi o acoperi de sărutări.

— Ah, Şurka, Şurka ! o alinta el şi rîdeâ cu hohote. „Marş afară !” – minunat... Ha-ha-ha !
în fereastra de la antreu răsună o bătaie puternică, făcînd să se zgîlţîie geamurile în cercevele. Amuţirăm cu toţii, uitîndu-ne unii la alţii. Urmă altă bătaie şi apoi altele, tot mai dese şi mai puternice.

12

Tata se ridică nedumerit.
— Cine-i acolo ?
Dădurăm buzna cu toţii în antreu şi cu deschisei fereastra. Vîntul rece şi jilav mă plesni in faţă ; în bezna de nepătruns nu se vedea nimic.
— Cine-i acolo ?! strigai speriat.
Din întuneric, o voce sugrumată îmi răspunse :
— Eu sînt, domnişorule. Aleoşka de la moară ! La-să-mă înăuntru şi cheamă-1 îndată pe boierul ăl bâitrîn !
Descuiai uşa. Aleoşka intră. Era galben la faţă, cu părul vîlvoi, fără căciulă şi desculţ. Cămaşa udă i se lipise de trup.
— Ajută-ne, boierule ! Ne ia apa !
— Cum vă ia apa ?! Ce s-a întîmplat ?
— A trecut peste stăvilar şi n-o mai putem opri. A potopit Gorodişce [1] şi pătrunde sub moară. Acuşi ia casa pe sus... Stăpînul m-a trimis la dumneata, poate îi dai pe băieţi in ajutor... Of, ce-i acolo !
— Doamne, Dumnezeule ! Mama se închină îngrozită. Tata tuşi o dată şi chipul i se întunecă, aşa cum se
întîmpla totdeauna cînd era tulburat de ceva.
— Cum de-a năpădit aşa ? întrebă. Doar aţi ridicat stavilele, nu ?
— Asta e, că nu le-am ridicat ! Cine putea să ştie ? Apa creştea încet, ne-am gîndit că avem vreme să-i dărn drumul oricînd : de ce s-o irosim degeaba taman înaintea măcinişului ? Şi cînd a venit o dată, a şi crescut cu trei sferturi... Acum nu-i chip să te apropii de stavile, apa năvăleşte peste ele... Cică moara a de sus, de la Boguciari, a şi luat-o apa.

— Du-te, Mitea, şi scoală-i repede pe muncitori, îmi porunci mama. Doamne, Dumnezeule ! Ce nenorocire !
— Spune-le să ia cu ei cangi şi odgoane, adăugă tata. Aleoşka stătea cu picioarele crăcănate, mişcînd din umeri pe sub cămaşa udă.
— Zi-le să vină cu căruţele, boierule, spuse el. Pe jos nu-i chip de răzbit, toată lunca e o apă.

[1] **Lunca Gorodlţce .....**

Î3

Dădui fuga în curte. Era un întuneric de să-1 tai cu cuţitul. Grădina vuia înfundat, ploaia lovea cu furie în acoperişul de tablă al casei, vîntul gemea, vîjîind prin văzduh. Totul în preajmă era neobişnuit şi înfiorător : în bezna rece, răscolită, stăruiau gemete, pîndeau nenorocirea, moartea...
Dădui buzna în şura unde dormeau muncitorii, dibuii patul prietenului meu Gherasim şi—1 scuturai să-1 trezesc. Dormea dus. Abia l-am deşteptat din semn. Multă vreme n-a putut pricepe nimic.
— Hai scoală odată, Gherasime ! S-a inundat moara. Repede!
— S-a i-nun-dat ?
Gherasim se ridică în pat, căscînd, şi începu să se scarpine în cap cu amîndouă mîinile.
— Haide, Gherasime ! Hai, că pînă veniţi voi, se îneacă oamenii acolo.
— Las' că nu se îneacă ei... Hei, băieţi ! Deşteptarea ! Semionîci !
Prin paturi, oamenii începură să se foiască.
— Ce este ? întrebă înfundat Vlas, vătaful muncitorilor.
— Trebuie să mergem la moară ! Hai, sculaţi-vă odată !
— La moară ? îngăimă adormit Vlas.
— Da sculaţi-vă, bre, diavolilor ! Ce staţi tolăniţi ? Gherasim sări jos din pat. Foiala de prin paturi spori.
Cineva întrebă posac din întuneric :
— La care moară ? Strigai desperat :

— Da sculaţi-vă odată ! E inundaţie la moară... Repede ! Moara de la Boguciarî a şi luat-o apa. Gorodişce e toată înecată.
Muncitorii începură să se dea jos din paturi.
îi spusei lui Vlas să ia căngi şi căruţe şi mă întorsei îndată în casă, urcîndu-mă sus la mine. Dibuii pe întuneric cizmele, le încălţai şi-mi pusei paltonul, dar nu găseam şapca. îmi adusei aminte că rămăsese în salon pe pervazul ferestrei.
— încotro, Mitea ? mă întrebă mama dînd mă repezii în salon după şapcă.
14
Răspunsei zorit:
— La moară, cu muncitorii !
— Ce-ţi trece prin cap ? Vrei să te îneci ori să răceşti ? Nu, drăguţule, e o prostie ! Nici nu te gîndi !
— Lasă-mă, cmă-mico, să merg şi eu ! zisei cu glas scăzut. Pe muncitori cum îi trimiţi ?
— Nu, nu şi nu ! Nici să nu te gîndeşti ! Cu muncitorii e altceva.
— Eu înot mai bine ca ei toţi, ş-apoi ieri, cînd m-am luat la trîntă cu Gherasim...
— Ascultă, te rog să mă slăbeşti cu poveştile asta. Nu se poate şi pace. Nici să nu mai vorbim.
Din birou se ivi tata.
— Ce s-a întîmplat ? întrebă el.
— Prostii ! Mi tea vrea să meargă la moară. Tatii i se întunecă faţa.
— Ce să cauţi tu acolo ? Ia, te rog astîmpără-te ! Las' că se face totul cum trebuie şi fără tine. Du-te mai degrabă la culcare, că e trecut de douăsprezece... La culcare, la culcare, copii ! se adresă şi surorilor. Haide ! Nici tu nu dormi încă, gînganie ?. Imediat în pat! Marş ! Un, doi, trei !...
Surorile spuseră noapte-bună şi ieşiră. Tata şi cu mama intrară în birou. Mai zăbovii o vreme în salonul rămas gol, apoi mă retrasei la mine.

în antreul cufundat în penumbră, desluşii lîngă geam o siluetă măruntă. Mă uitai mai bine : era Liza. îşi rodea unghiile, degetele îi tremurau şi se uita la mine cu nişte ochi strălucitori sub sprîncenele încruntate. îi întîlnii privirea şi, fără să vreau, mă oprii.
— Mi-tea !
— Ce vrei ?
— Mitea.. te duci acolo ? Răspunsei ursuz :
— Ai auzit doar că tata nu mă lasă.
— Nu ştiu... Eu... Şi se uită, speriată, în jur. Deodată, mă cuprinse furia.
— Ce, tu ? strigai, simţind că mă înăbuş. De ce stai aici ? Vezi că e aproape unu, trebuia să te culci de mult Te spun tatii, să ştii, că umbli noaptea...
Şi plecai grăbit.

15

II

Pe cînd mă urcam sus la mine, inima îmi bătea cu putere în piept, genunchii îmi tremurau şi se îndoiau. Statui o vreme în mijlocul camerei, apoi mă dusei la geam şi-1 deschisei. Vîntul îmi aruncă în faţă stropi mărunţi de ploaie. Cerul era aşa de negru, încît nu desluşeam pe el nici siluetele copacilor al căror frunziş fremăta în faţa geamului. Am scos capul pe fereastră şi m-am uitat la stingă, în curte.
In întuneric se mişcau luminile palide ale felinarelor ; licărul lor tremurat cădea cînd pe botul unui cal, cînd pe codirişca unei căruţe, cînd pe faţa încruntată a vreunui muncitor. Vuietul vîntului se învălmăşea cu vocile groase şi adormite ale oamenilor, cu nechezatul încordat al cailor. Simţeam crescîndu-mi în suflet un simţămînt vag şi tulburător. Urmăream ca vrăjit pregătirile şi tremuram tot mai tare.
Muncitorii erau gata. Luminile felinarelor se mişcară mai repede, se auziră mai multe îndemnuri, apoi un scîr-ţîit de roţi şi totul se făcu nevăzut în beznă. Inima mi se potoli, deodată, încetai să mai tremur, tulburarea îmi trecu ; mă

retrasei de la geam, dar mă simţeam încurcat, de parcă aş fi căutat să mă justific faţă de mine însumi.
Deschisei alene un volum de Lermontov şi încercai să citesc. Era poetul meu preferat.
Nu-i ora despărţirii tristă Nici revederea – bucurie, Dacă trecutul nu există Şi viitorul nu te-mbie.
Doamne, ce şters e versul, cît de banal şi de inutil !... închisei scîrbit cartea şi scosei din nou capul pe geam.
Ploaia continua să toarne ; copacii se clătinau în bătaia vîntului şi gemeau înfundat. în larma stihiei dezlănţuite mi se năzăreau, venind de undeva de departe, ţipete desperate, trosnete şi vuiete.
în curte răsună un tropot de cal în galop, plescăind prin glod. O voce zorită strigă :
16
— Micola-ai ! Mergi şi ia vîslele de la Stepan Stepanîci ; le trebuie barca !
Inima îmi zvîcni bucuroasă în piept : cel care strigase era Gherasim. Venise de-acolo unde, în bezna dezlănţuită, clocoteau lupta şi munca. Şi iarăşi ceva îmi răscoli sufletul, tremurul de adineauri îmi cuprinse din nou spinarea şi umerii.
în curte licări iarăşi un felinar. Desluşii glasuri : Gherasim se ciondănea cu Nikolai, rindaşul.
— U-u, diavol crăcănat ! auzii vocea înfuriată a lui Gherasim. Nu înţelegi că de unul singur nu-i chip să mă descurc ? Pe aşa vreme !... Singur ! Eu care n-am mai pus niciodată mîna pe vîsle !
Ceea ce şovăia în adîncul sufletului meu ţîşni deodată deasupra, ca un val slobod şi puternic, copleşin-du-mă de bucurie. îmi pusei repede paltonul, şapca şi ieşii pe geam. Mîinile şi picioarele îmi alunecau pe cornişele ude, o frîntură de secundă văzui geamul de la parter, apoi mă prăbuşii în tufişurile de liliac.
Ştergîndu-mi de palton mîinile ude şi zgîriate, mă apropiai de cei doi.
— Ce este ? îl întrebai pe Gherasim.

Flăcăul se uită la mine şi, fără să-mi răspundă, se întoarse iar la Nikolai :
— Diavol crăcănat ! Nemernicule ! Haide odată, auzi ?! Fricosule !... Ce, crezi că pot singur ?
— Ţi-am spus o dată : cucoana mi-a poruncit să nu ies din curte, se oţări la el Mikolai.
— „Cucoana mi-a poruncit !”... Pocitule ! Fricosule ! Te ţii deoparte...
— Ia mai dă-1 încolo ! strigai eu cu dispreţ. Gheraska las' că merg eu !
— O-o ! făcu bucuros Gherasim. Brava, boierule !... Haidem !
Şi, vorbind, îşi săltă vîslele pe umeri. O luarăm la fugă prin parc.
Plescăind prin băltoace, traversarăm aleea de plopi, sărirăm gardul de nuiele şi o luarăm pe panta alunecoasă spre rîu.
Apa trecuse cu vreo doi stînjeni de linia obişnuită a malului. Departe, în beznă, se desluşea deasupra rîului,
ca o arătare slută şi neagră, cabina de baie, aplecată într-o rînă, pe jumătate cufundată în apă.
— Ehe... podeţul s-a dus ! observă Gherasim şi se opri. Poftim de mai ajunge acum la barcă !
Trînti vîslele jos şi se scarpină după ceafă.
Eu eram ca beat, toate pluteau uşor şi nedesluşit pe dinaintea ochilor mei şi toate, îmi închipuiam, se puteau face lesne şi repede. Fîşia largă de apă care ne despărţea de barcă sclipea şters. Mîinile îmi smulseră singure hainele de pe trup. îmi făcui vînt şi mă aruncai în rîu. Din pricina frigului, simţii o strîngere la piept. Apoi deodată tot trupul mi se încălzi, ca şi cînd aş fi turnat pe el apă fierbinte. Desprinsei barca de debarcader şi venii cu ea la mal.
Clănţănind din dinţi de frig şi de tulburare, mă îm-brăcai în zor. Acum copacii nu se mai clătinau în vînt, prin spărturile norilor scînteiau slab stelele. Ne urcarăm în

barcă, eu mă apucai să vîslesc şi ieşirăm pe mijlocul rîului. Apa ne luă la vale.
Parcul întunecat, scuturîndu-şi cu un răpăit slab picăturile de ploaie, rămase pe nesimţite în urmă. Printre crengi se ivi o luminiţă şi dispăru numaidecît. întunericul învălui barca. Pe luciul apei abia se desluşeau vîrfurile tufelor de pe mal, înecate. în jurul nostru, rîul curgea în şuvoaie negre, ca un şuier prelung.
Gherasim şedea nemişcat la cîrmă, cu capul în piept, şi se ţinea cu amîndouă mîinile de marginile bărcii. Mă simţeam nespus de vesel ; ca şi cînd m-ar fi înşfăcat un vîrtej şi m-aş fi lăsat, fericit, în voia lui. Şi mi se păreau atît de mărunte şi deşarte interdicţiile părinteşti şi şovăielile mele de adineauri. Apa şuiera la botul bărcii, vîslele se îndoiam şi trosneau în mîinile mele, barca zbura ca o rîndunică.
Gherasim rupse tăcerea :
— Gorodişce stă toată sub apă. E ceva de speriat ! Cînd am ajuns, caii nu voiau să treacă, dădeau să se întoarcă din drum. Băieţii au luat-o atunci pe ocolite, pe drumul Taidakului, ca să ajungă în crîngul de mesteceni.
Din depărtare, răzbătea prin beznă vuietul apei revărsîndu-se peste stăvilar. Gherasim tresări şi scutură din cap.
18
— Uite-o cum plescăie ! zise rînjind şi ciulindu-şi urechile. Vezi, cînd ne-o lua o dată înspre stăvilar, să te ţii băiete : drept în bulboană ne aruncă !
Rîdeam. Gherasim stărui să mă sperie :
— în bulboană cică stă dracul şi aşteaptă... Cînd te-o apuca o dată de picioare – hi-hi ! Să te văd atunci dacă mai rîzi !
îmi părea ciudat şi numai gîndul că Gherasim încearcă să mă sperie, închipuindu-şi că mi-ar putea fi teamă măcar un pic ! Dimpotrivă, mie îmi părea rău că mă pîndeau prea puţine primejdii ; aş fi vrut să dau şi mai mult vînt bărcii şi să intru drept în stăvilar.

Rîul cotea brusc la dreapta. Ocolirăm promontoriul. Deodată, se auzi vuietul apei în cădere chiar sub botul bărcii, deşi pînă la stăvilar mai aveam de parcurs vreun sfert de verstă. Departe, în beznă, pe costişa crîngului, clipeau luminiţele felinarelor. Prin vuietul apei răzbăteau tînguiri de femeie.

— Uite-i şi pe băieţii mei ; au ajuns ! spuse Gherasim, scrutînd întunericul. Ehe, s-a dus casa !... Ia-o înspre mal ! O luai de-a curmezişul şi ieşirăm pe malul inundat pînă departe. Lingă stăvilar, pe locul unde mai înainte se afla casa, clocotea acum în voie rîul. Sub şoproanele din curte se strînsese o apă neagră şi valurile ei şerpuitoare se izbeau de fereastra căsoaiei slugilor, rămasă în picioare.

III

Muncitorii abia ajunseseră la faţa locului şi se dădeau jos din căruţe, şuşotind între ei. Le ieşi înainte în fugă morarul.

— Uitaţi-vă, fraţilor, uitaţi-vă ! hohoti, scuturîndu-şi şuviţele ude de păr căzute pe faţa palidă şi grasă. Apa a potopit tot, nimic n-a mai rămas !... Uite casa – nu mai e ! A luat tot... Oameni buni ! Ne-a sunat ceasul morţii !

10

Desculţ şi descins, se învîrtea în jurul muncitorilor, arătîndu-le moara cu mîinile cuprinse de tremur.

— Copiii i-aţi scăpat ? îl întrebă Vlas cu asprime în glas, aruncînd de pe el sumanul de dimie.

— Slavă Celui-de-Sus, i-am scos ! Dar toată averea a rămas pe loc... Şi vitele, şi lada ! Cu şaptezeci de ruble în ea, fraţilor !... A rămas şi porcul în tindă ; auziti-1 cum guiţă !

Muncitorii se mişcau nehotărîţi în jurul căruţelor, des-făcînd odgoanele.

— O-of, păcatele mele !... se văicărea morăriţa, ghemuită pe nişte boccele, şi-ţi părea că se tînguie vîntul toamnei în horn.

Umil din muncitori, Afinoghen, un ţăran înalt, cu un aer îndrăzneţ pe faţa ciupită de vărsat, se îndreaptă deodată de spate şi aruncă în căruţă un odgon.
— Ia, băieţi, daţi bătaie ! strigă. Mă, pune mina pe cângi ! Ce stai ? Iacătă-1 şi pe Garaska cu barca !
Intrarăm în cercul de lumină şi ne apropiarăm de muncitori.
— Ehe, şi boierul e-aici ! Bravo ! spuse, fără mirare, Afinoghen.
Am zîmbit mîndru şi bucuros, dar întîlnindu-i privirea nepăsătoare, zîmbetul mi se strîmbă într-un surîs silit. Afinoghen sări în barcă şi-i strigă morarului :
— Ivanîci, hai cu noi ! Hai să ne arăţi unde-i lada. Ivanîci sări şi el în barcă şi se aşeză la cîrmă.
— Hai, boierule, du-ne la casă ! comandă Afinoghen. Apucai vîslele.
— Ia auziţi, fraţilor, cum mai trosneşte stăvilarul, zise unul din muncitorii rămaşi pe mal. De s-o rupe, vă ia pe toţi, cu barcă cu tot.
Mă uitai cu coada ochiului la Afinoghen şi pufnii în rîs :
— Ţie de ce ţl-o fi teamă ? Că doar n-o să te ia pe tine !
— Ia bagă un odgon prin inel şi ţine-1 de capăt, porunci Afinoghen.
Odgonul fu legat de botul bărcii. începui să vîslesc şi mă apropiai de casă. Afinoghen şi Ivanîci, urmaţi de

20

Gherasim, săriră în tindă. Eu rămăsei să-i aştept în barcă.
Luminile felinarelor aşterneau pe apă fîşii palide, tremurate. Pîlcul de muncitori de pe malul celălalt stătea neclintit ca o singură mogîldeaţă neagră, păstrînd tăcerea. Cerul se curăţase de nori, la răsărit începea să se lumineze. De după colţul casei se auzea huietul necontenit al apei ce năvălea peste stăvilar.
Deodată undeva – nu-mi putui da seama unde anume – ceva pîrîi înfundat, apoi bufni greu, cu un vîjîit prelung ; mă simţii tîrît cu barcă cu tot.
— Ho-o-o ! Ţine-1 bine, ţine-1 bine !!!

Barca începu să se salte ciudat şi deodată simţii o scuturătură puternică. Mă înţepenii instinctiv cu mîinile în banchetă, pentru o clipă mai văzui prin faţa ochilor cerul plumburiu, apoi în jurul meu totul se învîrteji cu un urlet asurzitor. Părea că mă luase un şuvoi uriaş, tîrîndu-mă undeva într-o prăpastie fără fund. Mi se tăiase răsuflarea...

Peste puţin simţii că stau culcat pe ceva moale şi jilav. Pămîntul se cutremura din pricina vuietului cumplit. Sării în picioare. **In** jurul meu nu mai era apă. Muncitorii veneau fuga spre mine. Alături se tăvălea în glod barca. Auzii glasuri bucuroase :

— Io-te că l-am ţinut ! Nu 1-a luat apa !

Priveam rîul fără să pot scoate o vorbă. Iureşul apei răsturnase o jumătate din stăvilar, smulsese roţile morii şi clătinase zdravăn hambarul ridicat pe stîlpi. Departe, dincolo de stăvilar, rotindu-se în clăbucii uriaşi de spumă gălbuie, răsăreau bucăţi de bîrne, de vreascuri şi roţi. Apa gonea nebună prin spărtură.

Fedosei, un omuleţ dolofan, se uita cu duioşie la mine şi sporovăia, uluit :

— Mare noroc că n-a nimerit boierul nostru în bulboană ! Văd, măi frate, că apa a spart stăvilarul şi-mi zic că s-a dus domnişorul nostru ! Locul e adînc şi n-o să-1 mai găsim. Ţin de capătul odgonului şi mă gîndesc că barca om scăpa-o noi, dar pe boier, nici gînd ! Şi dînsul, uite**-1** colea teafăr şi nevătămat !

— Doamne fereşte de ceasul rău ! oftă Vlas. Putea să se prăpădească flăcăul !... O, Doamne, Dumnezeule !

Scuturai din cap şi izbucnii în rîs.

— Ei, ce să mai vorbim de asta ! Nu m-a luat apa, sînt teafăr – ce mai vreţi ? Ce staţi aşa ? La treabă !

In vremea asta mă izbise expresia de pe faţa lui Afinoghen. Se uita la mine cu un zîmbet uşor, abia desluşit pe sub mustăţile rare ; cu un zîmbet ca acela s-ar uita cineva la un frate mai mic pe care l-ar fi scăpat dintr-o mare primejdie. Afinoghen se apropie de mine.

— Acuma, boierule, dumneata du-te acasă. Eşti ud leoarcă. E şi frig. O să se supere tăticu : de bună seamă c-ai plecat fără să-i ceri voie, nu ?
Zîmbii bucuros.
— Las' să se supere !... Şi-apoi nici nu mi-e frig. Dar nu era adevărat : tremuram varga ; paltonul ud
se făcuse scoarţă, iar cămaşa mi se lipea de corp, dîn-du-mi o senzaţie neplăcută.
Afinoghen, Vlas şi Ivanîci puneau la cale ce-aveau de făcut de-acum înainte. Cîţiva dintre muncitori îi ascultau, le scăpa şi lor cîte-o observaţie, iar ceilalţi se uitau la apa galbenă şi tulbure care se prăvălea, urlînd, prin spărtura din stăvilar. Kondratievna, nevasta lui Ivanîci, şedea mută pe boccele şi se uita la bărbatul ei cu o privire stinsă în ochii înroşiţi şi umflaţi de plîns.
Se luminase de-a binelea. La răsărit, geana cerului se aprindea tot mai tare ; de-acolo sufla vîntul rece al dimi-neţii. Mai statui puţin, mă mai uitai o dată la toţi, apoi o luai spre casă.
Nu mai trebuia să ocolesc. Slobozită, apa se retrăsese din Gorodişce, lunca ce despărţea moara de conac. O străbătui repede şi începui să urc la deal. Pe la mijlocul drumului, întorsei capul. Razele piezişe ale soarelui de dimineaţă dănţuiau voioase în băltoace şi pe otava udă şi scînteietoare a luncii. Dincolo, în crîngul de mesteceni, suspinau prelung grangurii ; în tăriile cerului cîn-tau de zor ciocîrliile.
La moară se muncea cu spor. Afinoghen şi Gherasim răzbiseră într-un chip cu totul miraculos în hambarul clă-dit pe stîlpi, în care şuvoiul apei izbea cu toată puterea. De cîteva ori, aşa cum mi se păru, clădirea trainică din bîrne se cutremură straşnic, dar prin ferăstruica ei tot mai zburau sacii de făină ; descriau un arc pe deasupra

puhoiului, apoi se izbeau de ţărm în nori de colb alb. Ceilalţi muncitori trecuseră de cealaltă parte a rîului şi se

străduiau să ridice stavilele, pentru a salva ce mai rămăsese din stăvilar.
Mă simţeam mîhnit şi ruşinat că plecasem. îmi venea în gînd să mă întorc. Dar era tîrziu şi acasă mi s-ar fi putut observa lipsa. Pornii mai departe.
De pe deal îmi ieşi, fugind în întîmpinare, o făptură omenească, bondoacă, în haine de culoare închisă. Mă uitam neliniştit la mişcările ei iuţi şi totodată stîngace. Oare cine era ?
Făptura se apropia tot mai mult. Tresării : era mama.
Părul rar îi ieşise de sub basma şi i se aşternea în şuviţe ude pe obraji ; paltonul îi era ud, stropit cu noroi, faţa arăta istovită de atîta grijă. Mă oprii, descumpănit. Ea venea în fugă, aluneca pe noroi, dădea de-a dreptul prin băltoace şi gropi, aţintindu-şi asupră-mi ochii strălucind de fericire.
Din două salturi am ajuns în faţa ei şi am luat-o în braţe. M-a strîns cu putere la piept şi m-a acoperit de sărutări.
— Slavă Domnului ! rosti, în cele din urmă, şi începu să-şi facă cruci, ridicînd ochii în extaz spre cer ; pe faţă îi lunecau lacrimi mari, luminoase.
IV
A doua zi mă deşteptai tîrziu.
în odaie stăruia pulberea aurie a razelor de soare străbătînd prin perdele ; o muscă se tot izbea de geam, făcîndu-1 să zbîrnîie. în casă era linişte ; dinspre şură se auzea zăngănitul uniform al coaselor bătute cu ciocanul.
Sării din pat plin de vioiciune, sătul de somn, şi mă apucai în grabă de îmbrăcat. în primele două-trei minute aproape că nu-mi amintii de cele petrecute în ajun ; îmi simţeam inima uşoară, eram voios şi faptele mi se perindau prin minte, aproape fără să fiu conştient de ele. Abia în timp ce mă spălam îmi adusei aminte toată

întîmplarea şi mă simţii pus în încurcătură. Mama, desigur, n-avea să spună nimănui nimic. Dar ieşirea mea nocturnă nu numai ei îi era cunoscută ; pe ea însăşi o

înştiinţase menajera Lipatievna. Iar femeia asta avea limba tare lungă... De altminteri, tulburarea mi se risipi numaidecît şi coborîi în sufragerie cît se poate de nepă-sător şi bine dispus.
Ceaiul se servise mai înainte. Katia mă aştepta în faţa samovarului stins, croşetînd nu ştiu ce. Mă întîm-pină cu o privire neobişnuit de lungă şi serioasă, apoi îşi plecă ochii în tăcere deasupra lucrului.
O întrebai ce se petrece acum la moară. îmi răspunse cam în silă, apoi îmi turnă ceaiul. în clipa aceea, din ca-mera alăturată, unde era dormitorul mamei, se auzi un geamăt prelung.
Tulburat, trăsei cu urechea şi mă uitai la soră-mea. îşi vedea mai departe de lucru şi numai buzele i se strinseseră într-o schimă de suferinţă. O întrebai :
— Katia, ce-a fost asta ? îmi răspunse abia auzit :
— Mama are o criză de reumatism.
îmi simţii inima strînsă. Katia şedea aplecată asupra lucrului, atentă la ceea ce făcea şi adînc mîhnită.
— N-a mai avut niciodată un acces atît de puternic : *a plîns,* adăugă ea, fără să-şi ridice ochii.
Deci, durerile erau cu adevărat de nesuportat, căci o ştiam pe mama plîngînd numai pentru noi.
Din dormitor ieşi tata, întunecat la chip şi răscolit, îmi aruncă o privire rece şi trecu în birou. Mă ridicai şi intrai, abia tîrîndu-mi paşii, în dormitor.
Mama, culcată în pat, mă privi cu un zîmbet frînt de suferinţă pe buzele muşcate. Lipatievna se foia, oftînd, prin preajma ei, potrivindu-i pernele. în cameră mirosea a iod. Lîngă fereastră Liza îşi rodea nervoasă unghiile, uitîndu-se cu coada ochiului la mama. Privirile noastre se întîlniră. Ea îşi întoarse, speriată, ochii în lături şi se încrîncenă toată. Mama mă sărută apăsat.
— Cum te simţi, scumpule ?
— Eu ? Bine... îngăimai.
— Vezi să nu fi răcit cumva. Mai ştii... O-o-o ! gemu deodată şi îşi muşcă buza cu putere. Lipatievna, draga

mea, dă-mi cutia cu pilule, zise apoi, abia trăgîndu-şi răsuflarea.
Rămăsei o vreme locului, apoi ieşii din cameră cu totul zdrobit.
Sus, la mine, mă aşezai la masă şi-mi luai capul în mîini. Doamne, ce-am făcut ?!
Ce m-a împins ieri la moară ? Ce-am căutat acolo ? O nebunie mă cuprinsese. îmi aminteam cum şuiera rîul în jurul bărcii dezlănţuite în goană, cum îmi zîmbise Afinoghen... Ce vesel eram atunci, şi cum mai voiam ca Afinoghen şi toţi ceilalţi să vadă ce curajos sînt, iar în vremea asta, mama... îi revedeam faţa, cea care mă întîmpinase ieri, radiind de dragoste şi fericire, apoi cea de azi, palidă, cu suferinţa întipărită pe ea. Şi nici o învinuire, nici măcar o aluzie !
Pe scară se auziră paşi grăbiţi şi o tuse seacă. încremenii : era tata.
Intră. Mă ridicai să-i dau bună ziua. Dar tata se îndreptă spre masă, fără a-mi lua în seamă salutul, şi se lăsă în jilţ.
— Voiam, amice, să stau de vorbă cu tine, zise cu un glas uşor sugrumat. Luă creionul de pe masă şi începu să-1 sucească în mînă. E adevărat că astă noapte te-ai dus la moară ?
Privind pe deasupra ochelarilor, îşi aţinti ochii la mine în aşteptare. îi răspunsei abia auzit :
— Da.
— Va să zică e adevărat ?... Şi eu care nici n-am vrut să cred cînd mi s-a spus... Mde, va să zică sîntem acum de capul nostru, ai ?
Tăcui.
— Va să zică nici nu ne pasă dacă tata şi mama ne-au interzis ceva ? Eu îmi sînt acum singur stăpîn, nu ? Ascult de primul impuls – ce-mi pasă mie de alţii ? Mama poate să se împotmolească în noroi, toţi ceilalţi n-au de-cît... Ce ne pasă nouă ?

Lăsă creionul pe masă şi începu să se plimbe prin cameră.
— Acum admiră-ţi opera, du-te şi auzi cum geme mama de durere... în schimb noi am scăpat de la înec purcelul morarului ! adăugă apoi şi zîmbi amar.

26

Continuam să tac. Tata tăcu şi el, plimbîndu-se mereu de colo colo. Apoi vorbi iar, ca şi cum ar fi discutat cu sine însuşi :
— Adică se poate să te laşi orbit pînă într-atâta, să uiţi în aşa măsură de toate ? Măcar puţin, cît de puţin să te fi gîndit la ceea ce faci ! Primul impuls – un impuls dement! Să te fi întrebat măcar de cît folos puteai fi acolo ; eşti doar încă un copil ! Iar ceilalţi erau toţi oameni zdraveni şi voinici ! Mă rog, era bine dacă răceai şi te îmbolnăveai de febră tifoidă ? Să zaci trei luni, să rămîi în urma colegilor şi să nu treci clasa... Şi încă era bine dacă te alegeai numai cu febra. Dar dacă te înecai ? Ce, ţie nu-ţi pasă de durerea şi de lacrimile noastre ?
Se opri dinaintea mea.
— Nu uita, băiete, că noi numai pe tine te avem. Eu şi cu maică-ta sîntem bătrîni, mîine-poimîine murim ; surorile în seama cui rămîn ? Ţie, băiete, îţi revin îndatoriri sacre şi tu nu ai voie să le priveşti cu uşurinţă.
Tata se liniştise cu totul ; vocea lui devenea tot mai blîndă şi mai duioasă. Dar, ciudat lucru : pe măsură ce treceau clipele, simţeam, tot mai mult că dispoziţia în care mă găsise tata se risipea. Ceva apăsător şi neplăcut prindea să-mi răscolească sufletul.
Tata făcu un pas spre mine ; voia, parcă, să mă îm-brăţişeze şi să mă sărute, părea că aşteaptă să-mi exprim părerea de rău. Eu mă mutam de pe un picior pe altul, apoi ridicai ochii şi în acel moment simţii aprin-zîndu-se în ei spontan, surprinzător şi pentru mine însumi, o scînteiere rece, răutăcioasă.

îmi întorsei repede privirea şi-mi muşcai buza. Nu ştiu dacă tata băgase de seamă. îmi puse cu blîndeţe mîna pe umăr şi urmă :
— Hai să nu ne certăm, dragul meu, dar ta rog ca de-acum înainte să nu se mai repete aşa ceva. îmi dau seama că nu te-ai purtat ca un băiat rău, dar trebuie totdeauna să te gîndeşti măcar cît de cît la ceea ce faci.
— Nu sînt vinovat ! trântii deodată răspunsul, înver-şunîndu-mă şi fără să ridic ochii.
Tata îşi lăsă mîna jos.
— Nu eşti vi-no-vat ?
27
Stăteam botos şi-mi muşcam buza. Tata mă întrebă din nou, dar cu alt glas :
— Tu, Mitea, nu te socoti vinovat ?
— Nu.
— A, atunci e altceva ! în cazul ăsta, desigur, se schimbă lucrurile. Dacă-i aşa, nici nu mai avem ce vorbi.
După asta, îmi întoarse spatele şi ieşi din cameră.
V
Am rămas împietrit pe loc. Se petrecuse ceva de ne-crezut, ceva îngrozitor, ceva ce nici nu putea fi calificat în vreun fel... „Nu sînt vinovat !” Minciună : eram vinovat, mă simţeam vinovat. Nu ştiu ce imbold stupid, neînţeles mie însumi, mi-a smuls acel groaznic „nu !”
Coborîi încetişor şi, luînd-o prin parc, ieşii pe cîmp.
Gîndurile mi se învîrtejau în minte, inima mi se făcuse ghem şi încremenise în piept. Pe deasupra lanului auriu de secară lunecau încet secerătorii, fără să se uite la mine, **stârnind** valuri după valuri ; albăstrelele de pe hat mi se păreau străine, tot aşa cum străine mi se păreau trilurile ciocîrliilor din tăriile cerului. Priveam fapta mea de la distanţă şi mi se părea de necrezut s-o fi putut săvîrşi. Deodată, un gînd îmi lumină mintea.
— Pentru numele lui Dumnezeu, ce mai aştept ? Să mă întorc îndată, să spun că nici eu nu ştiu cum s-a în-tîmplat, să-mi cer iertare...

„Nu \” auzii o voce mînioasă din străfundurile sufletului.
Şi mă cuprinse iarăşi, ca adineauri, răzvrătirea aceea în care furia se învălmăşea cu încăpăţînarea...
Mă întorsei acasă tîrziu seara, cînd se lăsa întunericul şi muncitorii veneau la culcare.
In parc mă oprii în faţa casei şi-mi aruncai privirea pe geam. în sufragerie se servise cina. Auzeam clinchetul cuţitelor şi al lingurilor, şi conversaţia domoală dinăuntru, îl vedeam pe tata, cum şedea lîngă geam, cu spatele la mine. Rămăsei în aşteptare. în sfîrşit, scaunele se

mişcară din loc şi tata se ridică. Fetele se apropiară de el să-i ureze noapte-bună. Tata le binecuvîntă şi le sărută.
Simţeam că-1 urmăresc tot timpul cu o privire îndărătnică şi rea. Mă speriai la gîndul că nutream un astfel de sentiment *faţă de el.*
In sufragerie se făcu linişte. Mai aşteptai puţin, apoi dădui să intru la mine neobservat. Dar mama încă nu adormise. Cînd treceam prin sală, m-a strigat. N-avui încotro ; îmi luai inima-n dinţi şi intrai, ferindu-mă să mă uit în ochii ei.
Stătea culcată în pat, sprijinită în perne, cu una din mîini bandajată ; mi se păru că în răstimpul acestei singure zile slăbise mult şi ochii i se făcuseră mari.
— Ascultă, Mitea... începu mama cu ochii ţintă la mine.
Mă uitam în lături, dar simţeam asupră-mi privirea ei tristă şi stăruitoare. Rămase o vreme tăcută.
— Desigur, ţi-ai cerut iertare de la tata, nu ? îmi muscai buza, încruntînd sprîncenele.
— Nu.
Ea se uita la mine în tăcere, cu multă atenţie. —- Nici măcar nu ştiu pentru ce ar trebui să-i cer iertare, zisei în şoaptă.
— Dragul meu, ce-i cu tine ? mă întrebă mama cu durere în glas. Dacă ai şti cît de mult l-ai supărat ! A venit să mă vadă şi nu l-am mai recunoscut, în aşa hal era de schimbat la faţă... Şi pentru ce, pentru ce ? Pentru că te-a mustrat cu blîndeţe că nu ne-ai dat ascultare ? Pentru

ce ? Oare un părinte nu poate *să ceară* nici măcar atît ? Ori tu te şi socoti un om independent ? Dragul meu, gîndeşte-te că nu ai decît cincisprezece ani !
Tăceam. Ochii mamei mă priveau cu o expresie de suferinţă şi de duioasă mustrare. .
— Da, poate că am să-i cer iertare ! am zis, în sfîrşit, cu glas slab.
Mama a răsuflat uşurată.
— Du-te, du-te, scumpule ! Du-te chiar acum, nu lăsa pe mîine. Dumnezeu să te aibă în pază !
M-am dus.
In biroul tatei era încă lumină. Am pus încetişor mîna pe clanţa uşii...
29
Dar cîteva clipe mai tîrziu şedeam sus la mine, înghe-boşat, cu privirea sumbră aţintită într-un ungher : du-cîndu-mă la tata, nu ajunsesem decît pînă la uşă ; acea forţă obscură de adineauri, neînţeleasă mie, mă oprise, răzvrătită, să trec pragul. Acum, mă simţeam cu adevărat un nelegiuit, şi încă unul dintre cei înrăiţi, incapabil de căinţă. Dar asta nu mă îngrozea : îmi muşcam crunt buza şi gîndeam : „Şi ce dacă ?”
Vedeam în faţa ochilor chipul mamei, blînd şi rugător, şi auzeam b'.amul şi indignarea celorlalţi... „Şi ce dacă ?” îmi ziceam, încruntat, pe un ton sfidător.
VI
Cînd am coborît dimineaţa la ceai, i-am găsit pe toţi adunaţi, afară de mama. De cum intrai, conversaţia în-cetă. Tata îşi ridică fruntea, măsurîndu-mă cu o privire rece şi mirată, ca şi cum s-ar fi întrebat nedumerit ce-o fi căutînd acolo necunoscutul acesta. Mă aşezai la masă îmbufnat, fără să dau bună-dimineaţa nimănui.
Tata întoarse capul, tuşi şi îşi văzu de paharul lui.
Ne băurăm ceaiul într-o tăcere desăvîrşită. Katia şedea severă, tristă, cu ochii aţintiţi pe faţa de masă. Liza tăcea, încrîncenată. Probabil aflaseră şi ele totul. Şura amuţise şi ea şi ne privea cu mirare.

Tata îşi goli paharul şi ieşi nurnaidecît. Tăcerea stăruia. Ne ridicarăm cu toţii tăcuţi de la masă. Mă apropiai de Liza.
— N-ai vrea, Liza, să mergi cu mine la Groapa lupului ? Azi se cară snopii – îi cară şi oamenii noştri, şi ţăranii din Şcepotievo.
îmi dădeam silinţa să vorbesc cu vocea mea obişnuită, dar în zadar : sunase cu totul nefiresc. Liza îmi aruncă o privire tristă şi supusă.
— Haidem.
O luarăm la vale prin parc. Mergeam, fluierînd, rete-zînd cu un băţ spinii şi scaieţii ce-mi ieşeau în cale. Liza păşea tăcută alături de mine.

30

— Mitea !
— Ce e ?
Făcînd o sforţare, îmi spuse cu sfială în glas :
— Mitea... să-ţi ceri iertare... de la tata... îmi încruntai fruntea.
— Iertare ? Pentru ce ? Liza nu răspunse.
— Te rog să nu-ţi bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala ! Soră-mea îşi plecă şi mai mult capul. Eu mă apucai
iar să dau cu băţul în scaieţi.
— Mitea, să-ţi ceri iertare ! spuse ea din nou abia auzit şi se uită la mine cu o privire în care se citea implorarea.
Ridicai furios din umeri şi iuţii pasul.
Tot restul drumului n-am mai schimbat o vorbă.
Ceva ne îndepărtase deodată pe unul de celălalt.
Din clipa aceea m-am închis în mine. Acum nu mai aveam pe nimeni de partea mea. Eram singur.
Trecură zilele una după alta... Singurătatea în care mă pomenii era deplină. Nu numai toţi cei din jur, dar şi propria-mi conştiinţă se ridica împotrivă-mi. Şi numai în adîncul inimii, în inconştient, tremura încordat, ca un resort răsucit, nu ştiu ce forţă nedesluşită, neînţeleasă mie. Forţa aceasta mă conducea, îmi arăta drumul şi tă-cea. Raţiunea, însă, o condamna cu hotărîre şi cu toată severitatea, iar eu nu găseam nimic de spus în apărarea

ei. Dar ce-are a face ! Rea ori bună, ţineam la forţa asta mai mult decît la mine însumi, mă lăsam cu totul în voia ei şi mergeam alături de ea împotriva tuturor.
Tata se purta cu mine ca şi cum nici nu-mi observa prezenţa. Mama, pe care reumatismul o ţintuise de pat, nu ieşea din dormitor. Pe figura mîndră şi întotdeauna calmă a Katiei citeam o dezaprobare atît de nemiloasă, încît îmi închipuiam că şi de s-ar fi întîmplat să mor, nici un muşchi nu i s-ar fi clintit pe faţă. Primeam atitudinea ei cu un aer semeţ, înfruntînd-o. Dar mai greu decît cu oricine îmi era să mă văd cu Liza : chipul ei era palid şi îndurerat, în timp ce ochii mă aţinteau cu o întrebare mută, nespus de apăsătoare... Şi nu-i puteam răspunde nimic la întrebarea ei.

30

în unele clipe parcă se limpezea ceva în mine şi mă priveam ca pe un altul ; atunci mi se părea ciudat că în trupul acela trăiam şi acţionam eu. în asemenea momente băgăm de seamă că tata a slăbit mult, că între sprîncenele lui s-a săpat o cută, care mai înainte nu era. Atunci mi se făcea milă de el, mi se trezea în suflet dorinţa de a ne împăca şi de a readuce totul în albia obişnuită. Dar dorinţa aceasta se mistuia repede şi iarăşi mă închideam în mine.
Timpul trecea şi în relaţiile dintre noi nu intervenea nici o schimbare. Eram încredinţat însă că între mine şi tata avea să se mai întîmple ceva, ceva neobişnuit, de care mă îngrozeam dinainte. Dacă el n-ar fi trebuit să plece aşa curînd, poate că lucrurile ar fi reintrat treptat pe făgaşul lor : dar pleca peste cîteva zile şi pentru multă vreme ; oare cum avea să se poarte cu mine la despărţire ? N-o să mă ia în seamă nici atunci, cum nu mă ia acum ? Cu neputinţă. Dar şi mai de necrezut îmi părea să mă aştept că îşi va lua rămas bun cu duioşie şi căldură. Trebuia, pare-se, să se petreacă între noi ceva deosebit...

VII

Şi iată, sosi, în sfîrşit, ultima zi.

Tata trebuia să plece la gară pe la zece seara. Dis-de-dimineaţă, toată casa părea întoarsă pe dos. Lipatievna aducea din spălătorie în sufragerie lenjeria călcată. în dormitor, sub supravegherea mamei, cameristele făceau valizele. în curte, Afinoghen ungea roţile trăsurii. Tata dădea ultimele instrucţiuni vătafului.
Am rămas la mine sus toată ziua. N-am coborît nici la micul dejun, nici la prînz. Mi-era groază să cobor : acolo trebuia să se hotărască totul. Mă străduiam să amîn clipa aceea. Jos, toţi se vînzoleau, strigau. Ciuleam urechile, ca un hoţ care se teme să nu fie prins.
Pe la ceasurile opt seara îmi luai inima-n dinţi şi coborîi în sufragerie. Toţi erau ocupaţi, astfel că nimeni

nu mă luă în seamă. Mă oprii tăcut lîngă fereastră. Pe lîngă mine treceau cînd unul, cînd altul, dar se părea că nu mă observă nimeni, ca şi cînd aş fi fost un obiect, bunăoară un scaun sau o masă spre care ar fi ciudat, să-ţi întorci capul.
Am stat aşa vreo jumătate de ceas.
„încă o oră-două şi va veni clipa...” mă fulgeră gîndul.
Şi atunci îmi dădui limpede seama că temuta clipă nu mă va ocoli. Pînă atunci o aşteptam şi atît, acum îi simţeam cu toată fiinţa apropierea de neînlăturat. Da, se va întîmpla *aievea,* şi nu cine ştie cînd, ci acum, îndată... Pe la zece totul se va sfîrşi într-un fel; acum e opt... Peste două ore...
Făcui cîţiva paşi prin sufragerie şi mă dusei iarăşi la geam. Groaza care mă cuprinsese, furia şi hotărîrea ne-strămutată făceau să-mi încetinească bătăile inimii.
„Doamne, de-ar trece mai repede !... Fie ce-o fi, numai să se termine odată...”
Pp geamul deschis intră înăuntru un gindac, dincolo de rîu se aprinse o luminiţă. Parcul era încă plin de ţîrîituri şi ciripeli, dar în aerul limpede începea să se reverse treptat liniştea şi o tăcere grea. Arborii nu mai fremătau, rîul abia îşi încreţea undele. Mă vrăjea calmul maiestuos din juru-

mi. Aş fi vrut să mor atunci, da, atunci, fără să mai aştept ceea ce avea să se întîmple.
în antreu tuşi cineva.
— Conaşule, poftim încoace ! auzii vocea lui Vlas. Ieşii.
Mergi de-1 cheamă pe tăticu. Mi-a ieşit cu totul din minte ! Am uitat să-1 întreb ce facem cu şipcile alea noi. Spune-i c-a venit Vlas.
Un rîs nervos mi se opri în gîtlej : poftim, şipci ! Parcă de asta îmi ardea mie acum, de şipcile alea nenorocite ! Tata şedea la biroul cel mic şi frunzărea nişte hîrtii. La intrarea mea îşi ridică brusc capul şi mă privi ţintă în ochi.
— Tată, a venit Vlas. Te roagă să ieşi o clipă.
— Cum ? strigă tata cu vocea înecată în lacrimi. Repetai timid.
— Te cheamă Vlas. E vorba de şipcile acelea noi.

33

Tata întoarse capul şi se apucă să scotocească printre hirtii.
— Bine... Imediat...
Ieşii. în sufragerie se punea masa pentru cină. Ţinînd în mîini o legătură de sfori, Nikolai trecu spre camera mamei, călcînd grijuliu cu cizmele lui mari. Ieşii pe terasă şi mă aşezai pe o treaptă. Acum aveam un gol în suflet, un pustiu fără simţăminte şi fără gînduri. Ca şi cînd capul mi-ar fi fost pus pe butuc.
Se servi cina. Toţi se adunară tăcuţi. Mîncarăm tot în tăcere, fără să ne uităm unii la alţii. Răceala apăsătoare care domnise toată săptămîna, de cîte ori ne adunam cu toţii, atinsese acum încordarea maximă. în sfîrşit, cina se termină. Tata se retrase din nou la el.
— Finaghe-en !... Pune caii la trăsură ! se auzi de pe peron glasul piţigăiat al Lipatievnei.
Nu ştiu de unde am prins curaj, dar mă dusei la mama. Nikolai lega ultima valiză. Cînd sfîrşi cu ea, le puse pe toate într-un colţ, una peste alta, şi ieşi.
— Mitea, auzii o voce stinsă, tremurată.

Mama aţinti asupră-mi o privire lungă, stăruitoare, care mă chema la ea. Făcui doi paşi înainte.
— Mitecika ! Cere-i iertare... lui tata... zise ea şi deodată se aplecă tare de mijloc şi izbucni într-un plîns neputincios.
înlemnii. In glasul ei desluşeam o notă nouă, pe care n-o mai auzisem niciodată pînă atunci : părea că plînge o roabă nevolnică, cerşind cumplitului stăpîn măcar un strop de milă.
— Uită-te la tata... In săptămîna asta... a îmbătrînit cu zece ani, abia rosti mama printre lacrimi şi suspine.
în mine parcă se rupse ceva încordat la limită.
— Mamă!... Mă duc... şoptii, simţind că mă înăbuş, apoi, eliberîndu-mi mîna din strînsoarea mîinii ei, ieşii încet din cameră.
Părea că mă conduce o forţă străină mie, fără să mă întrebe dacă vreau să merg ori ba. La uşa tatii mă oprii o clipă. Aceeaşi forţă mă împinse repede înainte. Intrai înăuntru.
Tata şedea la biroul cel mare şi nota ceva în carnetul de însemnări. Mă apropiai stînjenit şi spusei încet, cu ochii în pămînt :
— Tată, iartă-mă !
Tata se opri din scris, parcă mirat, şi-mi aruncă o privire rece.
— Să te iert ? Pentru ce ? Nu sînt supărat pe tine. Şi puse mîna pe creion. Am rămas tăcuţi aproape
un minut.
— Ce stai ? Du-te... Da, spune-le să tragă la scară, e timpul să plec.
— Iartă-mă repetai eu, aruncîndu-i o privire scurtă.
— Prea tîrziu, drăguţule ! zise tata cu tristeţe în glas. Acum trebuie să plec şi n-avem cînd sta de vorbă despre iertare. Mi-e să nu scap cumva trenul. Şi apoi nici nu sînt supărat pe tine. Ai tu nevoie să te iert ? Mă rog, te iert. Da, văd, ai într-adevăr mare nevoie de iertare.

Surise amar şi rămase tăcut. Nici eu n-am mai scos o vorbă, dar nici nu mă urneam din loc.
— O, Doamne ! exclamă deodată tata şi se prinse cu mîinile de cap. Meritam eu una ca asta ? Stau închis aici ca un prost, nu dorm nopţile... Cincizeci de ani n-am plîns şi acum a trebuit să aflu ce sînt lacrimile... O-o-o... O-o-o !... Dacă mi s-ar fi întîmplat mie una ca asta, m-aş fi aruncat de gîtul tatei cu lacrimi în ochi... cu lacrimi... Dar dumnealui puţin îi pasă !... Pentru dumnealui asta e o simplă formalitate !...
Se lăsă pe speteaza fotoliului şi izbucni în plîns.
Ridicai speriat capul : el, ***el*** plîngea în faţa mea !... Era ceva de necrezut, era îngrozitor. Mă repezii spre el, dar mă oprii îndată, lăsînd să-mi atîrne mîinile, neputincioase.
— Tăticule, iartă-mă !... zisei, buimăcit, uitîndu-mă la el cu teamă şi ruşine.
— Du-te, Dumnezeu să te judece !...
îşi lăsă capul pe braţe şi continuă să plîngă înăbuşit.
Mă uitam la el şi nu băgăm de seamă că şi mie îmi şiroiau lacrimile pe obraji. Toate cîte se petrecuseră în săptămîna din urmă îmi ieşiseră cu totul din minte ; nu mai vedeam decît pe omul acesta atît de stăpîn pe sine.
35
care plîngea acum în faţa mea ca un copil. Mă durea inima să-1 văd umilindu-se astfel şi-mi era milă de dînsul, dar mai ales înţelegeam cît de mult greşisem faţă de el şi cît de greu aveam să-mi răscumpăr vina.
— Pentru ce, pentru ce ? izbucni tata, acoperindu-şi ochii cu palma. Ai început să mă urăşti, văd limpede... Pe mine, care v-am dat viaţa şi numai la voi m-am gîndit. Nu e vorba de neascultarea ta ; pentru asta te-o judeca Dumnezeu. Dar mă ia groaza cînd mă gîndesc la impulsivitatea ta nestăpînită, oarbă, la însuşirea asta de a te lăsa cu totul orbit de patimă. Tu nu ştii unde duce asta, eu ştiu... îmi sîngerează inima cînd mă gîndesc ce te aşteaptă în viitor cu o fire ca a ta... Şi e de datoria mea – *de datoria mea,* pricepi ? – să te opresc, să te păzesc. Şi

pentru tot ce fac, ură şi vrăjmăşie în schimb !... Dumnezeu să te ierte ! Cîndva, mai tîrziu, ai să judeci mai bine lucrurile şi atunci ai să^mi dai dreptate...
— Tată... dragă tată... iartă-mă !... îngăimai, înecat de plîns.
— Crede-mă, dragul meu, nu sînt supărat. Dacă tu n-ai încredere în mine, dacă nu vrei să înţelegi câtă dragoste îţi port...
îl întrebai, zdrobit :
— Dacă nu acum, pot cel puţin să 9per că măcar mai tîrziu, cît de tîrziu, ai să mă ierţi ?
Nu-mi amintesc ce-a mai urmat; ţin minte numai că a fost un chin, ceva ca delirul unui vis.
Tata şi-a luat rămas bun de la mine duios, cu dragoste, m-a binecuvîntat şi m-a sărutat; văd ca prin ceaţă peronul casei, luminile felinarelor ce clipeau în beznă, îl văd pe tata în haină de drum, văd faţa mamei şi chipurile surorilor, sărutările, urările de adio şi de drum-bun... Apoi zornăi clopoţelul, caii se smuciră din loc şi trăsura se mistui în bezna nopţii.
Urcai la mine sus şi mă apropiai buimac de geam. în depărtare abia se mai desluşea clinchetul clopoţelului. De după frunzişul unui pin se iţea secera subţire şi străluci-

toare a lunii. Vîntul fremăta uşor în coroanele teilor.
„Totuşi, tu n-ai nici o vină !” îmi şopti sumbru un glas în adâncul sufletului.
Era acelaşi glas semeţ, înfruntător ; auzindu-1 din nou, mă copleşi desperarea. îl înăbuşii în mine şi rămăsei la geam cu ochii pierduţi în depărtare.

1889

F A R Ă D R U M

P a r t e a î n t î i

20 iunie 1892, Kasatkino

E ora trei din noapte. în urechi îmi mai răsună încă glasurile vesele ale fetelor, rîsetele lor stăpînite, şuşotelile lor... Au plecat, în odaie e linişte, dar în aer parcă mai pluteşte voioşia lor tinerească, molipsitoare, şi fără să vreau zîmbesc. Stau îndelung la geam. A început să se lumineze de ziuă ; în desişul parcului, cufundat în întuneric şi stropit de rouă, stăruie o linişte adîncă ; undeva departe, pe lîngă şură, latră cîinii... O pală de vînt rupe o rămurică uscată din vîrful unui tei ; rămurica, poticnin-duse în crengi, cade pe alee. Din spatele magaziei vine o mireasmă puternică de aluniş jilav. Ce bine e ! Stau şi nu mă mai satur privind ; sufletul mi-e plin de fericire, o fericire domoală, nedesluşită.

Şi piepiu-mi mai voios, mai larg tresaltă, Şi-aş vrea sămbrăţişez pe cineva...

Toate în jurul meu îmi sînt atît de cunoscute – şi siluetele copacilor, şi acoperişul de stuf al magaziei, şi sacaua de sub tei, cu hulubele rezemate în pămînt. Oare într-adevăr n-am mai fost pe-aici de trei ani ? Parcă abia ieri am văzut toate astea. Şi totuşi, cît de încet a trecut timpul !...

Da, nu prea bune amintiri am păstrat din aceşti trei ani. Să stai ca melcul în cochilie, să te uiţi speriat în jur, să vezi primejdia şi să-ţi dai seama că pentru tine singura salvare ar fi să te distrugi, să-ţi distrugi trupul şi sufletul, totul, ca să nu mai rămînă nimic din tine... Asta-i viaţă oare ? Gîndul că am trăit mereu astfel în aceşti trei ani mă umple de uimire.

,,De ce să mă dau după vremi ? Mai bine să se dea vremile după mine.” îmi amintesc deseori de aceste cuvinte semeţe rostite de Bazarov[1]. Ce oameni erau aceia î Cum mai credeau în ei înşişi ? Eu unul, însă, cred, mi se pare, numai într-un singur lucru şi anume în puterea

implacabilă a timpului. „De ce să mă dau după vremi ?” De ce ? Timpul nu răspunde ; te înhaţă fără să bagi de seamă şi te duce unde vrea el; e bine dacă şi drumul tău duce într-acolo, dar dacă nu ? Atunci degeaba îţi dai seama că mergi împotriva voinţei tale, degeaba protestezi cu toată fiinţa ta – el tot aşa cum vrea face. Iată în ce condiţii de trai m-am aflat eu. Timpul, greoi, mocnit, întunecat, mă împresura din toate părţile şi vedeam îngrozit cum atentează la tot ce aveam mai scump, la concepţia mea despre lume. La întreaga mea viaţă spirituală... Hartmann spune că toate convingerile noastre sînt rodul „inconştientului”, iar conştient noi nu facem decît să le căutăm temeiuri, mai mult sau mai puţin potrivite ; simţeam că undeva, acolo, în „inconştientul” acela insesizabil, se ducea o muncă ascunsă, trădătoare, necunoscută mie, şi că într-o bună zi mă voi pomeni căzut în puterea lui. Gîndul acesta mă îngrozea : vedeam mult prea limpede că adevărul, viaţa, totul, într-un cuvînt, se afla în concepţia *mea* despre lume, şi dacă mi-o voi pierde, voi fi pierdut totul.

Tot ce se petrecea în juru-mi nu făcea decît să mă întărească în credinţa că spaima mea nu era lipsită de temei, că puterea timpului e o forţă cumplită, că ea îl depăşeşte pe om. Prin ce minune oare se schimbase totul într-un răstimp atît de scurt ? Numele cele mai luminoase păliseră deodată, cuvintele mari deveneau vulgare şi ridicole ; altă generaţie luase locul celei de ieri şi nu-ţi venea să crezi că *aceştia* de azi erau doar fraţii mai mici ai înaintaşilor. în literatură se desfăşura lent, dar continuu, o întoarcere a frontului pe toată linia, şi asta nicidecum în numele cine ştie căror principii noi – o, nu ! Totul se înfăţişa cît se poate de simplu : nu era altceva deoît o renegare, o renegare generală, de masă şi – ceea ce te îngrozea mai mult – inconştientă. Literatura defăima cu straşnică stăruinţă tot ce fusese luminos şi puternic în

[1] **PersorxaJ din romanul** *Părinţi şi copii* **de Turghenlev.**

trecut, dar o făcea într-un mod naiv, parcă fără să bage ea însăşi de seamă, închipuindu-şi că promovează nu ştiu ce „precepte” ; în mâinile ei, flamura pură de altădată se prefăcuse de mult într-o cîrpă murdară, dar ea purta cu mîndrie această sacrosanctă emblemă, pe care o făcuse de ocară, chemînd cititorii în jurul ei ; cu inima îngheţată, fără o scînteie de entuziasm şi fără pic de credinţă, spunea lucruri în care nu credea nimeni...

Urmăream cu multă atenţie toate aceste prefaceri şi îmi părea rău de om, văzîndu-1 cât de docil şi inconştient merge acolo unde îl mină timpul. Totodată, însă, nu puteam să nu văd cît' de monstruoasă era şi situaţia în care mă aflam eu însumi : străduindu-mă cu desperare să mă ridic *deasupra timpului* (ca şi cînd lucrul acesta ar fi fost cu putinţă !), privind sceptic orice adiere nouă, mă condamnam la o inerţie totală ; mă pândea pericolul de a deveni „o aşchie cu totul stupidă” dintr-o „corabie cândva victorioasă'-. încurcându-mă tot mai mult în această contradicţie fără ieşire, înăbuşind în suflet dispreţul amar pe care mi**-1** purtam mie însumi, am ajuns pînă la urmă la rezultatul de care vorbeam mai înainte : singura salvare era să mă distrug, să mă distrug cu totul.

Nu mă autoflagelez, pentru că atunci aş începe neapărat să mint şi să exagerez faptele ; trebuie să mărturisesc însă că o asemenea stare de spirit nu prea îţi inspiră respect pentru tine însuţi. Priveşti în sufletul tău şi vezi ce rece e şi ce întuneric domneşte acolo, înţelegi cît de vrednică de plîns e teama neputincioasă faţă de cele ce se întîmplă în jur ! Şi ţi se pare că nimeni n-a mai trecut vreodată prin ceva asemănător, că tu ai fi nu ştiu ce monstru bizar, scos la lumină de timpul ciudat şi nedefinit al zilei de astăzi... E tare greu de trăit astfel. Pe mine mă salva numai munca ; fiind medic de zemstvă, am avut mereu de lucru, mai ales în ultimul an – o muncă grea şi de mare răspundere. Şi tocmai de asta aveam nevoie, să

mă dăruiesc cu toată fiinţa mea muncii, să mă *narcotizez* cu ea, să uit cu totul de mine – iată ce urmăream.
Acum serviciul meu a încetat. A încetat într-un chip surprinzător şi destul de caracteristic. Mai mult împotriva voinţei mele devenisem în zemstvă un fel de *enfant terrible;* preşedintele consiliului municipal nu-şi mai gă
40
sea liniştea la auzul numelui meu. Apoi s-a abătut în judeţ o epidemie de tifos, provocată de foamete ; am muncit patru luni la combaterea epidemiei care, la sfârşitul lunii aprilie, m-a doborît şi pe mine, iar cînd m-am făcut sănătos... am constatat că nu mai eram necesar. Situaţia era de aşa natură, încît *trebuia* să plec, ca să nu ajung să mă văd umilit... Ei, dar de ce să-mi mai aduc aminte ? Mi-am dat demisia şi am venit aici. Am venit să uit toate astea !...
Iată-mă în sufrageria spaţioasă a străvechiului conac ; pe masă clocoteşte samovarul ; lampa suspendată de tavan luminează puternic masa pusă pentru cină ; mai departe, prin unghere, e aproape întuneric ; pe tavan bîzîie adormite cîrduri de muşte. Toate geamurile sînt larg deschise şi prin ele se uită noaptea caldă de afară, din parcul scăldat în lumina lunii ; dinspre rîu se desluşesc slab rîsete şi ţipete de femei, laolaltă cu plescăitul apei.
Mă plimb prin încăpere în tovărăşia unchiului. în aceşti trei ani a îmbătrînit mult şi s-a îngrăşat, icneşte după fiecare frază rostită, dar a rămas la fel de cordial şi de guraliv; îmi vorbeşte despre perspectivele recoltei, despre secerişul care abia a început. O fetişcană voinică şi rumenă, cu basma pe cap şi desculţă, intră cu scrcbul sfîrîind în tigaie ; în trecere, dă în lături cu cotul uşa pe jumătate deschisă ; cîrdurile de muşte de pe tavan se pun în mişcare şi încep să bîzîie mai tare.
— Vezi, noi avem ceva ce voi n-aveţi, spune unchiul, zîmbind şi privindu-mă cu ochii lui bulbvicaţi şi miopi.
— Ce anume ? întreb, abia stăpînindu-mi un zîmbet.
— Muşte !

încă de pe vremea cînd eram student şi veneam aici vara, unchiul făcea observaţia asta, repetînd-o de fiecare dată, cuvînt cu cuvînt.
Mătuşa Sofia Alexeevna s-a întors de la scăldat; vocea ei puternică se aude din cea de-a treia cameră împărţind porunci.
— Palaşka, ia cearşaful şi pune-1 pe uşa din dormitor! Chemaţi odată băieţii la cină ! Unde-s ?... Aduce-ţi pîrjoalele, iaurtul, frişca din pivniţă... Hai, mai iute ! Unde-i Arinka ? A, s-au şi servit jumările ! Zice, intrînd zorită

şi aşezîndu-se lingă samovar. Ei hai, domnilor, ce mai aş-teptaţi ? Vreţi să se răcească jumările ? Aşezaţi-vă !
Sofia Alexeevna poartă o bluză albastră, veche, e pîrlită tare pe faţă, şi totuşi, prin întreaga ei înfăţişare aminteşte mult de o marchiză franceză din secolul trecut; părul încărunţit, zulufi parcă pudraţi, îi încadrează figura rotundă.
— Cum aşa ? Fără domnişoare ? întreabă unchiul. Se poate ?
— Se poate, se poate ! Să facă bine dumnealor să nu mai întîrzie !
— Nu, cu neputinţă. Ne sileşti să încălcăm codul ca-valerismului ?
— Ia lasă ! Vezi că Mitea vine de la drum şi îi e foame. Auzi-cavaler ! zice mătuşa Sofia, zîmbind ascuns.
— Ce să faci : dacă ţi se ordonă, trebuie să asculţi. Hai să ne aşezăm, Dmitri. Bem un rachiu şi ne apucăm de jumări.
Pune două păhărele unul lîngă altul, ia gărăfioara şi le umple.
— Cum se zice pe latineşte la rachiu – *aqua vitae ?* întrebă el.
— Da.
— Hm.....Apa vieţii”... Contemplă un răstimp păhărelele pline. Bine zis, spune apoi, ridicîndu-şi ochii la mine şi izbucnind într-un rîs în cascade. Ei, noroc !

Ciocnim, golim păhărelele şi începem să mîncăm.
— Sînt totuşi curios să ştiu unde-or fi domnişoarele ? întreabă unchiul, mestecînd cu poftă. Sînt îngrijorat.
— Mănîncă-ţi jumările şi nu-ţi face gîmduri, îi răspunde mătuşa. Iată fetele, se întorc acum de la scaldă.
în parc, pe dinaintea ferestrelor, răsună voci. Uşa cu geamlîc a terasei zăngăneşte şi se deschide larg.
Fetele intră în sufragerie gălăgioase. Ca după baie, au obrajii proaspeţi şi priviri vioaie. Părul negru al Nataşei, încă ud, îi cade pe spate ca o broboadă lungă. Unchiul observă şi se arată chipurile indignat.
— Nataşa, de ce umbli cu părul despletit ?
— Am plonjat în apă, răspunde ea, aşezîndu-se.
— Ei şi ?
42
— Sonia, dă-mi te rog şunca... Ei şi, părul trebuie lăsat să se usuce.
— De ce trebuie ? se miră unchiul, săltîndu-şi caraghios sprâncenele. Nu, nu se cade să umble o fată mare cu părul despletit! adăugă apoi, clătinând din cap.
Povaţa lui se iroseşte în gol; fetele îşi văd de mîncare şi, nu ştiu de ce, abia stăpînindu-şi rîsul, o necăjesc pe Lida. Lida roşeşte mereu şi se încruntă, dar cînd Sonia zice „Salvaţi-vă, fiecare cum poate lᴹ şi izbucneşte brusc în rîs, Lida rîde şi ea.
— Ce, Lida, te-ai aflat cumva într-o mare primejdie ? o întreb cu jumătate de gură, rîzînd şi eu fără să vreau.
Nataşa îmi aruncă o privire scurtă şi face un semn din ochi înspre taică-su ; asta înseamnă că este la mijloc o taină, care avea să mi se dezvăluie mai târziu.
— De ce n-ai luat şi macaroane la pîrjoale, Dmitri ? sare unchiul. Dă-mi să te servesc eu.
Şi îmi pune macaroane în farfurie.
— Macaroanele sînt mîncarea preferată a italienilor, mă informează el cu acest prilej.
Unchiul e o gazdă foarte primitoare, dar, vorbind drept, e cam plictisitor să stai în tovărăşia „celor mari”, şi apoi –

zău ! – ştiu doar de mult că italienilor le plac macaroanele.
Iată, vin şi băieţii. Mişka – un flăcăiandru voinic, de cincisprezece ani, veşnic încruntat şi bosumflat – se aşază tăcut şi ia îndată în primire jumările. Petka e cu doi ani mai mic decât el, dar e cu o clasă înaintea lui ; e un băiat scund, robust, cu capul mare ; a venit la masă cu o carte, s-a aşezat, şi-a sprijinit umerii obrajilor în mîini şi se apucă să citească.
— Ei, Mitecika, ia spune-ne ce-ai mai făcut în răstimpul ăsta ? mi se adresează Sofia Alexeevna, punîndu-mi mâna pe braţ.
Nataşa îşi saltă capul, cu ochii aţintiţi asupră-mi, în aşteptare. Dar eu n-am nici un chef să povestesc cu de-amănuntul...
— Zău, tuşico, n-aş avea de spus nimic interesant ; mi-am văzut de serviciu, de tratamente şi atâta tot... Spune-mi, te rog... cînd am trecut prin Şemetovo, am văzut la marginea satului o moară nouă – a cui e ?
43
— A lui Ustin ; nu ştiai ? E al doilea an de când lucrează...
Şi începe o lungă înşiruire a noutăţilor din sat. în încăpere e o atmosferă intimă ; pendula veche, punctată de muşte, ticăie monoton, prin ferestre se strecoară văpă-ile lunii... Sufletul ţi-1 simţi atît de liniştit şi împăcat! Toate fetişcanele astea s-au făcut fete mari; şi ce drăgălaşe sînt ! Oare în ce ape se scaldă acum „echipa fetelor”, echipa mea de altădată ? Aşa le spunea Sofia Alexeevna cînd, în vremea studenţiei, veneam aici să-mi petrec vara...
La celălalt capăt al mesei izbucneşte un urlet sălbatic, făcîndu-ne pe toţi să tresărim speriaţi.
— Ce s-a întîmplat ? strigă mînioasă mătuşa Sofia. Care a fost ăla ?
— Eu ! declară triumfător Petka.
— Păi sigur ; cine altul să fie ? Las' că-ţi arăt eu, zăpăcitule !
— Am terminat de citit, lămureşte Petka.

Unchiul îşi saltă capul şi roteşte ochii, ca şi cum abia s-ar fi trezit.
— A... ă... ce s-a întîmplat ? întreabă, icnind. Tot Petka, cu ţipetele lui sălbatice, ai ?
Nu-i răspunde nimeni. Mai icneşte o dată şi mai adaugă zahăr în ceai. Petka şade tolănit în scaun, cu gura căscată într-un zâmbet larg.
— Un strigăt lung, răscolitor... în inimă eu am simţit... Un strigăt înfiorător... nedesluşit... am slobozit... Hă-hă-hă ! Faină !
Şi cît se poate de mulţumit, Petka trage farfuria cu brînză de vaci şi şi-o umple pe a lui. Ceilalţi rîd, iar el amestecă plin de rîvnă brînza cu zahăr, ca şi cînd n-ar fi fost vorba de el.
După cină, unchiul propune :
— Vera Nikolaevna, n-ai fi dispusă să ne desfeţi şi azi cu muzica dumitale ?
Vera, nepoata Sofiei Alexeevna, e o blondină zveltă, subţirică în talie, cu faţa palidă şi cu ochi plini de bunătate ; la toamnă are de gînd să se înscrie la conservator şi se zice că este într-adevăr talentată.
44
Da, da, Vera, întăresc eu. Cîntă-ne ceva ; la Pojarsk mi s-a vorbit mult despre talentul dumitale... Vera tresare.
— O, Doamne, Mitea, dacă ai să mă tot lauzi în felul ăsta, să ştii că nu mai cînt pentru nimic în lume !
— Fii pe pace : mai întâi am să te ascult. E foarte posibil că pe urmă n-o să mai vorbesc aşa.
Unchiul rîde şi se ridică 'de la masă.
— Mi se pare că toată lumea a terminat. Ei bine, Vera Nikolaevna, demonstrează-i că şi Pojarskul poate da Newtonii lui !
Am trecut cu toţii în salon. Vera se aşază la pian, îşi plimbă repede mîna pe clape şi loveşte puternic cu un deget în mijlocul claviaturii.
— Ce să-ţi cînt ? mă întreabă, întorcînd capul spre mine.

— Aşa încep întotdeauna muzicanţii celebri ! zice respectuos Petka, înfigîndu-şi arătătorul în degetul pe care Vera îl apăsase pe clapă.
— Petia, astîmpără-te! rîde ea, îndepărtîndu-i mâna. Mătuşa Sofia îl goneşte de lângă pian.
O rog pe Vera să cînte ceva din Beethoven. Nataşa deschide larg canaturile uşii care dă pe terasă. Din parc vine o boare cu miros de rouă şi de plop înmiresmat; într-un salcîm cîntă o privighetoare întârziată şi cîntecul ei se mistuie în viguroasele acorduri beethoveniene, de o bizară originalitate. în sufragerie, la lumina unei lămpiţe, slugile string masa. Pe canapea, unchiul suflă greu şi ascultă cu ochii holbaţi.
Nu prea mă pricep la muzică ; n-aş putea să spun nici ce exprimă sonata pe care o cîntă Vera – durere sau bucurie ? dar sunetele acelea superbe, neînţelese, îţi umplu nu ştiu cum inima şi te simţi atît de bine ! îţi aminteşti de trecut şi multe întîmplări îţi par acum străine, ciudate, ca şi oînd altcineva le-ar fi trăit în locul tău. Mă tot chinuise gîndul că n-am în mine măcar o scînteie de entuziasm ; munceam, dar în sufletul meu rîdeam amar de mine însumi... Oare aveam dreptate ? Toţi trăiau liniştiţi şi fericiţi, pe câtă vreme eu plecasem undeva unde era multă amărăciune, multă mizerie şi unde puteai afla prea puţin sprijin şi ajutor. Cunosc ei oare lipsurile şi torturile morale pe oara le-am îndurat ? Şi oînd te gîndeşti că pentru asta m-am lipsit de o viaţă îndestulată, asigurată... Şi ce-am adus cu mine de-acolo ? – o boală incurabilă, care mă va băga în mormînt.
Vera cîntă. Faţa ei palidă se concentrează şi numai în colţurile buzelor îi tremură un zîmbet furiş ; degetele mîinilor ei subţiri şi frumoase aleargă cu repeziciune pe clape... O, da! Acum pot spune şi eu cu toată certitudinea: cită fericire juvenilă, plină de ardoare, exprimă sunetele acestea ! Ele nu vor să ştie de nici o durere : viaţa e minunată, străluceşte toată de frumuseţe şi bucurie ; de ce, dar, să-ţi născoceşti nu ştiu ce

chinuri ?... Vîrfurile plopilor, luminate de lună, se profilează în aerul străveziu atît de distinct, încît le desluşeşti fiecare frunzuliţă ; dincolo de rîu, pe panta malului, se înşiruiesc pilcurile de stejari ; mai departe se întind holdele, învăluite într-o pî-clă argintie. Trebuie să fie atît de bine acolo acum ! Unchiul continuă să fosăie cu capul în piept. Doarme oare, sau ascultă ?
Nataşa vine pe nesimţite lingă mine.
— Mitea, mergem azi să ne plimbăm ? mă întreabă în şoaptă, aplecîndu-se mult spre mine, cu ochii scînteind.
— Desigur ! îi răspund încet. Ce, nici acuma nu vi se dă voie să vă plimbaţi seara ?
Degetele Verei aleargă cu o iuţeală de neînchipuit pe clape ; sunetele înaripate se învîrtejesc, te iau cu ele şi te duc cine ştie unde. îţi vine să rîzi, să rîzi la nesfârşit, să faci ştrengării şi să te bucuri că eşti şi tu tânăr... Apoi răsună acordurile ca de tunet din final. Vera închide capacul pianului şi se ridică de pe scaun cu o mişcare iute.
— Splendid, Vera, splendid, zău ! exclamai, strîngîn-du-i mîna cu amândouă ale mele şi admirîndu-i faţa luminată de un zâmbet fericit.
Unchiul se ridică de pe canapea şi se apropie de noi.
— Cu muzica ei, Vera Nikolaevna înmoaie şi pietrele... ca Orfeu ân infern... zice el amabil.
— Exact : înmoaie pietrele ! am repetat din inimă. Pentru muzica dumitale, am să te iau acuşi la plimbare cu mine, îi şoptesc la ureche pe un ton de glumă.
— Mulţumesc, îmi răspunde cu un zîmbet.

46

Unchiul cască ţi scoate ceasul din buzunar.
— Oho ! E aproape unsprezece !... **E** timpul să mergem la culcare. Tu ce zici, Dmitri ? La ţară trebuie să te culci devreme şi să te scoli devreme. Noapte bună !... Cum zice neamţul... ă-ă... *Leben Sie wohl, essen Sie Kohl, trinken Sie Bier, lieben Sie mir !*[1] Hi-hi-hi ! Unchiul pufneşte de rîs şi-mi întinde mîna. Nemţii nu pot fără *Bier.*

Spune apoi „noapte bună” şi pleacă. Eu mă apuc să frmvzăresc *„Niva”* de pe masă ; ceilalţi se prefac şi ei că sînt ocupaţi cu ceva. Mătuşa Sofia ne cuprinde pe toţi cu privirea şi zice, rîzînd :
— Mitea, după cum văd, aveţi de gînd să porniţi la plimbare ! şi mă ameninţă cu degetul.
Rîd şi eu şi închid revista.
— Uită^te şi dumneata, tuşico, ce noapte !
— Bine, Mitecika, dar vii de pe drum : ai călătorit mai mult de-o zi şi-o noapte ! îţi mai arde de plimbare ?
— Nu e vorba de mine...
— Ai ajuns doctor, dar zău că ai rămas tot cum ai fost...
— Aşadar, ne dai voie ! închei eu. Putem să-i luăm şi pe băieţi cu noi ?
Ei hai, duceţi-vă cu toţii ! se învoieşte ea, însoţindu-şi vorbele cu o mişcare a mîinii. Numai să nu faceţi gălăgie, copii, să nu vă audă tata, că se dezlănţuie o furtună... Am să spun să vi se lase în sufragerie o oală cu lapte ; poate vi se face foame... Noapte bună ! Petrecere bună !
Am coborît în parc.
— Ei, fraţilor, facem o plimbare cu barca ? întreb în şoaptă.
— Desigur, cu barca !... sare Nataşa. Mergem la Gre-okovo. Ah, Mitea, ce noapte ! Ne plimbăm pînă la ziuă, da?...
Toţi sînt cuprinşi de o însufleţire voioasă, pînă şi Sonia cea plinuţă şi adormită, sora mai mare a Nataşei. Cotim pe o alee laterală, cufundată în întuneric; stăruie acolo un iz jilav şi razele lunii abia răzbesc prin frunzişul des al salcîmilor.
[1] **Să trăieşti bine, să mănlnci varză, să bel bere şi să mS iubeşti I... (Zicală germani) _____ .....**

— Vai ce haz a fost azi, Mitea ! povesteşte râzând Nataşa. înainte de cină, ne-ara dus să ne scăldăm şi am trecut cu barca de partea cealaltă ; la întoarcere, eu am aruncat vîslele pe mal, am sărit jos şi fără să vreau am împins

barca cu piciorul. Lida, care şedea la cîrmă, a sărit din loc : „Aoleu ! Salvaţi-vă fiecare cum poate !” Şi, aşa îmbrăcată cum era, bîldîbîc în apă !
— M-am speriat : cum era să ajungem le mal fără vîsle, încearcă să se justifice, roşind, Lida, sora Verei.
Ciudată mai e şi Lida asta : taciturnă şi timidă, roşeşte când îi adresezi şi cel mai neînsemnat cuvânt.
— S-a făcut ciuciulete pînă mai sus de brîu ! rîde cu hohote Nataşa. A trebuit să dea cineva o fugă pînă acasă şi să-i aducă o rochie uscată.
— „Salvaţi-vă fiecare cum poate !” Hă-hă-hă ! râde cu poftă Petea şi o cuprinde pe Lida cu amândouă mâinile de mijloc.
— Ia, Petka, astîmpără-te ! se apără, înciudată, Lida. Te legi de toată lumea !
— Ah Lida, Lida ! De ce mă înverşunezi ? replică melancolic Petka. Dacă ai şti ce simte o inimă de bărbat!
— U-u, Petka ! Caraghiosule ! rîde leneş Sonia. Aleea duce la o portiţă. De-aici, coboară pe costişă,
pînă la râu, o cărăruie. Nataşa apasă deodată mâinile ei pe umerii Verei şi amândouă loalaltă o iau repede la fugă devale.
— Au, Nataşa !!! ţipă Vera, râzând speriată şi încer-cînd să se oprească. Petka se ia după ele.
Cînd ajungem la râu, Vera, istovită de râs şi de oboseală, şade pe o bancă sub un scoruş şi se vaită prelung cu capul lăsat în piept. Petka stă lângă ea şi se văicăreşte şi el de zor.
— Destul, Petea... Te rog !... Oh ! geme ea, apucându-se de piept. Ajunge !... Oh, nu mai pot! O-o-oh !
— O-o-oh ! o îngînă Petka.
Vera se strâmbă şi dă neputincioasă din mâini, totuşi nu-şi poate opri râsul.
— U-u, Verka s-a muiat de tot! zice Nataşa cu dispreţ, aşezându-se la cârma bărcii. Curat peşte !
— Copii, să ştiţi că ne aud nu numai cei de-acasă, dar şi cei din Sanino, protestez eu.

— Hai, urcaţi-vă mai repede, că altfel plecăm fără voi ! strigă Nataşa.
— O-oh, Nataşa, Nataşa ! oftează Vera, ridicîndu-se şi abia tîrmdu-şi picioarele spre barcă. Ce să mă fac cu tine ?
— Hai, urcaţi-vă odată ! repetă Nataşa, legănînd nerăbdătoare barca.
Eu şi Misa punem mina pe vîsle ; Vera, Sonia, Lida şi Petka se aşază la mijloc, Nataşa – la cîrmă. Descriind un semicerc, barca îşi face loc pe firul apei, lunecînd pe unda încremenită ; cabina de baie se depărtează încet, apoi dispare după un cot. Pe deal se vede parcul întunecat, părînd acum şi mai stufos ca ziua. De partea cealaltă a rîului deasupra luncii, luna stă sus pe bolta cerului, aureolată de un gingaş nimb albăstriu.
. Barca înaintează repede ; sub botul ei apa susură ; dăruit senzaţiei sănătoase a efortului muscular şi cuprins de liniştea nopţii, nu-ţi vine să vorbeşti. Printre copaci îşi arată faţada largă conacul, cu albele coloane ale terasei ; nu ise vede nici o lumină : toţi dorm. în stînga apare un pîlc de tei, ascunzînd vederii casa. Parcul rămîne în urmă ; pe amîndouă malurile se întinde lunca ; ţărmul se oglindeşte ca o fîşie neagră în apă, iar mai departe luna scînteiază în undele rîului.
— Ah, ce lună superbă ! suspină lasciv Vera. Sonia rîde.
— O vezi, Mitea, aşa-i întotdeauna : pur şi simplu nu poate privi indiferentă luna. O dată am mers cu ea la Pojarsk peste pod ; pe cer era o lună palidă, de loc frumoasă ; dar Vera, când s-a uitat în sus, a şi început : „Ah, ce lună splendidă !”... Prea e sentimentală !
— Sentimentală ! Nataşa m-a comparat adineauri cu un peşte. Ce, peştii sînt sentimentali ? întreabă Vera cu zîmbetul ei încetinel şi bun.
— Şi de ce nu ? îşi scoate şi el botul din apă şi se uită în sus : ,,Ah, ah, superbă lună !”

Soniei i-a scăpat gluma asta, se miră ea însăşi şi izbucneşte în rîs. Eu las vîslele, vrînd să-mi mai trag răsuflarea.
— Copii, hai să ascultăm glasurile nopţii, propune Nataşa. Mişa, lasă vîslele.
50
Barca mai lunecă încet câţiva arşini, întorcîndu-se puţin cîte puţin într-o parte, şi în cele din urmă se opreşte. Toţi amuţim. Două valuri se izbesc de ţărm, apoi apa râului încremeneşte. Dinspre luncă vine miros de fîn jilav, la Sanino latră cîinii. Undeva departe nechează un cal pe imaş. Luna tremură uşor în apa albastră, pe luiciul căreia se risipesc cercuri. Barca noastră coteşte şi se apropie cu totul de ţărm. O pală de vînt face să freamăte rogozul, undeva în iarbă se zbate o muscă.
îmi aprind o ţigară şi ţin chibritul aprins deasupra apei. Din adîncul negru ţîşneşte un peşte, holbându^şi ochii nătângi la flacără, apoi plesneşte din coadă şi dispare. Toţi izbucnesc în rîs.
— S-a uitat la lună ca Vera ! zise Lida, săltîndu-şi maliţios o sprinceană.
Râsetele se înteţesc. Lida roşeşte.
— Fraţilor, să ne urmăm drumul, zice cu un aer sumbru Mişa, care căscase tot timpul. Şi pune iar mina pe vîsle.
Nataşa trece de la cîrmă la mijlocul bărcii.
— Mitea, spune-ne de ce te-au dat afară din slujbă, mi se adresează ea, uitîndu-se în ochii mei eu o duioşie de copil.
— De ce m-au dat afară ? O, drăguţo, e o poveste lungă...
— Hai, spune-o...
încep să le istorisesc cazul. Se îndeasă cu toţii în jurul meu. Printre altele, le povestesc şi prima mea ciocnire cu preşedintele, după care, dintr-un „medic devotat cauzei sale” mă transformasem într-un „răzvrătit impertinent şi necioplit”. Iată cum a fost : sosit în satul unde se afla postul meu, omul acela mi-a trimis următorul bileţel, *scris de mina lui :* „Preşedintele consiliului municipal doreşte

să-1 vadă pe medicul de zemstvă Cekanov; preşedintele ia masa la prinţul Serpuhovski”. Ei bine, iată ce i-am răspuns eu pe verso : „Medicul de zemstvă Cekanov nu doreşte să-1 vadă pe preşedintele consiliului municipal şi ia masa la el acasă”.
Rîd cu toţii.
— Şi el ce-a mai spus ? întreabă îndată Nataşa.
40
— Nimic. Nu putea să arate nimănui răspunsul meu, pentru că atunci s-ar fi văzut şi ce scrisese ©1; or unui medic nu i se scrie în felul ăsta.
— Nu înţeleg, Mitea, cum ai putut să-i dai un asemenea răspuns, se miră Vera. Era doar şeful dumitale !
— Ia lasă, Vera ! Tu întotdeauna judeci anapoda ! sare nerăbdătoare Nataşa, strîngînd din umeri. Şef, ei şi ?
— Cum – ei şi ? Din cauza asta Mitea şi-a pierdut postul. Bine măcar că nu e căsătorit.
— Vera dragă, şi oameni căsătoriţi au renunţat adesea la posturile lor, replic eu. Ai citit în ziare despre cazul de la Saratov ? Toţi medicii, ca unul singur, şi-au dat demisia. Şi ar trebui să ştii că erau oameni săraci, mulţi dintre ei cu familii ; te ia groaza cînd te gîndeşti !
O vreme ne-am continuat drumul în tăcere.
— Libertatea da confesiune... începe gîndilor Petka.
— Ce vrei să spui cu asta ? îl cercetează Sonia cu ironie în glas.
Petka nu-i răspunde.
— Chiar, de ce-oi fi zis-o ? se întreabă el apoi, cu un zîmbet nedumerit. Şi totuşi are un tîlc.
— Care ?
— Ho-ho !... Care! Libertatea de confesiune: din cauza ei s-au făcut atîtea războaie în Evul mediu.
— Şi ce rost are ?...
— Uite, are.
— Mă apuc iar să vîslesc. Barca porneşte mai repede. Nataşa se înviorează, mişcările ei devin febrile ; deodată, o cuprinde cu amîndouă braţele pe Vera şi, rîzînd în

hohote, o acoperă de sărutări, mai-mai s-o înăbuşe. Vera scoate un ţipăt, barca se apleacă într-o parte, cît pe ce să ia apă. Toţi se năpustesc furioşi asupra Nataşei ; rîzind într-una, ea trece în spate şi pune mîna pe cîrmă.
— Doamne, ce fetiţă nebunatică ! Vai, cum m-am speriat, se jeluie Vera, potrivindu-şi părul.
— Mai repede băieţi, vîsliţi mai repede ! stăruie Nataşa, aruncîndu-şi pe **9pate** părul despletit.
Barca pătrunde cu un hîrşîit în păpuriş ; ne izbeşte mirosul tare al florilor de obligeană, ale căror tulpini se clatină şi se dau în lături.
— Mai repede, mai repede ! strigă într-una Nataşa,
52
răzînd şi dînd nerăbdătoare din picioare. Vîslele se încurcă în rădăcinile tari de obligeană, barca înaintează încet, împrejmuită de un zid de tulpini cărnoase şi ascuţite ca nişte ace. Uite c-am ajuns ! Daţi-vă jos !
— Nu încape discuţie : am ajuns într-adevăr ! spun eu, rîzînd.
Vera schimbă o privire cu Lida.
— Totuşi... prea sîntem minaţi **â** la Suvorov ! zice ea, ridiicîndu-se.
— Nu-i nimic. Suvorov a fost un om deştept. Cobo-rîrea ! în crîngul din Greokovo am să vă ofer o cină.
— Dacă-i aşa... Au, Nataşa, bagă de seamă ! Nu clătina barca !
Coborîm pe mal. Coasta e năpădită toată de răchitiş şi mlajă. Trebuie să ne croim drum prin desiş. Mişa şi Sonia bombănesc, nemulţumiţi, pe seama Nataşei ; Vera merge supusă şi doar oftează cînd calcă în cîte-un ciot ori se împiedică de vreo creangă căzută la pămînt. Petka, în schimb, pare pe deplin satisfăcut : se strecoară printre tufişuri undeva în lături, de-a lungul rîului, cade, ceea ce-i face o plăcere nespusă, so ridică şi porneşte iar, în-depărtîndu-se tot mai mult.
— Nu mai oftaţi, că trebuie să dăm acuşi de-o cărare, ne vesteşte Nataşa.

Şi după asta se opreşte în loc, îşi adună părul şi-1 răsuceşte într-un coc la spate.
— Ah, Mitea, de-ai şti cît mă bucur că ai venit ! zice ea deodată cu glas scăzut şi mă priveşte pe sub braţul ridicat, cu un zîmbet scurt şi voios.
— Hei... cucernicilor ! se aude din tufişuri vocea lui Petka. Veniţi încoace : am dat de cărare !
— Slavă Domnului ! suspină, uşurată, Sonia şi toţi ne întoarcem înspre partea de unde venea vocea.
Urcăm sus pe cărare. La marginea povârnişului se înalţă trei pui de stejar, iar de acolo se întinde pînă departe, la nesfârşit, de jur împrejur, secara dată în pîrg. O adiere de aer cald şi de întindere fără capăt ne izbeşte în faţă. Jos, abureşte uşor rîul cu apele încremenite.
— Vai, cum am obosit ! se tînguie Vera, lăsîndu-se în iarbă. Copii, eu nu pot să merg mai departe, trebuie să ne odihnim... Of ! Staţi şi voi jos !...

53

— Piui, e revoltător ! Oftează ca o babă ! zice Nataşa. Ia spune-mi, de cîte ori ai oftat azi ?
— Bătrâneţile, o-of !... suspină Vera şi pufneşte în rîs.
Rezemîndu-se în cot, îşi dă apoi capul pe spate şi se uită la cer. Ne aşezăm jos şi noi. Nataşa stă pe marginea malului şi priveşte rîul.
Vîntul adie uşor dinspre apus : în jur se leagănă uşor secara. Nataşa se întoarce cu faţa în bătaia vîntului.
— Doamne !... Nataşa, uită-te pe ce stai ! exclamă speriată Vera.
Marginea de sus a malului e crăpată şi Nataşa stă pe un bolovan mare de pămînt, desprins şi suspendat deasupra malului. Fata se uită fără grabă sub picioarele ei, apoi la Vera şi în ochi îi apare un drăcuşor poznaş. Face o mişcare şi bolovanul de sub ea se clatină.
— Nataşa, pleacă imediat de-acolo ! strigă, alarmată, Vera.
— Haide, Verka, nu face pe sentimentala ! rîde Nataşa, legănîndu-se pe bolovanul care abia se ţine locului.

— Ah, Dumnezeule, ce fată zvăpăiată !... Nataşa, pentru numele lui Dumnezeu !...
— Nataşa, ai înnebunit ? intervin şi eu şi mă ridic. Dar în clipa aceea bolovanul se desprinde şi Nataşa
se prăbuşeşte laolaltă cu el. Vera şi Sonia ţipă isteric. Dedesubt, tufişurile trosnesc. Mă reped într-acolo.
Nataşa iese repede dintre tufişuri, pe cărare, îndrep-tîndu-şi rochia. Un obraz i s-a înroşit. Ochii îi strălucesc.
— Se poate, Nataşa ?! Te-ai lovit rău ?
— Aş ! N-am nimic, Mi tea ! răspunde, îmbujorîndu-se.
— Nu se poate să n-ai nimic ; de la aşa înălţime !... Ascultă, Nataşa ! Dacă te-ai lovit, spune.
— Ah, Mitea, nu fi caraghios ! mă ceartă ea, rîzînd. De ce faceţi atîta zarvă pentru o nimica toată !
Şi porneşte repede pe cărare în sus.
— Ce înseamnă asta ? o întâmpină, mînioasă, Sonia. Zău, toate au o margine. Auzi, ce prostie!... Atît mai lipsea, să-ţi rupi un picior.
Nataşa face ochii mari şi întreabă, rostind rar cuvintele :
— Şi cui ce-i pasă ?
54
— Ah, Doamne ! exclamă Vera, plesnind din palme, în astfel de cazuri, Nataşa mă revoltă !... „Cui ce-i pasă !” Le pasă tatălui şi mamei tale, ne pasă la toţi !... Se poate asta, întotdeauna şi mereu să te gîndeşti numai la tine ?
— întotdeauna şi mereu... o îngînă Petka, transportat, şi cade pe gînduri, ca şi cînd s-ar strădui să pătrundă înţelesul adine al acestor cuvinte.
— Mă rog, fie mereu, fără întotdeauna ! zâmbeşte Vera.
Petka chicoteşte.
— întotdeauna şi mereu ! Ce frumos sună : întotdeauna, mereu... mereu !
— Ei, hai, ara stat de ajuns ! Să mergem mai departe ! propune Nataşa. Dacă o luăm de-a dreptul prin secară, pînă la cring n-avem de mers decît o jumătate de verstă.
— O, Petea, Petea, mereu mă superi ! oftează Vera, sprijinindu-se de umărul lui ca să se ridice.

O luăm prin secară, pe un hat larg, năpădit de pelin şi mohor.
— Aşa mi se întîmplă şi acasă : cînd mă supăr, încep să vorbesc incorect, zise Vera. Iar băieţii se agaţă numai-decât de asta.
— Cum Vera, ştii şi dumneata să te superi ? o intreb, mirat.
— Şi încă cum ! îmi răspunde, zâmbind. Dar băieţilor nu le e teamă de loc. Cînd mă exprim greşit şi spun ceva anapoda, ei mă îngînă imediat. Rid şi eu. Mai ales Saşa e isteţ foc ; şi are un umor cu totul aparte.
Vera începe să vorbească despre fraţii ei. îi cunoştea surprinzător de bine : ceea ce spune vădeşte spirit de observaţie, multă afecţiune şi o intuiţie psihologică atît de subtilă, încît o ascult cu un interes real. Ceilalţi îşi arată cam prea de-a dreptul dorinţa de a schimba tema discuţiei.
— Ei hai, hai, că sfîrşesc îndată ! replică Vera şi continuă să povestească fără capăt.
Deodată, în întuneric răsună o bufnitură de pumn, cineva icneşte şi Petka se dă de-a dura în secară.
— Prostule ! strigă el de-acolo. Mişa ţipă furios :
— Ţi-arăt eu, nemernicule !
Petka revine pe hat şi se scutură de praf.
— Dacă-i mai mare şi mai puternic, crede că poate să facă ce-i place ! mormăie, mînios.
— Ce s-a întîmplat ? Misa, de ce l-ai lovit ? întreabă Sonia.
— Ei, drăcie ! Merg în drumul meu şi deodată cineva mă apucă de nas !... Poftim de mai încearcă o dată !
— De unde să ştiu că era nasul tău ? Să-mi fi spus mai înainte. Văd un morcov, lung şi ud... Fireşte, mi-a stârnit interesul.
— N-are nici un haz, Petenka ! observă caustic Mişa.
— Lipicios, rece...
Ceilalţi rîd. Petea se simte răzbunat. Mişa şuieră printre dinţi :
— Paiaţă !

— A-aah-ah ! oftează o dată din adînc Petka. îşi trage pantalonii şi priveşte roată în jur. în ochii Nataşei stau două studente, spune el. In fiecare ochi cîte o studentă : una cu ochelari, alta fără.
— Astâmpără-te, Petea ! îl opreşte, iritată, Nataşa.
— Ai de gînd să intri la institut ? o întreb.
— N-nu... nu ştiu, îmi răspunde, apoi îşi pironeşte ochii înainte. Uite şi crângul din Greokovo.
în mijlocul lanului auriu de secară coborînd lin în pantă, şerpuia o vîlcea largă ; pe „una din costişele ei se desluşea un mic crîng de plopi tremurători, scăldat în razele lunii.
Vîlceaua fusese cosită. Pîrîiaşul de pe fundul vîlcelei, năpădit de trestii şi lozii, susură molcom în beznă ; sub malul înalt, lângă bulboană, ceva ţipă în apă monoton, abia auzit. Din adîncul vîlcelei vine o boare răcoroasă, jilavă şi înmiresmată.
Am trecut pîrîiaşul şi am pătruns în crîng. în mijlocul crîngului se află o groapă pentru puieţi, toată înflorită. Nataşa coboară pînă la margine şi scoate din străfundurile unei tufe bogate de tei un săculeţ de pânză.
— Fraţilor, va trebui să facem un foc ! Poftim cina, anunţă ea cu un aer triumfător.
In săculeţ găsim vreo treizeci de cartofi cruzi, patru lipii de secară şi puţină sare. Toţi izbucnim în râs.
— Cum de le ai aici toate astea ?
56
— Foarte simplu ; vin deseori să citesc ; cînd mi se face foame, aprind focul, pun cartofi la copt şi mă ospătez.
— Ehei, zise Petea, scărpinîndu-se după ureche, trebuie mai întîi să-ţi vină în minte una ca asta !
Ne-am risipit cu toţii prin crâng, rupînd pentru foc crenguţele cele mai de jos ale plopilor, care erau uscate. Crângul s-a umplut de pârlituri, larmă şi rîsete. Vreascurile le aduceam la marginea gropii, unde Vera şi Sonia ee apucaseră să facă focul. Vreascurile trosneau cuprinse de flăcările care luminau tufişurile şi crengile cele mai de jos

ale plopilor din apropiere ; printre vârfurile copacilor se vedea cerul spuzit de stele, de un albastru-ânchis ; din mijlocul flăcărilor zbucneau o dată cu fumul zeci de scîntei, stingîndu-se sus de tot. Vera trage în lături cărbunii aprinşi şi pune cartofii la copt în spuză.
La început am glumit şi am râs cu toţii, apoi ne-am domolit. Focul se stingea, noi mîncaserăm tot. Punîndu-şi capul cu părul zbârlit pe genunchii Verei, Petka a adormit ; ca o mamă grijulie, ea îl inveleşte cu şalul şi rămâne nemişcată. Şi din nou, ca atunci când cântă la pian, faţa ei devine mai frumoasă, inspirată.
Am stat mult in jurul focului. Pe sub spuză şerpuiesc flăcărui subţiri. Deasupra capului freamătă uşor frunzişul plopilor. încep să le vorbesc iarăşi despre serviciul meu, despre foametea din ţinut şi despre febra tifoidă provocată de mizerie, le spun în ce situaţie grea ne aflam noi, medicii : se cerea un singur lucru – să-i hrănim, să-i hrănim cât mai bine pe cei sănătoşi, ca să poată rezista infecţiei ; dar ajutoarele primite abia ne ajungeau pentru a nu-i lăsa să moară de foame. Groaznica boală îi dobora unul după altul şi noi stăteam neputincioşi în faţa ei, cu medicamentele noastre inutile... Vera se uita gînditoare la faţa lui Petka; se pare că nu prea asculta : gîndurile ei erau departe, la Pojarsk, la fraţii ei.
în sfîrşit, ne ridicăm să ne întoarcem acasă. Luna a apus de mîult, la răsărit apare o geană de lumilnă ; în vîlcea se lasă o ceaţă albicioasă şi se face frig. E târziu, trebuie să ne întoarcem pe drumul cel mai scurt. Nataşa promite că se va duce ea dimineaţa să aducă barca.

57

Urcăm dealul, străbatem lanul de secară, apoi o luăm prin arătură şi, în sfîrşit, ieşim la un drum bătătorit; ocolind lanurile de ovăz ale ţăranilor, drumul coboară în vale pe lîngă un crîng de mesteceni, spre Lunca mare. Toată lunca era învăluită într-o ceaţă deasă, părea că în faţa noastră unduiesc apele unui lac uriaş. Coborîm în lacul acesta învăluit în ceaţă. Din pricina umezelii, respirăm anevoie.

în iarba care tiveşte drumul scînteiază boabe de rouă. Mergem, spintecînd ceaţa.
— Ascultaţi ! ne îndeamnă brusc Nataşa, apucîndu-mă de braţ.
Ne oprim. în jur stăruie o tăcere adîrucă ; şi deodată, undeva în lanurile de ovăz, lingă crîng, începe să cînte, sfios şi nesigur, ciooîrlia... Trilul ei se frînge în aerul jilav şi iarăşi se înstăpîneşte tăcerea, mai adîncă.
în depărtare începeau să se profileze prin ceaţă siluete întunecate de copaci şi acoperişurile caselor ; în marginea satului latră un cîine. O luăm pe uliţă şi intrăm în curte. Aici nu mai era ceaţă ; acoperişul negru al surei contrasta cu cerul ce se lumina de ziuă ; dinspre grajduri venea un aer călduţ şi miros de bălegar; se auzeau de-acolo mugete şi tropăieli înfundate. Cîinii dormeau în jurul pridvorului.
—- Ia, imai încet, că-i trezim pe toţi ! îi previn pe ceilalţi.
Capul îmi vîjîie, nervii îmi sînt încordaţi. La toţi ne lucesc ochii într-un chip ciudat. Şi iarăşi ne simţim veseli.
— Bem lapte, Mitea ? mă întreabă Nataşa.
— Mai bine nu ; trezim toată lumea.
— Facem aşa : aducem laptele la tine sus şi-1 bem acolo.
Ideea au aprobat-o toţi. Urcăm sus. După lapte este trimisă, desigur, Nataşa. Aduce o ditamai oală plină şi o pîine albă.
— Să faceţi bine şi să beţi tot laptele ! zice ea.
— De ce ?
— Dacă vede mama că nu l-am băut, altă dată o să ne dea mai puţin.
— Ehe, dacă începem aşa, înseamnă că de fiecare dată va trebui să bem tot laptele !

50

21 iunie

După **un** sfert de ceas, însă, oala era goală. Acum, cînd nu se mai putea să facem gălăgie, pusese stăpînire pe toţi o veselie nestăvilită ; fiece remarcă, fiece cuvînt căpăta o semnificaţie teribil de caraghioasă ; toţi ne stă-

pînim, ne ţistuim unii pe alţii ca să nu rîdem, ne muşcăm buzele şi totuşi rîdem într-una... Cu chiu, cu vai izbutesc să-i scot din odaie.
Ce târziu s-a făcut ! Soarele răsare şi razele lui piezişe alunecă pe zidul de cărămidă al surei, parcul scăldat în rouă e o simfonie de ţîrîituri şi ciripeli ; bătrînul Ga-vrila, cu faţa posomorită şi somnoroasă, pune calul la saca.
Hai la culcare !
21 iunie
M-am trezit pe la unsprezece şi am rămas în pat. în cameră e semiîntuneric, soarele amiezii răzbeşte prin perdele şi se reflectă în sticla garafei ; e linişte, de jos, de undeva de departe, aud acordurile pianului... Mă simt plin de sănătate şi vioiciune, inima mi-e uşoară de tot şi-mi vine să zîmbesc şi lucrurilor. Zău, nu e de loc greu să fii fericit !
Misa şi cu Petea vin să mă ia la scăldat. Mă îmbrac şi pornim în fugă, luîndu**-ine** la întrecere pînă la rîu. Cerul e albastru şi fierbinte, soarele frige ; pe deal, parcul umbros a încremenit într-o adîncă toropeală, parcă vlăguit de arşiţă. Dar apa **e** încă plină de prospeţime, te învăluie într-o răcoare blinda şi gingaşă ; înoţi abia dînd din mâini şi din picioare în apa asta verde, străvezie, luminată pînă în adânc de razele soarelui. Ne-am scăldat vreo oră, pînă s-a sunat pentru micul dejun. Veniseră toţi în păr ; masa – încărcată de bunătăţi : plăcintă, iaurt, drob, ridichi, şuncă, castraveţi. Stau tot lângă unchiul şi el îmi spune iarăşi câteva noutăţi interesante : casa de hrişcă **e** o mîncarc naţională rusească, există chiar o zicală – „nici o masă – fără caşă', că nemţii preferă berea, iar ruşii votca etc.
Intră Nataşa şi **se** aşază la masă.
— Nataşa, de ce nu-i dai bună ziua lui Mitea ? spune Sofia Alexeevna. Ia seama că el nu e la curent cu ^principiile” tale şi s-ar putea supăra.
Pe buzele Nataşei lunecă un **surâs –** îmi întinde mîna.
— Şi, mă rog, ce fel de „principii” ai tu în privinţa asta ? o întreb.

Nataşa pufneşte în rîs.
— Nu ştiu despre ce principii vorbeşte mama, îmi răspunde, aşezîndu-se lîngă mine. Numai că... Uite, noi ne-am văzut acum opt ore ; dacă oamenii nu se văd opt ore în timpul zilei, nu-i nimic, dar dacă în răstimpul acestor opt ore au dormit, cînd se revăd trebuie să se sărute sau să-şi strîngă mîna. Nu-i aşa că-i caraghios ?
— Nu-i nimic caraghios în asta, explică pe un ton de povaţă Sofia Alexeevna. Există o anumită convenţie între oameni, care...
— Pentru noi totul e caraghios, absolut totul ! se aprinde deodată unchiul, pironind asupra Nataşei o căutătură aprigă. Să spui bună ziua şi la revedere e o prejudecată ; să te comporţi cum îi şade bine unei fete mari e o prejudecată... Dar să citeşti tot soiul de cărticele şi, fără a le supune unei critici, fără a chibzui asupra lor, să te comporţi după cum te învaţă ele, asta nu mai e prejudecată ! E, mă rog, principial şi distins.
Nataşa zâmbeşte şi, tăcută, îşi vede de ceaşca ei. Se pare că între ea şi taică-su există ceva care i-a făcut nu o dată să se ciocnească.
După micul dejun, aflu de la Vera cum stau lucrurile. De doi ani, Nataşa se prepară cu multă sîrguinţă la limbile antice, pentru diploma de bacalaureat, care, aşa cum au comunicat ziarele, se va cere pentru intrarea la proiectatul institut de medicină pentru femei. Unchiul era foarte nemulţumit de preocupările Nataşei : Sonia, care împlinise douăzeci şi trei de ani, pare-se că nu mai putea spera să se căsătorească ; Nataşa era mai vioaie şi mai frumoasă decît soră-sa, şi unchiul nădăjduia ica măcar ea să-i dăruiască nepoţei. Nataşa se consacrase însă cu totul clasicilor ; la Pojarsk nu se mai ducea nicăieri şi nici măcar nu ieşea să-i salute pe oaspeţii invitaţi anume pentru ea. Ca să scape de vizite şi de musafiri, în toamna trecută a hotărât să rămână peste iarnă în sat. A avut loc o scenă foarte supărătoare ; unchiul i-a spus Nataşei că n-are decît să stea unde voieşte, dar nici de la el să nu mai

aştepte vreo concesie. Nataşa a stat toată iarna la ţară ; dimineţile aduna în camera de musafiri băieţi şi fete de ţărani, îi învăţa carte, le citea ; serile învăţa pe rupte gramatica greacă a lui Grigorevski şi traducea din Homer şi Horaţiu. în primăvară, proiectul cu privire la institutul de medicină pentru femei a fosit returnat de consiliul de stat; rezolvarea problemei se amânase pe un timp nedeterminat. Nataşa şi-a propus atunci să se înscrie măcar la Şcoala de asistente medicale „Rojdestvenski”. Dar ca să intri acolo, se cere învoirea părinţilor. Când i-a vorbit unchiului despre şcoală, el a râs răutăcios şi a zis că rugămintea Nataşei îl miră foarte mult : cum aşa ea, o fată „atît de independentă”, catadicseşte să-1 roage ceva ! Nataşa i-a răspuns că nu-i cere decît asentimentul, pentru că de întreţinut are să se întreţină singură (avea strânse din meditaţii vreo trei sute de ruble). Unchiul a refuzat-o insă, fără discuţie. în sprijinul Nataşei a intervenit doctorul Likonski, tatăl Verei şi al Lidei, singurul om care are o înrâurire asupra unchiului încăpăţînat şi mărginit ; dar nici argumentele lui n-au ajutat la nimic. Unchiul a declarat categoric că îi e teamă s-o lase pe Nataşa, cu firea ei, singură la Petersburg.

26 iunie

Poate că e doar o urmare a acelui avînt al forţelor vitale care se observă îndeobşte după vindecarea de tifos – dar ce importanţă are asta ? Ştiu numai că mă simt deplin fericit, fericit *aşa,* fără nici un motiv... Zile senine, seri calde şi înmiresmate, muzica Verei – ce-mi trebuie mai mult ? Nici nu bag de seamă dacă timpul trece sau stă pe loc. Nu mă frământă nici un fel de probleme, sufletul mi-e împăcat şi limpezit. Nici cărţi moderne nu mai citesc : bunicul unchiului meu, un om foarte instruit, a lăsat o bibliotecă enormă ; cărţile lui zac acum aruncate claie peste grămadă într-o cămară de la etaj şi slujesc de hrană şoarecilor. îmi petrec acolo ore întregi, alegînd şi punând în ordine cărţile şi hîrtiile. îmi place să mă afund cu totul în viaţa asta de mult dispărută, în care

Voltaire făcea casă bună cu Vieţile sfinţilor, Rousseau cu iobăgia, *Les liaisons dangereuses* [1] cu Thomas din Kempis, o viaţă aspră, naivă, voluptoasă şi sentimentală.
Nataşa îmi aduce o mulţime de bolnavi. Cunoaşte pe toată lumea din sat, e prietenă cu toţi. Mă însoţeşte în vizite, prepară medicamentele. E puţin ciudată atitudinea ei faţă de mine : parcă mă studiază, parcă aşteaptă ceva din parte-mi, ori parcă ar încerca să se apropie ea de mine. Se poate totuşi să mă înşel. Dar ce ochi frumoşi are !
Cînd vorbeşte, din spusele ei adie ceva vechi, dar atît de frumos ! Vrea să ştie ce părere am despre obşte, ce importanţă dau sectelor religioase, dacă socotesc posibilă şi de dorit dezvoltarea capitalismului în Rusia. Din întrebările ei răzbate bănuiala că mă interesez îndeaproape de toate astea. Mă rog, mă interesez într-adevăr, dar, ca să fiu sincer, discuţiile acestea îmi 9Înt extrem de neplăcute. Citesc cu cea mai mare plăcere o carte în care aflu ceva nou în astfel de probleme, sînt gata să şi discut despre ele, dar doresc ca pentru interlocutorul meu, la fel ca şi pentru mine, ele să rămînă probleme teoretice obiective, ca bunăoară problema justeţei teoriei fagocitozei sau aceea a probabilităţii ipotezei lui Altmann. Nataşa pune însă prea multă pasiune în toate acestea, ceea ce mă face să mă simt încurcat. îi răspund în silă şi schimb vorba.
Şi în altă privinţă mă simt adesea descumpănit oînd stau de vorbă cu ea : Nataşa ştie că eu aş fi putu/t să rămîn la catedră, că am avut posibilitatea să mă aranjez bine, şi totuşi m-am dus să lucrez ca medic de zemstvă. îmi pune tot soiul de întrebări despre activitatea mea, despre raporturile cu ţăranii ; ea vede în toate acestea principii temeinice ; în conversaţie foloseşte expresii ca : „datoria faţă de popor”, „cauza”, „ideea”. Pe mine asemenea cuvinte mă irită, ca scrîşnetul sticlei sub apăsarea unui sfredel.

[1] **Legături primejdioase, celebrul roman francez de moravuri de Laclos**
(1741—1803).
63
27 *iunie*
Ni s-au adus ziarele de la gară. La Baku a izbucnit holera. Epidemia urcă încet, dar stăruitor, în sus pe Volga.
28 iunie
Dacă am început să scriu, atunci să scriu totul, deşi mă simt dezgustat şi soîrbit cînd îmi aduc aminte. După micul dejun, Vera, Sonia, Nataşa şi eu am jucat crochet în curte. Din vorbă-n vorbă, am ajuns **CU** discuţia la Elena lui Turgheniev ; Sonia, care recitise de cuifnd ***în*** *ajun,* a spus despre Elena că e „cea mai lurnincasă **ş;** rea: izbutită imagine a femeii ruse”. Eu arr. ***corakâtai*** aiea^râ P~-=-tuire nemeritată. Elena, am spus. e c variantă a unui tip foarte vechi : năzuinţe nedes'.u.”::^ ***tpee*** **zări** ***îaăepar-*** tate, ignorarea celor din jur, **căutarea ~ ceva de** sfect, strălucitor, extraordinar – ia:a ***ecers.&.*** a.c<=ccrri -ce. Zicea 1-a îndrăgit pe Insarov nu fiindcă şc-erra. i-a cri-ac an ideal, ci pur şi simplu pentru că era rmccc: ie : c.rccLX.-pentru că era „un om minunat” : perrr- ea f '„ia Ivi Insarov acoperă cu totul idealul pe care Q **Bfaajeşte.** Lcrlgcr. Elenei îi face cinste alegerea ei, dar... inurăgir-f. na erou, bunăoară ca Garibaldi, „nu-i mare luciu”, aşa cum =-a exprimat Şubin ; nu-i mare lucru nici să meri perrre *Italia,* numai din dragoste pentru *Garibaldi.* Arunci cir.d Insarov se îmbolnăveşte grav, un singur gînd îi aduce consolarea Elenei : „dacă moare el, voi muri şi eu”. Pentru ea nu există nimic altceva în afară de dragostea ei, şi se înţelege de ce, după moartea iubitului, ea trebuia să plece neapărat în Bulgaria... Nu, Elena nu e nicidecum „cea mai luminoasă imagine a femeii ruse”. Oare într-adevăr marele ideal al unei femei constă în a găsi un bărbat, om de acţiune, care să fie demn de iubirea ei ? Să nu aspire şi ea personal la acţiune ? Chiar dacă este vorba de ceva modest, fără răsunet, chiar dacă nu-i va

aduce decît nesfîrşite lipsuri, chiar dacă îşi va sacrifica tinereţea, fericirea şi sănătatea – ei şi ? Doar nu e un amuzament, nu e un fundal pentru romane poetice ; e o muncă grea, pe care o înfrumuseţează conştiinţa că nu trăieşti în zadar. Şi noi am avut şi avem multe femei pentru care conştiinţa aceasta preţuieşte mai mult decît eroul cel mai strălucit...

Pe cînd vorbeam, mă dezgusta tonul meu emfatic, dar mă subjuga atenţia avidă cu care mă asculta Nataşa. Nu-şi mai lua de la mine ochii, în care se citea bucurie şi nedumerire, şi privirea ei exprima atîta spaimă că am să mă opresc, că am să las, ca de obicei, discuţia neterminată ! Dar iată, nu m-am oprit şi n-am schimbat vorba... O, ce mârşăvie !

Degeaba caut să mă conving că am fost sincer, că în teama mea de „vorbele mari” e ceva bolnăvicios : mă simt ruşinat, cu inima grea, ca şi când, din dorinţa de a arunca praf în ochi, m-am înveşmântat în hainele bogate ale altuia.

Ora 11 seara

Toată seara am stat sus, în cămară, alegând cărţile_. Soarele s-a ascuns în dosul norilor purpurii şi în cîteva rînduri a dat să picure ploaia. La cină, unchiul a stat posomorit şi taciturn : avea de gînd să înceapă a doua zi căratul finului, dar barometrul scăzuse brusc ; pe Vî-konka, oamenii n-au apucat să facă fînul căpiţe şi a rămas peste noapte în poloage. Geamurile erau deschise şi în parcul cufundat în întuneric ploaia şiroia încet. Nataşa stătea şi ea tăcută. De cîteva ori am surprins asupră-mi privirea ei atentă, nehotărîtă, parcă în aşteptare. După masă, cînd i-am urat noapte bună, dîndu-mi mîna, şi-a ridicat deodată ochii la mine şi a rostit încet :

— Mitea, aş vrea să te-ntreb atîtea !

Iar eu, eu n-am întrebat-o ce anume ; am dat numai grav din cap şi, fără să mă uit la ea, i-am răspuns că îi stau întotdeauna la dispoziţie. Ca şi cînd n-aş bănui de loc ce vrea să mă întrebe...

«65

30 iunie

Tot timpul mi-**1** petrec în cămară, printre cărţi. Cerul e ârnpînzit de nori, burează la nesfîrşit; în zarea jilavă şi tulbure se întind ţarinile negre ; stăncuţele făcute ciu-ciulete croncănesc pe acoperiş... încerc zadarnic să-mi înăbuş starea de iritare de nimic motivată, care nu mă părăseşte nici o clipă. Mă supără şi răpăiala plictisitoare a ploii pe acoperiş, şi ferestrele astea prăpădite prin crăpă-turile cărora vîntul suflă cu putere, şi mirosul nesuferit de şoareci şi de hîrtie putregăită pe care-1 răspîndesc cărţile. Cînd mă gîndesc ce umilit mă simt lingă Nataşa, mă apucă toate furiile : au trecut două zile şi eu, ca un băieţaş a cărui poznă a fost descoperită, mă tem de o discuţie cu ea şi caut s-o evit. Nataşa a observat asta. Se ţine deoparte, dar în ochii ei stăruie o privire tristă şi nedumerită. Dumnezeu ştie cum şi-o fi explicînd purtarea mea. Azi dimineaţă am întâlnit-o din întâmplare pe sală ; m-a privit speriată şi a trecut fără să-mi vorbească.

Capul mi-e greu, simt în piept o durere stăruitoare şi iarăşi am început să tuşesc...

1 iulie

Aseară m-am culcat înainte de a se fi servit cina. Azi m-am trezit devreme. Am dat la o parte perdelele şi am deschis geamul. Cerul e curat şi senin, soarele scaldă în lumina-i fierbinte parcul încă ud de ploaie; teii au dat primele flori şi vîntul slab îmi aduce mireasma lor abia desluşită ; totul în jur oîntă şi ciripeşte voios... în suflet nu mi-a rămas nici urmă din neplăcerile de ieri. Trag aerul adânc în piept, îmboldit să fac un efort, o muncă fizică, într-atît mă simt de vioi şi de puternic.

M-am dus la grajd şi am pus şaua pe Beseonok. Nu mai fusese plimbat de mult, şi abia l-am încălecat. Necheza mânios şi se smucea de sub mine cînd înainte, cînd în lături, tremurând tot de nerăbdare. înadins, ca să mă lupt cu el, l-am ţinut la pas pe uliţa satului şi tot aşa am străbătut toată Lunca mare. Şaua mirosea a piele şi

mirosul ei se răspîndea amestecat cu mireasma ierbii jilave din. luncă.
Trecînd de stăvilar, am luat-o pe drumul Opasovului şi atunci am slobozit frîul, pornind pe Beseonok în galop. Parcă s-a smuls din loc şi a luat-o la goană ca turbat. Cînd călăreşti aşa, te apucă o veselie nebună. Iarba de pe marginile drumului alcătuia fîşii monocrome, mi se tăia răsuflarea, dar eu tot dam pinteni calului şi el gonea ca şi cînd ar fi fugit de moarte.
La stînga, mărginind holdele de secară, s-a ivit pădurea din Sanino. Am strunit mînzul şi curînd m-am oprit. Secara se întindea la nesfîrşit în toate părţile şi pe deasupra ei unduiau uşor talazuri aurii. Peste tot, în jur, era linişte ; doar în tăriile albastre ale cerului oîntau ciocîrliile. Cu capul .sus, cu urechile ciulite, Beseonok stătea şi scruta depărtările. Un vînt călduţ îmi bătea în faţă : îl respiram cu nesaţ...
Sînt sănătos şi liber sub cerul de cleştar – Salut, cîmpie-ntinsă şi fără de hotar
O rîndunică a săgetat văzduhul pe la picioarele calului şi deodată, parcă adueîndu-şi aminte de ceva, a dat din aripioare, a scos un sunet melodios şi, descriind un semicerc scurt, a ţîşnit înapoi. Beseonok îşi lăsase capul în pămînt şi se schimba nerăbdător de pe un picior pe altul. Am ieşit pe drumul care şerpuia printre lanurile de secară ducînd spre pădurea din Sanino.
„Sănătos”... Sănătos nu eram ; îmi simţeam pieptul bolnav, dar senzaţia aceasta, cu totul nedureroasă, a bolii cuibărite în mine îmi făcea chiar .plăcere şi mă amuza s-o înfrunt : da, mii de bobite galbene, trădătoare, din acelea pe care le-am contemplat de atîtea ori la autopsii, mi-au împînzit plămînii, dar eu călăresc şi respir cu tot pieptul, sufletul meu rîde şi nu mi-e- teamă să mă gîndesc că sînt tuberculos...
Mi-am amintit de profesorul X, la care am lucrat timp de doi ani, un bătrîn posac, cu nişte sprîncene ame-ninţătoare, dar cu suflet nespus de bun ; îmi veneau în

minte avertismentele lui cînd îi adusesem la cunoştinţă că intru în serviciul unei zemstve.
— Păi dumneata ştii, drăguţule, ce înseamnă serviciul la zemstvă ? a zis, sfredelindu-mă cu o privire mânioasă. Ca să intri acolo, trebuie înainte de toate să fii sănătos ca un taur : te udă vreo ţnloaie, cazi în vreun ochi de apă, nu ţii seamă – ieşi frumos şi mergi mai departe ! O să te bată vîntul şi o să te usuce, o să bei un pahar de rachiu la un han şi-ţi vezi înainte de drum. Dar dumneata... uită-te la pieptul dumitale : ajungi măcar pînă la două mii cîn'd sufli în spirometru ? Dumneata eşti bun de clinică, de laborator. Dacă pleci, dai în tuberculoză din primul an.
Ştiam că are **dreptate** şi totuşi am plecat ; m-au udat ploile, ba am căzut şi-n ochiuri de apă, zorind paşii pe vreme de dezgheţ la cîte-o femeie lăuză cu spasme de eclampsie. Cînd am constatat că asud noaptea şi tuşesc dimineaţa, şi, căzînd la bănuială, am cercetat şi găsit în sputa mea barili Koch, tocmai conştiinţa că m-am expus de bună voie riscului m-a făcut să nu mă pierd cu firea. Şi iată că acum mi-e ruşine... de ce ? Mi-e ruşine să spun că omul nu trebuie să trăiască numai pentru el ! în faţa ochilor mei răsare faţa gingaşă, mereu mai palidă, a Nataşei, cu ochii ei mari şi trişti... Oare n-ar trebui să mă respect măcar atît cît să nu-mi fie teamă de o discuţie cu ea, să nu-mi fie teamă de întrebarea pe care vrea să mi-o pună ? Şi să n-o mai torturez tăcînd !
Lanurile de secară se sfârşiseră şi drumul şerpuia acum printre puieţii de nuci şi de stejari de la marginea pădurii, pierzându-se în umbra desişului. De pretutindeni mă împresura o mireasmă proaspătă de stejar şi de ierburi de pădure ; în jur se înălţau sus de tot trunchiurile cenuşii ale plopilor ; prin frunzişul lor rar întrezăream cerul de azur. Era un drum părăsit, năpădit aproape cu totul de ierburi, şi crengile puieţilor de tei şi de arţari coborau jos de tot deasupra lui ; din iarbă răsăreau căciu-liţele portocalii ale mînătărcilor şi frunzişul de un verde-aprins al tufelor de vişini sălbatici ; apoi am simţit un miros de ferigă...

Potolit, Beseonok mergea în pas săltăreţ, arcuindu-şi gîtul negru şi frumos ; deodată, şi-a ridicat capul şi, uitîndu-se înainte, a scos un nechezat puternic. La o .cotitură a drumului, la câţiva paşi de mine a apărut Nataşa, călare pe şargul ei, Maicile.
Văzîndu-mă, a făcut o mişcare în şa şi a tras de frîu, încruntată ; calul şi-a lipit urechile de cap şi, lăsîn-du-se pe picioarele din spate, s-a tras îndărăt.
— Nataşa ! Cum ai ajuns aici ? am strigat bucuros şi m-am repezit spre ea. Bună dimineaţa, draga mea ! M-am aplecat în şa şi i-am strâns cu putere mâna.
Nataşa s-a îmbujorat uşor şi mi-a aruncat o .privire scurtă şi sfioasă.
— Ce bine că ne-am întîlnit ! Să fi ştiut, veneam înadins aici. Ce dimineaţă superbă ! Nu te mai saturi călărind... Cum, te şi întorci acasă ? Haidem mai departe, vrei ?...
Vorbind, nu-mi luam ochii de la faţa ei drăgălaşă, pe care se citea veselie şi tulburare. Văzând cât o bucură schimbarea ce se produsese în mine, căci ea nu încerca de loc să se ascundă, mă simţeam stânjenit şi ruşinat în adâncul sufletului, doream să-i arăt şi mai limpede cît îmi era de dragă.
— Să mergean, mi-e totuna, a răspuns, fâstâcită, Nataşa, întorcând calul.
— îţi mulţumesc !... Ce întâmplare să ne întâlnim tocmai aici ! Ce bine ; nu ? Draga mea, hai să mergem undeva... Vrei în Viroaga blestemată ?
îl stăpîneam anevoie pe Beseonok, care se uita chiorâş şi necheza ameninţător la Malcik, mergînd lipit de el. Drumul era îngust, ramurile ude ale plopilor tineri ne stropeau mereu. Călăream foarte apropiaţi.
— Adineauri am fost acolo, a spus Nataşa. S-a revărsat pîrîul şi s-a format o mlaştină ; am încercat să trec, dar n-a fost chip.
M-am uitat lung la Nataşa : ea fusese acolo !... Viroaga blestemată e o fundătură unde se zice că mişună lupii ; oamenii caută s-o ocolească şi ziua. Iar fetiţa asta se duce

acolo dis-de-dimineaţă, aşa, ân plimbare !... Nu ştiu de ce, poate datorită dispoziţiei ân care mă aflam, în momentul acela toate mă atrăgeau la Nataşa : şi ţinuta ei degajată şi elegantă pe cal, şi faţa tulburată, radiind de fericire, şi toată, toată făptura ei, atît de drăgălaşă şi de simplă !

— Cum vrei, dar să ştii că azi m-am să te las curînd acasă, i-am apus, rîzind. Te-am prins, nu-ţi dau drumul! Hai totuşi să mergem încotrova.

Am ieşit pe drumul larg care străbătea pădurea. Drept ca o săgeată, alerga printr-un luminiş verde, scăldat în văpăile soarelui.

— Iată un drum tocmai bun pentru curse, am zis şi m-am uitat cu un zâmbet la Nataşa.

Fata a tresărit.

— Hai să ne luăm iar la întrecere ! mi-a propus, îndreptîndunse în şa. Caii noştri sîrvt acum la fel de obosiţi.

Mă mai luasem o dată la întrecere cu Nataşa şi ea mă întrecuse, dar atunci eu străbătusem mai înainte cu Beseonok zece verste.

— Să vedem !

Le-am dat drumul la cai în galop. Abia şi-au luat vînt, şi Beseonok începuse s-o ia tot mai mult înaintea lui Malcik, cînd se ivi în cale un obstacol destul de neaşteptat. Pe marginea drumului se foiau prin tufişuri doi purcei mărişori, scunmînd nepăsători pământul cu riturile. Văzîndu-ne, au ţîşnit, speriaţi, din tufişuri, au guiţat lung şi au luat-o la sănătoasa pe drum. Ne aşteptam, fireşte, să-i vedem dinitr-o clipă în alta cotind în lături, şi galopam mai departe ; dar purceii goneau şi ei înaintea noastră, guiţînd şi mişcând desperaţi din codiţele lor scurte şi subţiri.

— Au să fugă mereu aşa, n-au să cotească pentru nimic în lume ! mi-a strigat Nataşa, rfeînd cu hohote.

Ne-am strunit caii. Purceii şi-au încetinit şi ei fuga, guiţînd speriaţi, şi frecîndu-şi coastele unul de altul.

Am încercat să-i ocolim cu băgare de seamă ; purceii au guiţat şi au luat-o iar la goană. Eu şi cu Nataşa ne-am uitat unul la altul şi am pufnit în rîs.
— Ce încurcătură ! am zis.
Nataşa îşi strunea rîzînd calul, care se smucea înainte. Acum, între noi dispăruse orice urmă de sfcînjenire. Nataşa se înviorase şi era veselă de tot.
— Nu-i nimic, las' că trecem noi ! a spus ea. Âştia-s purceii lui Denis, pădurarul ; tot trebuiau ei aduşi acasă : ia te uită pînă unde au ajuns, i-ar fi putut mînca lupii !
70
Să mergem la Denis şi el o să ne dea să bem lapte. Căsuţa lui e colo, într-o poieniţă.
Am luat-o la pas, precedaţi de purcei.
— Tu nu l-ai văzut încă pe Denis, e numai de doi ani pădurar aici. Un bătrînel tare nostim – mititel, slăbănog... Odată, când abia intrase pădurar, mama, nimerind din întâmplare aici, il-a văzut : „Vai, moşule, dar ce paznic mai eşti şi dumneata ? Oricine te poate doborî !” Iar el de colo : „Da de unde, coniţă, nici n-au să mă găsească...”
N-o mai văzusem niciodată astfel pe Nataşa : faţa ei radia o bucurie copilărească, deplină... Nu-mi puteam lua ochii de la ea.
Căsuţa pădurarului se afla în fundul unei poieni largi, de curînd cosite. Denis, într-o cămaşă albă din pînză de tort şi cu opinci în picioare, ne-a întîmpinat în prag.
— Denis, moşule dragă, bună dimineaţa ! La dumneata am venit! a zis Nataşa, sărind de pe cal.
— A-a, duduca din Kasatkino ! a exclamat Denis, mijindu-şi ochii. Bine ai venit, dudică ! Vîrîndu-şi căciula subsuoară, a luat caii de căpestre.
— Moşule, pune-ţi căciula în cap !... Las' că priponim noi singuri caii... Iar dacă vrei să ne faci un bine, dă-ne un pic de lapte... Veneam încoace şi dumnealui a zis: „Denis n-o să ne dea lapte !” Cum, zic eu, Denis să nu ne dea ?
— Aracan de mine ! Păi ce, eu mi-s fitecine ? Slavă Domnului, s-o găsi el un pic de lapte, fii pe pace dum-

neata. Poftiţi în casă. Fie-mea a dat o fugă pînă-n sat, aşa că laptele am să vi-1 dau eu.
Denis avea în el ceva nespus de comic : îşi mângâia mereu foarte grav bărbuţa cu perii rari, îşi încrunta sprâncenele, dar toată mimica aceasta nu izbutea să imprime nici un pic de seriozitate figurii lui mici cît pumnul şi zbîrcite, şi trupului său miniatural; aveai impresia că un copil vrea să facă pe omul bătrîn, respectabil şi mintos.
Am intrat în casă. Denis a pus dinaintea noastră două căni şi o oală cu lapte proaspăt muls, apoi ne-a tăiat câteva felii de pîine albă. Nataşa îi urmărea mişcările cu o privire veselă şi turuia într-una.

71

— Pe conaşul nu 1-aim mai *văzut* niciodată, a zis De-nis. Mă uit, mă uit, dar nu-1 cunosc...
— A venit de curând... Denis s-a uitat lung la Nataşa.
— Să-mi fie cu iertare întrebarea, duducă, ţi-e cumva logodnic ?
— Da, vezi bine, e logodnicul meu !
— De-aia mă uitam la mata... De unde, îmi ziceam, atîta bucurie ?
— Cum să nu mă bucur, Denis ? Ştii şi matale că în ziua de azi nu-i lesne să-ţi găseşti logodnic. Nu găseşti şi pace, de parcă s-au prăpădit cu toţii.
Denis şi-a desfăcut braţele.
— Păi dară... Chiar aşa, duducă ! Parc-au intrat în pămînt !
— Ha-ha, ha-ha ! Da uite că eu mi-am găsit unui.
— Păi să fie într-un ceas bun !... Dumnealui, ce e, are slujbă la percepţie ?
Nataşa a izbucnit iar în rîs.
— Denis, dragule, de ce ţi-i fi închipuind, mă rog, că are slujbă taman la percepţie ?
— Ştiu şi eu, duducă ?... Hi-hi-hi ! a rîs şi el, uitîn-du-se la ea.
Aflînd că sînt doctor, i s-a zugrăvit pe faţă o expresie de suferinţă şi s-a apucat să-mi înşire toate bolile de care pătimea.

Am stat la Denis vreo jumătate de ceas. Am încercat să-i dau bani pentru lapte, dar el s-a supărat şi a respins cu îndârjire plata.
De acolo am plecat la Şipote, iar pe urmă în crîngul din Bogucearovo. La Bogucearovo am luat un ceai la medicul de zemstvă Troiţki... Ne-am întors acasă abia spre prânz.
2 iulie. Ora 10 dimineaţa
Am recitit paginile scrise ieri. M-a imbătat pesemne dimineaţa plină de lumină, mireasma pădurii, tovarăşa mea tânără şi veselă ; mă uiltam ieri la Nataşa şi-mi ziceam : aşa va arăta oînd va iubi. Ceea ce vedeam acum

nu era dragoste, era altceva ; dar nu voiam nici să mă gîndesc la asta, voiam numiai ca ochii ei radiind de fericire să zăbovească asupră-mi cât mai mult. Acum rni-e necaz şi mă apucă toate furiile : la ce bun toate astea ? Am venit aici să mă odihnesc şi să nu mă gîndesc la nimic. Dar făptura Nataşei stăruie dinaintea mea, ca ieri, în aşteptare...
Ora 11 seara
In sfârşit, discuţia a avut loc... După cină, Vera şi Lida au cântat la patru mâini nu ştiu ce dans spaniol de Sarasate. Eu şedeam în salon, pe urmă am ieşit pe terasă. Nataşa stătea rezemată de grilaj şi se uita în parc. Era o noapte fără lună, ou cerul spuzit de stele. Din desişul cufundat in întuneric venea miros de rouă. M-ara oprit în cadrul uşii şi ani-am scos o ţigară.
Când am aprins chibritul, Nataşa a întors capul.
— A, tu erai, Mitea ? a spus încet, îndreptându-se de spate. Nu vrei să mergem în parc ?... Uite ce frumos e...
Vocea i s-a frînt. îşi mîngîia, tulburată, dantela de la mânecă.
Am coborât ân dreptul rondului de flori şi am luat-o pe o alee.
— Ţii minte, Mitea, a început deodată Nataşa cu hotărâre ân glas, ţii minte, deunăzi îmi vorbeai cît e de necesară conştiinţa că nu trăieşti în zadar, că acesta e lucrul cel

mai de seamă în viaţă... Eu mă gândisem mult la asta şi mai inainte, până a nu veni tu... Bine, dar e de-a dreptul îngrozitor să trăieşti şi să nu ai nici o ţintă în faţa ta : cui îi mai trebuieşti tu oare ? Conştiinţa de care vorbeai tu, conştiinţa că eşti folositor e cea mai mare fericire...
Tăceam, muşoîndu-mi buzele. în sufletul meu creştea un simţământ de vrăjmăşie faţă de Nataşa ; ar fi trebuit să înţeleagă, în sfârşit, că discuţia asta era pentru mine grea şi neplăcută, că e inutil s-o înceapă. Ar fi trebuit să-i fie măcar oît de puţin milă de mine. Faptul că mă vedeam pus în situaţia de a aştepta compătimire şi îndurare din partea unei fiinţe .care miai era aproape un copil mă înverşuna şi mai rău împotrivă-i. Nataşa tăcea.
— Am auzit că iarna trecută ai dat lecţii la copiii din sat, am zis. Ia spune, o făceai cu plăcere, îţi place ocupaţia asta ?
— D-da, mi-a răspuns Nataşa şi a înghiţit în sec.
— Iată un ideal. Dacă vrei să te dăruieşti cu totul lui, fă-te învăţătoare. Ai să te afli lingă popor, ai să te apropii de el şi ai să-1 poţi îndruma.
Vorbeam ca un actor prost care recită un monolog învăţat pe dinafară ; mi-era silă de mine însumi... Deodată, m-am întrebat ce i-aş fi apus dacă nu aveam la îndemână ideea salvatoare – şcoala, alfa şi omega unui ideal „adevărat”.
Nataşa mergea cu capul în piept.
— Draga mea, e într-adevăr un ideal minor, am spus după o vreme. Dar de unde să iei acum idealuri măreţe, grandioase ? De altfel, nu după ele se cunoaşte omul. E un ideal minor, dar care dă rezultate mari.
Suferam aproape fizic : ce fals şi ce retoric vorbeam ! Mi se părea că Nataşa vede acum limpede în mine, ba mi se părea că şi eu abia acum mă văd într-o lumină adevărată, văd ce cumplit pustiu zace în mine...
— Ei, asta-i prea de tot ! s-a auzit din întuneric vocea Verei. Eu şi cu Lida cântăm pentru ei, ne dăm toată silinţa, şi dumnealor pleacă să se plimbe ! Mai meritaţi să vă cînt după .asta ? N-am să vă mai cînt niciodată !

Vera, Lida şi Sonia s-au apropiat. Eram bucuros că se sfârşea astfel discuţia cu Nataşa.

3 iulie

S-au adus ziarele. Citindu-le, aim simţit ca o adiere dintr-o altă lume. Holera se întinde tot mai mult ca un pârjol în stepă ; cuprinde o gubernie după alta ; oamenii fug, îngroziţi, din calea ei, în popor circulă zvonuri sinistre. Medicii noştri, însă, se bagă voioşi în foc, în întîmpinarea cumplitei vizitatoare. Se simte atîta forţă în ei, atîta tinereţe şi curaj ! Sufletul mi s-a luminat... Mâine plec la Pojarsk.

4 iulie

Mă aflu la Pojarsk. Am venit cu trăsura, însoţit de Nataşa ; ea are de făcut unele cumpărături în oraş. Am tras la Nikolai Ivanovici Likonski, tatăl Verei şi al Lidei. E medic şi are în oraş o clientelă vastă. Acum, ,pe timpul verii, stă singur cuc în casa lui spaţioasă ; soţia şi copiii mai mici au plecat şi ei undeva la ţară. Nikolai Ivanovici e un bătrin simpatic, cu o figură inteligentă. Tot îl mai pasionează ştiinţa ; fiece clipă liberă şi-o petrece în laboratorul său.

Am sosit seara, la vremea cinei. I-am pus lui Nikolai Ivanovici o seamă de întrebări în legătură cu holera. Epidemia înconjoară într-un semicerc gubernia şi pe ici colo s-au şi semnalat cazuri izolate de îmbolnăvire. La Pojansk nu se simte nevoie de medici, dar în judeţe e lipsă; în oraşul Slesarsk, de pildă, care e capitală de judeţ, nu poate fi găsit un medic pentru cartierul de peste riu, Cemerovka, locuit de meşteşugari. Da, mîine o să trimit acolo o cerere.

5 *iulie, duminică*

Pe garduri şi pe stîlpii felinarelor s-au lipit afişe prin care locuitorii Pojanskului sînt invitaţi să vină azi la catedrală, unde vor lua parte la „un tedeum pentru izbăvirea de boala numită holeră, iar după tedeum va urma o .procesiune prin tot oraşul”. M-am dus şi eu. Pe străzi parcă pierise .orice 9uflare ; uriaşa piaţă a catedralei era ticsită de lume ; nici gînd să poţi răzbi în biserică. In jurul

turlelor se roteau, ciripind, rîndunelele ; soarele scînteia în aurul prapurilor rezemate de ziduri ; dinăuntru abia se auzeau cântările. Stăteam şi priveam mulţimea. Fata asta frumoasă, palidă, care ţine cu atâta evlavie icoana Maicii Domnului din Tihvin, omuleţul acela cu capul creţ, în surtuc, ori calicul de colo vor cădea poate, în mai puţin de o săptămînă, în ghearele holerei.
în jurul meu se vorbea despre moartea recentă a arhiereului din localitate, despre itinerarul procesiunii ; despre scopul tedeumului însă, nici un cuvânt; văzui doar cum un meşteşugar voios făcea cu ochiul vecinului şi glumea, arătând pe o băbuţă prăpădită care trecea, tremurîndu-şi capul :
— Noi ne .rugăm să piară holera şi holera uite-o colea !
Umblând prin mulţime, am dat piept în piept cu Viktor Sergheevici Gastev. E perceptor la Slesansk şi a venit la Pojarsk la nu ştiu ce consfătuire. Am intrat în vorbă. I**-arn** spus că am trimis o cerere la ei, la Slesansk.
S-a holbat la mine.
— La Slesarsk ? Ei bine, amice, telegrafiază îndată că renunţi.
— De ce ?
— N-ai auzit de meseriaşii noştri de peste rîu ? în trei zile te curăţă.
— Aşa-s de porniţi oamenii ?
Viktor Sergheevici a ridicat din umeri şi şi-a aprins un trabuc. Pe urmă, săltîndu-şi enigmatic sprâncenele, s-a aplecat spre mine şi mi-a spus în şoaptă :
— Acolo, dragul meu, ar trebui să se trimită un regiment de soldaţi şi să li se dea cartuşe, ca să fie gata în orice cliipă să treacă la acţiune. Dar la noi ştii cum este : pînă nu tună, nu-şi face nimeni cruce ; apoi, când e prea târziu, se apucă să bombardeze pe guvernator **cu** telegrame : ,,Daţi-ne trupe !” Deocamdată, slavă Domnului, holera n**-a** izbucnit încă la noi, dar ascultă numai ce zvonuri s-au şi pornit să circule : cică oamenii găsiţi beţi vor fi duşi la spital şi daţi **cu** var, cică toate fîntî-nitte din

oraş au fost otrăvite şi doctorii au lăsat numai una curată, pentru ei ; mulţi **iau** şi văzut cu ochii lor cum nişte oameni sănătoşi erau prinşi cu cangile ziua nămiaza mare şi duşi la spital... Oamenii ăştia au declarat pe faţă : dacă se iveşte holera la noi, îi omoram pe toţi doctorii. E o grozăvie, dragul meu ! Ce vrei mai mult ? Dintre medicii locali nici unul nu se înduplecă să meargă la Cemerovka.

76

în pridvorul catedralei au ieşit preoţii în veşminte aurite ; cîntările s-au auzit mai tare. Un freamăt s-a pornit în mulţime, oamenii au început să-şi facă semnul crucii, pe deasupra capetelor au fluturat prapuriile. Un căţeluş jigărit, schelălăind amarnic, fugea în trei picioare prin mulţime ; toţi eei pe 'lângă care trecea socoteau de datoria lor să-i dea o lovitură de cizmă ; căţeluşul se prăvălea pe o rină, apoi se ridica şi fugea mai departe, schelălăind. Procesiunea s-a îndreptat spre poarta cetăţuii.

— Haidem şi noi ! a zis Viktor Sergheevici. Ia spune, ce mai fac ai voştri, acolo, la ţară ? Peste o săptămână plec ân concediu la Smolensk şi în drum am să mă opresc să-mi văd fina. (Era naşul Soniei.)

La despărţire, Viktor Sergheevici m-a sfătuit încă o dată, stăruitor, să-mi retrag cererea ot mai e timp.

6 iulie

M-am întors la Kasatkino, deoarece va trebui poate, să aştept numirea mai mult de-o săptămână.

Aseară, înainte de a pleca din Pojarsk, am luat ceaiul la Nikolai Ivanovici. Ne-a servit Nataşa. In timp ce unchiul ei îmi vorbea despre cercetările sale asupra metabolismului la bolnavii de podagră, a intrat servitoarea şi i-a spus că âl caută „un om”.

— Ce vrea ? Spune-i să intre, a zis el.

în uşa sufrageriei s-a ivit un om ânalt, ântr-o hăinuţă de târgoveţ, icu cizme scâlciate. Ne-a salutat şi s-a oprit umili în prag.

— Ce doreşti, amice ? 1-a întrebat Nikolai Ivanovici.

— Poftiţi o carte de vizită de la Vladimir Vladimi-rovici.
Unchiul a parcurs repede cele câteva rânduri scrise pe cartea de vizită, a roşit uşor şi s-a încruntat.
— A, scuzaţi-mă ! îmi pare bine de cunoştinţă ! şi a întins mâna vizitatorului. Poftim, luaţi loc ! Beţi un ceai ? Domnul Gavrilov ! ni 1-a prezentat apoi.
Buzele subţiri ale vizitatorului au schiţat un surîs. S-a înclinat către noi şi is-a aşezat tot atât de umil la masă, pe marginea scaunului. Era un bărbat uscăţiv, de
77
vreo treizeci şi cinci de ani, cu un barbişon cu firele rare ; părea un mic comerciant sau negustor de vite, dar fruntea îi era de intelectual.
Nikxvlai Ivanovici a ornai citit o dată cartea de vizită şi a întrebat :
— De fapt, ce doriţi dumneavoastră ?
— Anul acesta, după cum ştiţi, a început Gavrilov cu acelaşi surâs stăpânit, s-a abătut asupra Rusiei o foamete cum n-a mai fost de multă vreme. Oamenii mănâncă lut şi paie, mor cu sutele de scorbut şi de tifos. Iar societatea, care trăieşte din munca poporului, şi-a arătat, după cum ştiţi, toată slăbiciunea ei morală. Chiar şi în faţa acestei calamităţi ea n-a ştiut să se ridice la înălţimea unei idei, n-a ştiut să se contopească cu poporul şi să-i vină în ajutor, ca de la frate la frate. S-a eschivat cu fleacuri, numai ca să-şi adoarmă conştiinţa, ba dansând în folosul muribunzilor, ba ândopîndu-^se în folosul înfometaţilor, sau donînd o jumătate de procent din salariu. Dar şi aceste fărâme le-a dat poporului ca pe o pomană, corupîndu-1, pentru că orice pomană e o corupere. în prezent, poporul nu şi-a revenit încă după această calamitate, în multe gubernii avem al doilea an de secetă şi iată, vine o nenorocire şi mai mare – holera...
Nikolai Ivanovici îl asculta, strîngîndu-şi în pumn barba lungă şi căruntă, şi se uita pe geam.
— Societatea, fireşte, nu se dezminte, a urmat Gavrilov. îaa această nouă nenorocire, oare o ameninţă şi pe ea

însăşi, societatea se leapădă de toate şi fuge să-şi caute salvarea unde s-o nimeri. în mijlocul poporului au rămas numai medicii, şi asta e prea puţin. Poporul are nevoie de ajutor material, ba încă şi mai mult, de ajutor spiritual. Nu i se dă. nici unul, nici altul.
Nikolai Ivanovici îşi lăsase oapul pe braţ şi se uita la vârful cizmei sale.
— Societatea trebuie, in sfârşit, să se dezmeticească. Ea datorează poporului totul şi nu-i dă nimic in schimb. „Alţii au muncit şi voi le-aţi luat rodul muncii”, qpune Isus...
— *Pardon,* 1-a întrerupt Nikolai Ivanovici, vă ascult, vă tot ascult... totuşi nu sînt încă dumerit ce doriţi, în definitiv de la mine ?
78
— M-aim adresat dumneavoastră ipentru că Vladimir Vladimiroviei 'mi-a spus «că sînteţi un om bun. în prezent, numai îm oameni din aceştia ne putem pune nădejdea.
—■ Doriţi... să donez ceva în folosul înfometaţilor ? a întrebat Nikolai Ivanovici, rostind rar cuvintele şi înăl-ţînd sprîncenele.
— Noi avem nevoie de inima dumneavoastră, de mintea dumneavoastră, a răspuns Gavrilov cu un zîmbet uşor la întrebarea nepăsătoare a lui Nikolai Ivanovi'ci. Banii ne interesează în ultimul rînd ; nu avem nevoie *numai* de bani. Şi, în orice caz, eu nu am venit aici să cer bani.
— Oe atunci ?
— Ajutorul dumneavoastră moral, o muncă activă în folosul celor nefericiţi.
— Aha !... Bine, muncă-nruncă, dar trebuie să fiţi de acord că pentru asta e nevoie totuşi în iprimul rînd de bani.
— Nu banii guvernează lumea, ci ideile. *în primul rînd* e nevoie de iubire.
— Şi după asta de bani, nu ? Plinea trebuie să i-o plăteşti negustorului cu bani, nu cu iubire.
— Banii nu-s o problemă, bani se pot strînge lesne. Asta-i itoată nenorocirea la noi, că oamenii se răscumpără de orice îndatorire cu bani.

— Credeţi ? Ei bine, iată ce vă spun : cunosc (trei pătrimi din locuitorii oraşului, totuşi nu m-aş prinde să colectez prea mulţi bani.
Gavrilov a ridicat din umeri.
■— Ciudat ! Eu nu cunosc aici pe nimeni, sînt venit abia de trei zile, cu toate acestea mă angajez să strîng într-o lună cinci sute de ruble.
— Ei bravo !... a rîs Nikolai Ivanovici. Am să vă povestesc o întâmplare. Era aici la noi un student la drept; omul absolvea facultatea şi rămăsese fără un ban, fiind ameninţat cu exmatricularea pentru neplata taxelor. M-am gîndit să fac o colectă. Printre altele, am trecut pe la o familie bogată de comercianţi, al cărei medic curant eram de vreo cincisprezece ani. Domnişoarele numai briliante şi dantele. Le spun ce şi cum. Ele strâmbă din nas. „Să vedem, mi-au zis, poate găsim ceva”. M-am adresat fra

telui lor : „Cu domnişoarele nu pot să mă înţeleg ; dumneata, Platon Stepanîci, eşti un om energic; ocupă-te dumneata de asta : îţi dai seama că trebuie să-i dăm omului o mînă de ajutor !” Ei bine, ştiţi ce-a ieşit din osteneala mea ? ■— Ce-a ieşit ?
— Cum credeţi ?
— Nu ştiu.
— De atunci, n-am mai fost chemat în casa aceea ! a curmat povestirea Nikolai Ivanovici, aprinzîndu-şi o ţigară.
Gavrilov s-a uitat atent la el.
•— De ce mai trataţi ayfefel de oameni ? a întrebat, ridicînd uşor o sprinceană.
Surprins, Nikolai Ivanovici a înghiţit în sec şi a strins din umeri.
— Cum de ce ? Un medic e obligat să trateze pe oricine.
Gavrilov a continuat să se uite la el cu o privire ironică, râzând în ascuns.
— Şi ce fel de „muncă activă” doriţi de la mine ? a întrebat apoi Nikolai Ivanovici, încruntîndu-se. Vreţi cumva să merg la ţară, în mijlocul poporului ?

— Poporul nu e numai la ţară, e şi la oraş, e pretutindeni, şi pretutindeni el are nevoie de ajutor. Un singur lucru se cere : nu binefacere de la domn la prostime, ci ajutor de la frate la frate. Când un sinistrat vine la un ţăran, acesta îl pune la masă, îi dă de mâncare şi-i strecoară şi un bănuţ ; sinistratul se simte un tovarăş, care a fost lovit de nenorocire. Cînd sinistratul vine la boier, dumnealui îi trimite prin jupînească un pitac, şi în situaţia asta sinistratul e un calic care primeşte pomană. Or pomana e cea mai rea dintre tcate corupţiile, pentru că ea demoralizează în egală măsură şi pe cel care dă, şi pe cel care ia. Domnii se adună din diferite puncte ale oraşului şi discută cu pasiune şansele lui Gladstone in alegeri, sau despre posibilităţile de realizare a proiectelor lui Henry George ; şi tot acolo, la subsol, se dezbate cu nu mai puţină indârjire care Maica Domnului e mai îndurătoare – cea din Ahtîrka sau cea din Kazan, sau pe câte ba-

/

lene se sprijină pămîntul. Sînt două lumi deosebite, care nu au nimic comun intre ele...

Nikolai Ivanovici îşi legăna nerăbdător piciorul. Ga-vrilov a întrebat cu un zâmbet umil :

— Iertaţi-mă, poate v-«m plictisit ?

— De loc. Vai de mine ! Numai că... Vă ascult cu atenţie şi totuşi nu pot să înţeleg cu nici un chip ce anume... sînt obligat să fac.

— Să vă apropiaţi mai mult de fraţii dumneavoastră şi atît; să-i ajutaţi, dar nu cu pomeni ; să nu păstraţi numai pentru dumneavoastră cunoştinţe care trebuie să devină un bun al tuturor..-

— Şi ? a rămas în aşteptare Nikolai Ivanovici.

— Vine holera. Poporul e înfometat şi acesta e cel mai bun teren pentru ea ; poporul e ignorant şi asta îi răpeşte ultimele mijloace de apărare. E timpul, e timpul să ne dăm seama că atunci cînd în jurul nostru mor oameni, e ruşinos să facem lux. (Gavrilov a cuprins cu o privire

scurtă masa şi gustările de pe ea.) Mă aflu în oraş numai de trei zile, dar am şi văzut înfiorătoare tablouri ale mizeriei, ale unei mizerii ruşinoase şi timide, căreia îi e greu să ceară. Oamenii se adăpostesc cu zecile în cămăruţe sordide, şi noi ocupăm eîte cinci^şase odăi ; oamenii sânt bucuroşi să aibă la masă doi cartofi, şi noi ne îndopăm de nu ne mai putem mişca. Şi dacă asemenea oameni vin la noi, îi privim nu ruşinaţi, ci **icu** un aer dispreţuitor şi nu-i lăsăm mai departe de antreu. O singură soluţie există : să înţelegem că e *un om necinstit* acela care nu vrea să priceapă ce datorii are şi să împartă frăţeşte cu cel oropsit .casa şi masa sa, totul; să dovedim că vrem cu adevărat să ajutăm, şi nu numai să ne adormim conştiinţa.

— Dacă v-am înţeles bine, a spus Nikolai Ivanovici, stăpînindu-şi un zâmbet pe sub mustăţi, îmi propuneţi să poftesc la mine în casă trei-patru familii de oameni săraci, să le instalez aici, să le dau de mâncare şi de băut, să le instruiesc... Da ?

— Da ! a răspuns Gavrilov şi pe buzele lui flutură iarăşi zâmbetul acela abia desluşit.

— Nikolai Ivanovici şi-a îndreptat o privire plină de curiozitate către oaspetele său. Nataşa, sprijinindu-şi băr-

bia fin palmă, îşi încruntase fruntea şi nu-şi mai lua ochii nici ea de la Gavrilov.

— Bine, domnule Gavrilov, a spus Nikolai Ivanovici pe un ton de reproş, nu ţi-e ruşine să spui asemenea prăpăstii ?

— De ce credeţi că sînt prăpăstii ? a întrebat Gavrilov cu acelaşi surîs scurt, fără să se supere câtuşi de puţin.

— Aş mai înţelege propunerea dumitale dacă ar fi vorba de vreo familie anumită care trebuie ajutată. Dar dumneata, după cit înţeleg, vezi în propunerea asta un remediu, ca să zic aşa, universal.

— Dacă veţi proceda in felul acesta numai dumneavoastră, va fi, desigur, prea puţin. Dar aici are mare însemnătate ideea, exemplul. Sînteţi unul dintre cei mai

stimaţi oameni din oraş ; iniţiativa dumneavoastră va stârni poate la început nedumerire, dar pe urmă va găsi imitatori. De aceea nu reuşim noi să facem nimic, pentru că toţi se conduc după o zicală mincinoasă, dar foarte comodă : „Cu o floare nu se face primăvară”.
— Mda, tabloul e în orice caz destul de înduioşător : noi vom munci din răsputeri, de trei ori mai mult ca înainte, iar „fraţii” adăpostiţi vor sta frumuşel pe de-a gata, tăind frunze la cîini... îmi închipui ce mai de-a „fraţi” o să prăsim în oraş !
•— De ice să se taie frunză la cîini ? Ei vor să muncească. Daţi-le de lucru.
— Unde ?
— De lucru se găseşte întotdeauna. Pot să plivească grădina, să mături **curtea,** să spargă lemne. Ei singuri au să fie bucuroşi să nu stea.
Nikolai Ivanovici a dat din mână cu un surîs.
— Bine, să zicem că toate acestea sânt lesne de făcut, că le vom găsi de lucru, că ei singuri au să fie bucuroşi ; să zicem că pe această cale sîntem în stare să înnoim lumea. Dar ce facem în cazul acesta cu propriile noastre familii ? Şi, zicînd acestea, îşi desfăcu nedumerit braţele, cu un gest comic.
— în vremurile acestea am putea nici să nu avem familii, a răspuns Gavrilov, coborând vocea.
Nikolai Ivanovici şi-a ridicat brusc capul şi s-a uitat ţintă la el.

— A-a ! a izbucnit în rîs, ridieîndu-se. Acuma te-am ghicit, amice. Avem de-a face aici cu binecunoscutul *Zweikindersystern*[1]*,* sau, şi mai bine încă, cu *Sonata Kreutzer !* Numai că, amice, ai cam întîrziat : chiar şi în Europa occidentală s-a demonstrat de mult cit de deşarte sînt ideile astea. Dumneata eşti un tolstoian !
Gavrilov surîdea.

— N-am auzit ca ,,ideile astea” să fi foist de mult părăsite în Europa occidentală, cît despre *Ztoeikindersys-tem,* n-are nici un amestec aici. Eu repet un vechi adevăr, care *nu poate fi* dezminţit. „Am venit să-1 despart pe om de părintele său, şi pe fiică de mama ei. *Căci* duş-*manii omului sînt cei din casa lui”,* a zis Isus...
Nikolai Ivanovici 1-a întrerupt brusc :
— Te rog să mă ierţi, nu ştiu care Isus o fi acesta; eu îl cunosc numai pe Isus Hristos.
— Scuzaţi ! a răspuns respectuos Gavrilov. Vreau să spun că în prezent, cînd întreaga societate e fundată pe relaţii cu totul anormale, fenomene prin ele însele normale devin contrare firii şi se pătrund de păcat. Omului îi revin azi mult prea multe îndatoriri, pentru a-şi putea îngădui să aibă o familie.
Gavrilov a început să vorbească despre orînduirea anormală a societăţii de azi, despre diviziunea muncii şi calamităţile care decurg de-aici, despre aristocratismul ştiinţei şi artei, despre biserică, despre stat. Vorbea cu capul sus, cu ochi scăpărători, cu o voce de propovăduitor fanatic. Nikolai Ivanovici căsca alene, apoi şi-a scos ceasul.
— O, a trecut de şapte ! ni s-a adresat, mie şi Nataşei. Trebuie să spun să înhame caii la trăsură, altfel vă apucă întunericul pe drum.
Gavrilov s-a ridicat.
— Mi se pare că am zăbovit cam mult, a zis cu un zîmbet stânjenit. Vă rog să mă scuzaţi. Am onoarea'! Aşadar, nu putem conta pe dumneavoastră ?
[1] **Teorie potrivit căreia o familie nu trebuie să aibă mai mult de doi copii (în 1. germ).**

— Vorbiţi la plural ? a întrebat Nikolai Ivanovici, săl-tîndu-şi sprîncenele. Nu cumva sînteţi constituiţi într-un partid ?
— Da, un „partid” al oamenilor care consideră că binele obştesc trebuie pus mai presus de binele personal.

După plecarea lui Gavrilov, Nikolai Ivanovici a răsuflat uşurat.
— Doamne, Dumnezeule ! a exclamat el, învăluindu-ne cu privirea. Cîte bazaconii se pot spune într-o jumătate de oră !
Nataşa i-a aruncat o privire sumbră şi s-a aplecat deasupra ceştii fără a scoate o vorbă. Mă simţeam stînjenit : vorbind drept, se spuseseră destule enormităţi, dar... de ce oare Nikolai Ivanovici îmi deveni deodată profund antipatic ? Nu-mi închipuisem mai înainte că era un tipic mie^burghez.
Trăsura aştepta la scară. Ne-aim luat rămas bun şi am plecat. Oraşul a rămas în urmă. O vreme am stat tăcuţi.
— Da, omul acesta cel puţin ştie ce vrea şi crede ce spune, am zis eu, în sfîrşit.
Nataşa şi-a ridicat brusc capul, s-a uitat ila mine, apoi şi-a întors iarăşi ochii spre holdele desfăşurate de-o parte şi de alta a drumului.
— Şi totuşi el e mai bun decât ceilalţi care erau acolo, a şuierat ea printre dinţi, cu o privire întunecată şi răutăcioasă.
Tot drumul n-a mai schimbat decît rare cuvinte neînsemnate. Nataşa se încăpăţâna să se uite în altă parte si pe faţa ei stăruia expresia rigidă şi rea. N-aveam nici eu chef de vorbă. Soarele a asfinţit, pe lanuri pogora o seară călduţă ; la dunga zării se iscau scânteieri. îmi simţeam inima grea. .
7 *iulie*
A fost de ajuns această întâlnire întâmplătoare, pentru ca toată liniştea mea sufletească, indelung clădită, să se spulbere, şi iată că iarăşi nu ştiu ce să mă fac de atît alean. îmi amintesc de cuvintele rostite cu patimă de omul acela şi de aviditatea cu care îl asculta Nataşa; văd
« – O. **497**

cît de caricatural de sărac era programul lui, totuşi mâ simt faţă de el mic şi vrednic de plâns. Şi iarăşi mă frământă întrebarea : bine, dar eu *ce idealuri* am.
Timpul trece, zi după zi, an după an... Oare aşa voi trăi mereu, temîndu-mă să privesc în mine însumi, te-mîndu-mă de un răspuns direct la această întrebare ? Pentru că eu nu am *nimic.* La ce e bună concepţia mea despre lume, onestă şi mândră ; ce-mi dă ea mie ? E ca şi cum a murit de mult; ea nu mai e femeia iubită, a cărei viaţă se contopeşte cu a mea, ci numai leşul ei; şi eu îmbrăţişez pătimaş leşul acesta şi nu pot, nu vreau să cred că e mut, rece şi fără suflare ; totuşi, nici nu sânt în stare să mă amăgesc. Dar de ce, de ce e lipsit de viaţă ?
Oare nu din pricină că toată ideologia mea e alcătuită din cuvinte frumoase, în care eu însumi nu cred ? Dar e oare cu putinţă să te temi de cuvinte aşa cum mă tiem eu, e cu putinţă să crezi în ele mai mult decât cred eu ? Şi, doar nu fac parte din „oamenii de prisos”... Eu îi urăsc pe trântorii aceştia, începând cu îngânduratul Ciulkaturin [1] şi sfîrşind cu strălucitorul Ploszowski [2], nu pot să-i iert literaturii noastre slave, plină de sensibilitate, că a încununat cu florile înmiresmate ale poeziei pe nişte oameni care nu meritau decât biciul satirei. Pe mine nu mă sperie mizeria, nu mă sperie munca ; voi fi bucuros să mă sacrific ; eu muncesc îndârjit, fără a mă uita pe de lături, cu sufletul împlântat în muncă. Şi totuşi... totuşi îmi repet necontenit întrebarea aceea şi-mi port tuberculoza aşa cum îşi poartă un slujbaş tânăr prima decoraţie. Mi-e inima pustie şi moartă, şi 'când îmi arunc privirea în jur, văd viaţa tăcută ca mormântul.
8 iulie
Azi, după cină, Vera şi Lida au cîntat la patru mîini Simfonia a 5-a de Beethoven. E o muzică cumplită : sunetele ei profund nostalgice icresc în intensitate, se înca-

[1] ***Jurnalul unul om de prisos*** **de Turghenlev (nota autorului).** **** Fără dogmă*** **de Slenklewicz (nota autorului).**

lecă şi se sparg în hohote de plîns; e atâta deznădejde în ele ! Ascultam şi mă gîndeam la mine.
Nataşa stătea pe terasă, rezemată de balustradă, cu ochii aţintiţi în bezna parcului. Da, îi e greu şi ei... Cuvintele acelui Gavrilov i-au adus o adiere din altă lume, o lume depărtată şi luminoasă, o lume în care nu sînt îndoieli, unde totul e viu şi viguros. Dar care-i drumul ce duce acolo ? Mă uitam la ea şi mi se strângea inima : cu cită tristeţe îşi lăsa capul în pământ, câtă suferinţă ascundea făptura ei !... De ce mi-a devenit fata asta atât de 'dragă ? Mă simţeam îmboldit să mă apropii de ea şi să-i strâng cu putere mâna. Dar ce să-i spun, şi ce-i trebuie ei compătimirea mea ? Are s-o respingă.
Sunetele pianului continuau să plîngă amar, dar durerea devenea mai pură şi mai profundă. Ascultând-o, mi se păru că am să găsesc ce să-i spun...
Am ieşit pe terasă. Plouase de curând; în parcul jilav stăruia liniştea, plopii răspîndeau o mireasmă puternică, printre vârfurile brazilor se iţea luna în declin şi pe deasupra ei se tirau nori negri, tiviţi cu argint; sus pe boltă, printre pilcurile de nori albieioşi, sclipeau stele rare.
— Vrei să facem o plimbare cu barca, Nataşa ? am întrebat-o, după un răstimp de tăcere.
Nataşa a tresărit, apoi s-a uitat la mine cu o privire nedumerită şi înstrăinată.
— Să mergem, a zis.
Am coborât împreună cărăruia umedă care ducea la
râu.
— Cum a crescut râul ! a exclamat Nataşa, poate numai ca să spună ceva.
— Da. Şi ce linişte în jur ! Glasurile nopţii au amuţit. Aşa e întotdeauna după ploaie.
— Ia stai ! Nataşa s-a oprit, trăgea cu urechea. Apoi a pornit mai departe.
Acum vedeam că mă înşelasem : nu ştiam cum să încep şi despre ce să vorbesc.

Ne-am urcat în barcă, depărtându-ne apoi de mal. Luna s-a ascuns în nori şi întunericul s-a ingroşat. într-o viroagă din dosul unui stejăriş a ţipat înăbuşit un bîtlan, ca şi când ar fi fost gîtuit. Am mers multă vreme tăcuţi.

87

Nataşa şedea tot cu capul în jos. De după trunchiurile negre ale copacilor s-a ivit faţada casei ; geamurile erau puternic luminate şi muzica triumfătoare se revărsa peste parcul cufundat în tăcere ; era finalul simfoniei, victoria vieţii asupra morţii, triumful dreptăţii şi al frumuseţii, al fericirii fără sfîrşit.

Nataşa şi-a ridicat deodată capul.

— Mitea, ţii minte, deunăzi cînd ne plimbam amîn-doi prin parc, te-am întrebat cu ce ar trebui să mă ocup. Mi-ai spus atunci să mă fac învăţătoare. Spune drept : credeai în vorbele tale ?

Am rămas o vreme tăcut : nu mă aşteptam să-mi pună întrebarea aşa deodată, direct.

— Ce-aş putea să-ţi spun ? i^am răspuns, în sfîrşit. Dacă credeam aşa ? Da, Nataşa, credeam. Dar... Tu vrei să afli adevărul. Am văzut cum te-ai uitat la mine cînd am sosit aici, am înţeles că aşteptai ceva de la mine. Asta m-a chinuit mult, dar ce puteam să fac ? Tu aşteptai *de la mine* răspuns la întrebările eare-ţi frământau mintea ! Draga mea, te-ai înşelat. Să-ţi mărturisesc oare cum am trăit în aceşti trei ani ? N-am făcut decât să mă amăgesc că am un „ideal” ; în suflet, o voce stăruitoare îmi repeta într-una că nu-i asta ceea ce trebuie, că există ceva mult mai important şi mai necesar ; dar ce anume ? Mi-am pierdut speranţa să găsesc acel ceva. Şi, Doamne, cât de greu îmi este ! Să trăieşti şi să nu vezi nimic înaintea ta ; să orbecăieşti prin întuneric, învinuindu-te cu amărăciune că n-ai o minte pătrunzătoare care să te scoată pe drumul cei bun, ca şi cînd tu ai fi de vină că-i aşa ! Şi vremea trece...

Sînt forţe, Doamne sfinte,
Dar se pierd ! E-o flacără cinstită, Dar se stinge !

Bănuieşti că nici eu însumi nu cred... Nu cred ? Nataşa, draga mea, eu cred, cred din tot sufletul; cea care te înşeli eşti tu. Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi – nu există nimic mai presus de această poruncă. Dacă n-ar fi ea, mă îngrozesc gîndindu-mă ce m-aş face.

88

Crede-imă că nu spun vorbe goale. Tu, însă, simţi nevoia de altceva. Să trăieşti pentru alţii, să munceşti pentru alţii... Toate astea sînt mult prea generale. Tu aspiri la o idee care să-ţi umple viaţa, care să te cuprindă pe de-a întregul, să te conducă stăruitor spre un anume ţel; tu vrei ca eu să-ţi înmînez steagul şi' să-ţi spun : „Iată-1 – luptă şi mori pentru el !”... Am citit mai mult decît tine, am cunoscut mai bine viaţa, dar şi mie mi se în-tîmplă acelaşi lucru ca şi ţie : *nu ştiu !* iată ce mă torturează.

Nataşa şedea cu bărbia sprijinită în palmă şi mă asculta, întunecată la faţă. Cît de puţin semăna acum cu acea Nataşă care, cu două săptămâni în urmă, asculta avidă, în aceeaşi barcă, tot ce povesteam despre serviciul meu la zemstvă ! Şi cît aş fi vrut ca ochii ei să mă privească iarăşi duios, ca atunci ! Dar vezi că atunci ea aştepta de lia mine ceva dătător de viaţă, pe cită vreme acum îi vorbeam despre moarte, despre moartea cea mai cumplită – moartea spiritului. Ruşine să-mi fie că nu m-am oprit, că am continuat să vorbesc...

I-am spus că nu numai eu sînt astfel : că toată generaţia de azi trece prin aceleaşi frământări ca şi mine ; ea nu are *nimic* – şi asta e nenorocirea, blestemul ei. Fără un drum ales, fără o stea călăuzitoare, ea piere nevăzută, piere fără scăpare... Dovadă literatura de azi : oare nu e literatura unor cadavre, de la care nu te mai poţi aştepta la nimic ? Vremurile grele ne-au strivit pe toţi şi zadarnice sînt încercările desperate de a ne smulge din încleştarea lor.

Nataşa n-a scos tot timpul o vorbă. Apoi a pus mîna pe cînmă şi a întors barca. Pe tot drumul (de întoarcere am rămas tăcuţi. Luna apusese, pe cer se tîrau nori negri ;

era întuneric şi umezeală ; copacii din parc fremătau zgomotos. Ne-am apropiat de cabina de baie. Apoi m-am urcat pe podeţ ca să leg lanţul bărcii de un stâlp. Nataşa stătea nemişcată la botul bărcii.
— Cred totuşi că te înşeli, a rostit ea abia auzit, cu privirea în lungul râului ce sclipea şters în întuneric. Oare e adevărat că trebuie să fii pînă într-atâta sclavul epocii tale ? Am impresia că tu extinzi asupra tuturor propriile taie dezamăgiri.
89
Ani ridicat din umeri cu un surîs :
— Dea Domnul să fie aşa !
M-am întors pe mal. Nataşa rămăsese nemişcată în barcă.
■— Nu mergi acasă ?
— Nu, mi-a răspuns scurt.
Am luat-o în sus pe cărarea alunecoasă. Ajungând în parc, am auzit devale, pe rki, bătaia egală a vâslelor : Nataşa plecase iar cu barca.
Şi iată, a trecut o oră, iar eu stau încă la masă, nemişcat, cu capul pustiu, golit de gînduri. Afară plouă, parcul negru freamătă în bătaia vînltului, în burlane apa susură monoton şi nostalgic... Nataşa tot nu s-a întors.
10 iulie
De câteva zile, Nataşa mă ocoleşte. Ne vedem numai la prînz şi la cină. Cînd privirile noastre se întâlnesc, surprind în ochii ei o scânteiere de dispreţ... Dumnezeu s-o ajute ! A venit la mine, cerşind o bucată de pîine, şi eu i-am pus în palmă un pietroi ; ee altceva ar putea să simtă faţă de mine, cînd m-a văzut şi mai sărac decât ea ?... Şi totul în jur e aşa de apăsător ! Vîntul rece nu mai conteneşte, cerul e posomorât şi stropeşte cu lacrimile lui pe oamenii nefericiţi.
Ora 9 seara
Un curier de la gară mi-a adus o telegramă din Sle-sarsk : primăria mă înştiinţează că am fost primit în serviciu şi mă roagă să vin imediat. Slavă Domnului ! Plec mâine seară.

11 iulie. Ora 12 noaptea
Sân/t la Slesarsk ; am sosit abia de o jumătate de oră. Ce mai târg ! Hotel nu-i. Am tras la un han. Mi s-a dat o odăiţă strâmtă, cu un singur geam. Tapetul albastru e

plesnit : sub oglinda întunecată – o masă, şi pe ea o faţă murdară, cu desene rozalii ; crăpăturile patului de lemn simt împânzite cu nişte puncte mici, suspecte. Totul în jur e cufundat in somn, lumânarea de seu luminează slab pereţii ; samovarul, gata să se stingă, ţiuie încetişor. Amuţeşte pentru o clipă, ca şi oînd ar trage cu urechea, bombăne ceva şi iar ţiuie. Nu mi-e somn încă ; o să-mi amintesc întâmplările din ziua asta.
Pe la amiază a sosit la Kasatkino Viktor Sergheevici Gastev. Eu îmi făceam sus bagajele şi când am coborît toţi se şi puseseră la masă.
— A-a, doctore, bună ziua ! m-a întâmpinat Viktor Sergheevici şi, ridicînd sus mîna, mi-a lăsat-o moale în palmă. Toată lumea sănătoasă ?
— Vezi şi dumneata, Viktor Sergheevici, a spus unchiul cu acea expresie de umor pe care-o are întotdeauna când sînt de faţă musafiri ; – acest tânăr domn, nevoind să ne scape de holeră pe noi, pleacă să se războiască cu microbii la voi, la Slesarsk.
Viktor Sergheevici mişcă din sprîncene.
— Pleci totuşi la Slesarsk?! a întrebat cu îndoială în glas.
— Desigur, i-am răspuns, zâmbind forţat.
Gastev a luat păhărelul de rachiu din faţă şi 1-a privit la lumină.
— Dumneata, Viktor Sergheevici, ce, nu apreciezi actul acesta eroic ? 1-a întrebat unchiul pe acelaşi ton.
Musafirul a dat păhărelul pe gît, apoi şi^a vîrît în gură o bucată de scrumbie sărată.
— De ce nu l-aş aprecia ? a spus cu nepăsare, şter-gându^se pe mustăţi cu şerveţelul. Au să-1 omoare acolo peste o săptămână ; dar asta n-are importanţă : e un om singur.

Mătuşa Sofia dădu din mâini.
— Ce vorbeşti dumneata, Viktor Sergheevici ! Puş-chea pe limbă-ţi ! Ce vorbă-i asta – „au să-1 omoare” ?
— Foarte simplu ! Nu ştiţi cine sînt meseriaşii noştri din Slesarsk, eu însă îi cunosc foarte bine. întii Satre-baţi-mă ce fel de oameni sînt.
Zicând acestea, şi-a vîrît şerveţelul pe după **vestă** şi început să scârbă din ciorbă.
$91
— Şi ce fel de oameni sînt, Viktor Sergheevici ? a întrebat Sonia.
Nataşa ridicase capul şi se uita şi ea la el cu un aer întrebător.
— Uite, draga mea, să-ţi spun ce fel de oameni sînt. Acum vreo două săptămîni a fost chemat peste rîu, la o bătrînă, doctorul Ciubarov ; era un caz de dizenterie. Doctorul i-a prescris un medicament, şi în afară de asta, acid fenic, ca să stropească la toaletă. Bătrîna, evlavioasă de felul ei, ce şi-a zis : de ce să verse o „doctorie” într-un asemenea loc ? Mai bine să bea un păhărel de soluţie. Oeea ce a şi făcut. Pînă-n seară, fireşte, zăcea întinsă sub icoane. A doua zi a venit doctorul. Lumea s-a strîns în jurul lui şi 1-a luat la bătaie, dă-i, şi dă-i ; abia 1-a scăpat poliţia din mâinile oamenilor. Şi acum mai zace. S-a făcut anchetă, cercetări... Patru inşi au fost arestaţi.
— O, Doamne ! a exclamat, îngrozită, mătuşa. Bine măcar că s-au luat măsuri ; orişicum, pe viitor o să le fie teamă.
—■ Teamă ? a izbucnit în rîs Viktor Sergheevici. Da, da-a... Trei zile după asta, în plin oîmp, a luat foc baraca bolnavilor ; a ars pînă-n temelii. Acum se construieşte alta, e aproape gata. Iar a venit poliţia, iar s-au făcut cercetări, arestări... Oamenii sînt porniţi şi furioşi peste măsură. Şi nu se feresc de loc să spună de-a dreptul : ia să-ncerce domnii să ne trimită alt doctor, că-i facem îndată de petrecanie. Şi cîte zvonuri s-au stîrnit ! Unul mai stupid ca altul. Mai zilele trecute îmi povestea jupî-neasa că nişte doctori au năvălit cu poliţia la un cizmar care

avea dureri de cap ; pe el l-au luat la spital, iar sculele lui şi marfa – la toate le-au dat foc ; acum cizmarul a fost lăsat să plece, dar e cu totul ruinat, sărac lipit pământului... Precupeţele din piaţă vestesc în gura mare că au să vină trei doctori să otrăvească oamenii. Nu mai departe decât ieri vine la mine spălătoreasă, plîn-gînd. „Mare necaz .pe capul meu, oonaşule, cu feciorii 1 Vin ei deunăzi de la fabrică şi-mi spun cum s-au înţeles toţi să le facă de petrecanie doctorilor care vor fi trimişi în Cemerovka. S-au legat să meargă şi ai mei. Nu vor să mă asculte, oricît îi rog ; au să dea de bucluc...” Gîndiţi-vă, e un adevărat complot ! încheie Viktor Sergheevici, miş

cinci semnificativ din sprîncene, după care şi-a văzut iar de ciorbă. Şi doar i-am spus lui Dmitri Vasilievici, l-am prevenit la Pojarsk cum stau lucrurile. Ei bine, nu / dum-nealui vrea neapărat să se vîre în gura lupului !

Nataşa s-a **răsucit** repede **şi** s-a uitat ţintă la mine ; întîlnindu-mi privirea, şi-a întors ochii în altă parte, dar eu am surprins în ei ceva bizar : era parcă .mirată aflând că, atunci cînd am trimis cererea la Pojarsk, ştiam de toate astea.

— N-o fi chiar aşa de îngrozitor, Viktor Sergheevici, cum pare de la distanţă, am spus eu în silă.

—■ Da ? a rîs el. Dar măcar ai citit ce se petrece la Astrahan şi Saratov ?

— Nu. Ce anume ? (Ziarele din ultimele zile abia sosiseră de la gară şi încă nu le desfăcusem.)

Viktor Sergheevici a vorbit despre dezordinile care au izbucnit în Povoljie, unde mulţimea, înnebunită de durere şi de groază, devasta spitalele şi sfîşia în bucăţi pe oa-menii veniţi s-o ajute.

— Vedeţi ? a încheiat al. Dacă se întâmpla asemenea lucruri acolo, cu atât mai mult au să se întâmple la noi, îţi garantez. De ajutat tot n-ai să-i poţi ajuta, pentru că n-o să vină nimeni să-ţi ceară sfaturi, şi ai să te prăpădeşti

degeaba. Nimeni n-o să tragă vreun folos dacă pleci acolo, înţelegi ?... Asta e tot. Şi râdea blajin.
— Chiar, Mitecika, dacă-i aşa, mai bine nu te mai duce ! a zis, tulburată, mătuşa Sofia.
Nataşa a tresărit.
— Mamă !...
— Păi bine, drăguţă, dar acolo au să-1 omoare, şi fără măcar să fi adus vreun folos... Ia mai lasă-i în plata Domnului, iar de leafa aceea de o sută cincizeci de ruble poţi să te lipseşti !
— Acum e prea târziu, mătuşico ! am spus, râzând. Nu pot să renunţ, de vreme ce m-am angajat!
Apoi am schimbat vorba.
După-masă s-a servit cafeaua. în curte, oamenii puneau caii la trăsură. Eram mai vesel ca de obicei şi ma uitam cu drag la chipurile celor din jur. Toţi luau parte la conversaţie : glumeau şi rîdeau. Eu m-am prins cu Vera într-o dispută înverşunată asupra muzicii lui Cnopin,
93
pentru care aveam într-adevăr o adîncă antipatie, deşi nu pricep nimic din ea, ca din orice muzică, de altfel. O admiram pe Vera în tulburarea ei, uitîndu-mă cum plesnea, îngrozită, din palme, cînd îl calificam pe clasicul Chopin drept „un compozitor de salon”.
Nataşa 'Stătea tăcută ; n-am schimbat cu ea nici un cuvânt. Dar în răstimpuri, întorcîndu-mi întîmplător capul, surprindeam asupră-mi privirea ei, scurtă, stăruitoare, şi atunci sufletul meu râdea.
Trăsura fusese trasă la scară. Toţi au ieşit pe peron **6ă** mă conducă. Ne-am luat rămas bun. Mătuşica m-a binecuvântat de trei ori şi m-a îmbrăţişat, lăsând să-i scape un sughiţ de plâns.
După ce mi-am luat adio de la toţi ceilalţi, m-am apropiat de Nataşa. Fîstîcită, şi-a ridicat la mine ochii în care se citea un entuziasm pueril şi dragoste... Am îmbrăţişat-o. Deodată, Nataşa m-a cuprins cu braţele pe după gît şi m-

a sărutat apăsat şi cu patimă. De obicei, ea sărută întotdeauna în silă, repezit, ca şi când ar muşca.
în vagon, cu capul scos pe geam, mă uitam la norii care se tîrau pe cerul nopţii, la fulgerele ce izbucneau la orizont, şi zâmbeam beznei.
Ora 3 noaptea
M-am culcat, dar n-am putut să adorm. Mii de ploşniţe flămânde m-au împresurat. M-am zvârcolit aşa vreo două ceasuri, apoi m-am sculat. Tot nu era chip să adorm. Se luminează de ziuă. Prin geam văd strada largă şi pustie ; căsuţele scunde stau cufundate în somn. .
Vreau să-mi răspund sincer la întrebarea dacă mi-e teamă. iNu, şi asta mi se pare foarte curios. Mai înainte nu-mi închipuiam cum ai putea să trăieşti înconjurat de ura tuturor ; cînd vedeam oameni răniţi şi schilodiţi, mă gîndeam câteodată : oare s-ar putea să mi se întâmple cândva *şi* ***mie*** ceva de felul acesta ? Acum îmi imaginez toate astea cît se poate de limpede şi zâmbesc. Ca şi când aş fi devenit alt om. Sufletul mi-e plin de lumină şi înviorare, totul în jur îmi pare surprinzător de frumos, sînt însetat de luptă şi de muncă.
94
Iată Cemerovka, iat-o aici, în pîcla rec? a dimineţii... Am s-o supun oare, sau mă va strivi ea pe mine ?
P a r t e a a d o u a
15 iulie
Sînt de trei zile în Cemerovka. Iată, aşadar, cumplitul meleag de peste rîu !... Străzile, năpădite de iarbă, se risipesc pe dâmburi şi prin rîpe. Grădini fără de sfârşit, în umbra arţarilor şi a viţei sălbatice se adăpostesc căsuţele scunde, cu trei ferestre, acoperite eu şindrilă înnegrită de vreme. Ziua, pe străzi e o linişte mormîntală ; soarele arde cu putere ; prin geamurile deschise răbufneşte zgomotul strungurilor şi zăngănit de oţel; pe sub garduri, copii desculţi joacă arşice. Arareori trece agale spre rîu, cu un cearşaf păturit pe umăr, câte un pensionar sau un seminarist.

Spre seară, străzile prind viaţă. Meşteşugarii sfîrşesc lucrul, de la fabrici se întorc muncitorii. După ce mănîncă, toţi ies în stradă. în depărtare, învăluit într-o pâclă albăstrie, freamătă înfundat oraşul ; în razele soarelui care apune se desluşesc clopotniţele albe şi scînteiază crucile bisericilor. Amurgul îşi încheagă umbrele. La ceasul acesta îmi place să hoinăresc prin Cemerovka. în pragul unei porţi, sub o salcie aplecată într-o rină, stă o fată, strîn-gîndu-şi şalul pe umeri, şi ascultă ce-i 9pune un flăcău meşteşugar. îmi place căpşorul ei bălai, îmi place privirea fericită şi voioasă pe care i-o aruncă în răstimpuri pe sub sprîncene bărbatului de lingă ea. Undeva mugeşte o vacă, din desişul unei grădini se aude un cântec tânguitor... Geana de lumină din zare se stinge, pe cer se aprind stelele ; de-a lungul străzilor se lasă întunericul, dar şi în întuneric se simte viaţa, se aude vorbă de oameni, râsete stăpînite de femei... Pe ia unsprezece, totul amuţeşte ; în Cemerovka nu mai vezi nici o luminiţă, toţi dorm şi numai câinii se strecoară fără zgomot pe străzile pustii.

95

Mi-am luat **locuinţă** pe la margine, la un târgoveţ care are şi livadă de pomi fructiferi ; ocup singur toată căsuţa alcătuită din trei odăi. Pridvorul şi geamurile sălii de primire dau în stradă, iar din dormitor se vede livada cu meri şi cu rânduri lungi de tufe de coacăz negru, de agriş şi berberiţă.

Baraca sanitară se află în afara oraşului, în luncă, lingă rămăşiţele carbonizate ale veehei barăci. înăuntru e bine şi vesel, miroase a lemn proaspăt. Aici stă felcerul Harlampi Alexeevici Prişeepenko, un ucrainean. îmi vorbeşte aşezat şi respectuos, ridicîndu-şi mult sprâncenele şi pecetluind fiecare frază cu un „Da l” apăsat. L-am întrebat despre starea de spirit a oamenilor din Cemerovka, despre incendierea barăcii ; mi-a vorbit despre toate astea temeinic şi cu linişte, ca despre ceva întrutotul obişnuit ; pe urmă mi-a spus că ar trebui făcute unele

cumpărături pentru baracă... Mărturisesc că mi s-a făcut ruşine de optimismul meu.
Toate ar fi bune aici, dar personalul inferior !... Aş fi curios să ştiu de unde i-or fi adunat. Unul din sanitari, Pavel, e un om scund, cu nişte ochi tulburi, lascivi, care nu te privesc niciodată ân faţă ; poartă surtuc şi pantaloni peste cizme. Se vede după înfăţişare că e un pungaş, pe care 1-a ispitit leafa mare. Azi prepara sub îndrumarea mea o soluţie de acid sulfuric şi fenol; eînd i-am spus să toarne cu atenţie acidul sulfuric, să nu-i pice pe rnînă că i-o mănîncă toată, în ochii lui a sclipit o privire greu de descris ; îmi pun capul că a venit la noi, la baracă, aşa cum ar fi intrat şi într-o... bandă de tâlhari. Celălalt sanitar, Feodor, e un flăcău de da ţară, stîngaci, cu o faţă adormită şi tîmpă. Iată tot „personalul nostru sanitar”, dacă mi-e îngăduit să-1 numesc astfel.
17 iulie
De câteva zile am pus pe uşă un aviz, anunţând că dau consultaţii gratuite; până acum nu m-au vizitat decît un bătrîn cu emfizem la plămâni şi două femei care şi-au adus copiii sugari, bolnavi de diaree. Dar în Cemerovka mă cunosc toţi, ştiu toţi că eu sânt doctorul. Cind merg

pe stradă, oamenii mă petrec cu priviri duşmănoase. De fiecare dată, dau o luptă cu mine însumi înainte de a ieşi din casă ; merg pe sub privirile tuturor cu ochii în pămînt.
18 iulie
Cartierul pare liniştit, dar în aer pluteşte ceva sinistru, nervii mi-i simt încordaţi. Prin intermediul felcerului şi al bucătăresei îmi parvin de pretutindeni zvonuri ciudate : cică aş fi fost văzut noaptea la fîntîna lui Molcea-nov, turnînd nu ştiu ce praf în fîntînă ; fierarii s-ar fi luat după mine, dar eu am sărit gardul în grădina lui Bataşov şi am dispărut. Alţii ar fi văzut cum s-au adus în baracă, peste noapte, cîteva care cu sicrie şi cängi. Oamenii ar avea de gînd să dea iarăşi foc la baracă şi să-i omoare pe gardieni şi personalul sanitar. Mă silesc să mă încredinţez că nu

mi-e teamă, dar de câte ori aud un beţiv cântând pe stradă, sau o bătaie în uşă, îmi tresare inima într-un chip neplăcut.

19 iulie. Duminică

Astă seară am primit prin poştă o scrisoare agramată. Binevoitorul anonim mă prevenea că peste noapte „băieţii” au de gînd să-mi devasteze casa. Pe cînd citeam scrisoarea, cineva a venit să mă cheme la preotul din Pokrovskaia, a cărui fiică avusese un atac. M-am întors tîrziu acasă pe strada Kliueearnaia. Era întuneric ; norii atârnau jos deasupra oraşului şi începea să bureze. Uşa unei oîrciumi s-a deschis şi o fîşie palidă de lumină s-a aşternut pe drum, oglindkidu-se într-o băltoacă. Două umbre au traversat neauzit strada şi au dispărut pe lingă un maidan. Pe acolo trebuia să trec şi eu. Un bărbat zdrenţăros, desculţ, cu nişte pantaloni largi, stătea ascuns sub arcada unei portiţe, urmărindu-mă tăcut şi atent cu privirea. Fără să vreau mi-am îndreptat spinarea şi, trecînd pe lîngă el, am strâns tare mânerul bastonului. Din spate au apărut iarăşi cele două umbre ; am auzit ros-

tindu-se cuvîntul „doctor”. Am cotit pe strada Moteakinskaia, apoi pe Serebreanka. Umbrele mă urmau de cealaltă parte a străzii, pitindu-se pe sub garduri.

M-am întors acasă. Bucătăreasa, speriată, mi-a spus că s-a pomenit adineauri cu o ceată de beţivi care întrebau de mine. N-au crezut-o că nu sînt acasă şi au dat să forţeze uşa. Un trecător le-a spus că m-a văzut iîngă biserica Sf. Nikola. Au luat-o atunci cu toţii într-acolo, pe strada Iamskaia.

— Aţi face bine, domnule doctor, să vă duceţi în oraş şi să vă întoarceţi mîine, m-a sfătuit bucătăreasa. Să nu vi se întâmple ceva rău. Oamenii sînt ameţiţi de băutură, cine ştie ce fierbe în capul lor...

— E-e, Avdotiuşka, n-o fi dracul chiar aşa de negru ! am glumit, bătînd-o pe umăr. Ce-au să-mi facă ? N-o să fie nimic, las' că înnoptăm noi bine şi aici.

Să plec în oraş... Să iau poate cu mine şi pe felcer şi sanitarii ? Dar atunci, la o nevoie, să nu putem fi găsiţi nici unul ?
Avdotia s-a dus la culcare. Mie nu mi-e somn ; stau la masa de scris.
De ce să mă ascund de mine însumi ? Mă simt prost, mi-e teamă. Mă tem de întunericul nopţii, mă tem că n-am cum să mă apăr. Cînd mă gîndesc că dintr-o clipă în alta oamenii aceia beţi ar putea să năvălească aici, mă cuprinde o spaimă nebună, deşi nu pot nicidecum să mă împac cu gîndul că una ca asta ar fi cu putinţă. Pentru ce ?
Ploaia picură încet pe frunze, în bezna din grădină se aud fâsâituri nedesluşite. Şi sînt singur...
21 iulie
Aseară m-am culcat după douăsprezece. Abia aţipisem, când am auzit o bătaie în uşă. Avdotia şi-a vârât capul înăuntru şi mi-a spus că a venit felcerul. Mi-a sărit inima idin loc, presimţind ceva rău ; i-am spus să-1 cheme înăuntru şi am aprins lumânarea.
98
în odaie a intrat încet şi neauzit Harlampi AiexeevicL alb ca varul la faţă, cu ochii holbaţi. Mi-a spus cu o voce ca din mormânt :
— Drnitri Vasilieviei, la noi în Cemerovka a izbucnit holera !
—■ Ce vorbeşti ?
— Holeră în toată regula : cu vomitări, cu spasme... Pe 'strada Kliucearnaia. Un strungar, Cerkasov.
— L-ai văzut dumneata ? Ai şi fost acolo ?
— Am fost. Au trimis după mine la baracă. Le-am spus să pună apă la fiert şi am venit la dumneavoastră.
Am început să mă îmbrac zorit. Un tremur mărunt şi des îmi cuprinsese pieptul şi spinarea, gura mi se uscase ; am băut un pahar de apă. ,,Ar trebui să şi mănînc ceva, m-am gîndit. Nu se poate să plec cu stomacul gol... Dar stai ! Am cinat abia acum o oră şi jumătate”. M-am îmbrăcat şi

mi-am prins febril la vestă lanţul ceasului. Harlampi Alexeeviei mă aştepta cu fruntea încruntată, cu privirea aţintită într-un punct. Cînd m-am uitat şi l-am văzut atît de schimbat la faţă, mi-a venit să rid, ceea ce m-a făcut să-mi recapăt îndată calmul.
— Ei, iată că avem şi pacienţi ! i-am spus, zîmbind. Ai luat cu dumneata tot ce trebuie ?
Am ieşit în stradă. în faţa noastră, Cemerovka se aş-ternea toată, coborînd în pantă spre rîu : în două-trei locuri alipeau lumini la geamuri,'undeva departe lătrau cîinii. Toţi dormeau liniştiţi, fără grijă, în vreme ce din beznă se ridica peste oraş spectrul cumplitei vizitatoare...
în strada Kliucearnaia am intrat într-o căsuţă dărăpănată, aplecată într-o rână. în odaie pîlpîia o gazorniţă. O femeie tânără, frumoasă la faţă, dar speriată, ţinea un copil în braţe şi, aplecată dinaintea vetrei, băga surcele sub pirostria pe care fierbea un ceainic de tablă. într-un ungher, după sobă, şedea culcat pe un pat de lemn un. bărbat voinic, ca de treizeci de ani, palid, cu ochii pe jumătate închişi ; gemea slab, cu mâinile date peste cap.
— Bună seara ! am salutat, scoţându^mi paltonul.
—■ Bună seara ! mi-a răspuns femeia, aruncîndu-mi o privire, după ce s-a întors iar cu faţa la vatră.
M-am apropiat de bolnav şi i-am luat pulsul. Mîna era rece, dar pulsul regulat şi plin.
99
— L-a apucat de mult ? am întrebat-o pe femeie.
— Azi după prînz, mi-a răspuns ea, fără să se uite la mine. A venit de la lucru, a mîncat şi după un ceas i-a venit boala.
Vorbea în silă, ca şi cînd ar fi căutat să scape mai repede de sîcîielile mele fără de rost. în general, mă trata aşa de parcă aş fi fost un om oarecare venit de curiozitate de pe stradă şi care o stingherea, împiedicînd-o să facă o treabă mai de seamă.
— Ia spune-mi, Cerkasov, cum te simţi ? l-am întrebat pe bolnav.

— Mă arde pe dinăuntru, domnule doctor, nu mai pot; mă frige la inimă.
— Vrei apă cu gheaţă ?
Felcerul i-a întins cana. Bolnavul şi-a lipit buzele de gura cănii şi a sorbit apa cu lăcomie.
— Din ce ţi-a venit ? l-am întrebat. Ai mîncat azi ceva greu ?
Cerkasov s-a culcat din nou pe spate.
— Din lapte mi-a venit : m-am întors de la lucru obosit, am imîncat ciorbă şi îndată după aceea am băut două căni de lapte.
A tăcut şi a închis ochii. Felcerul prepara o cata-plasmă. Eu am scos din buzunar un praf de calomel.
— Ia praful ăsta, Cerkasov ! i-am spus.
Nevastă-sa a venit îndată lingă mine şi s-a oprit, urmărindu-mi fiecare mişcare. Cerkasov a răspuns hotărât :
— Nu, domnule doctor, lăsaţi asta. Nu iau nici un praf !
Mi-am stăpînit un zîmbet.
— Crezi că vreau să te otrăvesc ? Poftim două prafuri, alege unul din ele; pe celălalt am să-1 iau eu.
Cerkasov a şovăit, apoi a luat un praf ; pe celălalt mi l-am turnat eu în gură. Nevasta lui mă urmărea, încruntată, cu ochii ţintă la mine. Deodată, bolnavul s-a smucit, s-a ridicat brusc din pat şi a început să verse abundent pe podeaua de lut. Abia apucasem să sar ân lături. Cu capul atârnând afară din pat, Cerkasov gemea greu în spasmele vomitării. I-am dat să bea apă. A băut şi s-a culcat iar.
100
— Hai, Cerkasov, înghite praful odată !
■— Mai întîi să beţi şi dumneavoastră din apa aia, a zis nevasta lui Cerkasov, aruncîndu-mi o căutătură duşmănoasă.
— Ia nu umbla cu de-astea, femeie ! a repezit-o fel--cerul. De ce să bea doctorul din apa voastră ?
— Apa e a noastră, ştiu, dar gheaţa aţi pus-o dum-neavoastră !

Am zîmbit şi m-am uitat la felcer.
— Ce să mă fac cu ea ? Dă-mi din apa dumneavoastră! Speram vag că-mi va da să beau dintr-un vas curat.
Dar femeia a luat cana de la căpătâiul bărbatului şi mi-a întins-o. Mi s-a făcut inima cît un purice.
„De-aici a băut adineauri un holeric !" m-am gîndit/ înspăimîntat, ducînd cana la buze. Văd lămurit şi acum marginea de fier a cănii, îndoită, şi parcă simt mirosul slab de metal ce-1 răspîndea. Am sorbit cîteva înghiţituri şi am pus la loc cana pe masă.
Cerkasov a înghiţit praful. Felcerul i-a pus cataplasma pe abdomen. S-a făcut linişte. Bolnavul se întinsese cît era de lung şi zăcea nemişcat. Clipind mereu şi fumegînd, gazorniţa lumina slab odaia. Tînăra femeie legăna copilul care începuse să plângă.
— Să-mi spui, Cerkasov, cînd o să înceapă să te ardă cataplasma, am zis.
— N-are nimic : mă arde, dar e plăcut, a răspuns el cu glas slab.
Şedeam pe un taburet, cu capul în piept. Acum ani în stomac, mă gîndeam mii de barili de holeră ; oare mai e acolo destul acid clorhidric ? Auzeam în pîntece un clocot uşor.
— Iar m-au apucat crampele la picioare ! s-a văifcat Cerkasov, chircindu-se şi foindu-se în pat. Axinia, frea-că-mă, pentru numele lui Dumnezeu !... Freacă mai re-pede !...
I-am pipăit picioarele pe sub pătură : muşchii pulpelor se contractau spasmodic şi erau tari ca piatra.
— O-ooo !... O-ooo !... gemea prelung bolnavul, **tre-murând** şi întinzîndu-se. Am început să-1 fricţionăm cu spirt camforat şi să-i punem pe picioare sticle cu apă fierbinte.
7 – c. 407
97
Spasmele slăbeau puţin cîte puţin. Cerkasov îşi aruncase peste cap braţele muşchiuloase şi stătea aşa, cu ochii

întredeschişi, suspinînd adînc în răstimpuri. Pavel, pe care-1 luasem cu noi, îi tot dădea apă şi el o bea lacom, golind o cană după alta.
în cameră a intrat o femeie în vîrstă, grasă, vioaie la faţă şi cu sprâncenele negre.
— Bună seara, domnule doctor !... Ce-ţi face bărbă-ţelul, vecinico ?
— Zace, uite-1.
— Să vedeţi, domnule doctor !... Nu voiau în ruptul capului să trimită după dumneavoastră : cică o trece boala şi aşa. Cînd mă uit, văd că omul e pe ducă, îşi dă sufletul. Ce faci, Axiniuşka, zic, ori nu-i mai eşti nevastă lui bărbatu-tu ? La aşa 'ceva numai un doctor se pricepe.
— Cu cît veţi trimite mai degrabă după noi, cu atît va fi mai bine, am zis. Aşa-i boala asta, dacă o iei din pripă, scapi uşor. Iar dumneavoastră ce faceţi ? „O trece, o trece” şi abia când e rău de tot trimiteţi după doctor. De m-aţi fi chemat după prînz, atunci cînd 1-a apucat, acum era sănătos.
— Păi dară, om bun... Cum altfel ? Vezi, a dat boala-n oameni. Doctorii învaţă carte şi se pricep ce să facă. Oamenii – cîte nu vorbesc ; parcă trebuie să le crezi pe toate ?
Bolnavul se mişca în pat.
— Mă arde tare cataplasma ; spuneţi să mi-o scoată ! Curând apoi a început iar să vomite. Se simţea tot
mai vlăguit, ochii i se înceţoşau, spasmele îi agitau mai des picioarele şi mîinile, dar pulsul rămînea tot timpul excelent. Noi trei îl fricţionam. Vecina plecase. Axinia şedea într-un colţ şi se uita la noi cu o privire tâmpă.
. începea să se lumineze de ziuă. Mi-am clătit mâinile cu sublimat şi am ieşit afară să-mi aprind o ţigară. Strada era pustie;' în mestecenii din grădina vecină ciripeau vrăbiile. Axinia a ieşit şi ea.
— Ascultă, dragă, i-am zis, toate vasele din care a băut bolnavul să le pui deoparte şi să nu bei din ele, că te

molipseşti. Dai la o parte şi pătura, şi paltonul cu care l-ai acoperit. Toate astea trebuie opărite.

103

— Noi să le opărim ? Opăriţi-le dumneavoastră. Apoi, după un răstimp :

— A primit veste, zise, privind undeva departe. —■ Cum adică ?

— Ieri dimineaţă, cînid trecea pe pod, o rândunică 1-a atins cu aripa. Mi-a povestit cînd a venit la masă.

— Astea-s prostii ! Auzi – a primit veste ! Dac-o vrea Dumnezeu, se face bine !...

M-am întors în casă. Bolnavul tăcea, stătea liniştit, cu ochii închişi şi cu o sticlă fierbinte in mână ; numai în răstimpuri, cînd îl apucau spasmele la picioare, faţa i se schimonosea de durere.

Pe geam se iţea o dimineaţă palidă. Felcerul, cu capul în piept, moţăia pe un taburet; bolnavul, învelit cu trei pături, adormise şi el. în odăiţa scundă era linişte, întuneric şi un aer înăbuşitor, cu toate că geamurile stăteau larg deschise ; gazorniţa lumina slab masa murdară, soioasă, şi prichiciul sobei ; mirosea a gândaci şi a gaz. Şedeam pe patul lui Cerkasov şi-i purtam sticla fierbinte pe picioare, pe sub pătură. în leagăn, sub un morman de cîrpe roşii, sta culcat un copil murdar, gălbejit, cu nişte urechi colosale. Nu dormea ; îşi încreţea fruntea fără sprâncene, tăcea mîlc şi se uita ţintă la mine, mişcîndu-şi clin cînd în cînd pe deasupra păturii braţele slabe ca nişte beţe de chibrit. Mă uitam şi eu lung la el... La ce bun dragostea a doi oameni voinici şi frumoşi, dacă rodeşte asemenea făpturi, plozi prăpădiţi şi rahitici ? Şi, în general, pentru ce muncesc ei, ce-i susţine în munca lor grea ? Oare grija pentru ungherul acesta infect ?

Cerkasov începuse să sforăie uşor. I-am spus felcerului să stropească duşumeaua cu sublimat, iar eu cu Axinia şi cu Pavel am ieşit afară, ca să dezinfectăm latrina. Dar vai, latrină nu exista, aşa că a trebuit să stropim aproape toată curticica.

Cînd ne-am întors, bolnavul continua să doarmă liniştit. Felcerul stătea pe scaunul fără spetează, se uita mahmur într-un punct şi în răstimpuri capul îi cădea pe piept. L-am trimis acasă, ca şi pe Pavel, şi am rămas singur. Axinia s-a culcat pe o ladă şi a aţipit şi ea. Am mai stat vreo oră pe prispă, fumând şi admirînd răsăritul soarelui. Cerkasov dormea dus. Era în afară de orice

pericol. Dezinfectarea trebuia aminată, ca să-1 lăsăm pe bolnav să-şi facă somnul. Am trezit-o pe Axinia, i-am mai apus o dată să nu se atingă pînă la venirea noastră de vase, de rufărie şi de haine, şi m-am dus acasă.

La zece dimineaţa, ne-am întors să dezinfectăm. Cerkasov, cu o cămaşă curată de stambă, înfoiată pe el, cu cizmele lustruite, stătea la poartă cu un copil în braţe.

■— Aşa mai zic şi eu ! am exclamat, mirat şi bucuros totodată. Chiar dumneata eşti, Cerkasov ? Ei bravo !... Bună dimineaţa !

— Bună dimineaţa, domnule doctor !

— Cum te simţi ?

— Sănătos. Vă mulţumesc că m-aţi vindecat. Ieri credeam că mi-a sunat ceasul.

— Ascultă, Cerkasov, acum să fii mai cu luare-aminte la mîncare, să nu iei în gură verzături şi nimic greu. Azi, e bine să mănînci numai un ou moale şi să bei un ceai cu coniac. îţi dau eu coniac.

— Am înţeles. Da' poftiţi în casă !

Am intrat în cameră şi m-am oprit în prag. Dumnezeule, ce-mi vedeau ochii î Podeaua de lut era bine măturată, vasele stăteau curate pe policioară. Axinia, cu mî-necile suflecate, frămînta aluat pe laviţa care stătuse ieri la căpătîiul bolnavului. M-am cutremurat.

— Bine, Axinia, ce-ai făcut ? am întrebat-o, abia stăpănindu-mi furia.

— Da ce-am făcut ?

— Doar ţi-am spus de cîteva ori, azi dimineaţă, să nu mături podeaua şi să pui vasele la o parte...

— Păi să stea murdare ?
— Acuma ai împrăştiat molima prin toată casa ! Pricepi ?... Uf !..,
Am dat din mînă şi m-am întors spre bărbatu-său :
— Ascultă, Cerkasov, camera trebuie totuşi dezinfectată. Toate pernele şi păturile cu care te-ai învelit ieri, ni le dai nouă ; mîine le primeşti înapoi. Şi camera trebuie bine stropită.
Felcerul a luat în mînă damigeana cu sublimat. Cerkasov s-a repezit însă, cu un licăr de duşmănie în ochi :
— Asta nu, domnule doctor ; lăsaţi asta !
— Iaca na!... Păi dumneata ştii ce-ai avut? ***Holeră,***

omule, boală molipsitoare : dacă nu stropim camera, infeoţia se va răspîndi in jur, ar putea cuprinde tot cartierul.
— La drept vorbind, am avut o nimica toată : am băut ieri lapte după ciorbă şi asta a fost tot. Ce holeră ?
— Ia spune-mi Cerkasov, dumneata ai văzut vreodată un bolnav de holeră ?
— N-nu, n-am văzut.
— Eu am văzut şi îţi spun hotărît că ai avut holeră. N-ai voie să te gîndeşti numai la dumneata! Dacă nu stîrpim infecţia, se întinde mai departe ; ai să-i infectezi pe toţi vecinii, ba şi pe nevasta dumitale. Gîndeşte-te singur, se poate una ca asta ?
în cameră intră vecina din ajun şi se opri în prag.
— Nu dau voie pentru nimic in lume să stropiţi ! a zis Axinia. Dumneavoastră daţi cu creolină şi se face o putoare...
— Ce creolină ? Asta e sublimat, nu creolină ! Miroase şi dumneata – ei pute ?
I-am întins damigeana. Axinia a mirosit.
— Sigur că da !
— Ia miroase mai bine ! Vezi că n-are nici un miros, e ca apa. Astă noapte tot cu sublimat am stropit.
— Copiii mei şi aşa, abia mai suflă, a spus Cerkasov. Dacă daţi cu fenol, au să moară.

— Păi creolină nu face rău, Ivan Andreici, a intervenit vecina. Uite, mie mi-a murit un copil de ziua Tuturor Sfinţilor şi au dat cu creolină. Foarte bine au făcut ! Creolină stinge molima.
— E-e, toate-s de la Dumnezeu ! a zis Axinia. Dacă nu vrea Dumnezeu, nu se întîmplă nimic.
— De la Dumnezeu ?... la spune-mi, Axinia, atunci de ce m-ai mai chemat ? Dacă nu mă chemai, bărbatul dumitale şedea acum în raclă. Pricepi ? Cînd am venit eu, îşi dădea sufletul.
— Chiar aşa ! a întărit vecina. începea să se răcească, îşi dădea ochii peste cap...
— Pentru asta vă sînt recunoscător pînă la moarte, a zis Cerkasov şi s-a ploconit dinaintea mea.
— Ce-mi foloseşte recunoştinţa dumitale ! Cînd ţi-e rău, trimiţi repede după doctor, dar cînd e vorba de alţii, îmi vii cu : „Toate-s de la Dumnezeu”... Să-ţi fie ruşine,
106
Cerkasov ! Doar nu trăieşti în cîmp, în jurul dumitale sînt oameni ! Dacă se va îmbolnăvi cineva din vecini, ştii cine o să fie vinovat ? Dumneata singur, nimeni altul!... De dumneata ai avut grijă, dar pe vecini îi laşi să se molipsească ?
— Mă gîndesc şi eu la copii, a spus el, coborînd vocea.
— Ascultă, Cerkasov, gîndeşte-te un pic, ceva-ceva tot eşti dumneata în stare să pricepi, nu ? Eu te-am vegheat toată noaptea şi te-am făcut sănătos – oare îţi doresc răul ? Ce-aş cîştiga să-ţi omor copiii ? Dar infecţia trebuie stîrpită, pentru că dumneata ai fost bolnav de o boală molipsitoare. Să nu mai vorbesc de vecini, dar se pot infecta chiar soţia şi 'Copiii dumitale. Atunci ai să vii fuga la mine.
— Hai, Ivan, ce Dumnezeu ? 1-a îmboldit şi felcerul. Nu pricepi nimic, curat ca o muiere !
Şi, zicînd acestea, a luat damigeana şi a început să stropească pe jos.
— Nu dau voie ! a strigat Axinia şi s-a năpustit asupra lui.

Cerkasov stătea încruntat, muşcîndu-şi furios buza.
— Astîmpără-te, femeie ! s-a răstit felcerul. Vezi că acuşi chemăm poliţia.
— Nu e nevoie de poliţie, i-am tăiat vorba, întune-cîndu-mă la faţă. Nu chem eu poliţia. Dar ia spune-mi, Cerkasov, lămureşte-mă, de ce nu vrei să ne laşi să stropim ?
— Aşa, domnule doctor, nu pot să vă las.
— Păi de ce ?
— Ca să spun drept, nu-i nevoie să faceţi treaba asta. Dacă o vrea Dumnezeu, om trăi noi şi-aşa.
— A fost un caz, de Paşti, la un mecanic de locomotivă, şi-a adus aminte Axinia. N-au stropit cu nici o cre-olină, şi au rămas cu toţii teferi. O să ne spurcaţi tot ce-avem cu mirosul ăsta... Uitaţi-vă cum trăim. Mai împrumutăm şi noi una-alta de pe la vecini şi le dăm şi noi din ale noastre. Da aşa, cine-o să ne mai dea ceva ?
— Ce-i tot dai zor cu creolina ? Ia mirosiţi aici. Nu miroase a nimic ?
Cerkasov dădu din mînă.
107
— Nu, domnule doctor, nici vorbă, nu vă las să stropiţi !
—■ Bine. Nu te silesc. Dar ţine minte, Cerkasov : dacă se va îmbolnăvi cineva din apropiere, vinovatul ai să fii *dumneata !* Rămîneţi cu bine !
Felcerul m-a privit mirat, dar a venit în urma mea, supus.
Acesta a fost debutul meu. îmi simt sufletul împovărat, am mustrări de conştiinţă : era necesar să dezinfectăm, dar ce putere aveam eu singur ? Nu-mi rămînea decît să recurg la poliţie ; am fi făcut dezinfectarea, dar pe urmă ? Dacă *din nimic* s-a stîrnit povestea cizmarului ruinat de medici şi de poliţie, e lesne de închipuit ce zvonuri s-ar răspîndi atunci pe seama mea. Holericii s-ar ascunde, obiectele infectate de ei ar fi ţinute cît mai la dos şi s-ar împrăştia molima şi mai mult... Totuşi, mereu mă gîndesc că în strada Kliucearnaia, în căsuţa aceea scundă e un focar de holeră, care s-ar putea răspîndi în tot oraşul ; eu,

medicul, ştiu asta şi nu iau nici o măsură... Doamne, ce mizerie !

23 iulie

Dispensarul mi-e plin de bolnavi. Pesemne că vindecarea lui Cerkasov a avut răsunet. Oamenii din Ceme-rovka, după cum mi-a comunicat bucătăreasa, sînt mulţumiţi că li s-a trimis un doctor „adevărat”. Discut îndelung cu fiecare bolnav, aducînd pînă la urmă vorba de holeră, îi sfătuiesc stăruitor să nu mănînce orice şi să vină la mine la cel mai mic deranjament de stomac.

Se pare că holera s-a cuibărit în Cemerovka : s-au semnalat încă trei cazuri (confirmate pe cale bacterioscopică). Dar si acestea au fost uşoare, contrar descrierilor din cărţi, după care tocmai la început epidemia se declară mai violent ; toţi trei bolnavii sînt acum în convalescenţă. Unul din ei, paznicul grădinii de zarzavat a lui Grîzlov, cînd ne-am prezentat la el, s-a cerut singur să fie internat în baracă ; e un flăcău de la ţară, de vreo douăzeci şi cinci de ani, pe nume Stepan Bondariov. L-am îngrijit toată noaptea şi acum e pe cale de însănătoşire, dar încă foarte slăbit. înadins i-am lăsat înăuntru pe toţi

care veneau să-1 viziteze, ceea ce, iarăşi, a sporit nedumerirea felcerului. Dar în felul acesta oamenii au văzut că baraca nu-i de loc înspăimîntătoare, nu-i decât un spital obişnuit. Cînd, **Sta.** ziua următoare, ,,1-a apucat” pe tinichigiul Andrei Snetkov, nu mi-a fost greu să-1 conving să se interneze şi el. I-a trecut accesul, dar diareea continuă ; e foarte slăbit, apatic şi vlăguit.

Stau amândoi alături. Stepan, un flăcău zvelt, cu frunte îngustă şi mustăţi blonde, încearcă mereu cu felurite snoave să-1 mai învioreze pe Andrei, care stă încă nemişcat şi gânditor. Cînd li se aduce prînzul, Stepan, înfulecîndu-şi supa sau oul moale, îl îmboldeşte pe vecinul său :

— De ce nu mănînci ? Vezi cum ai slăbit: acuşi îţi dai duhul ! N-ai poftă ? Mănîncă şi în silă... Nu fi prost !

în fiecare zi, frate-său, vine la Andrei, un om mic de statură, cu bărbiţă rară şi cu o enormă cicatrice roşie-vînătă pe obraz. Sughiţînd de plîns şi ştergîndu-şi ochii cu mîneca, vîră în ipalma lui Andrei un bănuţ.
— Poate ţi s-o face poftă de vreo acritură : ia-ţi şi tu nişte castraveciori, sau mai ştiu eu ce... Of, Andriuşa, An-driuşa !
— De ce plângi ? îl întreabă Stepan Eondariov, privin-du-1 curios şi cu oarecare neîncredere.
— Păi atîta frate am şi eu ; cum să nu plâng ? Dacă aş avea mai mulţi... Faceţi-1 bine, domnule doctor ! Dum-neavoastră sînteţi om învăţat ! îmi spune, ploconindu-se adînc.
Andrei stă cu capul sprijinit în palmă şi se uită la frate-său cu un zîmbet înstrăinat...
Ieri am primit o scrisoare de la Nataşa. Iat-o : „Mitea ! Ştiai ce grozăvii se petrec în Cemerovka şi totuşi te-ai dus acolo. E bine că ai făcut aşa ! Sînt foarte bucuroasă. Ştiu că ai plecat nu numai ca să te afli în treabă, ştiu foarte bine la ce te expui, totuşi sînt foarte' bucuroasă. Ce viaţă ar trăi omul dacă s-ar îngriji mereu numai de binele lui ! Orice-ar fi să se întîmple, tu să-vîrşeşti acolo o operă, opera cea adevărată. în ce stare de spirit erai oînd ai plecat ? Ce-ai găsit acolo ? Care au fost primele tale relaţii cu oamenii din Cemerovka ? Cum te simţi printre ei ? Scrie-mi, te rog, Mi tea ! Oame
109
nii din Cemerovka vor fi fiind neciopliţi şi sălbatici ca nişte fiare, dar e oare vina lor că sânt aşa ? Scrie-mi, te rog ; te rog mult să-mi scrii ! Nu ţi-o fi chiar aşa de greu să-mi trimiţi câteva rînduri. Aştept.”
27 *iulie*
Ieri după prânz ni s-a adus la baracă un nou bolnav. Felcerul s-a dus să dezinfecteze locuinţa lui şi 1-a luat cu el pe Feodor. Am rămas singur lingă bolnav. Era un bătrân voinic, uriaş, turnătorul Ivan Rîkov. Vomita mereu şi avea diaree, picioarele îi erau cuprinse de spasme. Gemea şi se

zvârcolea în pat. Pe Pavel îl trimisesem să pregătească baia.
— Lăsaţi-mă să umblu puţin ! îmi cerea bolnavul cu glas stins. Să-mi mai dezmorţesc picioarele, că nu mai pot.
Am vrut să-1 ajut să se dea jos din pat. Rîkov şi-a sprijinit de mine trupul masiv, dar nu s-a putut ţine pe picioare şi s-a culcat la loc. A oftat adine şi a clătinat din cap.
— Nu, domnu doftor, singur n-ai să mă poţi ţine ! Vedeam şi eu că nu pot... Şi acum, cu atât de puţini
bolnavi, nu aveam destule ajutoare, dar dacă ne-ar veni la baracă şi numai doi bolnavi în plus, n-am mai putea s-o scoatem la capăt. M-am dus la secţia de convalescenţi şi i-am propus lui Stepan Bondariov să intre sanitar la noi ; era întremat şi se pregătea să plece. Stepan a primit.
Baia era gata. I-am spus lui Stepan să-1 vîre în baie pe Rîkov, care gemea într-una. în apă, spasmele au încetat şi bolnavul a tăcut, lăsîndu-şi capul în piept. După un sfert de oră, s-a cerut să fie dus din nou în pat; l-am culcat şi l-am învelit cu pături.
— O-o, Doamne ! a oftat din rărunchi Rîkov şi şi-a lipit capul de marginea pernei.
— Ţi-e rău ? 1-a întrebat, curios, Stepan, ca şi cum verifica senzaţiile prin care trecuse el însuşi mai înainte.
■— Ră-ău !...
— Te frige la inimă ?
— Mă frige, flăcăule, nu mai pot... Am intrat în ceaiul morţii.
110
Stepan îl îmbărbăta cu siguranţă în glas :
— De ce să mori ? Las' că nu mori !
Rîkov a închis ochii şi şi-a întins picioarele. Curînd apoi a început iar să vomite, pe urmă l-au apucat spasmele. Stepan pipăia pe sub pătură pulpele lui Rîkov, cuprinse de cîrcei.
■— Ie-te, parcă are mere înăuntru ! a zis ca pentru sine.
— Uf, o leacă' de vînt ! Mă înăbuş ! scîncea Rîkov. Lăsaţi-mă să umblu. Ajută^mă, Steopa !

Stepan şi Pavel l-au luat de subsuori şi l-au purtat puţin prin încăpere. Apoi Rîkov s-a cerut iar în baie.
— Cît mai fierbinte ! a adăugat scurt.
Le-am spus oamenilor să mai toarne apă clocotită. -— E bine aşa ?
— Mai turnaţi, pentru numele lui Dumnezeu ! striga, nerăbdător, Rîkov. La început docil şi recunoscător pentru toate, devenea treptat mofturos şi cu pretenţii.
— N-aveţi o baie mai lungă ? mormăia supărat, su-cindu-se şi strîngîndu-şi picioarele sub el.
începea să se însereze. Rîkov se simţea tot mai rău. A venit un preot şi 1-a spovedit. Vomitările şi diareea nu mai conteneau ; bolnavul slăbea şi se pierdea văzînd cu ochii ; de sub pleoapele pe jumătate închise licăreau slab pupilele ; fruntea îi era lipicioasă şi rece ; pulsul abia se mai distingea. Mă miram că Rîkov se cere atît de des în baie : şedea în apă o jumătate de oră. mai umbla prin cameră, se culca puţin şi iarăşi se cerea în baie ; şi mereu striga să se toarne apă cît mai fierbinte. Stepan nu se deslipea de lîngă el ; în răstimpuri, îl certa cu o voce răguşită şi grosolană, totuşi, şi din dojenile lui, ca şi din felul cum se purta cu Rîkov, răzbea o grijă de frate.
La unu noaptea m-a schimbat felcerul, care între timp dormise. Am dat dispoziţiile necesare, am spus să i se facă bolnavului oricâte băi va cere, şi m-am dus acasă.
Pe la cinci dimineaţa, m-am trezit brusc de parcă mi-ar fi dat cineva un ghiont. Afară burniţa ; prin norii groşi abia răzbea lumina dimineţii. M-am înbrăcat şi m-am dus la baracă. Se profila udă şi tăcută în ipîola cenuşie din jur. Geamurile erau luminate ; sub cazanul mare din şopron focul mocnea în spuză, licărind în răstimpuri şi

scoţînd fuioare de fum. Am intrat în baracă ; înăuntru era linişte, dar o atmosferă sumbră ; Rîkov şedea nemişcat în baie, cu capul lăsat moale pe piept; Stepan, aplecat, îl sprijinea de subsuori.
— Cum se prezintă bolnavul ? am întrebat.

Stepan şi-a ridicat spre mine faţa palidă şi obosită, s-a îndreptat încet de spate şi a ridicat din umeri.
— Aşa şi-aşa, mi-a răspuns scurt. Varsă şi cere mereu apă fierbinte.
în răstimpul celor cîteva ore scurse Rikcv devenise de nerecunoscut; faţa îi era suptă şi învineţită, ochii, adînc înfundaţi în orbite, păreau în penumbră două găuri mari şi negre scobite în ţeasta goală.
— Ei, ce faci, Ivan ? l-am întrebat.
Rîkov a dat uşor din cap, fără să-şi ridice pleoapele.
— Vorbeşte mai tare, că n-aud ! a îngăimat abia auzit cu o voce răguşită.
— Cum îţi merge ? l-am întrebat mai tare. Bolnavul a rămas tăcut.
— Apă fierbinte ! a bolborosit apoi şi s-a întors pe cealaltă parte în cada băii. N-avea puls de loc.
M-ara întors spre Stepan :
— Dar unde-i felcerul ?
— A plecat; l-au chemat la un bolnav.
— De mult ?
— Să fie vreo trei ore.
— De ce n-<a trimis după mine ?
— I-a fost milă ; zicea că şi aşa aţi dormit prea puţin. Scurt timp după plecarea mea, felcerul fusese chemat
la un nou bolnav de holeră. îl luase cu el pe Feodor, lăsînd cu Rîkov pe Stepan şi pe Pavel, care abia se dusese la culcare. După cît am putut înţelege din răspunsurile şovăitoare pe care le primeam, îndată după plecarea felcerului, Pavel s-a culcat iar, şi bolnavul a rămas numai în seama lui Stepan. Acesta, el însuşi abia refăcut după boală, 1-a ţinut de subsuori în baie pe Rîkov, care se vlăguise cu totul, vreme de trei ore ! îl mai aşeza în pat, mai turna apă fierbinte în cadă, mai aţîţa focul sub cazan şi iar îl băga pe bolnav în baie.
M-am dus să-1 trezesc pe Pavel. A sărit ca ars, potrivindu-şi zorit ţinuta şi tuşind stingherit.

— Cum fţi-ai permis să te culci, Pavel ?
— Adineauri... chî... chî... m-am aşezat şi eu pentru o clipă. Continua să tuşească şi se ferea să mi se uite în ochi.
— Ia ascultă, să nu mă minţi ! am ridicat glasul.
— Da nu pot sta nici eu nedormit o zi si-o noapte ! a bombănit el, pironindu-şi privirea într-un colţ.
— Omul moare şi dumneata îl laşi fără 'ajutor ! Dacă e nevoie, trebuie să stai nedormit şi două zile.
— Asta nu pot s-o fac.
— Atunci chiar azi vei fi concediat.
Faţa lui Pavel a luat îndată o expresie nepăsătoare şi rece. Şi-a ridicat capul şi m-a privit ţintă, cu ochii mijiţi sfidător. îmi muşcam buza.
— Dacă nu mergi imediat în baracă, nu capeţi nici un ban din leafă.
A tuşit iar şi privirea a pornit să-i rătăcească prin colţuri.
— De ce să nu merg ? a bolborosit apoi, trăgîndu-şi haina pe mîneci. Mă duc -chiar acum.
M-am întors în baracă. Rîkov şedea tot în baie. Stepan se dusese să mai toarne apă în cazan şi—1 lăsase pe bolnav în seama lui Pavel. Acesta zîmbea acum cu un aer vinovat, îl luase cu grijă de subsuori pe uriaşul Rîkov şi-1 ţinea drept.
îmi simţeam inima grea ! Mă gîndeam cît de prost eram organizaţi. Va trebui să imai căutăm ajutoare, oameni de nădejde, să-i educăm, să-i facem să înţeleagă cît mai bine ce îndatoriri au ; pînă atunci, treaba avea să şchioapete, n-aveai pe cine te bizui...
Orele treceau una după alta. Rîkov aproape nu mai ieşea din baie. Mi-era teamă să nu-i facă rău şederea această prelungită în apă fierbinte şi de oîteva ori l-am adus în pat. Dar omul începea îndată să se agite şi cerea să fie pus iarăşi în baie. Pulsul apăru din nou, îmbunătă-ţindu-se treptat. Pe la unsprezece, bolnavul s-a cerut sin-

gur să fie pus în pat şi a adormit ; pulsul îi bătea regulat şi plin...
Stătuse în baie, aproape fără pauze, paisprezece ore, şi-mi vine să cred că tocmai baia 1-a salvat.
29 iulie
Nu ştiu dacă şi pe alţii îi chinuie gîndul că tot.ceea ce facem noi aici e inutil, că încercăm doar să ne înşelăm pe noi înşine. Cît folos aduc, bunăoară, dezinfectările noastre ? Oare nu-i limpede că ele îşi au rostul numai atunci cînd însăşi populaţia crede cu tărie că sînt folositoare ? Dacă această încredere nu există, soluţia e una singură – instituirea unui soi -de stare de asediu : să mişune pretutindeni agenţi cu ochii peste tot; să domnească denunţul ; pentru dezinfecţie să se pătrundă cu forţa în locuinţele suspecte şi să se răstoarne totul cu susu-n jos, freamătul cumplit al nemulţumirii să amuţească la vederea baionetelor şi a nagaicelor căzăceşti... Dar pe asemenea cale, s-ar putea oare merge mult timp ?
Eşti nevoit, de aceea, să joci o comedie în care tu însuţi nu crezi. Stropeşti cu sublimat locul unde a zăcut bolnavul, confişti o pereche de caftane şi păturile cu care s-a învelit el. Ştiu bineînţeles că dintr-o casă infectată trebuie să-i evacuezi pe toţi, să le iei ***toate*** lucrurile, să dezinfectezi bine latrina şi toată locuinţa... Da, dar unde să-i evacuezi, cu ce să-i îmbraci pe cei evacuaţi ? Şi mai ales cum să-i convingi că toate măsurile luate sînt folositoare pentru ei ? Cum să dezinfectezi latrina, cînd ea lipseşte şi infecţia s-a răspîndit în voie prin toată curtea şi pe sub toate gardurile de la stradă ? Pe de altă parte, îţi dai seama că ar fi de ajuns să existe din partea locuitorilor dorinţa de a stăvili molima şi treaba ar merge m'ai bine, s-ar putea aduce un folos destul de mare... Te îneci şi te sufoci într-o mulţime de mărunţişuri cărora nu-i chip să le faci faţă ; şi nieji nu te simţi în stare să spui : ,,Ce, e vina mea ? Am făcut ce-am putut !” şi să faci liniştit „ce poţi”. Lucrurile avansează încet, totuşi mă susţin : conştiinţa că sînt folositor, încrederea în forţele

proprii şi proiectul înjghebării unui detaşament sanitar de nădejde, pe care să mă pot bizui.

1 aiigusi

Epidemia ia proporţii. Mai mulţi bolnavi au murit. Ieri după prînz ara fost chemat acasă la lăcătuşul Jigaliov. împreună cu noi l-a îngrijit soră-^sa, o tîinără cu ochi mari, superbi. La căderea nopţii s-a îmbolnăvit şi ea, iar dimineaţa amîndoi şedeau în sicriu. Văd aievea faţa zdrobită de durere a bătrînei lor mame. I-am spus că trebuie să dezinfectăm casa. A dat din mină :

— Păi de ! Dumneavoastră tot turnaţi var, da noi murim... Mă rog, turnaţi !

3 august

Sînt mulţumit! Munca clocoteşte din plin, totul merge bine, fără poticneli de nici un fel. Am izbutit, în sfîr-şit, să-mi alcătuiesc un detaşament aşa cum plănuiam şi pe aceşti zece meseriaşi şi ţărani aproape analfabeţi pot să mă bizui ca pe mine însumi ; ar fi greu să-ţi doreşti ajutoare mai bune.

Nu mai vorbesc de Stepan Bondariov : mă uit la el şi mă întreb mirat de unde atîta grijă plină de blândeţe şi atîta duioşie, aproape femeiască, faţă de bolnavi, la acest flăcău cu o înfăţişare din cele mai de rînd ? Dar iată-1, bunăoară, pe Vasili Gorlov; e un flăcău voinic, cu ochi albaştri de haiduc ; se zice că o bate pe maică-sa şi că din bătăi şi-a vîrît ân mormînt nevasta. Ei bine, acest Gorlov se poartă cu mine ca un mieluşel şi munceşte ca un taur. E dezinfectator. Face să-d vezi. Cu câtă siguranţă se înfăţişează la locuinţa holericului, cu cîtă autoritate şi politeţă totodată lămureşte familia bolnavului asupra in-fecţiei şi a scopului dezinfectării ! Şi dispreţul pe care-1 arată pentru ignoranţa lor are un efect mai mare decît toate argumentările mele.

Andrei Snetkov s-a făcut bine şi s-a angajat şi el sanitar la noi. Pentru secţia de femei am două sanitare ; una din ele e vecina Cerkasovilor, cea care venise atunci noaptea să-4 vadă pe bolnav.

Tuturor sanitarilor mei le spun „dumneata” şi-i privesc oa pe egalii mei. Deseori stăm laolaltă în pragul barăcii, fumăm şi vorbim ; cînd intru în încăpere, eu îi

salut cel dintîi. Cu asta, disciplina nu suferă cîtuşi de puţin, iar legătura morală dintre noi devine mai trainică.
O dată, într-un moment de sinceritate, Vasili Gorlov mi-a spus :
— Zău, Dmitri Vasilievici, dacă aţi şti cât v-am îndrăgit ! Dumneavoastră vă purtaţi la fel şi cu omul de viţă şi cu omul de rînd. Dumneavoastră, omul poate să vă spună ce gîndeşte, nu ca altora, care se uită la noi, aşa, de sus... Nici vorbă, cît priveşte învăţătura, dumneavoastră... aşijderea cu ei, obîrşia – la fel... Dar vedeţi, pentru mine sînteţi ca un frate... Să ştiţi asta.
Simt cum pe fiecare zi cresc tot mai mult în ochii lor. Pe toţi îi pun să muncească mult şi rămîn neclintit în hotărîrile mele. Cu toate acestea sînt convins că nici unul din ei nu va părăsi serviciul din pricina asta, ca Pavel; sînt mîndru mai ales că ei socotesc îndeletnicirea lor nobilă, şi le-ar fi ruşine s-o privească din punct de vedere mercantil.
— Dmitri Vasilievici, îmi spune Gorlov, îmi daţi voie să vă întreb ceva : de ce vă istoviţi atîta, de vreme ce şefii nu vă supraveghează ?
— Dragul meu, dar oare noi muncim pentru şefi ? Judecă după dumneata : ai venit la un bolnav, ai stropit peste tot, ai dezinfectat; fără asta, poate că şi alţii s-ar fi îmbolnăvit, dar aşa, datorită dumitale, au să rămînă în viaţă. Oare asta nu-ţi face plăcere ?
Şi lui Gorlov începe să i se pară că asta îi face într-adevăr o plăcere deosebit de mare.
Oamenii din Cemerovka vorbesc despre mine cu dragoste şi recunoştinţă. Cînd îmi amintesc cum mi se strîn-gea inima de nelinişte în dimineaţa sosirii mele aici, în mahalaua desfăşurată înaintea ochilor mei, îmi vine să rid : acum cred că mai degrabă aş putea să mor de douăzeci

de ori de holeră, decît să se atingă cineva din cartier măcar de un fir de păr din capul meu.
Da, sînt mulţumit ! Mă bucură să văd cum clocoteşte munca în jurul meu, cum munca asta m-a subjugat pe de-a întregul ; mă bucură să văd că forţele noastre nu se irosesc în zadar şi să-mi dau seama – o spun fără falsă modestie – că nu sînt un om de prisos, că ştiu să muncesc.
117
I
Tot ce-am spus e adevărat : în Cemerovka se vorbeşte despre mine cu dragoste şi recunoştinţă, oamenii îmi dau ascultare... Dar aş putea oare să spun că au încredere în mine ? Dacă sfaturile mele sînt urmate, cel care le îndeplineşte rămîne totuşi ferm convins de zădărnicia lor. El îmi face o concesie mie, pentru că sînt „om bun”, cît despre sfaturile mele şi ştiinţa mea „boierească”, nu dă doi bani pe ele. îi arăt fapte a căror însemnătate nu se poate să n-o înţeleagă, fapte vădite şi pentru un copil de zece ani, şi el e nevoit să fie de acord cu mine ; dar în-voirea aceasta rămîne exterioară, ea nu clinteşte nici atîtica neîncrederea oarbă în doctori, adine înrădăcinată în sufletul omului din Cemerovka.
Dacă l-ar sfătui acelaşi lucru (te miri ce pelerin, ori vreun fost soldat, el va face, cu toată încrederea, tot ce-i vor spune aceştia ; nu se va arăta fatalist şi nu va repeta : „Dac-o vrea Dumnezeu, n-o să se întîmple nimic”. Despre barăci sanitare i-au împuiat urechile cu tot felul de grozăvii muncitorii veniţi de pe Volga şi de atunci el ocoleşte cu grijă baraca noastră pînă la o sută de stîn-jeni.
6 august
Aseară, m-am întors acasă foarte obosit. Rămăsesem toată noaptea precedentă la baracă şi nu reuşisem să mă odihnesc nici peste zi; dimineaţa, după ce am luat în pri-mire bolnavii veniţi la consultaţie, a trebuit să merg la unii acasă, apoi să trec din nou pe la cei din baracă. După

prînz am fost chemat la o naştere. M-am eliberat abia pe la nouă seara. Am cinat, am băut ceai şi începusem să mă dezbrac, uitîndu-mă cu desfătare la patul aşternut, cînd deodată auzii soneria : la baracă fusese adus un nou bolnav, în stare foarte gravă. N-aveam încotro, m-am dus...

Felcerul şi sanitarii se foiau în jurul patului ; pe saltea zăcea un bărbat voinic, ca de patruzeci de ani, cu barba cînepie şi cu o faţă naivă ide copil. Era un cărăuş, pe nume Ignat Rakitski. îl „apucase” în piaţă, numai cu trei ore înainte, dar îmi făcu o impresie foarte proastă ;

118

4 august

pulsul abia i**-1** mai dibuiam. Vedeam că voi avea mult de lucru cu el. Pe felcer, care era tot atât de obosit ca şi mine, l-am trimis să se culce, spunindu-i că**-1** voi trezi ■să mă schimbe la ora două noaptea, iar eu am rămas lîngă bolnav.

Docil şi sfios, Ignat se supunea la toate fără să crîc-nească. A luat medicamentele, s-a lăsat să-i pun o clis-mă mare, nici nu s-a clintit cînd i-am făcut o injecţie subcutanee cu camfor ; de altfel, tot timpul zăcea într-o stare de semiinconştienţă.

M-am aşezat pe taburet. Urechile îmi vîjîiau, capul parcă mi se umpluse cu plumb. Ignat stătea lungit pe spate, cu ochii pe jumătate închişi şi respira repede şi anevoie. Deodată, a tresărit, săltîndu-şi repede capul de pe pernă. Stepan, care şedea la căpătîiul lui, i-a întins oala ca să verse. Dar capul lui Ignat a căzut iarăşi moale pe pernă.

— De ce nu verşi ? Ori nu vrei să verşi ? Hm... Stepan a oftat şi a pus oala jos.

Ignat s-a foit în pat şi a dat să se ridice în patru labe.

— Vătămătura !... De ce nu se potoleşte de loc? Of, cum mă doare ! a strigat el şi s-a prăbuşit iar pe-o. coastă.

M-am apropiat de pat.

— Ajutaţi-mă !... Mă frige la inimă... a bolborosit între două oftaturi şi deodată a început să tremure, strîn-gînd

din dinţi şi întinzîndu-şi picioarele cuprinse de spasme. Stepan şi Andrei au pus mîna pe sticlele cu apă fierbinte. Ignat se uita în tavan cu ochii înceţoşaţi de durere. L-au dus în baie.
Stepan mi-a şoptit:
— Azi dimineaţă a mîncat şase pepeni pe stomacul gol, aşa tmi-au spus tovarăşii lui; la prînz era încă sănătos tun şi făcea haz pe seama doctorilor.
— Apă !... a strigat, gemînd, bolnavul, fără să-şi mai salte capul.
Stepan i **1**-a ridicat cu băgare de seamă şi i-a dus la gură cana cu apă de la gheaţă. Ignat s-a smucit cu tot

corpul şi a vărsat abundent în baie. A fost dus din nou în pat şi învelit cu câteva pături.
Orele treceau una după alta, încet-încet... Mi se lipeau ochii. Trebuia să fac un imens efort de voinţă ca să-mi ţin capul drept şi să merg fără să mă împleticesc. îmi venea greaţă... în unele momente, parcă îmi pierdeam cu totul cunoştinţa, ochii mi se înceţoşau ; desluşeam numai lumina palidă a lămpii şi auzeam scuipăturile grele ale bolnavului. Mă ridicam şi începeam să umblu prin cameră.
Ignat ţipa cu o voce răguşită, nefirească :
— Vătămătura !
„Vătămătura... aşa numesc ţăranii durerile de burtă în povestirile pseudopopulare, mă gîndeam, simţind o duş-mănie tot mai mare faţă de omul care ţipa. Unu şi jumă-tate... în curind am să-1 pot trezi pe felcer”.
I-am pus din nou o clismă bolnavului şi am ieşit afară. Departe în beznă dormea Cemerovka ; nicăieri nu licărea vreo lumină. Era o linişte desăvîrşită, se auzea doar cîte un lătrat de cîine şi, undeva, pîrîitoarea unui .paznic de noapte. Deasupra capului se boltea cerul albastru, spuzit de stele; Unsa Mare se distingea limpede spre apus... Din beznă s-a ivit o siluetă întunecată.

— Hei, om bun, unde îl pot găsi pe doctor ? Poate veni în ajutor mai repede ? A apucat-o pe o fată ; moare.
„Alta !” m-am gîndit, disperat.
L-am trezit pe felcer. A ieşit palid, holbîndu-şi ochii cîrpiţi de somn.
— Du-te, te rog, şi vezi ce-i acolo, i-am zis. Dacă e ceva grav, să trimiţi după mine...
Felcerul a replicat respectuos :
— Dmitri Vasilievici, duceţi-vă la culcare. Lăsaţi că mă descurc eu şi singur ; n-aţi dormit nici noaptea trecută...
— Hai, du-te odată ! l-am zorit nerăbdător şi am intrat în baracă.
Ignat şedea în baie. Stepan îl ţinea de subsuori, vorbea cu el pe un ton repezit şi totodată duios, îi punea gheaţă pe cap şi-i dădea de băut. Ignat se tot sucea în baie, aşezîndu-se în poziţii din 'cele mai incomode, gata să înghită apă.
120
După un minut, s-a cerat iar în pat. Stepan şi Andrei l-au luat de subsuori. Ca să treacă peste marginea căzii, bolnavul şi-a ridicat un picior, care însă i-a căzut îndărăt şi atunci, cu umerii suciţi, s-a prăbuşit grămadă în braţele sanitarilor. L-am apucat şi eu de picioare şi l-am dus cu toţii în pat. Tot timpul elimina materii fecale, un terci roşietic cu miros acru, respingător.
— Ies pepenii ! a zis Stepan, dînd din cap.
Ieşeau într-adevăr pepenii ; Ignat îi mîncase cu seminţe şi cu coajă cu tot... Şi cîţi mîncase ! Curgea din el la nesfîrşit, ca din găleată. Pe urmă l-am aşezat în pat.
Mă plimbam prin cameră şi încercam să-mi înăbuş o ură cumplită faţă de omul acela ; ştia, doar, că nu trebuie să mănînce pepeni şi totuşi a mîncat, rîzîndu-şi de doctori... El singur era de vină ! Şi totul din jurul meu mi se păru deodată oribil, abject, iar capul mi-1 simţeam ca de plumb.
Ignat mergea tot mai rău. Zăcea vînăt la faţă, cu ochii tulburi, ca de mort, opintindu-se mereu să vomiteze. Ste-

pan îi întindea oala, dar bolnavul întorcea capul şi scuipa vărsătura roşie pe pătură. Din cînd în cînd se ridica, îndoindu-se de mijloc, se sprijinea cu mâinile în aşternut şi se aşeza, clătinândunse, în patru labe.
Stepan îl susţinea cu băgare de seamă.
— Nene Ignat, culcă-te omeneşte !
— Mă doare rău burta ! bîlbîie repezit bolnavul, şoptind vorbele cu un fîşîit, după care o insipraţie adîncă îi sugea pântecul mult sub coaste.
Uite că în pat poate să se ridice, îmi ziceam, mînios, dar cînd e vorba să-1 scoţi din baie, atârnă ca un sac şî nu vrea nici să salte piciorul. Şi de ce scuipă pe pătură, cînd i se întinde oala ?
Se lumină de ziuă. în baracă era linişte, nu se auzea decît respiraţia sacadată a lui Ignat. Faţa i se făcuse plumburie, buzele uscate i se înnegreau sub mustaţa rară. în răstimpuri, îşi sălta repede capul de pe pernă, apoi aţintea asupră-mi ochii sticloşi – mari, fioroşi şi speriaţi... Pulsul nu-i mai bătea de mult.
Deodată, mi s-a părut că patul în care zăcea bolnavul se ridică pînă sub tavan, că geamurile încăperii încep să se învârtească. M-am apucat de colţul mesei, ca să nu

cad. Cu încă o sforţare de voinţă i-am făcut bolnavului **o** injecţie cu camfor şi am ieşit afară, la aer.
Deasupra bălţii din apropiere pluteau vălătuci de ceaţă. Era umezeală şi frig. M-am aşezat pe bancă şi mi-am aprins o ţigară. Mă stăpânea un singur simţământ – o repulsie fără margini, obtuză, faţă de bolnavul acesta şi faţă de toată mizeria, vărsăturile şi murdăria din jur. Toate astea sînt curate sminteli, toată truda mea pentru alţii, toate... Bine ar fi să plec acasă, să beau un pahar de ceai fierbinte cu coniac, să mă culc în patul curat şi moale, şi să dorm un somn dulce... „Şi de ce nu plec ? m-am gândit înciudat. Sînt medic, dar uite că fac treburi de infirmieră. Ce sînt eu de vină dacă nu pot obţine de la primărie un ajutor de medic sau un student, dacă sînt

mereu singur ? Aş vizita baraca numai câteva ore dimineaţa şi seara ; altceva nu e drept să mi se ceară. Aşa fac toţi. Medicul trebuie să aibă capul limpede, pe cită vreme eu...” Am făcut socoteală de cit timp n-am dormit : de patruzeci şi patru de ore, aproape două zile şi două nopţi.
La periferie începeau să latre dinii. Am scrutat ceaţa cu o licărire de speranţă : poate se întoarce felcerul. Nu, trecea o femeie... în depărtare cîntau cocoşii, din baracă răzbeau scuipăturile înfundate ale lui Ignat. Am băgat de seamă că mă las prea greoi pe bancă şi capul mi se apleacă pe umăr. M-am ridicat şi am intrat iar în baracă.
Ignat zăcea nemişcat pe spate, cu capul răsturnat. între buzele negre, uscate, îi străluceau dinţii. Ochii înfundaţi în orbite aveau o privire ştearsă, fixă. Cîteodată îi răscoleau pieptul mişcări de vomitare, dar nu mai scuipa... Respira tot mai slab şi mai scurt. Deodată, a dat din picioare, nodul gîtului i s-a ridicat de cîteva ori până sub bărbie. Apoi s-a întins şi a. încremenit; pe faţa lui a alunecat o umbră imperceptibilă... Murise.
Stăteam, muşcîndu-mi buzele, şi mă uitam ţintă la el. Faţa, încadrată de barba blondă, îi devenise şi mai naivă. Părea un copilaş care a văzut cine ştie ce minunăţie, a scos o exclamaţie şi a încremenit aşa, cu gura căscată şi cu ochii larg deschişi. Am pus să fie dezinfectat cadavrul şi transportat la morgă, iar eu m-am dus agale' acasă.

122

Şi iată că n-a trecut decît o zi. Am dormit şi m-am înviorat, mi-am recăpătat puterile. Arn fost chemat acasă la alt bolnav. îmi era drag de el şi voiam din toată inima să-1 salvez. Nimic nu mă scîrbea. îngrijindu-1, un simţămînt de blândeţe şi dragoste punea stăpînire pe mine. Mă gîndeam la dependenţa revoltătoare şi ridicolă a „spiritului nepieritor” faţă de trup : înviorîndu-mi trupul, starea de spirit mi se schimbase şi ea ; mă copleşea dragostea de om, eram gata să mă dăruiesc tot...

14 august

De mult n-am mai scris nimic în carnet. Nu-mi arde dc scris acum. De îndată ce am o clipă liberă, mă preocupă .un singur lucru : să mă culc, să mă pot odihni cit de cit. Holera se plimbă în voie prin Cemerovka şi doboară cîte zece oameni pe zi. Doamne, ce obosit sînt ! Capul mă doare, stomacul mi s-a deranjat, toate membrele îmi sînt parcă de lemn. Umblu şi lucrez ca un mecanism. Dorm numai trei ore pe zi şi somnul mi-e agitat, un somn de bolnav ; mă scol tot atît de zdrobit cum m-am culcat.

în jurul meu oamenii mor cu zecile, pe mine însumi moartea mă priveşte în faţă, şi totuşi rămîn nepăsător : de ce le-o fi unora teamă să moară ? E doar aşa de simplu şi de loc înspăimîntător.

18 august

Să le iau pe rînd.

Asta s-a întîmplat de Sfînta Măria. După ce am luat masa, am lăsat-o pe Avdotia să plece şi m-am culcat. Am dormit mult, cufundat într-un somn adînc. Deodată, în antreu a zbîrnîit tare soneria ; o auzeam, dar nu-mi venea să mă trezesc : în aşternut era cald şi bine şi tocmai îmi aminteam de anii îndepărtaţi ai copilăriei, cînd dormeam cu frate-meu alături în nişte pătuţuri mici... Inima mi se strîngea dulce, în ochi îmi izvorau lacrimi. Dar iată că trebuia să mă trezesc, trebuia să merg iarăşi în locuri unde nu vedeam decît suferinţă şi moarte...

Clopoţelul suna tot mai tare şi pînă la urmă m-a trezit de-a binelea. M-am dat jos din pat şi m-am dus să deschid. Pe geamul din antreu vedeam că sună Stepan

Bondariov. Era cu capul gol şi faţa lui avea o expresie stranie.

Am deschis. Stepan a păşit fără grabă în antreu, clă-tinîndu-se uşor în prag.

— Dmitri Vasiiievici, am venit la dumneavoastră !

Şi a sughiţat de plîns, scurt şi înfundat. Faţa îi era însîngerată, ochii roşii, cămaşa sfîşiată şi plină de sînge.

— Stepan, ce-i cu dumneata ?
— Am venit la dumneavoastră. Băieţii vor să mă omoare ; cică sînt holeric... Cică mi-am vîndut tovarăşii... m-am făcut cîrdaş cu doctorii...
Şi iar a sughiţat de plîns, apoi şi-a şters cu mîneca sîngele de pe buze.
— Ce s-a întîmplat ? Care băieţi ? Intră, Stepane, linişteşte-te !
L-am adus în cameră, i-am întins un scaun şi i-am dat să bea apă. Stepan s-a aşezat maşinal şi tot maşinal a băut. Nu vedea nimic în jur, încremenit într-o spaimă amară şi nedumerită.
— Hai, spune, ce ţi s-a întîmplat ?
Cu privirea fixă, Stepan a început a vorbi, rostind rar cuvintele :
— Cică: eşti holeric!... Am intrat adineauri la birt, la Rastorguev, şi am cerut un păhărel. Lume multă, toţi beţi... „A, zice unu, uite c-a venit holerieul !” Eu tac, îmi beau păhărelul, gust ceva... Se apropie de mine Vanka Ermolaev, strungar în metal : „Hei, drăguţă, zice, se poate să-i zgîlţîim niţel pe doftorii şi felşerii voştri ?” „De ce ?M zic eu. „De-aia, ca să se isprăvească odată. Ei, se poate ?w „Doctorul ştie mai bine ce şi cum, zic eu. Asta nu-i treaba mea.” „Noi, zice el, ne ducem să-1 batem pe doftorul ăla al tău, şi bem ca să ne facem *coraj.”* „Pentru ce ?” ,,Aşa-i moda acu – să-i baţi pe doftori şi pe felşeri.” „De, zic eu, sînteţi puternici... faceţi cum ştiţi...”
Tremuram tot, ascultîndu-1 pe Stepan. Mi-era necaz pe tremuratul ăsta, dar nu mi-1 puteam stăpîni. Nu ştiam nici eu dacă tremuram de emoţie sau de frig ; eram numai în cămaşă, fără haină şi fără vestă.
— Ce frig e ! am zis şi mi-am pus paltonul pe umeri. Stepan s-a uitat la mine fără să înţeleagă. A urmat apoi :

— „Ie-te, zice el, şi ăsta-i felşer ! Pleacă, mă, de-aici, că-ţi stîleim mutra !u „Bine, zic, plec !w Şi m-am întors spre

ieşire. Cînd deodată, din spate, m-a izbit unul peste ceafă. Au tăbărît apoi cu toţii asupra mea şi au început să mă piseze... M-am smuls cu greu şi am luat-o la goană. Am ajuns pînă la Serbreanka şi rn-arn oprit : încotro s-o iau ? N-am pe nimeni... Am pornit mai departe şi m-a podidit plînsul. Ia hai să mă duc la doctor, îmi zic. Tare m-am mai amărît : pentru ce să mă bată ?
Stepan tăcu. Piîngea cu sughiţuri, un plîns înfundat şi întrerupt. Şi mie îmi dădeau ghes lacrimile. Da, *pentru ce ?*
Seara senină de august se încadra în geam, razele roşii ale soarelui în apus lunecau pe tapet. Stepan şedea cu capul în pămînt, cu pieptul zbuciumat de plîns. Cu-noşteam aşa de bine desenul cămăşii lui stropite cu sînge ! Un crac al pantalonilor cenuşii, ponosiţi, se ridicase, dînd la iveală piciorul gol, încălţat cu o gheată scîlciată... Mi-am adus aminte cum, cu două săptărnîni în urmă, acelaşi Stepan, stropit tot de vărsătură de holeră, a susţinut trei ore la rînd, de subsuori, în baie, pe un muribund. Iar ***acela*** se temeau şi să treacă pe lingă baracă...
Şi iată că acum, ostracizat şi bătut de ei, venea la mine să-1 apăr : eu îl făcusem „complice”, din pricina mea se înstrăinase de ai săi.
Stepan îşi urma vorba :
— Auzi : „De când au venit doftorii, s-a pornit şi holera” ! „Da gîndiţi-vă şi voi cu capul vostru, zic eu, ia gîndiţi-vă bine – cum aşa ? Păi cîţi oameni nu s-au făcut sănătoşi la noi : cîte unul ajuns cu un picior în groapă şi tot îl scăpăm. Oare noi, în tot ce-am făcut, am dat vreodată greş ?”...
în cameră a intrat neauzit un flăcău înalt, cu surtuc, cu cămaşă roşie şi cizme noi în picioare, bine lustruite. S-a opriit în prag şi s-a uitat lung la Stepan. Eu <m-am făcut alb la faţă.
— Ce doreşti dumneata ?
Flăcăul s-a mai uitat o dată la Stepan, apoi, fără să-mi răspundă, s-a întors şi a ieşit. Nu încuiasem uşa, de aceea intrase nestingherit.

Am tras zăvorul la uşa de afară şi m-am întors în cameră. Inima îmi bătea rar şi aşa de taie, că îi auzeam bătaia în piept. Am întrebat, înăbuşindu-mă :
— Ăsta e vreunul din *ăia ?*
— Chiar Vanka Ermolaev. Acuşi au să vină cu toţii. Ce aveam de făcut ? Să fug ? Dar numai la gîndul
acestei umilinţe mi se urca sîngele în obraji – să săr pe fereastră ca un hoţ, să mă strecor prin dosul casei... Şi, la urma urmei, unde să fug ?
Umblam tăcut încoace şi încolo prin cameră. Picioarele păşeau şovăitor, spinarea îmi tremura mărunt. Deodată, mi-am amintit cu toate amănuntele de moartea doctorului Molcianov, ucis de mulţime la Hvalînsk, de curînd... Faptul fără precedent şi cu totul surprinzător nu mă mai mira acum : mi se părea că în adâncul sufletului aşteptam de mult ceva asemănător... îmi simţeam inima nespus de grea. Dar in acelaşi timp se ridica in mine un simţământ voios de mândrie şi încredere : nu ştiam încă ce voi face, ştiam numai atît că îl voi apăra pe Stepan.
întâmplător mi-am văzut imaginea in oglindă : un chip livid, schimonosit de spaimă, se uita la mine cu o privire rece şi bizară, parcă străină. Mi s-a făcut ruşine de Stepan şi-mi era necaz că mă vede în asemenea stare... Dar ce însemnătate mai avea asta acum ?
M-am oprit lingă geam. îndărătul grădinii sclipeau în pîola depărtării crucile bisericilor ; soarele asfinţea, cerul era senin, adânc... Ce linişte şi ce tihnă era acolo sus !... Şi iar m-a apucat tremurul acela neplăcut. Am strîns din umeri, mi-am vîrît mâinile in buzunare şi am început din nou să umblu.
■în uşa de afară a răsunat o bătaie puternică şi în acelaşi timp a zbîrnăit asurzitor soneria – o dată şi încă o dată, apoi s-a oprit.
— Ei sânt ! a şoptit, descurajat, Stepan. Asupra uşii căzu o ploaie de lovituri.
Mi s-a întâmplat ca întotdeauna când am de înfruntat ceva înspăimântător : deodată parcă a încremenit totul în

mine şi m-am liniştit. Dar era ceva ciudat în calmul acesta : părea că altcineva acţiona în mine, sigur şi' cu
127
isteţime, pe cînd eu mă uitam speriat din lături-la acel cineva.
— •Rămâi aici, i-am spus lui Stepan şi am ieşit în antreu, am încuiat uşa, vîrînd apoi cheia în buzunar.
Uşa de afară trosnea sub lovituri, dindărătul ei răzbea larma' unei mari mulţimi de oameni. Am tras zăvorul şi am ieşit în pridvor.
Un urlet de bucurie şi furie laolaltă a izbucnit ca o explozie. Am coborît repede din pridvor şi am intrat îa mijlocul mulţimii.
— Ce înseamnă asta, domnilor ?
— Adu-i încoa pe felşer !
Am întrebat grav şi îngrijorat :
— Pe felcer ? Ce nevoie aveţi de el ?
Un moşneag scund şi slăbănog, cu ochii roşii, îşi făcea loc spre mine prin mulţime, suflecîndu-şi zorit mînecile.
— Ce nevoie, ce nevoie ?... repeta în neştire, săltîn-du-se pe umerii şi pe spinările celorlalţi, ca să răzbată pînă la mine.
I-am ieşit înainte.
— încetaţi gălăgia ! Uite, să-mi spună dumnealui despre ce este vorba... Făceţi-i loc!... Aşa... Ei, -ce s-a în-tîmipiat ? l-am întrebat scurt şi hotărît pe moşneag.
Stăteam unul în faţa altuia. Bătrînul se uita ţintă la mine, uluit.
— Ce s-a întâmplat ? Bălmăji repede, buimac :
— De ce omorîţi oamenii ? Mi-am ridicat capul mirat.
— Cum ? Noi omorîm oamenii ?! De unde-ai mai scos-o şi pe-asta ? Eu am'avut mulţi bolnavi internaţi ■— ţi-a spus vreunul din ei aşa ceva ?... Nu se poate ! Sînt mulţi pe care poţi să-i întrebi, pentru că mulţi s-au făcut bine la noi ! Rîkov Ivan, Artiuşin, Kepanov, Filippov... Toţi au fost internaţi la mine în baracă. Ţi-au spus ei că omorîm oameni ? l-am întrebat stăruitor.

Moşneagul se strîmba şi biţîia din cap într-un chip ciudat.
— Noi ştim, domnule... Noi ştim tot !...
— Ia stai, frăţioare, vezi că e vorba de ceva serios. Dacă ştii ceva, spune desluşit. Unde am omorît noi oameni,

cînd ?... Domnilor, susţine careva dintre dumneavoastră acest lucru ? i-am întrebat pe cei din jur.
Nu mi-a răspuns nimeni. Din toate părţile mă înconjurau priviri străine şi duşmănoase. Cei din spate îşi ridicau capetele, mijindu-şi nerăbdători ochii. Vanka Ermo-laev îşi muşca buza şi mă urmărea curios, cu o privire batjocoritoare.
— Bine, ascultaţi, am zis hotărît, haidem cu toţii la baracă, să-i întrebăm pe bolnavii care se află acolo, să auziţi ce spun ei : le facem noi vreun rău ori ba ? Dacă se plîng împotriva mea, sânt gata să dau seama.
— Păi, să mergem ! Crezi că ni-i teamă de baraca aia a ta ? a zis repede Vanka Ermolaev şi a şi pornit.
— Haidem !
Mulţimea s-a pus în mişcare, luînd-o spre baracă. Mi-am aprins o ţigară şi am spus :
— Bine, domnilor, cum veniţi aici să faceţi tărăboi... şi pentru ce ? Ziceţi că mor oamenii. Dar gîndiţi-vă, cine-i de vină ? De-atîtea ori v-am spus să fiţi cu băgare de seamă la verdeţuri şi fructe, să nu beţi apă nefiartă... Gîndiţi-vă că în jur totul e infectat. Ce, parcă sărăciţi dacă puneţi apa la fiert ? Numai că nu vreţi. Şi cînd îl apucă boala pe unul, doctorii sînt de vină. Cel care mi-a murit de curând mâncase şase pepeni pe stomacul gol ! Ia spuneţi, cine a fost vinovatul ? Sau, bunăoară, cu votca : v-am spus să nu beţi votca, alcoolul slăbeşte stomacul...
— Nu, domnule, băutura nu face rău ! m-a contrazis meseriaşul care mergea alături de mine. Băutura omoară microbii, e folositoare.
— Folositoare, zici ? Dar ia duceţi-vă la un spital după o zi de sărbătoare, cînd de obicei se pun oamenii pe băut :

atunci vin de două ori mai mulţi bolnavi, şi beţivul moare cel mai lesne : seara îl aduce şi dimineaţa îşi dă sufletul.
— Nici n-apucă să se trezească din beţie, ho-ho ! a rîs careva din mulţime.
— De ce rîdeţi, proştilor ? i-a oprit aspru Vanka Ermolaev.
în depărtare se vedea baraca. Vrînd să nu-i tulbur pe bolnavi, mă gîndeam să iau cu mine înăuntru numai doi-trei oameni, iar pe ceilalţi să-i las să aştepte afară.
129
Deodată, de după colţul unei prăvălii de mărunţişuri a apărut un muncitor mic de statură, într-un suman albastru, lung. Pare-mi-se ne căuta şi, văzînd gloata, i-a ieşit înainte. Văd bine faţa lui lividă, cu fruntea îngustă şi cu maxilarul inferior colosal de mare... Totul s-a petrecut fulgerător. Mulţimea s-a dat în lături. Omul în suman m-a privit tăcut şi deodată, făcîndu-şi vînt şi în-cordîndu-şi toată puterea, m-a izbit cu pumnu-n faţă. Am văzut negru înaintea ochilor, am făcut un pas înapoi şi m-am apucat cu mîinile de cap. în aceeaşi clipă am primit o altă lovitură pe după ceafă.
— Huo-o.. Omoară-1!!! a urlat moşneagul de adineauri şi a tăbărît şi el asupră-mi. Mulţimea s-a învolburat.
Un ghiont în spate m-a făcut să zbor cît colo ; în cădere m-am izbit cu faţa de genunchiul unuia ; genunchiul acesta m-a azvîrlit cu putere în lături. Mi-aduc aminte că am sărit în picioare şi, agăţîndu-mă, îngrozit, de mîneca unuia care se smucea să scape din strînsoare, am ţipat : „Fraţilor ! oameni buni !”... Ţin minte urletul mulţimii bete, feţele roşii şi asudate, pumnii strânşi... Deodată, o izbitură seacă şi grea în piept mi-a tăiat răsuflarea şi, înecîndu-mă cu sîngele care mi-a ţîşnit gîrlă pe gură, m-am prăbuşit la pămînt, pierzîndu^mi cunoştinţa.
, 19 augv.st
De trei zile mă aflu în spital. Am avut o hemoptizie gravă, care abia a putut fi oprită. Stau prost. De două ori m-a vizitat guvernatorul şi m-au mai vizitat şi alte mărimi. Toţi îmi spun o groază de amabilităţi şi-mi strîng nuna cu

putere. Mă uit la ei, dar pricep prea puţin din toate cîte-mi spun. Cele întâmplate îmi stau ca un cui în cap şi inima mi-e întristată pînă la durere. Mă tot întreb : oare a fost adevărat ?... Şi totuşi am dovada : stau în spital, schilodit, muribund ; văd aievea feţele schimonosite de furie şi aud ţipătul îngrozitor „Omoară-1 !”... *Şi m-au bătut, m-au bătut* ! M-au bătut pentru că am

130

venit să-i ajut, pentru că le-am închinat forţele şi cunoş-tinţele mele, le-am dat totul... O, Doamne ! Ce-a fost asta : un vis urît, de neînchipuit, ori adevărul gol ?... Nu mi-e ruşine să mărturisesc că şi în clipa aceasta, cînd scriu, plîng ca un copil. Da, abia acum văd cît de mult am iubit poporul şi cît mă doare jignirea pe care mi-a adus-o el.

Am să mor. Nu de moarte mi-e teamă : viaţa de azi e rece şi ştearsă, e plină de remuşcări inutile. Ducă-se ! N-o regret. Dar să mori *aşa* !... Pentru ce-ai luptat, în numele cărui ideal ai murit ? Ce folos ai adus prin moartea ta ? Nu eşti decît o *victimă,* o victimă jertfită fără sens, inutilă... Şi în zadar protestează toată fiinţa ita împotriva dureroasei inutilităţi a sacrificiului făcut : aşa trebuia să fie...

20 august

Nu pot dormi noaptea. Bandajul extensiv de la picior mă împiedică să mă mişc. Tabloul celor petrecute de curînd mi se înfăţişează mereu şi mereu înaintea ochilor. De cealaltă parte a peretelui, în salonul comun, se aude o tuse seacă ; din robinet apa picură la intervale egale, cu un clinchet, în lighean. Stau culcat pe spate şi privesc umbrele de pe tavan, proiectate de flăcăruia pîlpîită a lămpiţii de noapte şi-mi vine să izbucnesc într-un plîns amar. Am fost puternic şi am iubit, dar viaţa a trecut zadarnic şi acum moartea se apropie, tot atrt de absurdă şi zadarnică... Da, dar, ce *drept* aveam să aştept o moarte mai bună, o moarte glorioasă ?

Oamenii aceia m-au bătut ca pe un cîine turbat,, m-axi bătut pe mine, împotriva căruia nu aveau nici un motiv de

ură. Muncind vreme de cinci săptămîni în mijlocul lor, dovedindu-le cu fiecare .pas că sînt gata să-i ajut şi să-i slujesc, n-am putut 'totuşi să le cîştig cu adevărat încrederea ; eu *ii sileam* să creadă în mine, dar a fost de-ajuns un păhărel de votcă pentru ca totul să piară şi să se dezlănţuie instinctele. Cinci săptămîni ! îmi închipuiam că. voi distruge în cinci săptămîni ceva statornicit

dei ani şi ani. Dar cum s-ar fi putut obişnui ei atît de repede .să vadă în noi prieteni adevăraţi, cînd oare s-au putut încredinţa că au de tras foloase de pe urma cunoş-tinţelor noastre, din tot ceea ce ne pune pe noi deasupra lor ? Le-am fost pururea străini, pe ei *nimic* nu-i lega de noi. Pentru ei eram oameni dintr-o altă lume, oameni care se fereau cu dezgust de ei şi nu voiau să ştie de ei. Şi oare nu e adevărat ? Oare ar fi fost posibilă altfel prăpastia îngrozitor de adîncă ce ne desparte pe noi de ei ?

Ştiu că ceea ce scriu aici e vechi şi perimat; altădată, mie însumi toate astea mi s-ar fi părut vorbe goale şi false. Dar de ce oare simt acum în aceste fraze banale atîta adevăr amar, de ce mi se par atît de jalnic de neîn-semnate viaţa mea aşa cum am trăit-o, activitatea mea şi dragostea mea de popor ? Am recitit jurnalul : mă plîng de mine însumi, de epocă, de toate... plîngerile acestea nu şi-ar fi găsit loc, dacă de la început aş fi văzut şi simţit ceea ce văd acum atît de limpede, cu atîta durere.

23 august

Scriu anevoie, mîna nu vrea să-mi dea ascultare. Procesul din plămâni progresează galopant; mi-a mai rămas puţin de trăit. Nu ştiu de ce, acum, cînd totul s-a sfîrşit, simt atîta lumină şi bucurie în suflet. Adesea îmi stau lacrimi în gît, lacrimi de nemărginită fericire şi-mi vine să plîng în voie, molcom şi dulce.

De multe ori cad în nesimţire. Şi cînd deschid ochii, văd la picioarele mele pe Stepan : stă tăcut, cu capul în piept. Cum de-a ajuns aici ? Am aflat curind : a venit la medicul-

şef al spitalului, a căzut în genunchi dinaintea lui şi nu s-a ridicat pînă ce acesta nu i-a permis să rămînă în permanenţă lîngă mine. Nu ştiu cînd doarme : fie că mă trezesc ziua, fie că mă trezesc noaptea. Stepan stă pe taburetul lui, tăcut şi nemişcat... Mă uit la omul acesta căruia în două rînduri i-am salvat viaţa şi aş vrea să-i pot strînge mîna cu putere. Cum fac o mişcare, el se ridică şi îmi îndreaptă perna, îmi dă de băut. Apoi cad iar în nesimţire...

Iată, a venit şi Nataşa. Plînge amar, cu mîna la ochi. Mă îngrozesc : oare de când ştie Nataşa să plângă ? îi mângâi încetişor mâna care tremură din pricina sughiţurilor de plâns şi nu pot să-mi iau ochii de la ea. Şi-i spun să iubească oamenii, să iubească poporul; îi spun să nu^şi piardă speranţa ; trebuie să muncească mult şi cu stăruinţă, trebuie să^şi caute drumul în viaţă, pentru că sânt multe, multe lucruri de făcut... Acum nu-mi mai e ruşine să rostesc vorbele acestea „mari”. Ea mă ascultă avid şi nu bagă de seamă cum âi curg lacrimile pe obraji. Iar eu mă uit la ea şi o bucurie domoală mă împresoară ; mă gândesc ce fată bună e Nataşa, şi cîte lucruri bune sînt în viaţă şi... şi ce bine e să mori aşa...

1894

L I Z A R

Soarele asfinţea îndărătul codrului. Sunând din zurgălăi, teleaga înainta încet pe coama lutoasă. Şedeam şi mă uitam eu o privire plină de îndoială la vizitiul meu. în dreapta, chiar de sub roţile telegii, cobora malul prăpăstios, dedesubtul căruia Şelonul îşi purta vioi apele întunecate ; în stânga, tot de pe lîngă roţi, se căsca o rîpă, pe fundul căreia şerpuia drumul, un şleau lutos, desfundat de ploile primăverii. Teleaga se apleca de pe o parte pe alta, cînd înspre rîu, cînd înspre rîpă. Oare în care parte aveam să ne răsturnăm ?...

Vizitiul meu, Lizar, un moşneag scund şi tăcut, îşi vîrîse capul între umeri şi mîna caii cu băgare de seamăn smucind mereu din coate : ,,Tpru !... tpru !...”
— Nu ţi-e frică, moşule ? Vezi că ne răsturnăm ! strigai, nemaiputîndu-mă stăpîni.
Drept răspuns mă aşteptam să aud clasicul ,,aş” ! Dar, spre mirarea mea, Lizar îmi răspunse :
— Ne răsturnăm, coane, pe legea mea că ne răsturnăm !... Cum să nu-mi fie frică ? Mi-e frică, vezi bine !
— Atunci ia-o pe drum.
— Pe drum ! Pe drum ne împotmolim, e morcirlă mare acolo jos. Cu ploile astea ! Uită-te şi dumneata la rîu ; vezi cum s-a umflat. De obicei are apa proaspătă şi limpede, cleştar ! Da acu, ia uite-1 cum s-a întunecat; a luat tot mîlul de prin mlaştini... „Să nu-mi fie frică !lt repetă după un răstimp. Ba încă ce frică mi-e ! M-au trecut toate sudorile !
îşi scoase căciula jerpelită şi se şterse cu mîna pe frunte. '
— Dumneata, cucoane dragă, uite ce să faci ! Dă-te jos din teleagă şi ia-o prin tufişuri spre malul de colo. Eu cobor la drum şi vin primprejur.
12?
Mă dădui jos. Lizar se învioră, trase de hăţuri şi o luă în jos pe costişă, coborând în ripă. Zurgălăii zornă-iau a spaimă ; teleaga se hurduca prin hîrtoape. Lizar ţopăia pe capră şi trăgea de hăţuri.
— Ho-o, telegarilor ! auzii din fundul rîpei ca din adîncurile iadului. Afundîndu-şi roţile în lut, teleaga o luă la deal.
Trecui rîpa şi o pornii printr-o pădurice. De partea cealaltă a Şelonului, pe deasupra codrului, lunecau nou-raşi aurii ; sub ei, codrul apărea întunecat şi posac. în jur, însă, stăruia vuietul acela nedesluşit, necontenit şi vesel, care umple zi şi noapte văzduhul la începutul verii.
Printre tufele de nuci şi arini, totul cînta, ţîrîia şi bîzîia. în aerul cald se vînzoleau roiuri de ţânţari, cărăbuşii se roteau gravi în jurul mestecenilor, păsărelele străbăteau

poienile într-un zbor unduit şi avîntat. în depărtare se auzeau pretutindeni fete cîntînd ; era în ziua de Rusalii şi prin sate se adunase lumea la hore.
Mă oprii la marginea codrului, pe hat. Cînd stai aşa locului singur, faţă în faţă cu natura, pune stăpânire pe tine un simţămînt ciudat : ţi se pare că ea, natura, n-a băgat de seamă că eşti acolo, iar tu, profitînd de asta, dintr-o clipă in alta vei vedea şi vei afla cine ştie ce taină a ei. Sub stejarii înveşmântaţi in verdeaţă, pământul era presărat cu frunze cafenii de anul trecut şi fiecare frunză foşnea şi se mişca : dedesubtul lor pulsa o viaţă ascunsă : ce să fi fost oare – furnici de pădure, ori iarba care răsărea ?... Apoi totul în jur fremăta uşor, ca şi cînd şi iarba, şi florile, şi tufişurile ar fi fost făpturi vii. Neluîndu-1 în seamă pe om, natura parcă prinsese viaţă şi trăia slobod, fără a se ascunde... O pală de vînt trecu uşor pe deasupra secarei de un verde-mat şi pătrunse într-un pilc de plopi. Plopii şuşotiră între ei, agitaţi, fremăland scurt din frunze ; din cerceii lor se desprinse un nor de pufuleţi albi, care, parcă înţeles cu vântul, o luă vesel înspre desişul întunecos.
Mi se păru că din dreapta mă priveşte cineva. întorsei capul... La vreo zece paşi mai încolo şedeau în iarbă doi iepuri veniţi din lanul de secară. Şedeau liniştiţi şi mă priveau cu o curiozitate plină de umor. Ca şi cînd i-ar fi amuzat faptul că încă un om speră să pătrundă taina
12,”
pe care ei, ca şi totul în jur, o cunoşteau foarte bine. La mişcarea mea, iepurii schimbară o privire şi din câteva salturi mari şi elastice se retraseră fără grabă în răchitiş ; acolo se aşezară iar şi, mişcînd din urechi, continuau să mă privească.
—• O-ho-ho-ho-ooo ! se auzi înfundat strigătul lui Lizar de după lanul de secară.
I-am răspuns. Iepurii o luară din loc, îndreptînclu-se în salturi uşoare şi stângace. Printre tufe văzui încă multă vreme greabănele lor roşcate şi urechile lungi. Apoi ieşii la drum.

Ne-am continuat calea. Soarele asfinţise. Din viroage trăgea o răcoare jilavă.
— Bun ar fi acum un ceai, zisei.
— Uite că ajungem la Iakorevka şi bei şi-un ceai, îmi răspunse Lizar. Dumneata, care va să zică, bei ceai, iar eu în vremea asta dau de mîncare cailor şi pe urmă mergem mai departe pe răcoare.
—■ Şi mai e mult până la Iakorevka ? Lizar se arătă mirat :
— Pînă la Iakorevka ? Uite-o colea !
Deasupra lanurilor de secară se ridicau acoperişurile cenuşii de paie ale unui sat. Lizar tresări şi trase mai vîrtos de hăţuri. Pătrunserăm într-o uliţă ingustă, năpădită de sălcii şi învăluită în umbrele amurgului. Casele erau, ca îndeobşte prin părţile acelea, foarte înalte, cu geamurile la vreo cincisprezece-douăzeci de bîrne de la pămînt.
Lizar trase la o casă. Dinaintea casei, atârna de creanga unei sălcii un leagăn împletit din sfori. în cerdacul înalt nu era nimeni, la geamuri nu se vedea lumină. Lizar opri caii, se uită gânditor la leagăn şi strigă :
—• Hei, cumătră Agafia ! E voie să ne dăm şi noi huţa ? Că tare bun leagăn ai !
în cerdac ieşi o femeie, ţeapănă, slabă, cu faţa rece şi severă.
— Ce zici ? întrebă.
— Pune samovarul pentru boier ; e în trecere... Bine te-am găsit!
Femeia mă cercetă cu atenţie din cap pînă-n picioare.
— Bună seara... Adineauri am băut şi noi, răspunse

ea, rostind rar cuvintele. Mai turnăm apă. Dunka ! strigă, ca şi cînd Dunka s-ar fi aflat lingă ea. Aţâţă focul la samovar !... Acuşi e gata.
Din tindă se iţi o fetişcană rotundă la faţă şi cu nişte ochi vioi sub sprîncenele negre. Fata mă cercetă cu o privire curioasă şi se făcu nevăzută.

După zece minute, în cerdacul înalt fierbea samovarul. Am pregătit esenţa.
în zarea apusului cerul abia mai pîlpîia. Norii uşori erau luminaţi de sus de ciudata lumină ştearsă a nopţii albe ce se apropia. Pe uliţa învăluită în umbrele palide ale amurgului era viaţă şi mişcare; dinspre capătul ei se revărsa un cîntec de horă. Glasurile puternice, potolite de distanţă, aveau o intonaţie gînditoare şi gingaşă :
Scurtă-i viaţa omului,. Cit un ceas e viaţa lui...
în parcul conacului moşiei cînta cu sîrg o privighetoare. De acolo venea mireasmă de liliac şi prospeţimea parcului stropit de rouă. Noaptea stîrnea aleanuri şi dorinţi nedesluşite. Mă simţeam bine şi trist totodată.
Sub cerdac auzii şoapte. O voce de bărbat întreba :
— Tu de ce nu vii la horă ?
— Da ce-ţi pasă ţie ? răspunse vicleană vocea Duniei, tot în şoaptă.
— Ei, ce ! Toate fetele-s la horă şi tu nu. Ce-mi mai trebuie mie hora asta ?... Cine e la voi ?
— Un boier în trecere. Bea ceai. I-am încins samovarul.
— Samovarul, zici ?... şi vocea bărbatului se frînse într-o şoaptă duioasă, urmată, se vede treaba, de o sărutare.
■— Marş de-aici, diavole !
— Sst! Vine cineva !
Vocile amuţiră. Lizar se urca în cerdac, după ce dăduse ovăz la cai. Scosei sticla de votcă şi umplui un păhărel si o cană. Cana i-o oferii lui Lizar. Vizitiul mişcă din umeri şi ochii lui mici sclipiră sub sprîncenele groase.
— Ei, să fim sănătoşi ! Zîmbi cu sfială şi, smulgîn)du-şi căciula din cap, luă cana. Noroc !
136
iDădurăm pe gît votca, puserăm ceva în gură, apoi începurăm să bem .ceaiul. Lizar ţinea farfurioara între degetele butucănoase şi sufla în ea încruntat. Stăpîna casei apăru iarăşi în prag, ţeapănă. De fusta ei se ţineau doi băieţaşi. Cu .degetele vîrîte în gură, se uitau ţintă la

noi, pe sub sprîneene. Prin gemuleţul beciului venea miros de cartofi putregăiţi.
Femeia întrebă încet :
— A născut noră^ta ?
— A născut, a născut, se grăbi să răspundă Lizar.
— Mort?
—■ De ce mort ? Viu.
— Viu ?... Auzeam că o să nască un copil mort. Zicea baba Pafnutova că tare se mai chinuia femeia şi n-o să poată naşte.
— De ce să nu poată ? Am trimis după doftor ! Lizar zîmbi prelung şi ironic. A venit şi a scos copilul cu cleştele, viu, vezi bine.
Femeia clătină din cap.
— Cu cleştele?!
— Ştiu eu ce-or fi făcut ei acolo ! pufni Lizar.
— Ce vorbă-i asta ? intervenii atunci. L-au scos viu ; ce mai vrei ? Dacă nu ajuta doctorul, copilul murea.
— „Viu”, „viu”, mă îngînă Lizar şi tăcu o vreme. Păi ce ne trebuie nouă copii ?... Ajunge ! Destul ! Şi aşa s-a umplut casa. îşi fac ăia de cap şi pun doftorul pe drumuri. Ei au încurcat-o şi doftorul s-o descurce !... S-au făcut prea gingaşi oamenii, asta e ! Fac nazuri, se îngrijesc prea mult de ei şi uită ide Dumnezeu. Uite, bunăoară, dă bubatul prin sate şi ciuguleşte copiii ; numai-decît vine felşeriţa şi s-apucă să-i împungă ; pe toţi îi împunge, nu lasă unul. Care cum s-a îmbolnăvit, la doftor cu el.:. Mai înainte nu era aşa...
Lizar scoase un suspin.
— Mai înainte, domnule dragă, era mai bine. Trăiau oamenii cu smerenie, nu uitau de Dumnezeu, şi Domnul-Duimnezeu avea grijă de ei, o grijă măsurată pentru fieştecare. Era o măsură, vezi bine, o socoteală ! Mai da un război ori o foamete şi mai curăţa din oameni, şi se făcea mai lesne de trăit; ori venea bubatul şi rărea şi el rîndurile. Nu pridideai cu sicriele ! Mai împuţina Dumne

zeu din oameni, îi era milă de ei. Acum nu mai e aşa. De război nici pomeneală, peste tot e linişte, şi pe lângă asta, s-au umplut satele de felşeriţe. De-aia n-au oamenii pământ. Ce să mai vorbim ! Ieşi cu plugul pe ogor şi nu ştii ce¡ să ari ! Auzi că strigă vecinul la tine : „Hei, nene Lizar, ai intrat pe ogorul meu !” Te întorci şi auzi un altul : „Ce te bagi în ogorul meu ?[li] E mare înghesuială !... Bunăoară s-o luăm pe cumătră, şi Lizar făcu un semn din cap înspre stăpîna casei. Dînşii au cinci băieţi, vezi ! Toţi mititei, ca nişte gîndaci, dar cînd s-or face mari,, o să trebuiască rostuiţi... Trebuie să le facă parte la toţi ! Dar pămînt, numai cit a îndestula un suflet de om. So-eoate şi dumneata – mult o să capete fieştecare ?
— Păi dară – mai nimica, zise stăpîna casei pe un ton de mustrare.
Lizar îşi desfăcu braţele.
■—■ Chiar nimica ! Şi-atunci, ce ne trebuie nouă copii ? De mers după cîştig n-avem unde, şi se cîştigă puţin !... Nu-ţi rămîne decît să te întinzi pe spate şi să mori... Nouă, domnule dragă, nu ne trebuie atâţia copii. Cînd Dumnezeu are grijă de un om, îi ia la el şi iată, mai scade familia. Ştii o vorbă ? Dă, Doamne, vite cu spor şi plozi care mor. Asta-i zicala de pe la noi !
Stăpîna casei îl asculta aprobativ şi mîngîia cu duioşie părul copiilor ce se lipiseră de ea.
— Ne gâtuie, ca să zic aşa, prostiile, urmă Lizar, uşor ameţit. Se umple lumea de oameni, nu mai e chip să-ţi afli un loc şi nu mai ştii cum s-o scoţi la capăt. Da vezi, nimeni nu ia seama la asta, fiecare cu femeia lui îşi dă toată silinţa... U-uf ! N-aş mai vedea ce se petrece !... Le spun feciorilor : mai potoliţi-vă băieţi, vedeţi şi voi că iese rău. îşi dau seama, vezi bine, dar când te uiţi, ba o noră, ba alta a scrîntit-o şi naşte...
— Păi de, nu sîntem nici noi de lemn, oftă stăpâna casei.
— E greu! tălmăci gânditor Lizar. Eu aşa gîndesc, că de treaba asta ar trebui să se îngrijească femeile, da, ele. Du-te la doftor, închină-i-te frumos ; doftorii îs oameni

învăţaţi, ştiu ei ce trebuie să facă. Te închini lor frumos să-ţi dau nişte picăturL Pentru una ca asta să nu-ţi pară rău de cîteva ouă, ba nici chiar de un gînsac.

139

Ce zici, sînt picături din astea ? întrebă Lizar, uitîndu-se la mine cu o privire semnificativă şi iscoditoare.

A vorbit mult. în depărtare se auzeau cântece ; natura deborda de viaţă. Iar aici, mi se părea că văd două cadavre în putrefacţie, dondănind vorbe reci, duhnind a mucegai din mormânt. Mă ridicai.

— Să mergem !

— Da, e vremea !

Lizar se ridică şi el zorit şi se duse la cai.

Cînd pornirăm, geana cerului se stinsese cu totul. Era o noapte albă, noroasă şi paşnică. La marginea satului, hora nu se spărsese încă, dar se rărise tare şi cu fiecare clipă se mistuia tot mai mult. în semiobscuritatea palidă din jur – pe arii, îndărătul zăplazurilor, sub tufele de răchită – pretutindeni se auzeau şoapte bărbăteşti şi rîsete stăpânite de fată.

Dintr-o hudiţă ne ieşi înainte o pereche. Un flăcău fercheş, cu bărbuţă blondă, şi o fată cu basma roşie treceau încet drumul, strâns lipiţi unul de altul. De pe faţa lată şi drăguţă a fetei, ochii adumbriţi de sprâncene negre mă priviră, de loc speriaţi. Mi se păru că era Dunka.

Ieşind din sat, ne împresură iarăşi larma fără contenire a primăverii, nedesluşit prezentă peste tot. Era tîr-ziu în noapte, şi totul în jur trăia, cînta şi iubea. Mirosea a secară înflorită. în aerul străveziu obscur goneau departe, legănându-se şi luîndu-se la întrecere, pufuleţe albe de salcie şi de plop ; goneau aşa la nesfârşit, ca şi când ar fi vrut să umple cu seminţele lor tot pământul.

Caii, odihniţi, alergau sprinteni în lungul drumului. Nisipul gălbui scîrţîia vesel sub roţi. Votca din capul lui Lizar se risipise şi vizitiul mâna iarăşi în tăcere. Mă uitam la el cu un simţămînt ciudat, ca la ceva nepotrivit acolo, de neînţeles... Coborîrăm într-o viroagă.

— Ptru, ptru !... făcu speriat Lizar. Opri caii lîngă un podeţ, sări jos şi se apucă să lege zorit un ştreang care se desfăcuse. Huruitul roţilor contenise.
Simţii atunci că mă împresoară şi mai strâns viaţa care clocotea din plin în juru-mi. De pretutindeni veneau spre mine atâta mulţime de sunete, încît se părea că nu mai au loc în văzduh. în pădure cîntau de zor, pe între-

cute, privighetorile, deasupra viroagei <aîrîia îngîndurat un cristei ; în rogozul jilav, 'din jur orăcăiau enigmatic broaştele, de sub pămînrt răbufnea un turuit slab şi melodic... Totul trăia slobod şi fără nici o stavilă, fiecare avînd credinţa nestrămutată că existenţa sa e legitimă, e .dreaptă. Frumoasă-i viaţa! Să trăieşti, să trăieşti viaţa aceasta largă şi deplină, să nu-ţi fie teamă de ea, să nu te schilodeşti şi să nu te negi pe tine însuţi – iată marea taină pe care mi-o dezvăluia cu atîta bucurie şi într-un chip atît de autoritar natura.
Şi în mijlocul tainei acesteia a vieţii ce răbufneşte fără stăvili, stă, ghemuit în sine, gîndind stăruitor cum să-şi împuţineze spiţa, el, omul, împăratul vieţii !
1899

L A R Ă S C R U C E

I

Pe Tokarev îl întîmpinară da gară soră-sa Tania şi Varvara Vasilievna Izvorova, feleeriţă la spitalul zemstvei. Tot privind-o pe Tania, Tokarev repeta pentru a zecea oară :
— Nu mă aşteptam să te găsesc aici ! Varvara Vasilievna începu vorba :
— Ai ghinion ! Ţi-am scris că directorul băncii mi-a promis să-ţi dea un post la bancă de îndată ce vei sosi. Mă duc ieri la el şi aflu că a plecat pe neaşteptate la Karlsbad. Fiică-sa e grav (bolnavă acolo. L-am întrebat pe subdirector, dar directorul nu-i spusese nimic de dumneata. Mi-e aşa necaz ! Va trebui să aştepţi pînă se întoarce.

Varvara Vasilievna vorbea pe un ton de scuză, ca şi cînd ar fi fost ea vinovată de plecarea neaşteptată a directorului. Tonul acesta îl făcu pe Tokarev să zîmbească.
— Bine, dar n-a plecat doar pentru un an ?
— Nu, desigur. Pentru o lună, cel mult două. Pînă atunci, ştii ceva ? Hai la noi la ţară. Eu de mîine intru în concediu şi azi sau mâine trebuie să vină trăsura să mă ia.
Tokarev exclamă bucuros :
— Splendid, Varvara Vasilievna ! De ce te mai necăjeşti pentru mine ? Nici eu însumi nu mi-aş fi putut găsi ceva mai bun decât să stau o vreme la ţară...
între timp se apropiase hamalul cu bagajele.
— Unde porunciţi să vă ducă birjarul ?
Tokarev, vesel şi înviorat, luă pledul prins în curele.
— Ce hotel aveţi aici mai ieftin ?
— Hotel ? tresări Tania. Ai să stai cu noi, la colonie.
141
Tokarev îşi încreţi fruntea.
— La colonie ?... Să vedem mai întîi ce fel de colonie e asta.
Ieşiră din incinta gării. Varvara Vasilievna spuse :
— Duceţi-vă numai voi. Eu dau o fugă la spital; am de făcut două pansamente. O să vin şi eu îndată.
Tokarev şi Tania luară o birjă care porni spre oraş. Soarele asfinţea şi de-a lungul şoselei stăruia o pulbere aurie, din pricina căreia şi aerul părea de aur. Tokarev se uită la Tania cu un zîmbet pe buze.
— Ia să-mi spui cu de-amănuntul cum ai ajuns aici ? în februarie mi-ai scris ultima oară din Petersburg şi după asta te-ai dat la fund.
— Toată primăvara am petrecut-o în zona bîntuită de foamete din judeţul Artemievsk. Ah, cîte-am văzut ! Mă ia groaza cînd îmi aduc aminte. Am stat acolo pînă-n iunie şi cu toţii am ajuns lefteri; înţelegi, nu mai aveam nici o leţcaie. Atunci, am luat-o la picior spre Tomilinsk.
— La picior ?

— Am mers noi cînd pe jos, cînd cu mărfarul... A fost foarte vesel drumul. Aici ne-am găsit de lucru – unii la statistică, alţii dînd meditaţii. Stăm laolaltă ; am închiriat o casă întreagă. Plătim trei ruble pe lună. Ai să vezi ce băieţi simpatici sînt toţi.
— Am auzit cîte ceva despre activitatea ta în zona foametei. în vagon am intrat în vorbă cu un medic de zemstvă, Rassudin, dacă nu mă-nşel. Mi-a vorbit mult despre tine.
— Rassudin ? Ce ţi-a spus ? întrebă repede Tania, în-torcînd capul spre frate-său, foarte curioasă. în ochii ei mari apăruse o lucire de amor propriu.
Tokarev zîmbi şiret.
— Pe scurt, te-a lăudat. N-am să-ţi repet tot ce-a spus, ca să nu te umfli în pene... Mai bine spune-mi cînd ai plecat în campania împotriva foametei ?
— în martie.
— Şi cum ai aranjat cu examenele ? Ai trecut anul ?
— Am lăsat institutul încă din iarnă !
— L-ai lăsa-a-t ? făcu Tokarev prelung şi rămase tăcut. Apoi întrebă scurt: De ce ?
— Ce-mi trebuie ? Institutul e bun numai la început,

ca să-ţi faci relaţii şi să pătrunzi într-un anumit mediu. Dacă ai făcut asta, la ce-ţi mai foloseşte institutul ? Tokarev se întunecă la chip.
— Ciudat... Institutul îţi dă, în orice caz, cunoştinţe sistematice.
Tania râse.
— Cunoştinţe sistematice... îţi dă o diplomă, nu cu-noştinţe sistematice. Nu mai aim şaisprezece ani şi voi şti să dobândesc cunoştinţele necesare şi fără îndrumările profesorului.
— Nu pot să înţeleg : îţi mai rămăsese numai un an • pînă la absolvire, stărui, iritat, Tokarev. Ce-ţi strica să ai o diplomă ? Cine ştie ce se poate întâmpla în viitor; de ce să n-o ai pentru orice eventualitate ?

■— Doamne, ce plictiseală să te gândeşti la viitor ! Mie nu mi-e teamă de viitor : voi şti eu să mă descurc şi fără diplomă. Şi ţie îţi mai rămăsese un an pînă la diplomă, şi dacă n-ai căpătat-o, ce, e mare nenorocire ?
Tokarev se încruntă şi rămase tăcut.
Birja se legăna prin hârtoapele străzii nepavate, spălate de ploi. Pe sub garduri se zăreau de sub buruieni pisici moarte şi coji de pepeni. Trăsura se opri la poarta şubredă a unei case mici. Pe banca de afară stătea un bătrîn miop, ras în cap, cu o vestă pe el şi cu ochelari cu ramă de fier. Tania strigă :
— Ivan Finoghenici, te rog deschide poarta. Bătrânul îi privi lung şi se duse tăcut să deschidă.
Birja intră în curtea năpădită de iarbă. în fundul curţii, lângă portiţa care dădea în' grădină, se ânălţa un mic foişor. în cerdacul acestuia ieşiră doi studenţi.
Tokarev şi Tania caborîră din trăsură. Tania spuse :
— Faceţi cunoştinţă, domnilor. Fratele meu, despre care v-am vorbit.
Cei doi studenţi, puţin stânjeniţi, îi strînseră mîna lui Tokarev şi se prezentară.
— Şemetov.
— Borisoglebski.
Şemetov, un tînăr zvelt, cu cămaşă albastră, se uită pe sub sprîncene la Tokarev.
— Dă-mi să-1 duc eu. Şi, luând din mâinile lui Tokarev geamantanul, exclamă mirat : U-u, ce greu e!
143
Borisoglebski, o namilă de om, îşi răsucea firele negre şi aspre din bărbie. întrebă, bîlbîindu-se :
— Un ceai beţi ? încingem samovarul imediat.
Din antreu pătrunseră într-o cameră strimtă, cu tapetele murdare şi zdrenţuite. Peste tot zăceau cărţi. Pe un perete erau prinse cu ace portretele lui Marx, Cernîşevski şi Gorki.
Şemetov se duse după franzele şi gustări. Borisoglebski trebăluia în antreu cu samovarul. Tania se aşeză pe pat.

— Uite, asta-i colonia noastră... Cel de-al treilea, Wegner, lipseşte ; s-a dus nu ştiu unde...
Apoi, după un răstimp :
— Spune-mi, ce-ai făcut la Pojarsk ?
Tokarev era încă stăpînit de sentimentul de ostilitate ce-1 resimţise adineauri pentru Tania. Răspunse în silă :
— Nu prea aş avea ce să-ţi spun. Am venit acolo din deportare şi, după cum ştii, am lucrat la direcţia căilor ferate. După un an de serviciu s-a făcut o reducere de personal şi eu am rămas pe dinafară.
— Şi cum e poporul pe-acolo ?
— Nu-i nici un „popor”, sînt numai filistini. E o plictiseală şi o somnolenţă ! Numai cărţile m-au salvat. Un tîrguşor cu totul mort.
între timp se întorsese Şemetov de la brutărie. îl auziră bombănind în antreu :
— Nefericit copil al naturii, tot te mai moşmondeşti cu samovarul... Lasă^mă să trec.
— Stai, că trebuie să mai pun mangal, replică Borisoglebski.
— La o parte, urîtule. „Mangal” ! Mangal e de-ajuns ; dar suflă mai tare... Uite-aşa. Văzuşi ? Ia uite cum trage... „Man-gal”...
Tania asculta, zîmbind.
— Bun băiat, Şemetov ăsta ! Se uită încruntat, vorbeşte repezit, dar are un suflet aşa de blînd şi delicat ! în .timpul campaniei de .combatere a foametei, Wegner s-a îmbolnăvit de tifos ; să fi văzut cum 1-a îngrijit Şemetov – ca o mamă.
Eu adus samovarul şi toţi se aşezară să bea ceai. Apoi veni Varvara Vasilievna, însoţită de Wegner.
133
Scund şi adus de spate, cu pieptul supt, Wegner îi strânse mina lui Tokarev, zîmbind sfios, şi se aşeză, tăcut, la masă.
Varvara Vasilievna declară pe un ton triumfător :

— Adineauri l-am scăpat pe Wegner de câinii lui Rastorguev. Cînd să dau colţul, îi văd adunaţi grămadă in jurul lui şi lătrînd de mama focului, în vreme ce el se pregătea să le aplice metoda sa. L-am împiedicat în ultimul moment.
Toţi rîseră cu poftă. Tokarev întrebă :
— Ce metodă ?
— Are metoda lui de a speria cîinii, o metodă sigură. Dacă te atacă un cîine, zice el, trebuie să te laşi pe vine şi să te uiţi cu o privire cruntă în ochii lui; numaidecât bagă coada între picioare şi o ia la fugă.
— Atât că el nu poate cu nici un chip să-şi facă privirea cruntă, observă Şemetov.
— Asta-i nenorocirea lui... într-o zi, in timpul campaniei contra foametei, s-a dus la băcan să'cumpere sare pentru cantină. Deodată, s-a năpustit asupra lui un coşcogea dulăul: el s-a lăsat pe vine şi s-a uitat cumplit ân ochii câinelui, dar degeaba : câinele 1-a muşcat de nas.
Wegner clătina din cap şi zâmbea.
— Absolut exact ! Eu v-am spus numai că ân timpul campaniei noastre am auzit despre metoda asta de la un ţîrcovnic, iar dumneata o ţii una, că eu chiar am procedat aşa, ba mai ştii că m-am dus să cumpăr sare şi la care băcan anume.
— Aşa am spus şi tot aşa am să spun, replică, necruţătoare, Varvara Vasilievna.
începea să se ântunece. Aduseră alt samovar. Prin geamurile mici răzbătea răcoarea din grădina presărată cu boabe de rouă şi plină de mirosul vişinelor coapte. Tokarev luă de pe masă o carte lunguiaţă, cu scoarţe cenuşii, şi se apucă s-o cerceteze. Conţinea protocoalele congresului partidului social-democrat german, ţinut de curând la Hanovra.
Tania se uită să vadă ce carte luase el.
— Poftim ! Caracteristic, nu ? Tot congresul a fost consacrat broşurii lui Bernstein... Altceva n-aveau de făcut ?

Frunzărind filele cărţii, Tokarev replică, stăpînindu-se :
— Eu găsesc că Bernstein îţi dă mult de gîndit. Tania se arătă uluită :
— Vai, Volodea, la ce te-ar putea face oare să te gîndeşti ? Bernstein nu-i decît un falit, resemnat şi fricos. Ah, pînă şi frica asta a lui e vrednică de dispreţ ! Nici măcar n-are curajul să se lepede pe faţă de ,,visele” de altădată...
— Eu nu-1 socot fricos. Dimpotrivă, cred că i-a trebuit mult curaj ca să publice o carte ca aceea. Şi apoi el nu se leapădă de nici un fel de vise, ci doar se ridică împotriva frazelor sforăitoare.
Wegner roşi uşor şi întrebă, ciupindu-şi barbişonul :
— N-ai să negi, totuşi, că e un filistin pînă-n măduva oaselor ?
— Nu neg asta, se grăbi să răspundă Tokarev. Ceea ce nu împiedică însă, ca broşura lui să cuprindă în esenţă mult adevăr. Filistinismul rămâne un atribut al autorului, dar cartea lui conţine totuşi mai mult marxism autentic, real, decît găseşti în marxismul ortodox.
Tania zîmbi ironic.
— Mă miră ! Dacă eşti de acord că el e pătruns din creştet pînă-n tălpi ide filistinism, atunci cum e posibil ca filistinismul lui să nu se reflecte asupra însăşi esenţei argumentelor sale ? Ca şi cum filistinismul ar fi aşa, un mic apendice, care n-are nici o legătură cu restul ?
Se încinse o dispută vehementă. Intervenire şi ceilalţi şi se exprimară tot atîtea opinii cîţi participanţi erau. Tania vorbea pe un ton violent, ironic, recurgînd la sofisme şi răstălmăcind spusele adversarului. Ochii ei mari se uitau cu ostilitate la Tokarev şi la toţi care luau cât de puţin apărarea acelui odios Bernstein. Trecuse de miezul nopţii, în cameră stăruiau nori groşi de fum de ţigară, pe geamuri răzbătea răcoarea de afară şi tihna adîncă a nopţii.
Varvara Vasilievna se uită la ceas şi zvâcni, ridicîn-du-se.

— Aoleu, trebuia de mult să fiu la spital. Intru de gardă la douăsprezece şi acum e douăsprezece şi douăzeci ! La revedere, domnilor !

147

îşi puse grăbită pălăria şi-i întinse mîna lui Tokarev.

— Să treci mîine pe la mine ; de la douăsprezece în sus sînt liberă. Şi, zicînd acestea, plecă grăbită.

■— Ar fi timpul să mergem şi noi la culcare, zise Tokarev. Ca să spun drept, îmi plesneşte capul încă de pe drum.

Se uită în jur cu un aer neajutorat, întrebîndu-se unde ar putea să se culce.

— îţi aranjăm imediat un culcuş, zise Şemetov şi se ridică.

Tania deveni iar drăguţă şi prietenoasă :

— Nu, nu-i nevoie. La voi aici sînt multe ploşniţe. O să doarmă sus, la mine, iar eu mă duc să dorm la Varia. Haidem, Volodea.

Urcară sus pe scăriţa îngustă din antreu. în odăiţă mică era cald, din pricina acoperişului de tablă, şi un aer înăbuşitor, ca în baie. Pe jos, pe scaune şi pe pat se vedeau risipite cărţi şi buletine statistice. Pe masă fusese aruncată o fustă neagră, Tania o agăţă îndată într-un cui.

— Asta-i camera... N-o să-ţi pară tare patul ? întrebă ea, pipăind aşternutul.

Tokarev se simţea plăcut surescitat în urma discuţiei avute şi a atmosferei generale, de care se cam dezobişauise. Răspunse distrat : . – Nu-i nimic, -— Ei hai, culcăte... La revedere.

Tania se îndreptă spre uşă, dar îşi aduse aminte de ceva şi se opri.

— Da, uite ce voiam să-ţi spun. N-ai vrea să iei asupra ta o anumită treabă ?

Tokarev deveni atent.

— Despre ce e vorba ?

— Vezi tu... Spune-mi mai întîi ce impresie ţi-a făcut azi Varvara Vasilievna ?

— Ca să fiu sincer, n-aş putea să-ţi spun nimic ; am văzut-o prea puţin.

— E o fată foarte vioaie şi activă. Dar vezi, e al treilea an de cînd stă şi se vestejeşte aici, în Tomilinsk, făcându-şi stagiul la spital, pentru bursa primită de la

zemstvă. Şi nu-i bine pentru ea să rămînă aici, trebuie adusă la Petersburg.

— Da, desigur... Dar ce pot eu să fac ?

— Uite ce poţi să faci. Varia mi-a spus că tu ai cunoscut la Petersburg pe verişoara ei, Zaseţkaia, care a absolvit cursurile de felceri cu 'doi ani înaintea Variei. Ei bine, Zaseţkaia s-a căsătorit cu un anume Budinovski, membru al consiliului municipal, om cu vederi liberale, influent. Fă cunoştinţă cu ei; tocmai au venit acum trei zile de la ţară pentru o săptămînă. Tu ai prestanţă. Influenţează-1 pe Budinovski, convinge-1 să i se reducă Variei durata serviciului la zemstvă.

— Ea vrea asta ?

— Ei nu trebuie să-i spui nimic. E aşa de susceptibilă, încît n-o să accepte intervenţia pentru nimic în lume.

— Ciudat, zău : ce drept avem noi să intervenim pentru ea fără permisiunea ei ?

— Ah, Doamne ! Tania ridică înciudată din umeri şi făcu cîţiva paşi repezi prin cameră. Mă rog, cum vrei. dar ea nu trebuie să mai rămînă aici. Eu una nu mă pot împăca de loc cu ideea asta.

— Nu mă opun s-o vizitez pe Zaseţkaia, mă interesează s-o văd. Dar să intervin pentru Varvara Vasilievna fără permisiunea ei – asta, cred eu, e o faptă lipsită de delicateţe, înainte de toate faţă de ea... Spune-mi, te rog, nici nu ştiam că Varvara Vasilievna a avut bursă : doar părinţii ei sînt oameni bogaţi, au o moşie în apropiere de Tomilinsk.

— Da, dar s-au înglodat în datorii, conacul -stă să se dărîme, tatăl are patima jocului de cărţi. Sînt bogaţi numai în aparenţă... Ei, destul, te las. Dormi... Mîine să mergem totuşi ia Budinovski.

Tania plecă. Tokarev se aşeză pe pervazul geamului şi îşi aprinse o ţigară. Grădina, plină de rouă şi scăldată în razele lunii, parcă încremenise. Stăruia o linişte adîncă. Numai în răstimpuri se auzea cîte un măr căzînd din copac şi bufnind, greu pe pămînt. Undeva departe ţipau cocoşii.
Varvara Vasilievna făcuse adineauri asupra lui Tokarev o impresie destul de ştearsă, revederea lor îl lăsase

\
rece. Dar la Pojarsk, şi mai înainte, în gubernia Viatka, se gîndise adeseori la ea, 'Cuprins de simţiri dulci şi fermecătoare. La Petersburg, ei înnodaseră relaţii strinse. Era atunci o perioadă agitată, valul opiniei publice începuse să se umfle ; poate de aceea nu băgau de seamă că apropierea dintre ei devenea mai mult decât o simplă prietenie. Apoi, într-o seară, mânat de un impuls neaşteptat, el îi împărtăşise Varvarei Vasilievna sentimentele pe care i le purta ; fata se dăduse speriată în lături ; de-atunci s-a închis în sine şi s-a îndepărtat tot mai mult de prietenul ei. Acesta simţea însă că şi ea îl iubeşte... Curînd după asta Tokarev a fost arestat, apoi deportat în gubernia Viatka. Şi-au scris tot timpul, şi în corespondenţa lor chipul Varvarei Vasilievna devenea pentru el tot mai luminos, mai pur şi mai scump. Văzînd-o acum, rămăsese însă dezamăgit. Imaginea ideală, mărită de distanţă, se întrupase, luînd înfăţişarea unei fete ca toate fetele, pe deasupra palidă, slabă şi îmbătrânită : numai trăsăturile chipului ei, severe şi frumoase, se mai potriveau puţin cu visul de altădată.
Tokarev începu să se dezbrace. Se aşeză pe pat să-şi scoată ghetele, dar se rezemă în mâini şi se opri.
— Oho !... Ridică pătura şi cearşafurile. Pe două capre de brad, erau puse alături trei scânduri negeluite, acoperite cu un postav subţire soldăţesc şi nimic mai mult; acesta era aşternutul.

Tokarev izbucni in râs. îşi aduse aminte cînd îl întrebase Tania „N-o să-iţi pară tare ?”
— Da, „nu-mi pare tare”, zise, pipăind cu palma scândurile, îl cuprinse o duioşie fierbinte pentru Tania ; se vedea bine că pentru ea nu era tare patul şi se îngrijea să se simtă şi el cît mai comod ; i-a răspuns : „nu-i nimic” şi ea s-a liniştit.
îşi desfăcu bagajul, puse peste scînduri paltonul, pernele, pledul şi tot ce se afla în cameră din hainele Taniei, întocmindu-şi astfel un aşternut mai de Doamne-ajută. Zîmbind mereu, stinse luminarea şi se culcă.
Trecu o oră, trecu alta, dar Tokarev nu putea adormi. Aerul era înăbuşitor, ţânţarii şi musculiiţele îl pişcau, cearşafurile aspre ale Taniei îi rodeau pielea. Lucrurile puse ân loc de saltea alcătuiau ghemotoace, din pricina cărora

nu putea să se întindă în voie. I se făcu sete, dar apă nu era. Cum şedea culcat, ud de sudoare, încruntat şi furios, îşi aduse aminte de locuinţa confortabilă ce-o avusese la Pojarsk. Acum era iarăşi fără adăpost. Viitorul se arăta întunecat şi nesigur, şi oare mai putea să aştepte vreun bine de la acest viitor ?
II
Pe coridorul larg al spitalului mirosea a valeriană şi a mentă. Tania bătu la o uşă mică, albă. Nici un răspuns. Deschise-uşa. în cameră nu era nimeni.
— Presimţeam că Varia n-a venit încă. Deşi e trecut de unu. Pesemne că dă cuiva o mînă de ajutor. N-am mai văzut pe cineva să muncească atîta. De dimineaţă şi pînă noaptea ea vede numai de bolnavi, toţi colegii o exploatează şi ea nici nu observă.
Camera era mare şi curată, cele două geamuri dădeau în grădina spitalului.
Tokarev se aşeză într-un fotoliu şi aprinse o ţigară. Tania făcu cîţiva paşi prin cameră, se opri înaintea etajerei şi se apucă să cerceteze cărţile. De pe coridor, o voce subţire de femeie întrebă :

— Varenka, eşti aici ?
Tania îşi încreţi buzele într-o schimă.
— Nu-i aici.
în cameră intră, cu o carte în mână, o fată cu rochie cenuşie. Palidă la faţă, avea ochii rotunzi, albaştri, un albastru deschis, neobişnuit. Tokarev se ridică din fotoliu.
— Bună ziua, Tatiana Nikolaevna. Varenka vine curând ?
— Nu ştiu, răspunse, încruntată, Tania.
Fata se uită fâstâcită la Tokarev. Tania bombăni :
— Fratele meu. Olga Petrovna Temperamentova. Aceasta strânse respectuos mîna lui Tokarev.
— îmi pare bine. Varenka mi-a vorbit mult despre dumneavoastră ! E grozav de bucuroasă că vă mutaţi de la Pojarsk la Tomilinsk... Zilele acestea tocmai mi-a amintit
151
de dumneavoastră o carte pe **icare** o citesc, ştiţi, mi-a împrumutat-o Varenka – ***Originea familiei*** de Engels, cu un autograf al dumneavoastră... Minunată carte ! Totul e expus profund şi foarte clar... E de necontestat justeţea materialismului aşa cum o demonstrează autorul.
Cuvintele curgeau ca boabele de mazăre – egale, rotunde şi uscate. Tokarev simţi deodată un gol în sine. Asculta, silindu-se să se arate atent. Tania se 'aşeză lîngă geam şi începu să citească, Olga Petrovna, cu ochii ei albaştri de un colorit ciudat, cu privirea timidă, continuă mult timp să-şi arate admiraţia pentru cartea pomenită.
în sfîrşit, intră şi Varvara Vasilievna. îşi scoase halatul de spital, ieşi apoi din cameră şi se întoarse cu un ibric plin cu cafea fierbinte. O infirmieră aducea tava cu ceşti.
— Ei, slavă Domnului, sînt liberă ! răsuflă, uşurată, Varvara Vasilievna şi se aşeză pe pat.
■— Cam prea greu te-ai „eliberat”, observă Tokarev cu un surîs.
Temperamentova o urmărea pe Varvara Vasilievna cu o privire plină de dragoste.

■—■ Ştiţi, Varenka e aşa de conştiincioasă ! E mereu gata să-i ajute pe toţi, să aibă grijă de toţi. Medicul-şef spune de-a dreptul că tot spitalul se bazează pe ea...
— Varia, mergem la Budinovski, întrerupse laudele Tania. Volodea vrea **s**-o vadă pe Măria Mihailovna.
— Perfect. Bem cafeaua şi mergem.
Se aşezară să bea. Olga Petrovna îi dădea înainte cu trăncăneala ei, timpul trecea greu, apăsător. Toţi se grăbiră să sfîrşească mai repede cafeaua.
Ieşiră în stradă. Tania mergea, încruntată şi furioasă.
— Găsesc că înseamnă a**-1** profana pe Engels cînd dai să**-1** citească o persoană ca asta. Nu înţeleg de ce-ţi pierzi vremea cu ea. Vai, dar e un chin s-o asculţi şi cinci minute numai.
— E cam plicticoasă, **e** adevărat, **se** învoi Varvara Vasilievna. Şi **se** cam bagă în sufletului omului. Totuşi **e** o fiinţă foarte bună şi... nefericită. **De** dimineaţă şi pînă

tîrziu noaptea aleargă pe la meditaţii, întreţine un tată bolnav şi o droaie de surioare ; de aceea nici n-a mai intrat la institut...
Pe Staro-Dvoreanskaia, o stradă liniştită, se opriră în faţa unei case mari, cenuşii, cu geamuri înalte. Frasinii rînduiţi unul lîngă altul de-a lungul, gardului alcătuiau un fel de umbrar deasupra trotuarului. Var vara Vasili-evna sună. Pătrunseră în antreu. în uşa sufrageriei se ivi o doamnă tînără, într-o bluză de culoare deschisă ; era plinuţă la trup, avea pielea albă şi ochi albaştri frumoşi.
— A-a, Varenka ! Apariţie rară ! Se sărută, bucuroasă, cu Varvara Vasilievna. Apoi îşi miji ochii miopi, uitîndu-se la Tokarev cu un zîmbet nedumerit.
— Nu mă mai recunoşti, Măria Mihailovna ? zise Tokarev cu un surîs.
— O, Doamne, Vladimir Nikolaevici ! Varenka doar mi-a spus că te muţi la Tomilinsk... A, cum te-ai schimbat ! Bună ziua, bună ziua ! Strînse de cîteva ori cu putere

mîna lui Tokarev. Poftiţi în birou... Borea, ia vino-n-coace ! Avem musafiri !
Călcînd uşor cu pantofii de vară, ieşi agale din birou un domn înalt, trupeş, cu barbişon blond. Măria Mihailovna făcu prezentările cuvenite. Apoi intrară toţi în biroul vast şi răcoros.
— Dumnealui e Tokarev, Vladimir Nikolaevici... Ţi-am vorbit adesea de el. Am fost prieteni la Petersburg.
Pe biroul de stejar stăteau în ordine felurite cărţi şi hîrtii. Pe postavul verde şi pe bronzul accesoriilor de scris se jucau vesele razele soarelui, răzbind printre jaluzele, în faţa geamurilor îşi împleteau dantelele frunzelor latanii maiestuoase, palmieri şi ficuşi gingaşi. Plutea o atmosferă de confort şi intimitate.
— E vorba să vă mutaţi la noi la Tomilinsk ? întrebă Budinovski, rostind rar cuvintele şi uitîndu-se la Tokarev cu o privire calmă şi gravă.
Apoi îl cercetă despre viaţa lui din trecut şi-1 ascultă, dînd cu compasiune din cap. Vorbind, Tokarev se uita mereu la Măria Mihailovna. în timpul studenţiei, la Petersburg, fusese o fată subţirică, slăbuţă, cu nişte ochi mari, superbi, plini de nelinişte şi întrebări. Acum ochii

aceia aveau o privire domoală şi satisfăcută. Sub bluza străvezie, corpul frumos, plinuţ respira calm.
— A, Varvara Vasilievna, îşi aminti Budinovski, voiam să-ţi comunic ceva. Te rog să mă ierţi, dar n-am prezentat consiliului municipal întîmpinarea dumitale.
Varvara Vasilievna se încruntă şi zise cu răceală în glas :
— Rău. în cazul acesta îi voi scrie eu însămi preşedintelui.
— Vladimir Nikolaevici, convingeţi-o dumneavoastră pe Varvara Vasilevna, se adresă Budinovski, cu un zîm-bet lui Tokarev. Astă primăvară, la adunarea zemstvei, am hotărît în unanimitate să ne exprimăm recunoştinţa faţă de Varvara Vasilievna pentru caritatea şi conştiin-ciozitatea cu care îngrijeşte bolnavii din spitalul nostru. I-am trimis adresa corespunzătoare dar ea, drept răspuns,

mi-a prezentat o întîmpinare scrisă în care arată că nu are nevoie de recunoştinţa noastră... Se poate una ca asta ?
— Dar se poate oare să-i mulţumeşti unui om pentru că îşi îndeplineşte îndatoriri pe care şi le-a asumat ? replică violent Varvara Vasilievna. Dumnealor mulţumesc pentru cea mai banală îndeplinire a unor îndatoriri ! Dar e. stupid ! Aşa, te poţi pomeni mîine-poimîine cu o adresă de recunoştinţă pentru că nu-i furi pe bolnavi şi nu iei bacşiş de la ei !
Budinovski zîmbi, amuzat de indignarea Varvarei.
— Noi ţi-am mulţumit tocmai pentru o atitudine deosebită faţă de îndatoririle dumitale, nu pentru o atitudine obişnuită, formală, cînd omul îşi face slujba fără rîvnă.
— Să nu mai vorbim despre asta. Şi aşa, totul este limpede. Eu nu lucrez pentru adunarea asta a zemstvei şi mi-e absolut egal dacă ea îmi apreciază comportarea sau mi-o critică.
în glasul ei răzbeau accente de om jignit. Făcu repede cîţiva paşi prin birou şi se opri la geam, muşcîndu-şi buzele. Budinovski rîdea încetişor. Şi Tokarev găsea discuţia aceasta oarecum amuzantă. Tania ascultase atentă, cu o sclipire în ochi : urzea un nou plan.
Intră fata din casă, anunţînd că dejunul e servit. Măria Mihailovna se ridică.
154
— Poftiţi la masă, vă rog !
Se îndreptară spre sufragerie. Tania rămase în urmă şi-1 opri pe Budinovski.
— Boris Alexandrovici, aş vrea să vă vorbesc. Budinovski se uită mirat la ea şi încuviinţă amabil :
— Mă rog ! Despre ce e vorba ?
-—■ Ştiţi... spuneaţi adineauri ce mulţumit e consiliul municipal de serviciul Varvarei Vasilievna. Ea este datoare să mai funcţioneze un an pentru compensarea bursei... Nu s-ar putea, ţinînd seama de activitatea ei remarcabilă, să se aranjeze astfel, încît să fie scutită de acest an ?
Budinovski o asculta atent, cu capul aplecat pe-o parte.

— Nu prea înţeleg... Pentru ce-i trebuie scutire ?
— Ca să poată pleca de-aici, la Petersburg bunăoară. Numai obligaţia faţă de bursă o mai reţine la Tomilinsk.
— Nu ştiam.
Budinovski îşi mîngîie, descumpănit, barbişonul şi făcu cîţiva paşi prin birou.
— Ca să fiu sincer, pentru mine e foarte supărător să fac intervenţia aceasta. După cum ştii, Varvara Vasilievna e vară cu soţia mea. Şi aşa, toţi se uită chiorîş la mine din pricina ultimului meu raport cu privire la lipsurile din organizarea instrucţiunii publice în gubernia noastră ; dacă voi propune să se facă ceea ce doreşti dumneata, voi fi acuzat de nepotism.
— Pentru numele lui Dumnezeu, dar merită oare să luaţi în seamă astfel de acuzaţii ?
— Merită şi încă foarte mult, replică grav Budinovski.
— Şi atunci ce-i de făcut ? Tania rămase pe gînduri. Iată ce : în cazul acesta, înlesniţi-mi cunoştinţa cu vreun alt membru influent al consiliului municipal.
„Nu se astîmpără fata asta de loc !” îşi zise Budinovski şi răspunse cam în silă :
— Acum toţi sînt plecaţi din oraş. Iar pînă la toamnă tot nu se poate face nimic.
— Vă rog, poftiţi la masă ! strigă din sufragerie Măria Mihailovna.
155
Tania zise repede ;
— Dar vă rog să nu-i spuneţi Variei ce-am vorbit noi.
Intrară în sufragerie. în farfurii se şi servise supa rece de legume, în care pluteau felioare roz-albe de somon şi bucăţele străvezii de gheaţă. La capătul mesei şedea, alături de bonă, fiul soţilor Budinovski, un copil de vreo şase ani, cu părul moale, lung şi creţ, îmbrăcat într-un costum de marinar. Băiatul se uita curios la Tokarev şi la un moment dat îl întrebă :
— De ce porţi ochelari albaştri ?

— Ah, Koka, ce te priveşte pe tine ? zise, rîzînd, Măria Mihailovna. Pe nenea îl dor ochii.
— îl dor ochii... Atunci să-şi pună comprese, replică băiatul cu toată siguranţa.
— Ce oculist priceput ! zîmbi Budinovski, întorcîn-du-se spre Tokarev.
Măria Mihailovna suspină adînc.
— Are şi de ce fi !... Toată iarna a suferit de ochi ; pesemne că a răcit în vara trecută, cînd am făcut o excursie pe Volga. A trebuit să-1 ducem la Moscova, să-1 examineze doctori, profesori. Dar ce copil amuzant ! Măria Mihailovna rîse. închipuiţi-vă, călătoream cu vaporul; stăteam pe punte. îi spun : „Uite, Koka, acuşi îl iau pe tata de picioare şi-1 arunc în Volga !”... Iar el îmi răspunde : „Ah, mămico, te rog să nu faci asta ! Nu mi-ar plăcea de loc să-1 văd pe tata luat de picioare şi aruncat în Volga !”...
Rîseră toţi. Koka se uita la cei de faţă cu un suris satisfăcut.
în antreu zbîrnîi soneria. Intră un student chipeş, în veston gri, însoţit de o tînără rumenă la faţă, cu părul împletit într-o coadă lungă. Erau Serghei şi Katia, fratele şi sora Varvarei Vasilievna, veniţi de la ţară după ea.
Abia intrat, Serghei întrebă :
— Ţi s-a dat concediul ?
— Mi s-a dat.
— Perfect ! Deci plecăm ?
— Serioja, Katia, aşezaţi-vă repede la masă şi serviţi supă, îi pofti Măria Mihailovna.
156
Noii veniţi dădură mina cu cei de faţă. Serghei strînse bucuros, cu putere, mina lui Tokarev ; se vede treaba că auzise despre el de la soră-sa.
— Cum am sosit eu şi Katia, drept la tine la spital ne-am dus, zise Serghei, adresîndu-se Varvarei Vasilievna. Nu te-am găsit acolo. Era numai fata aceea... cum îi zice ? Care are un nume psihologic. Ea ne-a spus că aţi plecat

încoace... Da tu, piciule, ce mai faci ? îl întrebă pe Koka. Nu te-ai molipsit încă de difterie ? E timpul, amice, să te pricopseşti cu o difterie pe cinste.
— Ah, Serioja, ce glumă-i asta ?! exclamă Măria Mihailovna.
— Nu, zău, ar trebui să se molipsească ! Iată, stăm la ţară, mama are studii de felceriţă, dar nu le permite femeilor să aducă la ea copii bolnavi, de teamă să nu se molipsească şi Koka al ei.
—■ Hai, Serioja, mai bine să nu vorbim despre asta ! zise, tulburată, Măria Mihailovna. Nici eu nu pot să mă dedic unei munci de folos obştesc. O femeie care are copii, trebuie să trăiască numai pentru ei ; asta-i convingerea mea.
Serghei îşi holbă ochii, uluit.
— S-ar numi muncă de folos obştesc dacă ai da unui copil calomel sau chinină ?
— Noi facem pentru popor tot ce putem. Mulţumită lui Boris, la noi în judeţ s-au înfiinţat opt noi posturi sanitare, s-a majorat suma alocată pentru medicamente... Pentru asta avem dreptul să nu-1 expunem pe Koka pericolului. Aş putea să mă sacrific pe mine, dar nu copilul... Vladimir Nikolaevici, de ce nu-ţi torni vin ? Borea, umple paharul lui Vladimir Nikolaevici... Zău, tineretul de azi prea spune lucrurilor pe nume, fără ocol... se adresă ea lui Tokarev. De curînd, am vîndut moşia de la Mţensk ; numai cheltuieli aveam cu ea. Iar Serioja rîde de' noi : de-acuma, zice, o să fiţi rentieri, o să tăiaţi cupoane ?... Nu pot să înţeleg de ce e rău să tai cupoane ? De ce e mai rău să faci asta decît să gospodăreşti o moşie ?
— Nu am nimic împotriva cupoanelor, obiectă Serghei, dar Boris Alexandrovici nu are optzeci de ani ca să stea tolănit pe un maldăr de acţiuni şi să taie cupoane.
157
— N-are a face. Noi n-avem dreptul să ne expunem capitalul unui risc.
— De ce ?

Măria Mihailovna îşi potrivi inelele din degetele albe şi moi.
— Banii de pe moşia din Mţensk trebuie să rămînă neatinşi pentru Koka.
După pui se servi îngheţată, apoi cafea. Serghei şuşotea cu Tania. Budinovski fuma o ţigară de foi şi-i vorbea lui Tokarev cu vocea lui înceată şi melancolică despre societatea de abstinenţă înfiinţată de el la Tomilinsk.
— Ce superbă conferinţă publică în favoarea acestei asociaţii a ţinut de curînd Osmerikov, Alexei Kuzmici ! zise Măria Mihailovna, adresîndu-se lui Tokarev. Despre razele X... E profesor la liceul din localitate, dar ce om talentat ! Şi cum îl mai iubesc copiii ! Dacă toţi profesorii ar fi ca el, n-aş şovăi să-1 dau pe Koka la liceu.
— E într-adevăr surprinzător ce mult ţin copiii la el, zise Varvara Vasilievna. Astă toamnă l-am întîlnit pe stradă. Mergea înconjurat de un roi de elevi mărunţei. In timp ce vorbeam cu el, un băieţaş care stătea la spatele lui îl mîngîia încet şi cu drag pe mînecă... Mi-e aşa milă de el sărmanul – e ftizie în ultimul grad.
— Şi-a lungit însă prea mult conferinţa, reluă, zîm-bind, Măria Mihailovna. A vorbit neîntrerupt două ore. Deşi s-au făcut şi proiecţii, e totuşi obositor să stai şi să asculţi două ore în şir.
— La noi, în general, oamenii nu sînt obişnuiţi să asculte mult timp, îşi dădu părerea Tokarev. în Germania, bunăoară, un simplu muncitor poate sta să asculte un discurs sau o conferinţă trei-patru ore la rînd şi nu oboseşte.
— Dar ştii dumneata de ce ? Ei stau frumuşel jos, beau bere şi ascultă; femeile împletesc ciorapi... Cînd faci ceva, e întotdeauna mai uşor să asculţi. Noi de exemplu, citim uneori seara *Russkoe bogatstvo.* Eu citesc, iar Boris desenează capete de cai. Asta îl ajută mult să asculte.
158
Serghei izbucni în rîs.

— Ei, asta-i bună... Capete de cai... Ingenios, zău ! Rîdea din toată inima, peste măsură de vesel. Budi-
novski se simţi atins şi se încruntă.
— Vorbeşti şi tu, Masa... Pur şi simplu port maşinal creionul pe hîrtie, iar din spusele tale reiese că n-aş putea să ascult fără să desenez capete de cai.
Măria Mihailovna se apără :
— Voiam să spun, numai, că desenul te ajută să te concentrezi. Parcă asculţi mai uşor, nu ?
Rîsul lui Serghei, cînd contenea, cînd izbucnea iarăşi. Tania se plictisise. Varvara Vasilievna schimbă vorba.
Din nou zbîrnîi soneria. Intră un domn de statură potrivită, slab, cu capul mare, tuns scurt şi cu urechile clăpăuge ; faţa îi era pămîntie, de o culoare nesănătoasă. Haina de vară i se bălăbănea pe umerii osoşi ca pe un umeraş.
— A-a, Alexei Kuzmici ! făcu Măria Mihailovna pe un ton afabil. Vorbim de lup şi lupul la uşă ! Da, da, vorbeam adineauri de conferinţa dumitale. Toată lumea e încîntată...
— Ihîm ! tuşi Osmerikov şi se apropie să dea mîna ; aşa cum se apropia, vîrîndu-şi între umeri capul aplecat într-o parte, parcă s-ar fi aşteptat ca Măria Mihailovna să-i dea cu bastonul în creştet.
— Bună ziua, salută el cu o voce răguşită şi se aşeză, petrecîndu-şi nervos mîna peste capul tuns. Mi-a spus Vikenti Franţevici că aţi venit şi m-am repezit şi eu... Da, apropo... Privirea imparţială a lui Osmerikov se opri asupra lui Serghei. Spune-mi, te rog, nu ştii, Kolomenţev Alexandr termină studiile anul acesta ?
— Mi se pare că a şi terminat, răspunse nepăsător Serghei. Se vorbea că a fost reţinut în cadrul universităţii.
— A-a ! rosti răguşit Osmerikov. Să fie într-un ceas bun !
— Nu ştiu dacă i-o fi bun ceasul, dar ştiu că el e o nulitate.

Osmerikov obiectă cu aceeaşi voce răguşită şi frîntă :

— în schimb, ce om muncitor ! Şi astă e mult mai important ! Viaţa are nevoie mai ales de oameni activi, nu din acei cu talente... O pacoste, oamenii ăştia înzestraţi !... Nici să nu-mi vorbeşti de ei, pentru că eu unul nu le-aş încredinţa nimic acestor „oameni talentaţi” ai dumitale.
— Daţi-mi voie ! se miră Serghei. în alte domenii, poate, dar un profesor lipsit de talent e cu adevărat o pacoste.
— Bine, dar gîndeşte-te : dintre toţi, abia doi-trei la sută strălucesc ! exclamă Osmerikov. Cît despre ceilalţi... Nu demult am fost la Moscova, la un congres de fizică şi matematici. M-am îngrozit ! îngrozit!... Se ridică şi îşi roti privirea în jur. Unde ne sînt oamenii ? Nu există. Ia un profesor de matematici, un savant, o somitate de talie europeană, dar pune-1 să vorbească unui copil şi ai să vezi că nu poate ! E un om prea mare. Pentru el, copilul e un logaritm ! O cutiuţă, în care trebuie să îndesi tot felul de cunoştinţe ! Vezi dumneata ? Asta fac ei !... Să ştii de la mine că nu e inteligent ornul care ştie să gîn-dească logic, ci mai ales acela care înţelege logica altuia, care a ştiut s-o pătrundă. Să luăm bunăoară clasa mea. îi vorbesc unui elev, îi explic, dar el nu pricepe boabă. Cine-i de vină ? Eu ! Eu n-am înţeles logica lui !... Chem un alt elev la tablă : tu ai înţeles ? Am înţeles ! Explică-i şi lui... îi explică şi băiatul pricepe. Ceea ce un prost bătrîn ca mine n-a fost în stare face elevul !
Se aşeză din nou pe scaun şi se dădu mai aproape de masă. Serghei obiectă cam în silă :
— Bine, dar în felul acesta dumneavoastră demonstraţi tocmai că numai un om înzestrat poate fi bun pedagog.
— Nu, nu, nu demonstrez asta ! Trebuie să fii numai un om conştiincios, să nu priveşti viaţa de sus, să n-o dispreţuieşti ! Să nu dispreţuieşti sufletul altuia, să nu nesocoteşti logica altuia.
Osmerikov vorbea repede, nervos şi se uita la Serghei cu o privire ştearsă, parcă decolorată, dar în acelaşi timp pătrunzătoare.

— Tocmai asta nu poate s-o facă un om lipsit de talent, stărui Serghei.
— De ce nu ? De ce nu ?
— Pentru că el e cu atît mai mărginit...
— De ce nu ?
— ...în propria sa logică. Ea e pentru el totul.
— Nouă ne trebuie „fapte mari” ; pe cele mici – le nesocotim. De ce nu ?
Osmerikov sări iar de pe scaun şi aruncă o privire în jur, ca şi cum ar fi vrut să plece imediat, apoi se aşeză la loc.
■— „Om înzestrat !”... O, Doamne ! Fereşte-ne de oameni înzestraţi ! Aceştia şi nu alţii tulbură apele, ei sânt cei care împiedică viaţa să-şi urmeze cursul normal... Uite, ţi-o spun fără ocol : dumneata eşti un om înzestrat. Am văzut bine de pe cînd îmi erai elev. Şi mi-am spus încă de pe-atunci că viaţa nu va avea nimic de câştigat de pe urma dumitale... Anul trecut ai fost exmatriculat de la Universitatea din Moscova, peste un an au să te exmatriculeze şi de la Universitatea din Iuriev. Şi ai să-ţi sfîrşeşti viaţa ca funcţionar mărunt la o percepţie, sau ai să cazi la patima beţiei. De ce ? Pentru că, vezi, Doamne, nouă ne trebuie „o idee mare”, pentru că noi găsim munca obişnuită, de fiecare zi, plictisitoare şi vulgară şi detestăm organic „naturile cuminţi” !
— Asta-i adevărat, le detest organic ! Osmerikov se bucura.
— Eu ce spun ? Ce, nu-i aşa ?... Oamenii banali, obişnuiţi, pentru dumneata nu există ; pentru dumneata ei stau acolo, sub canapea... Dragul meu, viaţa se reazimă tocmai pe oamenii aceştia banali şi şterşi, trupul ei mare se alcătuieşte din lucrurile astea mici, plictisitoare şi neînsemnate.
Tania se ridică.
— Trebuie să plec ! zise. E nevoie să mai” dau pe la comitetul de statistică.

— Domnilor, să mergem şi noi, se adresă Serghei celorlalţi. Trebuia să fi plecat de mult !

162

III

Ieşiră. Se însera. în depărtare mai vuia larma oraşului, totuşi, simţeai cum se înstăipîneşte, treptat liniştea. De-o parte şi de alta a străzii Staro-Dvoreanskaia, pustie la ora aceea, se înşiruiau căsuţele potopite de verdeaţa grădinilor. Faţă de lărgimea străzii, ele păreau ciudat de mici şi de scunde.

— Cine-i tiipul ăsta ? întrebă Tania. Serghei rîse.

— Osmerikov ?... Un suflet curat!... Cu adevărat sufletul lui e numai lumină. Dar câţi elevi a schilodit cu sufletul lui curat!

— Oameni de aceştia te înăbuşă ! Tania ridică scurt din umeri. O, ce mici, scunde şi supuse par toate în jurul lor ! Aşa cum sînt şi căsuţele astea... Şi aritmetica, şi sentimentele – toate devin nu ştiu cum altfel : lucrurile mici se fac mai mari decît cele mari, cenuşiul, mai strident decât roşul.

— Cum o găseşti pe Măria Mihailovna ? îl întrebă Varvara Vasilievna pe Tokarev.

— E aşa de... moale şi albă ! răspunse acesta cu un zâmbet.

— E îngrozitor! îngrozitor cum se schimbă omul! zise, gînditoare, Varvara Vasilievna. Numai numele i-a mai rămas din ceea ce-a fost odată. Iată ce înseamnă să ai familie şi copai...

— Da, adeveri cu un oftat Serghei, am întâlnit multe familii „fericite” şi găsesc că nu există pe lume nimic mai muced decât fericirea familială.

— E de-a dreptul o fatalitate care o urmăreşte pe femeie, urmă Varvara Vasilievna ; copilul o face să nu mai vadă restul lumii... O, e îngrozitor, îngrozitor !... Nu m-as căsători niciodată !

Tania obiectă cu un zâmbet vag :

— Nu înţeleg de ce ? Totul depinde de om, de el însuşi. Eu una m^aş căsători dacă m-ar atrage.
— Sînt întru totul de acord cu dumneata, zise Serghei pe un ton hotărît. Oamenii îşi organizează singuri viaţa de familie. Vinovaţi sînt numai ei înşişi. Dar de ce
163
ar rezulta de-aici că trebuie să te legi de mâini şi de picioare, să-ţi impui nu ştiu ce restricţii ascetice ? Dacă e o necesitate, ea e sfântă, şi e ruşinos şi ridicol să fugi de ea... O, ce noapte o să avem ! Domnilor, o simţiţi ? Hai să plecăm chiar azi. Caii s-au odihnit şi nopţile sînt acum luminoase, cu lună... Luăm toată colonia cu noi şi plecăm.
Taniei i se aprinseră ochii.
— Grozavă idee !... Au să le prindă bine la toţi câteva zile de odihnă : la Piter au stat ca vai de lume, in campania contra foametei au indurat şi ei foamea, iar aici s-au jigărit cu totul... Minunat ! Mergem cu toţii !
Când au ajuns la colonie, toată lumea de acolo îşi vedea de treabă.
Serghei le strigă :
— Ia, fraţilor, echiparea ! Mergem la ţară !
— E-e-e ? făcu Borisoglebski, luminîndu-se la faţă. Straşnic ! Serios, mergem ?
Tania hotărî, plină de însufleţire :
— Materialele statistice le luăm cu noi ; putem lucra şi acolo ! Aud că e un sat superb. O să petrecem o săptămână minunată !
Mitriei Borisoglebski scoase un şuierat slab, apoi, jubilând de bucurie, începu să ţopăie prin cameră, ridioîn-du-şi greoi picioroangele încălţate cu nişte ciubote uriaşe.
— Te pomeneşti că aveţi acolo şi lapte prins !... Echiparea, fraţilor !
— Ia te uită la el : i-a mirosit a lapte prins şi **1**-a apucat ţopăiala ! Hai, luaţi-vă hârţoagele şi îmbrăcaţi-vă. Eu mă duc la han, să pun să înhame caii. Şi, zicând acestea, Serghei ieşi.
Varvara Vasilievna propuse :

— încă ceva, fraţilor : trebuie s-o luăm cu noi şi pe Olga Petrovna, pe Temperamentova.
Tania îşi lăsă a mîhnire mâinile în lungul trupului şi gemu.
— Nu se poate altfel, Tania ! Trebuie să se mai odihnească şi ea. S-a spetit, săraca, muncind toată iarna.
— Otravă ! oftă Mitrîei Te face să-ţi pierzi pofta de viaţă! Dar ai dreptate... Trebuie să se odihnească un pic şi fătuţa asta.
164
Pe la nouă seara părăsea oraşul o trăsură înhămată cu trei cai, ticsită cu călători. Şedeau şi pe capră, şi pe scări, care pe unde apucase. Caii îi mîna Serghei.
— Ia scrumbii, scrumbii sărate ! striga cu glas subţire Şemetov, când întâlneau în drum ţărani.
Trăsura ieşi pe un drum de ţară. Lumina amurgului se stingea, răsărise luna. Caii alergau sprinteni, Serghei îi îndemna cu strigăte şi şuierături. Călătorii discutau, cântau şi râdeau.
Târziu în noapte, oaspeţii poposiră la Izvorovka. Nu erau aşteptaţi. Stăpâna casei, Konkordia Sergheevna Izvo-rova, o bătrînică vioaie şi prietenoasă, fu trezită din somn. Musafirilor li se servi lapte dulce şi prins, carne rece de miel. Slujnicele, cu ochii cârpiţi de somn, aduseră în salon câteva braţe de fân proaspăt şi pregătiră aşternuturi. Se lumina de ziuă când, surescitaţi, veseli şi cumplit de obosiţi, se culcară cu toţii, cufundîndu-se apoi într-un somn adînc.
IV
Izvorovka era un vechi conac boieresc, mare şi cîndva luxos, dar căzut în ruină. Acoperişul uriaşei case ruginise, tencuiala faţadei se desprindea, acareturile se părăduiseră. Numai parcul rămăsese superb, adăpostind în umbra-i deasă zidurile de cărămidă ale serelor şi băilor dărăpănate. Stăpânul moşiei, Izvorov, Vasili Vasilievici, pleca de dimineaţa la oîmp şi nu se întorcea decât seara. Era un om muncitor, vedea cu râvnă de moşie, dar tot ce agonisea din venituri, pierdea la jocul de cărţi.

Musafirii duceau o viaţă de huzur. Se sculau târziu şi se scăldau la iaz. Apoi beau ceai şi se împrăştiau prin parc să studieze. Şedeau şi citeau, răzleţi sau laolaltă, pe băncile de pe alei şi din chioşcuri, sau de-a dreptul pe pământ pe sub tufişuri, peste tot. După dejun jucau crochet sau popice, apoi o ascultau pe Katia cântând la pian. Seara se duceau să se plimbe şi se întorceau tîr-ziu, în puterea nopţii! Tokarev se simţea minunat în compania acestor tineri şi savura din plin viaţa.

165

Trecu o săptămână. în ziua următoare, „colonia” trebuia să plece. în semn de rămas bun hotărâră să se ducă undeva mai departe şi să se plimbe toată noaptea. Era pe la şase seara. Tokarev şi studenţii şedeau cu cearşafurile pe ei sub brazii de lângă mal şi aşteptau să sfârşească scăldatul domnişoarele. Fusese o zi foarte călduroasă şi liniştită, aerul era încins.

Serghei strigă :

— Hei, fetelor, mai repede ! Dumnealor se răcoresc de două ore şi noi stăm aici şi ne perpelim... Hei, duduitelor ! Ce, v-aiţi înecat, ori ce ?

Dinspre terasă trecu repede pe alee Tania, cu un cear-şaf .pe umăr şi o carte la subsuoară.

— Ttt!... Tatiana Nikolaevna ! Ce, abia acum mergi să te scalzi ?

Tania răspunse repede :

— Sânt gata într-un minut. Mă bag în apă şi gata.

— Ascultă, Tania, nu se poate, izbucni, iritat, Tokarev. Ţi s-a spus de mult să te scalzi, iar tu ai stat şi ai citit, deşi ştiai că şi alţii aşteptau să le vină rîndul. Vii acum, la spartul târgului. Asta înseamnă să mai aşteptăm o jumătate de oră !

— Ai să vezi că mă întorc odată cu fetele. Şi Tania trecu mai departe.

Tokarev îşi muşcă buza, silindu-se să-şi ascundă iritarea. Nu mai departe deoît cu o zi înainte, el dormise dimineaţa mai mult şi se dusese la scăldat când ceilalţi băieţi se şi

băgaseră în apă, iar Tania şedea sub brazi şi aştepta. Ea se împotrivise energic şi nu-1 lăsase, zicînd că de va veni fiecare aşa, câte unul, alţii au să trebuiască să stea şi să aştepte toată ziua... Şi uite că azi făcea şi ea la fel.
Şemetov şedea pe masa instalată pe mal, legănându-şi alene picioarele.
— Ei drace, îmi crapă capul ! Mitocanul ăsta de Mi-trîci m-a trezit azi la apt... Ascultă, Serghei, fă bine şi du-1 în altă cameră, nu mai pot să dorm cu nemernicul ăsta.
Mitrâci râdea, rînjindu-se.
— Tu singur m-ai rugat ieri să te trezesc devreme.
166
— Dar azi dimineaţă te-am rugat să nu mă trezeşti... Ei drace ! Abia se face opt şi te şi dă jos din pat. Ce porc !
— Să-1 vezi pe Saşka ce figuri face ! rise Wegner şi pufni în rîs. Bagă de seamă, zice, că m-ai făcut să mă-nourc în aşternut !... Lasă-mă, Mitrîci, că uite cum am slăbit !... Vorbeşte vrute şi nevrute, dar pe un ton cît se poate de serios şi de grav.
— La noi e mare haz cu ei dimineaţa ! lămuri Mitrîci, adresîndu-se lui Tokarev. De cu seară se roagă să-i trezeşti ; cică e curată destrăbălare să dormi pînă la prînz. Eu – mă execut. îl trag, care va să zică, pe Saşka din aşternut şi dumnealui mă înjură, apoi, sare deodată şi se apucă să tragă de neamţ.
Şemetov protestă, mînios :
— Nu pot să înţeleg de ce să te trezească ? Un om care nu şi-a dormit somnul nu e bun de muncă. Ce, să stea aplecat peste carte şi să moţăie ? E ca şi cum ai lua apă cu o găleată goală !
— Hm... Serghei rămase pe gînduri. Şi tu îţi închipui că de obicei apa se ia cu găleata plină ?
■— Plină, goală – mi-e totuna. Nu mă interesează pe mine proverbele voastre stupide.
— El este amatorul de proverbe şi citate, observă Wegner. Ieri, numai ce-1 aud :
Pe lumea asta multe sînt, Horatio,

Ce-o minte grea nu-i chip să le scornească!
Cică aşa a scris Shakespeare... ' . ,
Serghei ţipă :
— Hei, fetelor, gata ? Dinspre iaz se auzi vocea Taniei :
— Imediat.
Dar încă mai izbucneau acolo plescăituri şi rîsete.
Tokarev fierbea. Ce neobrăzare ! Dumneaei nici măcar nu găseşte necesar să se grăbească !... în general, toată săptămîna Tokarev se înverşunase împotriva surorii sale. Temiperamentova, care venise cu ei de la Tomi-linsk, era într-adevăr plictisitoare la culme, totuşi nu era de admis să te porţi cu un om aşa cum se purta Tania cu ea. Cel mai mult îl indigna pe Tokarev neglijenţa
167
surorii sale ; venise aici fără să-nşi ia nimic de îmbrăcat, chipurile nu merita osteneala, iar acum purta fără nici o jenă rufăria şi rochiile Varvarei Vasilievna şi ale Katiei. Aşa se purta ea şi cu banii altora : din mica leafă ce-o primea la Pojarsk, Tokarev îi trimisese regulat bani la Petersburg, ca s-o ajute să termine institutul ; ea n-a refuzat banii niciodată, deşi avusese poate unele câştiguri sporadice; în primăvară părăsise institutul, fără măcar să-1 fi înştiinţat şi pe el, care îi trimitea mereu bani şi ea continua să-i primească.
în cele din urmă, o voce dinspre iaz strigă :
— Puteţi veni ! Fetele urcau pe cărare.
■—■ Vezi că am terminat o dată cu toate, spuse Tania. Tokarev trecu pe lângă ea fără să-i răspundă.
Soarele fierbinte se oglindea în luciul iazului întins, sălciile bătrâne de la stăvilar îşi aplecau crengile în apă. De la mal ducea un podeţ la cabina de baie, învelită într-o pânză de cort veche, devenită cenuşie, dar toţi se dezbrăcau pe mal, pe băncile de sub un mesteacăn mare.
Şemetov şi Serghei se dezbrăcară alene şi rămaseră pe bancă. Wegner intrase de mult în apă. Mic şi sprinten, se afunda ca un peşte şi se bălăcea în mijlocul iazului. Şemetov întrebă :

— Ascultă, neamţule, e caldă apa ?
— E plăcută ! strigă Wegner pe un ton semnificativ.
— Hm... Şemetov se urcă pe podeţ şi încercă apa cu piciorul. Da-a, „plăcută” !
Borisoglebski stătea pe mal, uriaş, muşchiulos şi gol, năpădit de păr negru şi aspru, cu ochii mijiţi într-un chip ciudat când era fără ochelari. Cu braţul întins ina-inte, cânta cu un bas profund ca un muget :
Urîtă lume Şi blestemată ! Nenorocito, Cit te urăsc
—■ Ei, drace !
De pe podeţ, Şemetov îl stropi cu apă. Borisoglebski îl certă, grav :
168
— Nu fi porc ! Vezi că e rece ! Şi, frecîndu-şi şoldurile, urmă :
Nenurocito, Cit te urăsc
Serghei schimbă o privire cu Şemetov şi cu Wegner, intră binişor în apă, dar în clipa următoare, asupra lui Mitrîci se abătu o ploaie de stropi.
— Diavolilor ! mugi Mitrîci şi tăbărî asupra lor. Wegner şi Serghei se aruncară în apă ca nişte broaşte, fugind de el. Şemetov îi triaţi în nas uşa cabinei de baie şi puse cârligul. Voinic ca un urs, Mitrîci înota prost şi nu avea siguranţă în apă.
— Las' că v-arăt eu, diavolilor ! Ieşiţi voi odată la mal ! Vă fac eu să-mi cântaţi *Urîtă lume !*
Şemetov strigă din cabină :
— Fraţilor, hai să încheiem un pact maritim împotriva lui !
— De acord, răspunse din mijlocul iazului Serghei. Saşka. intră în apă !
— Păi e rece ! Borisoglebski cânta pe mal :
Luptind, eu moarlea-am înfruntat. Dar am rămas în viaţă...
Serghei şi Wegner se apropiara tiptil de cabină, căutând să nu facă zqomot.
— Nemernicilor ! Săriţi, oameni buni ! ţipă deodată Şemetov din cabină, în hohotele de rîs ale celorlalţi.

Serghei şi Wegner pătrunseseră înăuntru pe sub apă şi-1 stropeau.
— Uf ! încetaţi, că vreau să vă spun ceva ! striga Şemetov, în vreme ce apa clocotea în cabină şi stropii săreau cât colo.
Uşa se deschise brusc şi Şemetov o zbughi spre mal.
Şi fi-vei tu regina lu-u-mii, A mea tovarăşă dinţii...
urlă Borisoglebski, şi desfăoîndu-şi larg braţele, îl înhaţă pe Şemetov.
11 – c. 407
169
Acesta zise pe un ton grav, îngrijorat : • —- Stai aşa, Mitrîci, că vreau să-ţi spun ceva !... Fii atent, te rog, că mă încurc !
— Se încurcă ! rîseră cei din cabină.
— Mă, să-mi cînţi *Urîtă lume !* porunci Mitrîci.
— Du-te la dracu !... Nenorocituie !
Şemetov se smuci cu dibăcie şi—1 apucă pe Borisoglebski de umeri. Se încăierară. Agil şi mlădios, Şemetov evita cu iscusinţă încercările celuilalt de a-1 frînge de spate. Cele două trupuri se înlănţuiră, muşchii puternici, încordaţi, lăsau pe piele urme roşii. Mitrîci se lăsă peste Şemetov, acesta se eschivă şi-şi trânti adversarul la pământ, dar ajunşi jos, tot acesta veni deasupra. Răsuflînd greoi, se lăsă cu toată greutatea peste cel învins.
— A-a, amice !... Hai, cîntă-mi : *Urîtă lume !* Şi-i înfipse degetul mare între coaste.
— Mă doare, Mitroşka !
— Gîntă : *Urîtă lume !*
— Aoleu ! îmi scoţi maţele, porcule !
— Cîntă şi-ţi dau drumul !... *Urîtă lume !...* Şemetov urlă ca din gură de şarpe :
— Urîtă lume !
— Şi blestemată !... Nenorocite !... îi suflă Borisogleb-ski, împungîndu-1 cu degetul între coaste.
— Şi blestemată !... Aoleu, Mitrofan, fir-ai să fii de smintit !...

Mitrîci îi suflă sumbru şi grav : —■ Nenorocite...
— Nenorocite...
— Pactul maritim debarcă pe continent ! strigă Ser-ghei.
Ei şi cu Wegner ieşiră din apă şi tăbărîră asupra lui Mitrîci. Cele patru trupuri se învălmăşiră, vînzolindu-se şi zbătîndu-se în iarbă. Din încăierarea lor răsărea mereu faţa roşie, încordată, a lui Mitrîci şi braţele lui uriaşe, muşchiuloase, care cuprindeau doi adversari deodată, ba chiar pe toţi trei. Tokarev stătea pe bancă şi urmărea lupta, rîzînd. îl izbi expresia de furie de pe faţa lui Serghei, lipit la pământ de cotul lui Mitrîci. Pînă la urmă, Boriso

glebski ajunse dedesubt şi ceilalţi trei tăbărîră toţi asupra lui.
încă furios, Serghei îi înfipse degetul în burtă şi strigă :
— Cintă : Urîtă lume !
— Urî-îtă lume ! urlă, supus, Mitrîci, cu un glas aşa de sălbatic, încît stăncuţele din sălcii îşi luară zborul, ţipînd.
— Mai departe.
— Şi blestemată !... Nenorocito !... Cît te urăsc !... Apoi ii dădură drumul. Se ridicară cu toţii, roşii la
faţă, ciufuliţi, gâfâind. Şemetov se freca pe coaste, bpmbănind supărat.
— Ce obicei tâmpit ! Cum greşeşti ceva, îţi bagă degetul sub coasta a noua, bucuros că ştie anatomie,' şi te pune să-i cînţi *Urîtă lume...* Da poate că eu în clipa aia nu sînt de loc dispus să cânt !
— Animale ce sînteţi ! Mi-aţi întors burta pe dos ! îi ocăra Mitrîci.
— Hai, băieţi, ajunge ! hotărî Şemetov. Trebuie să ne mai şi scăldăm. Dar fără stropeală... Apoi scoase un oftat. Ştiţi una ? Mi-a cam trecut cheful să mă mai bag în apă.
— Că mare chef ai avut pînă acum ! rîse Wegner.
— Tu să taci, prăpăditule ! Trădătorule ! Nici nu mai vreau să stau de vorbă cu tine... Vladimir Nikolaevici, se adresă apoi lui Tokarev, haidem în cabină, aşa cum şade frumos unor oameni care se respectă.

Şi, zicând acestea, îl luă pe Tokarev de braţ şi intră solemn cu el în cabină.
— Na, că au udat-o toată ! Nici nu mai are omul unde să facă baie !
— Gata cu stropeală băieţi ! Ajunge ! zise Boriso-glebski.
Wegner şi Serghei trecură iazul înot. Mitrîci se afundă de trei ori în cabină, apoi ieşi în iaz.
— U-u, fir-ar să fie de treabă, că bine e !
Chicotea, încântat, sărind în sus şi afundîndu-se până la umeri. Tokarev intră şi el în apă. Numai Şemetov rămase rezemat de balustradă, agitând apa cu piciorul şi bombănind :

— Or fi nişte izvoare la fund, că-i aşa de rece !
— Saşka, intră şi tu, că iar te stropesc ! strigă de pe celălalt mal Serghei.
— Ţi-arăt eu stropit ! îl ameninţă Şemetov şi scoase un oftat. Nu, zău, găsesc asta de-a dreptul imoral : de ce să-mi violentez corpul ? Şi aşa am îngheţat, instinctul mă cheamă la căldură, dar nu ştiu ce datorie stupidă îmi porunceşte să mă bag în apa rece.
Mitrîci, afundat în apă pînă la piept, îşi săpunea capul. Şemetov tresări, se lăsă să alunece încet în cabină şi dispăru în apă.
— U-u-i !! ţipă Mitrîci şi se smuci spre mal. Din apă apăru faţa zîmbitoare a lui Şemetov.
— Vai, cum m-ai speriat ! Credeam că-i un rac !
— ,,Ra-ac...” Mă mai pui să-ţi cînt *Urită lume ?* Serghei strigă :
— Băieţi, îmbrăcarea ! Rapid ! Vedeţi că-i tîrziu ! Se îmbrăcară şi o porniră spre casă.
Pe terasa largă de piatră, năpădită de iederă, fierbea samovarul. Toată lumea îşi bea ceaiul. Konkordia Sergheevna, cu o lingură de lemn în mână, freca muştarul într-o strachină de lut.
Katia îşi arătă de după samovar faţa tânără, trandafirie, şi întrebă cu un surâs ironic :

— Ce cântai acolo pe mal, Şemetov ? Acesta scoase un suspin.
— Ne potriveam glasurile, eu cu Mitrîci. Duetul din *Demonul.* El era Demonul şi eu – Tamara, zise Şemetov cu un glas lasciv. Ce zici, a fost bine ? Producea oarecare impresie estetică ?
— Superb ! Producea...
— Ei vezi ? mormăi Şemetov. Credeai că numai dumneata eşti în stare să produci o desfătare estetică, cîntînd din Schopenhauerii aceia ai dumitale ?
Katia izbucni în rîs şi bătu încântată din palme. Var-vara Vasilievna întrebă cu un aer inocent :
— Şi e bun compozitorul acesta – Schopenhauer ?
— Voia să zică Chopin ! rîse Katia.
Pufniră toţi în rîs. Şemetov le aruncă o privire plină de dispreţ.
172
— Dumnealor rîd !... Ca şi cînd ar exista compozitori numai în domeniul muzicii !
— Dar în care altele mai există compozitori ? întrebă Wegner.
— în care ! în filozofie, bunăoară. Printre nemţii ăia ai tăi sînt o serie întreagă de filozofi-compozitori. De pildă Schopenhauer, Nietzsche... Platon...
— Dar Platon nu era neamţ.
— De-aia nici nu vorbesc de el. Apoi Fichte...
— Hai, aminteşte-ţi ce filozofi mai cunoşti, rîse Ser-ghei. Dă-i drumul : Hegel, Leibniz, Schelling, Kant...
Şemetov răspunse, supărat :
— Nu, ăia erau nişte raţionalişti arizi. N-aveau... hm... elan, extaz, mă rog...
— Ce obraznic ! pufni Wegner.
— Şi cu ce voce cumplită vorbeşte, parcă ar vrea să facă moarte de om ! exclamă Varvara Vasilievna.
— Vorbesc cu vocea mea firească.
-— Da, firească ! interveni Katia. Mamă, vezi, te mă-nâncă ! Toarnă-i repede ceai, să-1 mai îmblânzeşti !

— Ah, dragii de ei ! suspina rîzînd Konkordia Ser-gheevna şi turna mereu ceai în pahare.
Toţi mâncau şi beau cu poftă. Veni apoi Vasili Vasi-lievici, un bătrân cu faţa arsă de soare, cu nişte cizme mari şi cu o haină de doc pe el. Konkordia Sergheevna îi turnă ceai într-o ceaşcă mare de porţelan cu monogramă aurită. Vasili Vasilievici începu să bea, fără să lase din mână ţigaretul din lemn de cireş, cu ţigara aprinsă. Asculta tăcut conversaţia ; sub mustăţile lui cărunte se ascundea un zîmbet.
Tania se ridică.
— Gata masa, fraţilor ? Să mergem !
— Haidem !
V
Mergeau în pas întins pe un drum mărginit de-o parte şi de alta de lanuri de secară. Soarele asfinţea într-un pâlc de nori stacojii. Bolta cerului se acoperise de nori

grei, **scămoşaţi,** numai înspre miazăzi stăruia o pîclă albăstruie. Aerul nemişcat, fără pic de vînt, parcă încre-menise într-o tăcere mormîntală.
Serghei îşi freca voios mîinile, cu o sclipire ciudată, tăioasă în ochi.
— Vine furtuna ! Se simte în aer !
— Hai să mergem cît mai departe ! propuse, plină de însufleţire, Tania. Serghei Vasilievici, condu-ne !... Dar haideţi mai repede : de ce mergeţi aşa încet ?
Katia rîse.
— încet ! Aproape alergăm.
— Şi chiar o să fie furtună ? se alarmă Temperamen-tova. Atunci mai bine să ne întoarcem şi să ne luăm galoşii, că aşa o să ne înecăm în băltoace.
Şemetov bombăni :
— Galoşii nu te scapă de la înec.
Olga Petrovna rîse înveselită şi se corectă :
— Nu ca să scăpăm de înec, ci ca să nu ne udăm la picioare.

Mitrîci păşea greoi prin praf cu ciubotele lui uriaşe. Zise, bîlbîindu-se uşor :
— Nu numai că nu te scapă, dar unii se duc anume să se înece cu galoşii în picioare. La noi în sat, unde taică-meu era ţîrcovnio, popa avea un băiat care învăţa la seminar 'împreună cu mine. Era un băiat tare cuminte şi modest... Bu-un ! O dată, la un iarmaroc, s-a înhăitat cu nişte haimanale, s-a îmbătat criţă şi nici n-a mai ştiut cum a ajuns acasă. Dimineaţa, cînd s-a sculat, îi plesnea capul. Şedea culcat, cu părul vîlvoi şi gemea : „Oliona, Oliona, dă-mi galoşii !”... A ieşit apoi afară şi s-a apucat cu mîinile de cap... „Aoleu, ce ruşine !... Unde- mi-s galoşii ? Mă duc să mă înec !”...
Deodată, Katia exclamă :
— Fraţilor, ia uitaţi-vă ce se petrece sus, pe cer !
Cârduri de nori joşi, învălătuciţi în chip ciudat, sclipeau în culori violente pe tot cuprinsul cerului. Deasupra capului se întindea o matahală de nor, cu marginile zdrenţuite, de un roşu-aprins, departe, la răsărit, stăruiau nişte nouraşi rotunzi) trandafirii, peste care venea buluc un pîlc de nori negri-vineţi. Norul cel mare se aprindea tot mai tare, ■ devenind sîngeriu, şi toată bolta, acoperită de

norii aceia bizari, învălătuciţi, 'căpătase o înfăţişare neobişnuită, aproape înfricoşătoare.
— Ia uitaţi-vă, fraţilor, ce roşu e la faţă Mitrîci, rîse Katia.
— Dumneata eşti şi mai roşie, replică Şemetov.
— Toţi sîntem cu obrajii roşii ! Fraţilor, ia uitaţi-vă unii la alţii ! Şi drumul e roşu ! Totul e roşu !
Chipurile tuturor erau purpurii, drumul şi secara păreau stropite cu sînge, iar verdele pirului de pe hat devenise strident. Spre miazăzi se întuneca. Lanul de secară fremăta uşor. Veni o boare răcoroasă, înviorînd respiraţia.
— înainte, fraţilor, înainte ! îi zorea Tania. Ah, ce bine e !
Mergeau în întâmpinarea norilor care năvăleau dinspre miazăzi. Acolo scînteiau fulgere şi bubuiau înfundat tunete. Norul cel mare de deasupra se îngustă, se lungi şi din

roşu se făcu liliachiu. Toţi norii ceilalţi începură să se întunece.
—■ Ia uitaţi-vă colo, ce vedere idilică ! arătă spre nord Varvara Vasilievna.
în partea aceea, mai stăruia pe cerul azuriu scama unor nouraşi albi, uşurei ; acolo era linişte şi pace...
— Cînd te uiţi încolo şi pe urmă întorci repede capul încoace, vezi două lumi cu totul diferite.
Departe în lungul drumului se stîrni o colbăraie deasă, învăluind acoperişurile cenuşii ale satului, răsărite deasupra secarei. Pe deal fremăta zgomotos o salcie bătrână. O pală de vînt unduia lanul de secară. Apoi totul se potoli. Nu se mai auzea decât ciripitul paşnic al păsărilor. Undeva, departe, şuieră prelung un grangur.
— Fraţilor, ce-ar fi să facem un popas ? propuse Olga Petrovna.
La o răscruce a drumului se ridica, întocmind un col-ţar, un mic val de pământ : despărţea lanurile de cânepă ale ţăranilor. De cealaltă parte a drumului se afla un parc lăsat în părăsire ; prin gardul de nuiele vedeai aleile şi peluzele năpădite de iarbă.
Tania se uită la Temperamentova cu o privire duşmănoasă.
— Ei asta-i !... Ba să mergem mai departe !
175
Tokarev protestă hotărît :
— Nu. Şi eu am obosit. Să imai stăm jos.
— Să stăm, se învoi Varvara Vasilievna.
Olga Petrovna, Katia şi Wegner se lăsară, osteniţi, pe valul de pământ.
— Dacă-i vorba aşa, atunci să hotărască majoritatea, prin vot, propuse Tania.
Tokarev izbucni, revoltat :
— Nu pricep de loc cum se poate hotărî în privinţa asta cu majoritate de voturi ! Mă mir că te văd lipsită, Tania, de cel mai elementar simţ de colegialitate. Mulţi au obosit,

abia miai merg, şi tu vrei să-i sileşti cu majoritate de voturi să te urmeze.
— Ce atîta vorbărie ? Ne odihnim un pic, fumăm o ţigară şi mergem mai departe, zise împăciuitor Mitrîci şi se aşeză.
Se aşezară toţi. Tania îşi ridică fruntea cu o mişcare de dispreţ.
— Uf, oameni tîrîtori ce sînteţi !
Ea rămase în picioare, fără a pierde din ochi norii ce se apropiau.
Negri-albaştri, grei, se îngrămădeau încet în clăi mari, spintecate des de fulgere. Tunetele se auzeau din ce în ce mai tare. La vreo jumătate de verstă, pe costişa dealului, crîngul fremăta deodată cumplit, şi zgomotul acela păru bizar faţă de tăcerea şi nemişcarea parcului alăturat. Curînd însă porni şi parcul să urle ; copacii se clătinau, arătînd dosul frunzelor.
Serghei declamă :
Va fi cumplită noaptea şi crîncenă furtuna, S-or face una bezna, şi cerul şi pămîntul...
Tokarev întrebă mirat :
— Serghei Vasilievici, dumneata îl citeşti pe Fet ? Serghei se arătă la fel de mirat :
— Şi de ce nu l-aş citi ? Ba chiar îmi place foarte mult.
— Serioja, spune toată poezia ! ceru scurt Varvara Vasilievna, sprijinindu-şi bărbia în palme şi uitâridu-se în depărtări.
176
Tania stătea tot în picioare şi trăgea cu lăcomie în piept vîntul răcoros şi înviorător.
— Dumnezeule, zău dacă pot să înţeleg una ca asta ! se plânse ea. Vine o furtună adevărată şi dumnealor stau şi recită versuri despre furtună !... Uf !... Şemetov, hai cu mine ! Ne întoarcem imediat.
— Haiidem ! Şemetov sări în picioare.
— Ei, drace, merg şi eu cu voi ! Decît să zac aici... Serghei se ridică şi el.

Pornură tustrei pe drum în întâmpinarea vântului. La miazăzi scînteiau zigzagurile fulgerelor, tunetele se auzeau bubuind puternic, dar la intervale destul de mari după fulgere. Departe, în lungul drumului, .pe fondul plumburiu al cerului se agita în bătaia vântului baticul subţire, galben deschis, de pe capul Taniei şi fluturau cămăşile lui Serghei şi Şemetov, una roşie, cealaltă albastră.
Mitrici rămăsese locului, culcat pe burtă şi mesteca în dinţi un fir uscat de iarbă.
— Hm, furtuna zăboveşte ! bolborosi el alene. Norii păreau într-adevăr să se fi oprit în loc, vîntul
slăbise. Sus lunecau agale nouraşi zdrenţuiţi, cenuşii, nevolnici. Se făcu linişte ; natura parcă trăgea cu urechea, bănuitoare. Apoi, deodată, totul se însufleţi. Păsările se pornură să ciripească nepăsătoare.
Varvara Vasilievna se uita la norii nemişcaţi.
— Ai dreptate, chiar aşa, stau pe loc !
— Şi cei de colo, nenorociţii ! râse Katia. Ia uitaţi-vă la ei cum adulmecă şi aşteaptă furtuna !
Mitrfci strigă tare :
— E-hei, copii, spectacolul s-a amînat ! întoarceţi-vă ! Trecură cinci minute, zece. Aerul şi cerul rămîneau
neclintite. Tania, Serghei şi Şemetov veniră înapoi.
— Ei, a fost frumoasă furtuna ? întrebă Katia. Şemetov se trânti ân iarbă.
— O, ruşine, ruşine ! Unde mi-s galoşii ? Mă duc să mă înec !
— Te-ai şi cuibărit ! îl certă, indignată, Tania. Ridica-ţi-vă domnilor, s-o pornim în sfârşit ! Ce, nu v-aţi odihnit de ajuns ?
Se ridicară şi merseră mai departe. începea să se întunece. Spre miazăzi, norii stăteau tot nemişcaţi, cli

pind din fulgere. Drumul, ocolind nişte lanuri de ovăz, ducea în pădurea deasă din Davidovka. Varvara Vasilievna rupse tăcerea :

— Ah, grozav lucru furtuna ! îmi place ! Produce o impresie ciudată ; te avîntă, are în ea ceva plin de siguranţă, ceva hotărît şi creator... Ai impresia că în plină furtună nu pot să existe nici un fel de dubii, şovăieli, că tot ceea ce vei face va fi bun, şi necesar, şi exact ceea ce trebuie făcut. Şi ce bine-i să acţionezi fără să stai la gânduri, ce bine-i să simţi că te înşfacă şi te mină o mare forţă !...
— Aşa e şi acum, zise Tania.
Varvara Vasilievna rămase o vreme tăcută.
— Unde-i ? Ni s-a părut, pentru o clipă, ca a venit. Dar n-a fost decît un miraj. Iarăşi s-a tulburat totul, iarăşi e întuneric ; totul e ca de obicei, meschin, lamentabil, slab. Nu mai e, nu mai e afluxul acela revoluţionar care să-i cuprindă pe oameni cu totul, nici aerul acela înviorător în care să capete puteri şi cei slabi, să se risipească îndoielile, să se avînte spiritul. Drumul a fost găsit, dar s-a dovedit a fi un drum livresc.
— Auzi – „livresc” ! exclamă Tania. Varia, dar asta înseamnă că dumneata eşti de-a binelea oarbă, că nu vezi nimic în jurul dumitale !
— Mi se pare că totuşi văd. Cîteva încercări timide şi slabe... îmi amintesc că Dostoievski a scris despre „eternul pribeag” – intelectualul rus şi drama lui. Nu demult încă se părea că problema a fost, în sfîrşit, rezolvată, că pribeagul a încetat de a mai fi pribeag, că din popor se ridică în întâmpinarea lui o stihie colosală. Dar aşa să fie oare ? Desigur, faţă de trecut e o deosebire, dar una foarte mică : noi continuăm să rămânem regi în domeniul idealurilor şi nişte pribegi fără cămin în viaţă.
Serghei ridică iritat din umeri.
— Ce tot îndrugi acolo ? Nu înţeleg nimic ! De cînd se întorsese la răscruce, cu Tania şi cu Şemetov, faţa îi era pămîntie, cu o expresie de furie întipărită pe ea.
— Spuneam că la noi totul e bun şi armonios numai în teorie. Iată, noi mergem împreună şi discutăm, sântem

toţi oameni cu idei sănătoase şi gândim la fel. Idealurile noastre sînt mari, luminoase şi sîntem mîndri de noi şi de

concepţia noastră despre lume. Dar cum ne izbim de viaţă, toate pălesc, totul devine atât de mic şi de vrednic de plîns în şubrezenia lui... Şi viaţa îţi spune : tu eşti mîrrdră de tine, mîndră pe bună dreptate ; oare te mai poţi îndoi de plinătatea şi justeţea idealurilor taie ? Dar odată cu ele – ori poate ca o consecinţă a tuturor gîriduri-lor – eşti oarbă şi nepricepută, şi viaţa te dă deoparte... Uneori, aproape mi se pare că aud înfiorătorul îndemn de altădată : nu te băga !...

Tania vru să protesteze, dar Varvara Vasilievna urmă :

— Aşa încât te întrebi : să mergi cu doi, sau cu zece paşi înaintea acelei mari mişcări spontane ? în ce măsură s-a copt conştiinţa revoluţionară a clasei muncitoare ? înseşi întrebările sânt perfide, perfide pînă-n miezul lor, ele mă jignesc şi mă pun într-o situaţie falsă ; nu pot să mă reneg pe mine însămi. Nici acel ceva puternic şi spontan nu mă recunoaşte pe mine, şi nici eu n-am în mine puteri, eu nu sânt nimic, dacă nu vreau să recunosc acel suflu spontan şi spontaneitatea lui.

— Ei drace ! făcu, revoltată, Tania. Auzi întrebări ! Cu doi sau cu zece paşi înainte ! De ce să mă încurc ân toate astea ? Vreau să merg cu pasul ântins şi nu-mi pasă de nimeni şi de nimic ! Cine rămâne în urmă, să se grăbească, pentru că aşa, dacă au să se apuce toţi să-şi potrivească unii după alţii cadenţa, au să bată toţi pasul pe loc !

Serghei exclamă, entuziasmat :

— Bravo, Tatiana Nikolaevna ![1] Exact ! întocmai aşa ! Ce-i tot dau ăştia cu acel ceva spontan... auzi dumneata, o nouă divinitate, în faţa căreia fă bine de te-nchină ! Tu trebuie să te bizui pe tine, nu pe spontaneitate ! Auzi, să mă reneg pe mine însumi ! La dracu !... Ceea ce se cere e să ai mai mult curaj, să acţionezi pe riscul tău şi să te

bizui pe propriile tale forţe, şi atît ! Iar spontaneitatea, ducă-se pe pustii !
— Aşa e, aşa e ! încuviinţă Borisoglebski. Ce-mi poate spune spontaneitatea ceea ? Am aici destulă revoltă, zise lovindu-se cu pumnul în piept, şi mai mult decît atât nu-mi trebuie !
Şemetov replică, bombănind
180
— în cazul acesta, consolaţi-vă cu fleacuri, jucaţi-vă furia în vid ! Eu însă nu pricep ce e rău în întrebările Varvarei Vasilievna, nu recunosc că ar fi ceva rău. Da, întrebarea care se pune e tocmai asta – cu doi, sau cu zece paşi înainte ? Pentru că marea mişcare spontană e singura cale în viitor şi întrebarea cea mai importantă e cum să ne alăturăm ei. Iar voi, mănunchiul de oameni care vă grozăviţi, o să-i daţi tot aşa înainte, până ce, independent de voinţa voastră, se va apropia de voi poporul. Că doar sînt vreo treizeci-patruzeci de ani de când vă făliţi cu plinătatea idealurilor voastre revoluţionare !...
Străbăteau o poiană din pădure. în jurul ei străjuiau unul lîngă altul stejari pletoşi, dînd poienii o înfăţişare calmă şi gravă. Norii dinspre miazăzi creşteau şi se întunecau treptat, dar nu bătea de loc vîntul ; domnea o linişte deplină.
Tokarev păşea tăcut şi asculta gînditor. îşi simţea inima grea : toţi vorbeau cu înflăcărare, cu pasiune, şi problemele în discuţie păreau să aibă pentru ei o însemnătate vitală. încerca şi el să intre în atmosferă, dar gândirea îi rămînea rece şi se simţea străin.
Serghei se apropie de el :
— îmi plac disputele astea ! zise. Gîndirea e vie – lucrează şi caută... Era mai bine oare acum câţiva ani ? Toate problemele se rezolvaseră, totul fusese aranjat în sertare, şi pe sertare erau lipite etichete marxiste. Adică stai frumuşel şi admiră-le. Dar asta înseamnă moartea teoriei !... Nu ne mai rămânea decât să ne ciondănim cu

narodnicii, pentru că noi înde noi nu mai avem ce ne spune...
— Domnilor, n-a trecut o iepuşoară pe-aici ?
— Ptiu, drace !... Serghei se feri în lături.
In lumina amurgului stătea un ţăran cocîrjat, cu sumanul pe umeri. Faţa îi era nedumerită.
— Oh, cum m-ai speriaţi Serghei zâmbi, ruşinat de spaima lui. Ce fel de iepuşoară ?
— Una bălţată. A fugit de pe păşune. Pe unde o fi umblând ?... Numai c-a luat-o pe drumul ăsta... Of, ce năpastă !
— N-am văzut nici o iapă, zise Varvara Vasilievna.
181
— Tii !! Moşneagul se scarpină în cap. Vezi, e un cal tînăr şi nu ştie drumul acasă. Abia l-am cumpărat, de ziua Sfintei Marii...
Şemetov dădu mînios replica :
— Mai revoltătoare ca orice sînt insinuările astea ale voastre ! Nu se mai discută principiul, ci numai faptul. Cum stau lucrurile ? După voi ? Oare într-adevăr clasa noastră muncitoare a fost cuprinsă de focul conştiinţei revoluţionare ? îşi dă ea oare bine seama cine sînt duş-manii ei de clasă şi duşmanii politici ? Dacă îşi dă seama – har Domnului ; ar fi cel mai bun lucru, şi tot atât îl dorim şi noi. Dar uite că greşiţi, din păcate.
Porniră mai departe. Varvara Vasilievna rămase cu ţăranul. Tatiana obiectă :
— Ba tocmai că e o chestiune de principiu. Discutăm tocmai asupra acestui oportunism, asupra „caracterului practic”, a mulţumirii cu puţin...
— Cine propovăduieşte mulţumirea asta a voastră ? întrebă repezit Şemetov şi deodată se opri. îşi încruntă fruntea şi întoarse capul, ca şi când şi-ar fi adus aminte de ceva. Ce zicea ţăranul despre cal ?... Ei, drace ! S-au apucat nouă voinici să hotărască destinele revoluţiei... Hai mai bine să-i dăm omului o mînă de ajutor !

— Haidem, domnilor ! interveni Varvara Vasilievna pe un ton convingător.
Serghei scutură din cap.
— Să mergem ! Hei, moşule, ce fel de cal era ? Bălţat, zici ?
— Bălţat, taică, bălţat. De ce crezi că mi-e teamă ? Vine noaptea, vremea se strică şi prin pădure umblă lupii ; au să-1 mănînce.
— Şi spui că a luat-o încoace ?
— încoace, da, încoace !
— Bine. Dumneata de unde eşti, din Dernopole ? Du-te acasă, ţi-om aduce noi calul.
— Cîtă siguranţă de sine ! rîse Varvara Vasilievna. Ţăranul se bucură.
— Vreţi să-1 căutaţi ? Să vă ajute Dumnezeu. Mergeţi ! Of, că tare-i greu singur !
— Haideţi, fraţilor, să înaintăm într-un cerc mare în direcţia asta, zise Serghei. Să ne strigăm unii pe alţii.

182

Ne întîlnim la podeţul din viroagă, lîngă căsuţa pădu-rarului.
Toţi se împrăştiară prin pădure, care se umplu de rîsete şi strigăte. La apus era încă lumină, dar sub copaci întunericul se îngroşa tot mai mult. în. liniştea ce se lăsase, norii de la miazăzi creşteau încet şi sigur.
Tokarev îşi croia drum printr-un aluniş, călcînd pe cioturi şi crengi căzute. Din stînga auzi strigătele şi rîse-lele lui Şemetov şi Mitrîci.
— S-a găsi-i-it !... răsună din dreapta vocea lui Ser-ghei.
— S-a găsit ?
— L-aţi găsit voi ?
— Noi nu, dar tu l-ai găsit ?
— Nu, nu l-am găsit.
— Atunci de ce strigi „s-a găsit” ?
— Vă întrebam.
— Prostule !

Un freamăt înfundat veni de departe, din inima pădurii. Peste crestele arborilor vîjîi o rafală de vînt. Tokarev mergea în faţă şi căuta să nu piardă direcţia. La început se uita încordat pe de lături, apoi atenţia îi slăbi şi rări paşii, lovind cu nuiaua din mînă în trunchiurile copacilor. Strigătele se depărtau tot mai mult.
Tokarev se temu că s-ar putea rătăci. Pădurea vuia acum întreagă sub dezlănţuirea vîntului. Pe pământ cădeau frunze galbene şi crenguţe rupte. Undeva departe bubuiau tunete înfundate.
Desişul începu să se lumineze. Tokarev ieşi la marginea unei viroage. Pe fundul ei şerpuia un pîrîiaş mâlos, năpădit de rogoz. Se auzea orăcăit de broaşte. Costişa o străbătea un drum pe care se vedea un podeţ. O fi acesta podeţul ?
Pe drum coborau cu un pas obosit Varvara Vasilievna şi Olga Petrovna. Tokarev se îndreptă spre ele.
— Nu l-aţi găsit ?
— Nu. Va trebui să mergem mai departe. Dar să-i aşteptăm şi pe ceilalţi. Uu-u-u !!
Li se răspunse de undeva de departe. Vântul îşi făcea de cap prin pădure, vuietul înfundat ai coroanelor de arbori aci sporea, aci slăbea, învălmăşindu-se cu fîşîitul

stăruitor al ramurilor din apropiere. Celor trei li se mai alăturară Wegner şi Katia, apoi şi Borisoglebski.
Deodată, sclipi tare un fulger, bolta cerului păru că plesneşte şi se prăbuşeşte la pămînt cu un bubuit asurzitor. Din tufişuri se ivi neauzit Şemetov. Arătă cu capul la cer şi grăi :
— „Taica taie copacii şi eu îi car !”
— S-a găsit calul ?
— Naiba l-o găsi ! bombăni Şemetov şi se aşeză pe podeţ.
Fulgerele se prăvăleau ca nişte săgeţi albe asupra pădurii, tunetele se rostogoleau furioase de la un capăt al cerului la celălalt, pădurea urla şi se zbuciuma. Spre miazăzi,

întunericul devenise lugubru. Olga Petrovna păstra un zîmbet şters pe faţă, silindu-se să-şi biruie frica.
Pe costişă, printre tufele de stejar, apăru şi Serghei. Un fulger îi lumină cămaşa roşie. Strigă, grozav de încântat :
— O-ho-ho !... Vă place, fraţilor? Straşnic mai tună ! Varka, auzi ? Vîntul smulgea cămaşa de pe el. Pe faţă i se zugrăvise o expresie dementă, extaziată.
— Ruşine tuturor celor slabi şi laşi ! Ruşine celor care în faţa furtunii neagă furtuna ce se apropie !... Ea vine, vine ! O vedeţi măcar acum, voi, cei sfioşi, care vă îndoiţi ? A venit viaţa, a venit lupta şi libertatea ! Glorie furtunii !:..
— Ho-ho-ho ! se auzi din desiş strigătul Taniei.
— Tatiana Nikolaevna, sîntem aici ! Noi am învins ! A venit furtuna !... Glorie luptătorilor, glorie tuturor prietenilor furtunii !
Cu fusta fluturînd, Tania coborî repede la podeţ. Aspira cu nesaţ vîntul şi ochii îi sclipeau. întrebă, zorită :
— Ei, l-aţi găsit ?
— Nu.
— Atunci de ce staţi? Haidem mai departe!... Nu-i aşa că e frumos ? se adresă lui Tokarev cu un zîfmbet fericit.
Tokarev dădu tăcut din cap, deşi găsea că atmosfera din jur devenise destul de neplăcută.
— Haidem odată ! Ridicaţi-vă ! îi zori Tania.
184
Şemetov bombăni :
— N-ai de loc astîmpăr ! La ce bun să ne mai ridicăm ? Se vede treaba că cineva a furat calul şi 1-a dus. Vezi să nu dai ochi cu hoţul de cai.
— Totuşi să mai căutăm ! protestă Varvara Vasi-lievna. Mi-e tare milă de ţăranul acela.
— Calul s-o fi întors singur acasă, observă Boriso-glebski.
—i De găsit sigur că nu-1 mai găsim, i se alătură Serghei.
— Ruşine tuturor celor laşi şi care se îndoiesc ! îl îngînă cu ironie în glas Varvara Vasilievna.

— Ei, drace ! Adevărat ! Hai mai departe !... Mai mare ruşinea ! Ne conduc femeile !
Pe drum cădeau primii picuri de ploaie, picături rare, mascate. Varvara Vasilievna se uită pe furiş la Tokarev şi spuse :
— De ce să mergem toţi ? Unii au obosit. După dîmbul de colo c căsuţa pădurarului, unde aan putea să ne odihnim, mai ales că începe şi ploaia.
— Atunci haidem cu toţii acolo ! încuviinţă Tokarev. N-are nici un haz să stăm în ploaie ! După ce-o trece, mergem iar să căutăm.
Tania îl înţepă :
— Atunci ai să zici că e umezeală şi te uzi la picioare. Tokarev se încruntă şi rămase tăcut.
— Haidem, vă conduc eu la căsuţa pădurarului, se oferi Varvara Vasilievna.
— Pe noi nu, noi mergem mai departe, zise Tania.
— Ho-ho ! O să scotocim tot dealul ! strigă Serghei. El, Şemetov şi Mitrici, împreună cu Tania, o luară la fugă în sus pe costişă.
Wegner se uită cu invidie în urma lor :
— Nu, eu mă odihnesc, sânt obosit.
Varvara Vasilievna îi conduse pe Tokarev, Katia, Wegner şi Olga Petrovna la căsuţa pădurarului. Acesta le ieşi înainte ■— era slăbănog, cu nasul roşu, cu un surtuc pe umeri. Varvara Vasilievna zise :
— Şi acum, dragilor, la revedere !
185
— Dar mai odihneşte-te şi dumneata ! se revoltă To-karev. Eşti palidă la faţă, se vede bine că eşti istovită de oboseală !
— N-am nimic ! Ţi se pare !
Şi se făcu nevăzută în întuneric. Tokarev se întoarse spre pădurar :
— Ia spune, prietene, ai putea să ne încingi samovarul ? Ai ?

— Da, vă rog ! îl încingem îndată... Iar noi, în schimb, o să bem după aia un vinişor în sănătatea dumneavoastră.
Scapără un fulger. Tunetul răbufni ca o bubuitură de tun. Ploaia se slobozi din plin. Fîşîia pe acoperişul de paie, căzând în şiroaie pe pămînt. Din pădurea neagră veni o boare proaspătă şi jilavă.
Cineva bătu la uşă. Intră ţăranul căruia îi dispăruse calul. Pe căciulă, pe faţă şi pe sumanul lui şiroia apa. Katia îl întrebă :
— Nu l-ai găsit ?
— Nu, domnişoară ! Am dat o fugă şi-n sat, să văd dacă nu s-a întors... Nu era !
Ţăranul se lăsă ostenit pe laviţă. Fu adus samovarul şi se servi ceaiul. Pe pereţi alergau gândaci, într-o crăpătură ţîrîia un greier, pe cuptor respirau regulat copiii cufundaţi în somn. Tunetele bubuiau acum mai potolit, fulgerele sclipeau albastre, ploaia turna cu găleata.
Veniră Serghei şi Şemetov. Amândoi uzi leoarcă, cu cizmele încărcate de glod. Erau furioşi. Serghei zise :
— Categoric, Tatiana Nikolaevna e o fiinţă anormală. Pînă şi Varia şi-a dat seama că nu poate fi găsit calul, dar ea, nu : „Eu totuşi am să-1 găsesc !”
Şemetov rînji, mânios.
— Curat caraghioslâc ! Nu vezi nimic la doi paşi ! Auzi, să cauţi un cal în mijlocul pădurii, pe dibuite !... Şi 1-a înhămat şi pe nefericitul de Mitrîei ; icneşte, dar merge după ea.
Se întoarse şi Varvara Vasilievna. Se făcuse miezul nopţii. Băură ceaiul în tăcere ; conversaţia nu se lega. Toţi erau moleşiţi şi se gîndeau cu groază că vor trebui să străbată pînă acasă încă vreo opt verste pe frig, prin noroi şi apă. Varvara Vasilievna, palidă la faţă, căuta să se ţină tare şi să ascundă tremurul ce-o cuprinsese.
12 – c. 479
177
Serghei şi Şemetov şedeau cu cămăşile lipite de trup, cu părul vîlvoi, abătuţi, ca nişte cocoşi plouaţi.

De afară se auzi glasul puternic al lui Mitrici :
— Hei, fraţilor, aici sînteţi ? Veniţi încoace că l-am găsit !
Toţi se repeziră la uşă. Prin întuneric se desluşea silueta albă a calului. Mitrîci îl ţinea de dîrlogi, Tania, plină de vioiciune, dădu buzna în tindă.
— Ei, l-am găsit ? strigă pe un ton triumfător, adre-sîndu-se lui Serghei şi Şemetov. Am spus doar c-am să-1 găsesc !
Serghei îşi desfăcu braţele şi se înclină adînc : ■— Mă închin !
Tania radia de mîndrie copilărească, puţin caraghioasă.
— Bravo, Tania ! exclamă, bucuroasă, Varvara Vasi-lievna.
Ţăranul se temeni :
— Mulţămesc, duduie ! Cît oi fi şi-oi trăi, am să mă rog pentru dumneata ! Să-ţi dea Dumnezeu sănătate !
— Să vedeţi cum a fost ! zise Tania. Mergem, mergem şi deodată se iţeşte ceva alb în stînga. Mitrici zicea că e rîul. Am cotit totuşi. Şi când colo era calul ! Stătea într-o poieniţă şi ciupea iarba.
Ţăranul luă dîrlogii din mîna lui Mitrîci, repetînd într-una, bucuros :
— S-a găsit, s-a găsit !
Tania şi Mitrîci băură ceaiul rece. Tokarev plăti pădu-rarului. Apoi porniră toţi spre casă.
Obosiţi şi rebegiţi de frig, abia îşi tîrau picioarele pe drumul clisos. Spre miazănoapte se învălătuceau norii în retragere şi tunetele bubuiau înfundat dintr-acolo. Deasupra pădurii, printre nouraşii albi, străvezii, plutea ciobul lunii. Era umezeală şi frig. La răsărit, geana cerului se lumina.
Pădurea rămase în urmă. Mitrici şi Şemetov începură să cînte „Ne-om lepăda de lumea veche !”... păşind în cadenţă. Aşa era mai uşor de mers. Marşul îi destindea încetul cu încetul şi iarăşi izbucneau ici şi colo glume şi râsete.
Când ajunseră la Izvorovka, soarele răsărea. Serghei şi Katia scotociră prin bufet : găsiră ouă fierte, moi şi

un ulcior plin pe jumătate cu lapte. Se apucară cu toţii să înfulece. în lumina soarelui dimineţii, chipurile lor apăreau pămîntii şi răvăşite, ochii le sclipeau într-un chip ciudat.
Varvara Vasiiievna, duaîndu-se la ea în cameră, se întoarse veselă şi surescitată ; ţinea în mînă un plic desfăcut.
— Vladimir Nikolaevici, ţi-1 mai aminteşti de la Petersburg pe Timofei Baluev ?
— Da, desigur ! răspunse Tokarev.
— îmi scrie că pleacă la Ekaterinoslav, venind din deportare, şi în drum, între două trenuri, o să vină pe la mine la Tomilinsk. La şase august, de ziua Schimbării la faţă. Vrei să-1 vezi ?
— Sigur că da !
— Cine e ? întrebă Tania.
— Un muncitor, lăcătuş. Un om minunat! răspunse Varvara Vasiiievna.
Taniei i se aprinseră ochii.
— Aş vrea şi eu să-1 văd.
— Cu toţii trebuie să-1 vedem, hotărî Serghei. Deşi pentru Varia toţi oamenii sînt minunaţi, poate că totuşi acesta e interesant.
— Şi acum – la culcare ! hotărî Varvara Vasiiievna. Abia mă mai ţin pe picioare.
VI
A doua zi, Şemetov, Borisoglebski, Wegner şi Olga Petrovna plecară la Tomilinsk. Tania mai rămase.
Viaţa deveni mai liniştită. Tokarev savura ca şi mai înainte vremea frumoasă şi traiul slobod de la ţară. Raporturile lui cu Varvara Vasiiievna păreau foarte amicale. Dar îndată ce rămâneau singuri, se sfiau să se uite unul în ochii celuilalt. Acel ceva de demult, care-i despărţea de la Petersburg, se ridica între ei ca un zid ; nu puteau cu nici un chip să treacă peste zidul acesta şi să statornicească ântre ei relaţii fireşti. Pe de altă parte,

însă, Tokarev simţea că Varvara Vasilievna îi era din ce în ce mai dragă.
Zilele treceau repede una după alta. Varvara Vasilievna dispărea de dimineaţă şi pînă seara prin satele din împrejurimi, dînd asistenţă medicală ţăranilor. îi primea şi acasă, pe uşa din dos. Serghei se cufundase in cărţi. Tania citea şi ea mult, dar începea să se plictisească.
Lui Tokarev, Tania îi plăcea tot mai puţin. îl surprindea cît era de mărginită, unilaterală. Cu ea se putea vorbi numai despre revoluţie ; restul o plictisea şi n-o interesa oîtuşi de puţin. îl revoltau şi purtările ei, felul de a fi. Nu ţinea de loc seama de cei din jur ; Konkordia Sergheevna, bunăoară, cu greu ascundea cît îi era de antipatică Tania, dar Tania nici nu se sinchisea. în general, aşa cum observase Tokarev, soră-sa inspira unora un sentiment de pronunţată ostilitate, iar altora de fierbinte simpatie, mergînd pînă la admiraţie, şi el o compara cu Varvara Vasilievna, care ştia să inspire tuturor, chiar şi oamenilor cu o structură total deosebită de a ei, numai dragoste şi respect.
La 5 august, Varvara Vasilievna, Tokarev, Tania, Serghei şi Katia plecară la Tomilinsk, ca să întîlnească pe vizitatorul în trecere al Varvarei Vasilievna.
Se urcară în vagon. După al treilea semnal, trenul fluieră şi se urni din loc. Şeful gării, gras la faţă, cu obrajii încadraţi de o barbă mare. strigă ceva unui paznic, arătînd cu degetul la capătul peronului. Acolo şedeau pe jos sau culcaţi, printre boccele, vreo zece ţărani in opinci şi cu sumane colbuite. Paznicul alergă furios, le strigă ceva şi repezindu-şi piciorul, lovi tare cu cizma pe un bătrîn culcat pe o legătură. Ţăranii săriră toţi, speriaţi, adunîndu-şi zoriţi boccelele.
— Dumnezeule, ce-a fost asta ?! exclamă Tania. Trenul pornise. Tania şi Tokarev îşi scoaseră capul
pe geam. Ţăranii fugeau de pe peron. Paznicul îşi făcu din nou vînt şi-1 pocni pe unul cu pumnul peste grumaz.

Ţăranul îşi înfundă capul între umeri şi iuţi pasul. Apoi trenul se pierdu la o curbă şi gara dispăru din vedere.
Varvara Vasilievna se apropie de ei. Era albă la faţă şi îi tremurau buzele.
— Pentru ce ? Ce s-a întâmplat acolo ?
190
— Nu ştiu, răspunse Tokarev, palid şi revoltat. Un meseriaş din vagon o lămuri :
— Ce să se întîrnple ?... Ţăranii s-au culcat unde nu era voie şi au fost poftiţi să libereze locul.
Varvara Vasilievna îşi muşcă buza şi se retrase la locul ei. Tania, încă furioasă, se uita tăcută pe geam. Tokarev suspină adânc :
— Da, la noi, fapte de-astea se comit uşor !
— Aşa le trebuie, ei singuri sînt vinovaţi. Dumnezeule, îi bate şi ei nu fac nimic, îşi oferă singuri gruma-zurile, apoi o iau la fugă... Ah, ţăranii ăştia !
In ochii Taniei se citea atîta ură, atit dispreţ necruţător pentru oamenii umili şi bătuţi de toţi, încît Tokarev se simţi scîrbit. întoarse capul : desluşea în sufletul său o învrăjbire ascunsă, o spaimă aproape, faţă de simţă-mântul acela sălbatic de care era pătrunsă toată fiinţa Taniei.
— Dă-i încolo, nici nu merită să vorbeşti despre ei ! mai spuse Tania şi ridică din umeri, pironindu-şi din nou ochii pe geam.
Se lăsa amurgul. Trenul huruia şi se legăna. în vagonul îmbâcsit de fum de ţigară aerul devenise sufocant, se înstăpînea întunericul şi zumzăia necontenit o larmă din care răzbeau risete şi oîntece.
— Ascultă, Volodea, spuse Tania, vrei sau nu, dar la Tomilinsk va trebui să mai întreprindem ceva pentru Varia, ca să plece odată de-aici.
Tokarev dădu din mînă.
— Iar începi !... Nu pot să înţeleg de ce ţii cu tot dinadinsul s-o iei sub tutela ta pe Varvara Vasilievna.

— Bine, dar tu nu vezi ce se petrece cu ea ? Se distruge de vie : şovăie, se îndoieşte de toate, şi-a pierdut încrederea în sine... Se vede că activitatea ei n-o satisface.
Tokarev strînse din umeri.
— De ce crezi aşa ? Nu mă refer la Varvara Vasilievna, pentru că ştiu prea puţine lucruri despre ea, dar, vorbind în general, omul poate să-şi piardă încrederea în el şi din cu totul alte motive. Poate să considere activitatea sa drept cea mai înaltă şi mai necesară şi totuşi să-şi piardă încrederea în sine... Fie şi numai pentru că nu se simte în stare să se dăruiască deplin acestei activităţi, adăugă el cu o sforţare. Tania se miră :
— Cum aşa ? Să desfăşori o activitate pe care o socoti cea mai (înaltă şi mai necesară şi să nu poţi să i te dăruieşti cu totul ? Asta înseamnă, aşa cred, că întrevezi o altă activitate mai înaltă şi mai necesară.
— Tania, sînt pur şi simplu uluit când văd din ce unghi îngust priveşti tu lucrurile ! Să luăm orice activitate vrei. Poate ea să fie cea mai înaltă, cea mai necesară, mă rog, dar dacă n-am puteri să mă dăruiesc ei !...
— înseamnă probabil că nu crezi destul în ea.
— Ascultă, Tania, să punem problema într-un mod mai simplist, caricatural. Să zicem că mie îmi plac grozav şampania şi stridiile. Cerebral, îmi dau perfect de bine seama că există îndeletniciri incomparabil mai înalte decît înghiţirea stridiilor şi a şampaniei, dar mie tare mi-e poftă de stridii şi de şampanie.
— Atunci n-ai de ce să-ţi faci probleme : bea şampanie şi mănîncă stridii.
Serghei veni lângă ei şi se aşeză tăcut pe rezemă-toarea banchetei. Tokarev întrebă :
— Aşadar, dacă te-ar atrage mai mult ca orice o astfel de „activitate”, tu i te-ai dărui toată cu sufletul împăcat ?
— îmi pare nespus de plicticoasă treaba asta, totuşi, dacă m-aş simţi îmboldită s-o fac, aş face-o.

— O, Doamne, ce egoistă eşti ! se revoltă Tokarev. N-ai şi tu un cît de mic regulator moral, măcar un criteriu de conduită ? Azi te plictiseşti să trăieşti pentru tine, mîine ai să te plictiseşti să trăieşti pentru alţii. Oare nu-ţi dai seama cât egoism se ascunde în asta ? Faci ce-ţi place !... Tu nici măcar nu poţi să înţelegi că există oameni care socotesc de datoria lor să facă nu ceea ce le convine, ci ceea ce găsesc că e folositor, necesar pentru viaţă.
Serghei interveni :
— întrebarea e, însă, în ce măsură izbutesc ? Eu unul nu înţeleg de ce te revoltă pînă într-atât egoismul.
Da-ne-ar Domnul un singur lucru--cît mai mult egoism, da, egoism, un egoism sănătos, viguros, însetat de viaţă. Ar fi mult mai însemnat decât tot acel maldăr de ,,da

torii” de tot felul pe care omul şi le asumă ; le ia în cîrcă şi merge cu ele, icnind şi clătinîndu-se. Oamenii ar trebui să acţioneze *din interior,* liber şi fără sforţare, fără a-şi deforma şi a-şi forţa înclinaţiile. Atunci s-ar statornici o viaţă adevărată.
■— îmi închipui ce viaţă s-ar statornici ! zise Tokarev, reţinînd un zîmbet.
— S-ar statornici o viaţă bună. Şi ar dispare duşmanul ei veşnic – plictiseala. Da, pentru că egoismul nu va voi niciodată să se împace cu plictiseala !
Tokarev îşi arcui, mirat, sprîncenele şi zîmbi.
— Plictiseala... îţi închipui într-adevăr că ea e principalul duşman al vieţii ?
— Fără îndoială ! Plictiseala atrage tot soiul de lipsuri şi umilinţi, zile lungi de muncă, şi cîte altele... Din pricina „plictiselii”, oamenii înnebunesc şi îşi pun capăt zilelor, „plictiseala” lor aplică pecetea secătuirii pe întregi epoci istorice. Cea dintîi sarcină a contemporaneităţii, aceasta e : să smulgă pe oameni din plictiseala vieţii. Nu un om să se smulgă din ea, ci oamenii – iată ce-i esenţial. Şi ce trebuie pentru asta ? Trebuie ca în jur să clocotească viaţa socială, trebuie ca viaţa să-ţi cucerească pe de-a întregul

sufletul, trebuie ca viaţa aceasta să fie mare şi puternică, plină de luptă şi de lumină... Iată ce trebuie să simtă omul, nu necesitatea nu ştiu căror „datorii”... Datorie ! în vecinătatea datoriei, pînă şi aerul începe să miroasă a mucegai.
Tania îl asculta cu ochii învăpăiaţi.
— Toate astea sînt foarte lesne de spus... începu să explice Tokarev, dar tocmai în acest moment se stîrni larmă în vagon.
Un domn gras, purtînd o haină murdară de doc şi pe cap o şapcă cenuşie cu cozorocul lucios, ţipa :
— Nemernicule, ticălosule ! Eu sînt locotenent în retragere din Regimentul de grenadieri Pîlsk şi tu îndrăzneşti să mă tutuieşti ?... Canalie !
Meseriaşul îmbrăcat cu un halat de lucru, cu faţa palidă, verzuie, care intrase cuviincios în vorbă cu domnul cel furios, rămase în primul moment năuc.
— Nemernicule, o să cer să te dea jos din tren ! Ticălosule, beţivule !...
193
Meseriaşul prinse glas şi-i zvîrli în faţă, tare şi rar :
— Ho, gogoaşă înfuriată ! Toţi din jur pufniră de rîs.
— Gura !!! urlă domnul cel gras. Prostule !
— Oi fi eu prost, dar nici tu nu eşti deştept. Iote la el ! Şi-a pus cozoroc lucios şi se crede şi el cineva ! Puţin îmi pasă de cozorocul tău !
— Ticălosule ! făcu, revoltat, domnul şi scoase capul pe geam, vrînd adică să vadă dacă mai e mult pînă se va opri trenul, ca să cheme un jandarm.
— Scuip pe cozorocul tău lucios, uite-aşa : tfu ! Meseriaşul scuipă pe jos. Scuip şi-1 calc în picioare.
Un călător de alături, ţăran din vreo suburbie, îl agrăi batjocoritor :
— Dă-i înainte, hai ! Dacă nu vă luaţi la bătaie, n-aţi făcut nimic !
— Că bine zici ! îmi place ce-ai spus ! Să ştii că te respect, omule ! Dar cozorocului ăstuia lucios nu-i îngădui să zică

nici cîrc împotriva mea ! Nu vreau să tac !... Te rog să mă scuzi ! îmi cer iertare !
Ţăranul căscă.
— Cine cere nu piere !
Domnul cel gras bîţâia din cap şi se uita pe geam.
— Nu vreau să tac ! se agita meseriaşul. Dînsul m-a stîrnit, eu nu i-am făcut nimica !... Auzi, cozorocule ? Să ştii că eşti un prost ! Pricepi cuvântul ăsta ?
Trenul se opri într-o haltă. Domnul cel gras coborî îndată şi după un minut se întoarse însoţit de un jandarm. Arătă pe meseriaş şi zise scurt :
— Ăsta e ! Ia-1!
Jandarmul se apropie de meseriaş şi-1 apucă hotărât de mânecă.
— Scoală !
Meseriaşul îl privi, nedumerit :
— Ce s-a întâmplat ? Ce-i asta ? —: Hai, hai, scoală ! Lasă vorba !
— Dar de ce ? Ce-am făcut ? Tania izbucni :
— Ascultă, jandarm, de ce-1 dai jos din tren ? Omul n-a făcut nimic !
194
— Sîntem cu toţii martori, adăugă Tokarev. Domnul acesta s-a năpustit primul asupra lui. A început să ţipe la el cfit îl ţinea gura şi să-1 înjure.
Domnul cel gras spuse jandarmului pe un ton ameninţător şi expresiv :
— îţi declar că m-a insultat ! Tokarev replică foarte calm :
— Toată lumea din vagon a auzit cum dumneata ai început să-1 insulţi.
Tokarev era bine îmbrăcat, mult mai bine decât domnul cel gras. Jandarmul stătea în cumpănă.
— Jandarm, îţi mai spun o dată : ia-1 ! E beat!
— Nu, nu sînt beat ! Dumneata m-ai insultat, eu nu ţi-am făcut nimic !
Jandarmul îi şopti lui Tokarev :
— Fiţi pe pace, îl duc numai în alt vagon.

Avînd senzaţia plăcută şi liniştitoare a forţei pe care i-o dădea costumul bun, Tokarev răspunse tare :
— De ce ? îţi declarăm toţi care sîntem aici că domnul acesta a început scandalul. De ce să nu-1 duci pe el ?
— Poate treceţi dumneavoastră, domnule, în alt vagon ? se adresă jandarmul către domnul cel gras pe un ton respectuos, dar convingător.
Grasul zbieră, furios :
— îţi spun pentru ultima oară : ia-1 ! Jandarmul ridică din umeri, descumpănit :
— Păi... toată lumea e martoră că dumneavoastră aţi început.
— A, aşa !... făcu grasul pe un ton ameninţător. Bine, du-te ! Bine, bine ! Poţi să pleci ! Las' că vedem noi ! Hai, pleacă odată !
Jandarmul bătea pasul pe loc, cu o expresie de scuză zugrăvită pe faţă. Trenul se puse în mişcare. Jandarmul sări pe peron.
— Aicea mai te şi bat! bombăni, revoltat, domnul cel gras şi, luîndu-şi valiza, trecu în alt vagon.
Cu un aer triumfător, meseriaşul se uită în urma lui, legănîndu-se de pe un picior pe altul.
— Pfui. ! şuieră el, slab şi dădu din mînă. Ce caraghios ! adăugă apoi, adresîndu-se Taniei şi scuturîndu-şi semeţ capul. Taci, prostule ! Auzi dumneata ! Păi de ce ?
195
Nu vreau să tac !... Respect întotdeauna pe omul de soi ! Dar dacă mă ia cineva de sus, nu pot să rabd ! Aşa mi-e firea... aprigă ! Mai dăunăzi, ne zice maistrul : uite ce, băieţi, după Ispas plătim pentru fiecare garnitură cu două copeici mai puţin... Cum adică ? Nu, zic, eu nu vreau aşa!... Nu-i vorba de ban. Ce-i un ban? Scuip pe el! Şi, zicând acestea, trase din buzunar un portmoneu jerpelit, scoase din el un bănuţ şi-1 aruncă jos. Na ! Nu-mi trebuie, poate să stea acolo ! Dar de ce nu-i om cinstit ? Nu vreau, zic ; plec de la voi şi basta !
— Unde lucrezi ?

— Eu ? Uite după dîmbul de colo, în clădirea aia din care iese fum... Sînt strungar în metal. Aramă, plumb, fier – asta la noi se cheamă metal... La noi, meseriaşii !
Trenul duduia de zor, legănîndu-se. în vagoane se aprinseră felinarele. Tania se retrăsese într-un ungher, împreună cu meseriaşul. Vorbeau eu multă însufleţire, ca de la om la om :
— Eu, domnişoară dragă, vreau să trăiesc după dreptate, să nu fiu obidit !■ spunea el pe un ton confidenţial. Nu rabd una ca asta niciodată ! După bani nu alerg... Uite, am băut de cîteva copeici şi atîta tot !
Locomotiva şuieră prelung şi asurzitor. în întuneric, sclipiră luminile aprinse din suburbiile Tomilinskului. Toţi se ridicară, pregătindu-se să coboare.
Trenul se opri. înghesuiţi în mulţime, Tokarev, Ser-ghei, Varvara şi Katia ieşiră din incinta gării.
— Dar unde-i Tania ? întrebă Varvara Vasilievna, observîndu-i abia atunci lipsa.
Serghei rîse :
— S-a dus cu meseriaşul.
— Nu se poate ! exclamă Tokarev.
— Aşa e ! Am văzut bine : el şi-a luat bocceaua în spinare şi ea a pornit alături de el. Au ieşit în stradă direct de pe peron, fără să mai treacă prin clădirea gării.
— Ei drăcie ! făcu necăjit Tokarev.
Se opri nehotărât în mijlocul străzii. De-o parte şi de alta se resfirau străduţele laterale, populate de meseriaşi, uliţe murdare, urîte, fără nici o luminiţă.
196
— Trebuie s-o căutăm ! Hotărît, e o fiinţă anormală : o fată care pleacă în puterea nopţii singură cu un om beat, necunoscut, fără să ştie nici măcar unde merge !
Serghei rîse.
— Caută acul în carul cu fin! Crede-mă, Tatiana Nikolaevna e vrednică de toată admiraţia !
Se duseră la Varvara Vasilievna. Fu pregătit samovarul şi li se servi un ceai. Serghei zise :

— Zău că-mi place Tatiana Nikolaevna ! E proletară pînă-n măduva oaselor ! Pentru ea nu există nici un fel de convenţionalisme, nimic n-o leagă, nimic nu-i trebuie...
Tokarev obiectă, încruntat :
— Eu nu văd în ea un proletar, ci un bolnav psihic, care ar trebui să se trateze.
Tania veni pe la douăsprezece noaptea, vioaie, veselă, cu ochii sclipitori. Tokarev era atât de revoltat, încît nu-i adresă nici o vorbă. Rămase tăcut, bosumflat şi trist. Tania nu-i luă în seamă supărarea.
VII
A doua zi, la ora trei, Tokarev şi studenţii veniră la Varvara Vasilievna. Timofei Baluev sosise înaintea lor. Tania lipsea : plecase pe la unsprezece dimineaţa la cunoştinţa ei din ajun şi nu se întorsese încă.
Baluev, într-o bluză neagră, cu mînecile îmbumbate la încheietura mâinilor, şedea la masă şi bea ceai, muşcând cîte o bucăţică din zahăr cubic şi ţinând farfurioara cu degetele răşchirate? Tokarev se apropie bucuros de el.
— Să trăieşti, Timofei Stepanîci ! Se îmbrăţişară şi se sărutară cu putere de trei ori, pe o parte şi pe alta a obrajilor.
—■ Nu-mi închipuiam că o să te văd aici ! zise Baluev şi îşi petrecu, fîstâcit, palma mare prin părul des.
Serghei, Şemetov, Borisoglebski şi Wegner se prezentară şi-i strânseră mîna cu respect. Tokarev se uita la faţa lui Baluev, arsă de soare şi năpădită de barbă.
— Cum te-ai schimbat ! Dacă te întîlneam pe stradă, nu te-aş fi recunoscut.
— Da... Nici eu nU te-aş fi recunoscut.
— Am îmbătrînit cumva ?

— Pari, nu ştiu cum, veştejit. Varvara Vasilievna îi pofti pe musafiri :
— Luaţi loc, domnilor ! Beţi ceaiul, vă rog ! Se aşezară la masă. Tokarev întrebă :
— încotro mergi ?

— La Ekaterinoslav. Tovarăşii de-acolo mi-au promis să-ani găsească loc la o uzină. Aici voiam numai să mă văd cu Varvara Vasilievna. Şi uite că m-am întâlnit şi cu dumneata... Spune-mi ce mai faci ?
Vorbea fără grabă, înălţîndu-şi sprîncenele şi privind atent pe Tokarev cu ochii lui mici. Studenţii şi Katia tăceau şi se tot uitau pe furiş la Baluev.
Ca de obicei, la început, conversaţia nu se lega. Pe urmă se mai învioră. Veni vorba despre problema aprig discutată în ultimul timp în cadrul cercurilor, o problemă care despărţea în două tabere vrăjmaşe oameni împărtăşind pînă mai ieri aceleaşi convingeri. Tokarev îl întrebă pe Baluev dacă a auzit de discuţia aceasta şi cum o privea el.
— Am auzit, desigur. Am citit şi nişte cărţi in legătură cu asta... Baluev rămase o vreme tăcut. Eu aşa cred, că voi puneţi problema greşit. Adevărat, ceea ce stă scris în cărţi e limpede, e logic, dar totul e luat acolo cam pe deasupra, cartea prea vrea să cuprindă multe deodată. Şi iese altceva decât ce trebuie. Când citeşti, de – astea-s problemele şi pentru ele eşti gata să te iei de păr cu oricine. Dar când priveşti in jur, ce vezi ? Şi problemele sânt altele, şi cearta, dacă e să te cerţi, apăi pentru altceva trebuie s-o porneşti.
—■ îmi daţi voie, interveni Serghei cu o voce surprinzător de înceată şi cuminte, dar cărţile se bazează şi ele tot pe viaţă, pe aceleaşi fapte din viaţă, despre care vorbiţi.
— Da ! „Fapte”... Ce sânt faptele ? Mă uit pe geam, de pildă, văd că a căzut un cal şi-mi zic : e drumul alunecos, rog să nu fiu contrazis 'pentru că am văzut cu ochii mei cum a căzut calul. Dar pe drumul acela, praful poate că ajunge până la glezne şi calul n-a avut cum să lunece ; a căzut pentru că i s-a răsucit un picior. Vezi dumneata, dacă priveşti faptele pe geam, s-ar putea să le vezi greşit. Iar din fapte de-astea să se facă coşcogea

cuiul care ţi se înfige în cap... Nu demult am călătorit clandestin la Piter şi m-am văzut cu un vechi prieten. „Tu cine eşti ?M mă întreabă. „Eu ? (Sub mustăţile stufoase ale lui Baluev licări un zîmbet.) Ce, nu mă mai cunoşti ? Lăcătuşul Timofei !” „Nu asta întrebam. Voiam să ştiu ce vederi ai ?” „Păi eu, zic, eu... sînt muncitor !” Toţi izbucniră în rîs.
— Şi uite-aşa umblă omul cu un cui în cap. Şi nu că s-ar uita mereu pe geam : vede cu ochii lui tot ce-i în jur. Ei nu ! Cuiul stă bine înfipt în creier !
Intervenire toţi în discuţie, fiecare cu „faptele” şi considerentele sale. Punîndu-şi mina pe masă cu palma în jos, Baluev dădea replica rar şi calm. Cei şase oponenţi erau slabi în faţa lui, ca şi cînd ar fi stat într-o mlaştină ce le fugea de sub picioare, iar el pe o movilă tare în mijlocul lor.
— Ce voiam să spun despre cărţi ? Nici vorbă, cartea e un lucru folositor şi necesar, nu zice nimeni ba. .Dar trebuie citită cu socoteală – pe una o bagi în cap, pe alta o arunci. Iar la noi cum e ? îşi coase omul un caftan din concepţii, îl pune pe el şi—**1** poartă aşa. Dar poate că acel caftan nu i se potriveşte de loc. Nu demult, un tovarăş de-al meu i-a scris din Moscova lui frate-său, un băieţandru : „Vasia, zice, învaţă, gândeşte, citeşte cărţi, ca să ;poţi deveni «luptător pentru cei asupriţi şi în sufe-rinţă»[1]*. Aşa ! Eu zic că omul ăsta a citit atîtea cărţi pînă şi-a făcut bătături la creier.
— Formidabil ! exclamă, încântat, Serghei. Şi, sărind din loc, începu să umble repede încolo şi încoace prin cameră.
Mitrici surîdea satisfăcut. Ceilalţi păreau nedumeriţi. Tokarev întrebă prudent :
— Şi ce vezi dumneata ridicol în scrisoarea fratelui ? Eu, dimpotrivă, o găsesc cât se poate de emoţionantă.
— Nu e nimic ridicol în ea... E perfect corectă ! Numai că... Fii tu luptător pentru tine şi atît ajunge. Ei bine, nu : cică mie unuia nu-mi trebuie nimic, eu mă gîndesc numai

la „cei in suferinţă”... Nu demult şi mie îmi vorbea cineva exact la fel.
Tokarev ridică din umeri.

— Totuşi nu te înţeleg !
— ...un om instruit, un intelectual. Ba încă unul cu ceva stare : bea ceaiul cu franzelă. Mie, zice, nu-mi trebuie nimic, eu o duc bine, dar dacă mă leg să muncesc, vreau să muncesc pentru alţii... După părerea mea, ăsta nu mai e un om deştept.
— Dar de ce, de ce ? stărui Tokarev. O activitate egoistă, adică numai pentru sine, va fi neapărat îngustă şi obscură. Moralitatea înaltă constă tocmai în sacrificiul de sine, cînd omul nu caută de pe urma sforţărilor lui nici un avantaj personal. Sacrificiul *de sine* ! Cum aş putea să mă sacrific pentru mine însumi ? Dimpotrivă, cu cât activitatea mea e dirijată mai puţin de propriile mele interese, cu atât va fi mai pură, mai înaltă, mai luminoasă. E aşa de limpede !
Baluev îl asculta, ridicând mult sprîncenele. în ochii lui apăruse o expresie de încordare şi descumpănire, începu să aducă obiecţii. Discuţia devenea tot mai abstractă. Şi cu cît devenea mai abstractă, cu atât deveneau şi expresiile lui Baluev mai livreşti, mai şablonarde. Se făceau simţite plicticoasa banalitate şi „anostia” teoretizării. Tokarev şi Varvara Vasilievna replicau tot mai ferit, mai cu menajamente, căutând să nu-1 strângă cu uşa pe oponent. Baluev se ridică. Resfirîndu-şi cu mişcări repezi barba, începu să se plimbe prin cameră, rostind cu o voce bilbîită şi nesigură obiecţii care loveau pe alături de ţintă.
Interveni atunci Serghei cu vocea lui fermă şi sigură, apărând ideea expusă de Baluev. Discuţia se învioră imediat, deveni mai profundă, mai sclipitoare, mai interesantă, şi, ciudat, cu cît se depărta de realitatea palpabilă, devenea şi mai sclipitoare, şi mai ânviorată. Baluev ansă, atât de puternic legat de viaţă, era acum şters şi cenuşiu. Aproape că nu mai aducea obiecţii. Ascultându-1 cu

atenţie şi aviditate pe Serghei, dădea numai din cap la argumentele lui, în semn de aprobare.
Apoi discuţia începu din nou să lâncezească. Baluev, cu faţa lui serioasă şi gânditoare, aşa cum o avusese la începutul discuţiei, le păru tuturor şi mai simpatic. Varvara Vasilievna zise : ■ -
201
— Timofei Stepanîci, ţi s-a răcit ceaiul. Dă-mi să-ţi torn altul.
— Imediat. Să-1 beau mai întâi pe ăsta. Baluev sorbi repede ceaiul răcit şi întinse paharul. Prevenitor, Serghei îl luă şi—1 dădu soră-si.
— Spune-mi, Timofei Stepanîci, întrebă el, cum te-ai instruit dumneata ? Ai urmat vreo şcoală ?
— Păi la douăzeci de ani nici n-am ştiut carte. Cînd am venit la Piter, eram un prostănac. Apoi am învăţat singur.
— Ce te-a făcut să înveţi ? Baluev zîmbi.
— Voiam să citesc romane franţuzeşti. Tare mult doream să le citesc singur. Acolo unde locuiam, cînd ne întorceam de la lucru, un flăcăiaş ne citea cu glas tare *Tinereţea lui Henric al patrulea* : toată noaptea l-aş fi ascultat. Aşa că am învăţat şi eu să scriu, să citesc. După asta, am dat gata un vraf de romane franţuzeşti. Citeam pe nerăsuflate şi romanele în foileton din *„Peterburgs-kaia gazeta”* şi din *„Peterburgskii listok”.* Pentru asta mă duceam anume la Biblioteca publică. Pe urmă am intrat la şcoala serală de trei clase, am absolvit-o şi ca urmare, desigur, mi-am putut forma un orizont intelectual mai vast.
Cei de faţă schimbară o privire discretă. Toţi erau înduioşaţi.
— Şi să vedeţi ceva interesant ! adăugă Baluev şi zîmbi. Mi-aduc aminte, citeam *Rocambole* ; am isprăvit două volume, dar pe al treilea nu mi l-am mai putut procura ; mi-era aşa de ciudă ! Mă gândeam mereu ce s-o fi întîmplat mai departe cu Rocambole ăsta. Zău dacă nu-mi venea să dau bani şi să cumpăr cartea... Bun... Au trecut

patru ani. între timp, i-am citit pe Dobroliubov, pe Şelgunov, pe Gleb Uspenski. Deodată îmi cade în mînă urmarea aceea ! Am luat cartea acasă şi mi-am zis că am s-o citesc toată o dată chiar de-o fi să nu dorm toată noaptea. Am început-o, am citit vreo cincizeci de pagini şi m-am lăsat păgubaş. Ce prostie, ce plictiseală !... Totuşi am să mă gîndesc totdeauna cu drag la ea, doar cartea asta m-a deprins cu cititul. Ce oră o fi ? se adresă apoi Varvarei Vasilievna.

202

Tânăra fată oftă uşor.

— De, e timpul să pleci. Să nu întîrzii la tren ! Ori poate amîni plecarea pe amine ?

— Nu, nu se poate, trebuie să mă grăbesc ! Mulţumesc pentru trataţie. Rămâneţi sănătoşi !

în bluza lui neagră, cu cizmele scîlciate şi prăfuite, ocoli masa şi le întinse la fiecare palma lui aspră, lată. Katia se ridică, sfioasă, şi rămase în aşteptare, îmbujorată, cu privirea atentă şi respectuoasă. Baluev îi întinse mâna. Ea îşi vîrî mînuţa ei albă în lăboiul acela bătucit şi i-1 strînse cu putere. Ochii i se luminară de înduioşare şi bucurie.

Baluev îşi luă legăturica de pe scaun şi ieşi însoţit de Varvara Vasilievna.

Toţi rămăseseră tăcuţi. Tânăra se întoarse.

— Cum s-a schimbat ? zise gânditor Tokarev. Şi ce dârz se ţine ! Un om dintr-o bucată, nimic de zis !

— Da, nu mai e ca altădată, se ânvoi Varvara Vasilievna. Ţii minte cum era ? Pasionat, plin de elan, dar aidoma unui pui cu caş la gură : deschidea pliscul şi puteai să vîri în el ce voiai. Acum însă...

Wegner îi urmă vorba cu oarecare tristeţe :

— Acum însă ?... Eu îl găsesc îngrozitor ! Să negi pînă într-atât teoria înseamnă să condamni absolut totul la pieire. Cînd vom înţelege toţi asta, va fi prea târziu.

— Da, trist lucru ! recunoscu Serghei. Dar şi mai trist este că reuşeşte să te prindă, să te subjuge, nu ştiu cum... Simţi o forţă.

Uşa se dădu de perete. Intră Tania. Era roşie la faţă şi gifîia. îşi plimbă privirea prin cameră.
— A plecat ?
— A plecat, desigur.
— A, Doamne, ce ghinion !... Ce spunea ? întrebă lacomă, nerăbdătoare să afle, adresîndu-se Varvarei Vasilievna şi lui Serghei.
— E o figură !... Serghei îşi aţintise privirea pe geam ; pe faţă îi lunecă un zîmbet şters. Ce dibaci s-a exprimat în privinţa creierelor omeneşti care fac bătături din pricina cărţilor ! Noi nu-1 putem înţelege, are o structură sufletească total deosebită de a noastră !
Tania făcu câţiva paşi prin cameră şi luă o hotărâre :
203
— Ascultă, Mitrîci, acum e **cinci fi rfnci** la şase **fără** un sfert. Haidern **la gară, \.** faci cimoştinţă cu el.
— De, să mergem. Ieşiră amîndoi.
VIII
în uşă se auzi o bătaie.
— Intră !
Intră Anton Antonici, felcerul de la ***spi*** lui alb, cu guleraş roz scrobit. Era foarte | tea îmbrobonită de sudoare îi cădea o **ŞUV** gras.
— Varvara Vasilievna, l-au adus pe !T: bat !
— Ce vorbeşti ?... Nikanor ? Chiar a turb
— L-au adus cu căruţa de la ţară, le sînt de gardă şi doctorul lipseşte. Nu ş: să-1 dau jos din căruţă sau să aştept pînă * Atîta se zbate, că te ia groaza numai privir să te apropii de el. Am trimis după doctor.
Varvara Vasilievna îşi puse repede hal
— Ce să mai aştepţi ! Pînă cînd să ste Ha idem !
Ieşiră zoriţi, grăbind pasul. Cei rămaşi tăceau abătuţi. Era foarre şedea la geam şi citea *Russkie vedomosti.*
— Ce zăpuşeală !... Hai, fraţilor, sâ £ bare cu barca ! propuse Şemetov.
— E o idee.

— S-o aşteptăm şi >pe Tatiana Nikolaev: Serghei obiectă mînios :
— Ei asta-i – s-o aşteptăm !... **Poate** abia la noapte !
Era nervos şi iritat, se vedea asta dtupi glumi :
— Fac prinsoare că s-a urcat ou o', ta meargă împreună o staţie, două !
13 – c. 407
Undeva fu trîntită cu putere o uşă. De pe coridorul spitalului răzbi tropot greu de cizme. Cineva vorbea aiurea cu un glas răguşit, apoi rîdea cu hohote. Se auzi vocea puternică şi calmă a Varvarei Vasilievna, dînd porunci. Larma se mistui în celălalt capăt al coridorului.
Varvara Vasilievna intră in cameră. Katia o întrebă, speriată :
— Ce s-a întîmplat ? E adevărat că omul acela a turbat ?
— Da. Şi tare mi-e milă de el ! Era un om aşa de bun – blînd, delicat; de necrezut ! Şi nevastă-sa, Duniaşa, e la fel de bună... Acum trei luni 1-a muşcat un dine turbat. A stat în spital la noi, apoi a fost trimis la Moscova pentru injecţii. Şi iată că acum a turbat ! E furios, se zbate ; a trebuit să-1 închidem în camera de arest.
Serghei se ridică.
— Hai, fraţilor, să mergem ! Nu mai aşteptăm de loc ! Varia, vii cu noi ? Facem o plimbare cu barca.
— Minunat ! Haidem !
Ieşiră în stradă. Lui Tokarev îi mai stăruiau în urechi hohotele sălbatice ale bolnavului. Se scutură, înfiorat.
— Bolnavii aceştia lasă, desigur, o impresie adîncă. Varvara Vasilievna îşi plecase ochii în pămînt şi răspunse cu glasul înfundat :
— Nu ştiu, mie nu-mi lasă nici o impresie. Uite, am plecat de acolo şi nu simt nimic, ca şi cum omul acela nici n-ar exista.
în grădina publică, unde se închiriau bărcile, lumea petrecea, fiind zi de sărbătoare. Pe aleile pline de praf se plimbau o mulţime de oameni gătiţi sărbătoreşte ; în chioşc, fanfara cînta valsul „Timpul ce nu se mai în-

toarce”. Tokarev închirie o barcă, se urcară toţi în ea şi porniră pe rîu împotriva curentului.
Grădina rămase în urmă. De-a lungul malurilor se înşiruiau căsuţele scunde ale suburbiei. Apoi dispărură şi ele. De-o parte şi de alta a rîului creştea des şi înalt rogozul, ca un zid care ascundea vederii priveliştea. Soarele asfinţise ; la apus, cerul se împurpura.
Şemetov şedea pe bancă nemişcat şi se uita în lungul rîului. Katia glumi :
■205
— Serioja, Wegner, daţi-i lui Şemetov un brînci în apă ; din pricina lui nu văd nimic.
Serghei, care stătea la cîrmă, taciturn şi posomorit, nu făcu nici o mişcare. Wegner schiţă- un gest ca şi cum i-ar fi dat brînci lui Şemetov. Acesta se uită la el pe sub sprîncene, cu o privire cruntă, se ridică în picioare şi îşi suflecă ameninţător o mînecă.
— Să vedem cine are curajul să facă asta !
JVu *a născut* pe *lume acel năprasnic braţ. Nici boierească spiţă, nici neam negustoresc*
Stătu în aşteptare, cu pumnii strînşi. Apoi se aşeză la loc şi zise, mulţumit de sine :
— Iată ce înseamnă să citezi la momentul oportun un vers potrivit! N-a cutezat nimeni !
Tokarev vîslea gînditor, cu pleoapele lăsate. Baluev făcuse asupra-i o impresie vie. Se simţea ruşinat, plin de un simţămînt de dispreţ faţă de cele înconjurătoare. Prin minte i se perindau întîmplări din anii studenţiei. Apoi îşi aminti o scenă din *Peer Gynt* de Ibsen. Impetuosul Peer Gynt se încaieră în întuneric cu o făptură nevăzută şi o întreabă : „Cine eşti tu ?” Şi Glasul' din beznă îi răspunde : „Eu însumi ! Cutezi la fel să spui ?'
Şemetov făcea spirite şi o tachina pe Katia. Varvara Vasilievna şi Wegner rîdeau. Serghei tăcea şi se uita la ei de sus, cu o privire plictisită.
— Serioja stă aşa de parcă ar fi băut oţet, spuse, rîzînd, Katia.

Serghei răspunse sumbru :
— Nu văd pentru ce-aş rîde. Spiritele voastre le găsesc înfiorătoare.
Deodată, Katia deveni atentă. <— Ce se-aude ?
Departe, în desişul de rogoz, ţipa repezit şi trist un bîtlan ; scotea nişte sunete ciudate, înfundate, ca'şi cum ar fi strigat într-o cadă goală.
— Un bîtlan, zise scurt Serghei.
— Ce sunete originale scoate ! E ceva enigmatic în ele ! Cu un aer inocent Şemetov îl întrebă pe Serghei :
— Ce e bîtlanul... peşte sau pasăre ?
206
Serghei întoarse capul fără să-i răspundă, se aplecă peste cîrmă şi vîrî mâna în apă.
— Vrea să prindă un bîtlan şi să ni-1 arate ! îşi dădu cu părerea Şemetov.
— Nu, amice, pe tine am să te arunc în apă, ca să prinzi bîtlanul ! răspunse furios cel vizat.
Varvara Vasilievna izbucni în râs.
— O-o, lui Serioja trebuie să-i dau neapărat cîteva picături de valeriană ! Azi 1-a pişcat un purice.
Serghei îl rugă pe Tokarev :
— Vladimir Nikolaevici, lasă-mă pe mine să vîslesc ! Se aşeză la rame şi începu să vîslească îndârjit. Barca
porni mai repede. Serghei vîslea încordat, cu capul aplecat pe-o parte ; în mîinile lui, vîslele trosneau. Munci aşa vreo zece minute. Apoi se opri, îşi şterse sudoarea de pe fruntea înroşită şi zise cu un zâmbet stânjenit :
— Cînd mă gândesc ce moşnegel nevolnic am să ajung odată şi odată !
Râseră cu toţii.
— Naiba ştie ce am !... Serghei rămase o vreme tăcut, apoi adăugă, gînditor : întîlnirea de azi mi-a făcut o impresie îngrozitoare ! S-ar putea imagina oare ceva mai odios ? Parcă-1 văd stînd calm, sigur de sine, iar noi, în jurul lui – gudurîndu-ne ânduioşaţi şi plini de admiraţie. Şi ce atitudine caracteristică din parte-ne : o blîndă

indulgenţă de la înălţimea măreţiei noastre teoretice şi totodată cea mai totală slugărnicie faţă de el. Păi sigur ! Mă rog – el e un „exponent” ! Iar noi ■— noi ce sîntem ? Un gol care se ruşinează de el însuşi şi tînjeşte după ei, „exponenţii”. Viaţa, vezi dumneata, e numai acolo, dar tu acolo eşti un străin, fără nici o legătură organică... Ce înjosire ! De ce îşi poartă el mîndru capul şi e atît de plin de sine, pe când eu doar suspin şi mă zgâiesc la el ? în definitiv, eu sânt prin mine ânsumi un fapt istoric. Sînt un intelectual. Şi nu vreau să mă ruşinez de asta. Vreau să mă recunosc ca atare. El e bun, nimic de zis. Cred în el şi îl respect. Dar mai înainte de toate vreau să cred în mine.
— Credinţa aceasta n-o ai şi nici nu poţi s-o ai, replică Varvara Vasilievna cu o undă de tristeţe în glas. .
Serghei întrebă pe un ton provocator :
207
— Dar de ce ? Cu ce sînt eu mai prejos decît el ? Ce deosebire e între noi ?
— Deosebirea e că tu eşti de pe-acum un moşneag nevolnic, bombăni Şemetov.
Serghei vru să replice, dar se îmbufna şi rămase tăcut. Puse iar mîna pe rame şi începu să vîslească de zor.
Era tîrziu de tot cînd se întoarseră la debarcader. în grădina publică se adunase şi mai multă lume. în întunericul îmbîcsit de praf sclipeau printre crengi becuri multicolore. Fanfara cînta de duduia pămîntul.
Străzile se întindeau pustii şi liniştite. Plutea un aer înăbuşitor, mirosind a praf de calcar şi a vopsele de ulei. Serghei, care stătuse tot timpul tăcut, zise deodată :
— La revedere, fraţilor, mă duc la gară. Plec cu trenul de noapte ; nu face să mai aştept pînă mîine !
— Serioja, pot să plec şi eu cu tine ? întrebă Katia. Serghei răspunse acru :
— Cum vrei.
Ei doi îşi luară bun rămas şi porniră la gară.
IX

Şemetov şi Wegner o luară spre casă. Tokarev ţinu s-o conducă pe Varvara Vasilievna pînă la spital. Stelele sclipeau cu putere. Undeva, în depărtare se auzea pîrîitoarea unui paznic de noapte. Varvara Vasilievna şi Tokarev mergeau pe o stradă liniştită şi ecoul paşilor lor răsuna desluşit din spatele caselor.
Tăceau amîndoi, cufundaţi în gînduri. întîlnirea de peste zi le răscolise amintiri de demult. Nu schimbaseră nici o vorbă, despre asta, dar ştiau şi simţeau că se gândesc amîndoi la acelaşi lucru.
Brusc, Varvara Vasilievna se opri.
— Stai ! Ce cîntă ?
De peste drum răzbeau pe un geam deschis sunete de vioară şi de pian. Se cînta *Legenda* lui Wieniawski.
Lui Tokarev începu să-i- bată inima. *Legenda...* Cu cinci ani în urmă se afla într-o seară la Varvara Vasilievna,

în odăiţa ei sărăcăcioasă din cartierul Peski ; de partea cealaltă a peretelui subţire, un student de la conservator eînta aceeaşi *Legendă.* Simţise atunci că i se strînge dulce inima, îl cuprinsese un val de poezie, era însetat de dragoste şi fericire. Nu mai ştie cum s-a întîmplat, dar luase mîna prietenei sale într-ale lui şi, sufocat de emoţie şi fericire, îi spusese totul, îi mărturisise cit de mult ţine la ea, cît de mult o iubeşte.
Prin geamul larg deschis răzbeau modulaţiile melodioase şi tînguitoare ale *Legendei.* Tokarev îşi aruncă privirea spre Varvara Vasilievna.
Ea stătea neclintită, cu ochii strălucitori şi asculta cu nesaţ. Undeva, departe, trecu, huruind, o trăsură, apoi se auzi iarăşi pîrîitoarea paznicului de noapte. Tînăra fată şopti nerăbdătoare.
— O, Doamne, cum nu te lasă să asculţi !
Gînd zgomotele din depărtare se stinseră, pe strada liniştită se revăsară în voie acordurile largi şi maiestuoase. Faţa Varvarei Vasilievna întinerise şi se făcuse frumoasă, ochii mari îi luceau. Bărbatul simţi lămurit că

ceea ce o ţintuise ipe fată locului nu era oîntecul. Prin melodia cîntecului, el, Tokarev cel din trecutul îndepărtat, îi vorbea de dragoste şi fericire, sufletul ei îl căuta şi inima lui bătea fierbinte drept răspuns.
Muzica încetă. Varvara Vasilievna porni repede mai departe.
— Să mergem ! Altceva nu mai face să asculţi !
Şi iarăşi în spatele caselor răsună ecoul paşilor, în vreme ce stelele sclipeau pe zăbranicul cerului.
— Iţi aminteşti, Varvara Vasilievna ?... începu Tokarev.
înviorată şi fericită, ea se grăbi să-1 oprească : ■— Da, da... Da, nu trebuie să vorbim despre asta... Ce bine e, ce frumos şi cum strălucesc de tare stelele !... Ajunseră la poarta spitalului.
— Hai înăuntru, să bem un ceai.
în camera ei era întuneric. Tokarev aprinse lampa.
— Stai şi aşteaptă puţin ; mă duc la bucătărie după apă fiartă... îşi aduse aminte de ceva şi tăcu, rămînînd în cumpănă. Ba nu, adăugă apoi pe un ton de scuză : ai să
19S
mă aştepţi mai mult, vreo cinci minute ; mă duc să văd ce face bolnavul pe care l-au adus azi.
— Varvara Vasilievna, nu te duce ! Te rog eu ! To-karev îi luă mîna în mâinile lui şi i-o strânse. Te rog, pe ziua de azi lasă bolnavii ! Gîndeşte-te că eşti în concediu, iar acolo sînt felcerii de gardă.
— Mă reped numai un minut. Ştii, azi e de gardă Anton Antonici ; ăsta se culcă la zece şi nu se mai scoală pînă dimineaţa. Dar bolnavul e în stare gravă, poate are nevoie de ceva... Mă întorc imediat !
— Pot să merg şi eu ?
— Perfect ! Haidem !
O luară pe coridor, Varvara Vasilievna deschise încet uşa care da în camera arestului ; în despărţitura din fund, îndărătul unui grilaj de fier, sta aşezat bolnavul, direct pe podea. în partea din faţă veghea sanitarul, Ivan, palid la

faţă, cu ochii deschişi mari. Pe perete ardea o lămpiţă, Varvara Vasilievna întrebă în şoaptă pe sanitar :
— Ce face Nikanor ?
— După amiază a stat destul de liniştit. Doctorul i-a dat un medicament şi a adormit... Acum e treaz, holbează ochii şi o dată îl vezi că se dă cu capul de gratii !... Cere mereu de băut.
— Seara i-ai dat medicamentul ?
— N-nu...
Varvara Vasilievna şi Tokarev se apropiară de grilaj, în semiîntunericul din fund, văzură şezînd pe podea o namilă de om. Sta cocîrjat, cu părul căzut pe frunte şi clătina mereu din cap. Varvara Vasilievna i se adresă cu blîndeţe :
— Bună seara, Nikanor ! Ce mai faci ?
Bolnavul îşi ridică încet capul şi se uită ţintă la fată. Pe barba lui neagră atârnau clăbuci de bale uscate. Răspunse cu glas răguşit :
— A-a... Nu prea bine !
— Mă cunoşti ?
— Cum să nu !
— Cine sînt ?
— Dumneavoastră ? Păi domnişoara noastră. Rămase o vreme tăcut, îngîndurat, frecîndu-şi cu palma marginea

frunţii. Spuneţi-mi, pentru numele lui Dumnezeu, cum am nimerit aici ?
— Eşti la spital. Ţi-a fost rău şi de aceea te-au adus !
— Rău ? Rămase iar pe gînduri. Da, da, am făcut urît. Dar ce anume, nu ştiu.
— N-ai făcut urît, te-a durut capul, dar aşa de tare, că ţi s-a rătăcit mintea. Şi, bineînţeles, cînd unui om i se rătăceşte mintea, se zbate... Vrei să bei ceva ? îţi aduc îndată.
— Şi ce-i cu gratiile astea ?... Se vede treaba că m-am zbătut rău de tot, dacă m-au pus după gratii, ca pe o fiară...

îşi lăsă mîhnit capul în piept. Pe faţă i se aşternu o expresie de tristeţe şi bunătate.
— Te-au pus după gratii ea să nu fugi, dacă ai să-ţi pierzi iar judecata, numai pentru asta. Cînd ai să te faci bine, atunci ai să pleci.
Bolnavul întrebă :
— Nevastă-mea unde-i ?
— Acasă.
— Spuneţi-mi drept... trăieşte ?
— Sigur că trăieşte. E bine sănătoasă.
— Şi copiii ?
— Şi copiii.
— Hm... Bolnavul se încruntă şi îşi lăsă privirile în pămînt. Spuneţi-mi, ce s-a întîmplat cu mine ? începea să se agite. Mi-aduc aminte că mi-am făcut rău de cap. Dumneavoastră ziceţi că nevastă-mea, Duniaşa, e bine sănătoasă... Dar de ce nu-i şi ea aici ?
— Ciudat mai eşti, Nikanor ! Ştii doar că ea are de lucru la ţară, trebuie să vadă de gospodărie, de copii, de vite. Nu poate să lase totul şi să vină aici. Are să-şi isprăvească treburile şi mîine dimineaţă vine să te vadă.
— Mîine dimineaţă... Nu, dumneavoastră mă amăgiţi!... Ce-i cu nevastă-mea ? întrebă el deodată, scurt şi hotărît. I-am făcut pesemne ceva ? Am omorît-o ! Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă amăgiţi !
— Ei, Nikanor, dacă nu mă crezi, plec. La urma urmei, mă jigneşti : eu nu mint niciodată şi uite că dumneata nu mă crezi.
Bolnavul asculta atent.

— Nu, să hu plecaţi. Vă cred... Dar dumneavoastră, domnişoară, nu v-am făcut cumva vreo supărare ? Parcă-mi amintesc că v-am pricinuit un rău.
— Nu, dragul meu, nu mi-ai făcut nimic ! Şi nu mai vorbi atîta, că nu-ţi face bine... Ivan, du-te la intendent şi adu o sticlă de bere.

Ivan ieşi. Bolnavul şedea pe saltea, cu capul în piept. Sîngele îi pierise din obraji şi respira des şi scurt.
— Uite-aici mă doare, spuse, arătînd sub lingurea. Nu mă lasă să răsuflu. Şi mi-e o sete...
— Acuşi vine berea. Ai să bei şi ai să te simţi mai bine.
Deodată, bolnavul întrebă cu o voce frîntă :
— Spuneţi-mi, domnişoară, sînt... turbat ? Varvara Vasilievna hohoti de rîs.
— Vorbeşti prostii! Cum ai să fii turbat? Ai febră şi atîta tot. Uite, am să intru la dumneata să-ţi dau să bei ; ce, crezi că dacă ai fi turbat, aş intra ?
Bolnavul tăcu. Ochii lui tulburi priveau din semiîntuneric pe Varvara Vasilievna. Deodată, izbucni :
— Acuşi am să bat în uşă cît m-or ţine puterile !
— De ce ? Răspunse sfidător :
— Ca să vină Duniaşa /
— Ţi-am spus, doar, că ea n-are timp acuma. O sa vină mîinc dimineaţă, iar dacă nu şi-o isprăvi treburile, atunci la amiază vine negreşit.
— La amia-ază... Văd eu că mă minţiţi. Adineauri ziceaţi că mîine dimineaţă, acuma aţi trecut la amiază !... Nu, ea nu mai e în viaţă... Lăsaţi-ană să merg la ea ! strigă bolnavul, după care se ridică şi se apropie de grilaj.
—■ Dacă-i aşa, Nikanor, rămîi sănătos ! Eu repet ce mi-a spus ea şi dumneata nu mă crezi. Dacă nu mă crezi, nu mai putem vorbi.
— Staţi, nu plecaţi. Spuneţi-mi numai dacă o să vină ?
— Vine.
— Zău ?
— Zău.
— Bine, am să aştept. Numai că... Dacă n-o veni, am eă fac un tărăboi !... N-am să mai ascult nici de dumnea-voastră, nici de nimeni ! Apoi, după un răstimp de tăcere:

Dacă n-o veni, o să vedeţi ce-o să fie ! Am să vă poftesc colea, la mine... zise pe un ton lugubru, lungind cuvintele.
— Pentru ce ?

— O să aflaţi atunci pentru ce ! Care va să zică aţi vrut numai să mă liniştiţi, m-aţi amăgit !...
Bolnavul se agita tot mai mult. Sc scarpină mîhnit **3ub** coaste.
— Of, cum mă mai doare !... Daţi-mi ceva de băut ! Mi-e sete.
Călcînd pe vîrfuri, intră în cameră sanitarul Ivan, cu o sticlă de bere.
— Poftiţi !... Ivan se uita chiorîş la bolnav, cu o privire înspăimîntată, şi zise în şoaptă : Să ştiţi, că eu nu intru cu dumneavoastră, pentru nimic în lume ! Puteţi să mă şi daţi afară !
Varvara Vasilievna întrebă :
— Anton Antonici e la el ?
Ieşi pe coridor cu Tokarev. Acesta simţea un tremur mărunt în spinare. întrebă :
— După cîte ştiu, bolnavii de turbare nu pot să bea, nu?
— Uneori, reuşesc să înghită cîteva sorbituri de bere. Pe coridor venea Anton Antonici, cu o haină pe el,
de sub care se” vedea nelipsitul guleraş roz. Ochii îi erau cîrpiţi de somn.
— Anton Antonîci, Nikanor cere de băut. N-ai vrea să mă ajuţi să-i dau să bea ?
Felcerul se opri, îşi încreţi tare fruntea şi ridică ochii în tavan.
— Hm-m... Ştiţi ce ? Mai bine să-1 aşteptăm pe doctor. Trebuie să vină curînd.
— Curînd ? Doctorul vine la nouă dimineaţa şi acum e abia unu noaptea.
— Nu, nu, azi o să vină mai devreme.
— Nu umbla cu scorneli din astea, Anton Antonîci ! De ce să vină azi mai devreme ?... Spune, mă ajuţi ori ba ?
Anton Antonîci se codi.
— Ştiţi... mă tem ! Dacă mă muşcă ? Cu doctorul intru şi în foc, dar fără el... mă iertaţi, mi-e teamă !

— Cum vrei !... Numai că singură îmi vine greu să-i dau să bea.
Varvara Vasilievna aruncă o privire scurtă spre To-karev. Acesta se uita atent la felcer şi se juca cu cheiţa de la ceas, cu un aer inocent.
Felcerul se gîndi puţin, apoi întrebă :
— Şi dacă nu intru, ce-o să fie ?
— Ce să fie ? Nimic deosebit. Intru singură. Felcerul se uită la ea, uluit.
— O, Varvara Vasilievna... Cum aşa – singură ? Dar e cu neputinţă !
— Păi ce să fac ? Bolnavul cere de băut, pot eu să-1 conving să aştepte pînă dimineaţă ?
Porni înapoi. Felcerul o urmă.
— Domnişoară, gîndiţi-vă, asta nu se face ! Şi la ce bun să bea ? Tot nu se mai îndreaptă. Ori bea bere, ori nu bea, mâine moare.
Fără să-1 asculte, Varvara Vasilievna zise :
— Am să pun morfină în bere.
•Intră în camera de arest. Felcerul, suflînd ciudat pe nas, înainta câţiva paşi pe coridor, vădit tulburat. Cînd **se** apropie de Tokarev, îşi desfăcu braţele. Mâinile îi tremurau.
— Ştiţi... eu nu pot... Am nevastă tânără, copil mic— Şi, întorcîndu-se repede, o luă înapoi pe coridor, bombănind şi dînd din mîini.
Varvara Vasilievna vărsă un praf într-o cană de tablă şi turnă peste el berea. în semiîntunericul de după gratii se desluşea silueta masivă a bolnavului. Şedea îngheboşat şi clătina din cap într-o stare de semiinconştienţă. Câţiva sanitari şi infirmiere veniră, înghesuindu-se în prima cameră ; din mijlocul lor răzbea în răstimpuri cîte un suspin înfundat. Rezemat de usciorul uşii din coridor, Tokarev strîngea cu putere din dinţi, simţind că îi tremurau fălcile.
Varvara Vasilievna se apropie de gratii.
— Nikanor, voiai să bei. Uite că vin la dumneata să-ţi dau de băut. Da ?

Bolnavul bolborosi :
— D-da !
— Spune-mi, pot să intru singură, n-ai să mă superi? Nikanor îşi ridică mirat ochii.
2 as
— Se poate, domnişoară ? Dumneavoastră îmi daţi să beau şi eu să vă supăr ! Nu, să nu vă fie teamă !
•— Bine... Ivan, descuie lacătul ! Ivan se apropie şi-i şopti :
— Dar să ştiţi, domnişoară, că eu nu intru. Nici dumneavoastră n-ar trebui... Poţi să ştii ce coace în capul lui?
Felceriţa repetă nerăbdătoare :
— Descuie odată !
Se făcu tăcere. Cu mîinile tremurînde, Ivan încerca să vîre cheia în lacăt, dar nu nimerea. Bolnavul sta nemişcat pe saltea şi se uita cu o curiozitate enigmatică la cei de dincolo de grilaj.
în uşa coridorului apăru din nou felcerul. Se opri în prag, boldind ochii mari, cu o expresie de suferinţă pe faţă şi înfigîndu-şi puternic degetele în coate. Ivan se moşmondea cu cheia şi lacătul, zăngănindu-le. Palidă şi calmă, Varvara Vasilievna, cu sprîncenele ei subţiri uşor arcuite, aştepta, ţinînd cana în mînă.
Felcerul bolborosi :
— Nu... nu... O, Doamne !... Iertaţi-mă, dar eu nu pot! -. 'îşi ridică braţele, împreunîndu-le a rugă într-un chip ciudat, apoi se întoarse şi se depărta pe coridor, ţinînd mereu mîinile în sus.
Lacătul ţăcăni cu putere de două ori. Uşa grilajului se deschise. Toţi încremeniră. Varvara Vasilievna intră la bolnav. Deodată, parcă o forţă nevăzută îl împinse pe Tokarev ; se strecură printre cei adunaţi şi intră şi el după gratii.
Varvara Vasilievna îndemna pe bolnav :
—■ Hai, Nikanor, bea !
Acesta făcu o mişcare şi se şterse repede cu palma pe mustăţi.

— Daţi-mi mîna, ţineţi-mă !
Coborînd vocea, Tokarev îi spuse felceriţei :
— Dă-mi voie să-1 sprijin eu.
Ea îi aruncă o ochire scurtă. Faţa palidă i se aprinse de bucurie şi ochii străluminaţi lăsară asupra lui Tokarev o privire de o fierbinte duioşie. Bolnavul bolborosi :
— Ţineţi-mă de amândouă mâinile, că mi-e teamă să n-o lovesc cumva pe domnişoară... Ei, voi de colo, se adresă mulţimii de dincolo, ţineţi-mă careva !

Ivan intră pe uşă, călcând pe vârfuri ; zimbind cu toată gura,- luă o mină a bolnavului intr-ale lui. Tokarev îi ţinea mîna cealaltă. O ţinea strâns şi se uita la balele uscate care atârnau în barba neagră şi încâlcită.
Nikanor privi cana cu bere rece şi scoase un ■ oftat :
— O-of, n-am să pot bea !... Cum picur apă în gură, parcă-mi bagă cineva şi o gheară în gît.
— Dar asta nu-i apă, e bere, zise Varvara Vasilievna. Nu-ţi fie teamă, berea poate s-o bea oricine şi oricînd, berea lunecă uşor pe gîtlej... Hai, deschide gura !
Bolnavul o deschise nesigur. Varvara Vasilievna îi turnă pe gît o lingură de bere.
— Ei, foarte bine ! înghite ! Ai s-o înghiţi neapărat ! repetă ea calm şi cu siguranţă în glas.
, Bolnavul închise ochii şi încercă să înghită, dar gîtul îi fu cuprins de spasme. Sforţîndu-se să le învingă, se aplecă mult pe spate, cu ochii daţi peste cap, încercînd să se smulgă din mîinile celor care-1 ţineau. Apoi deodată se aşeză şi răsuflă uşurat – înghiţise berea.
— Nu v-am lovit ? întrebă, după ce-şi mai trase răsuflarea. Mi se pare că am dat tare din mîini. N-am atins pe careva ?
Varvara Vasilievna îi răspunse, bucuroasă :
— Nu, linişteşte-te, dragul meu, n-ai atins pe nimeni. Uite, ai văzut singur că poţi să bei... Hai, încă o lingură !
— Să vă dea Dumnezeu sănătate !... Ei, Doamne-ajută !

Cu sforţări destul de mari, bolnavul mai înghiţi două linguri de bere. Uşurat şi liniştit, zise :
— Acum o da Dumnezeu şi-oi adormi.
Ieşiră cu toţii de la el. Pe coridor, felcerul se apropie de Varvara Vasilievna. Se uita în ochii ei cu un aer vinovat şi slugarnic :
— Zău, domnişoară, nu puteam să intru ! Ştiţi şi dumneavoastră că nu sînt singur : am nevastă tînără, copil. Voiam să intru şi deodată îmi răsărea dinaintea ochilor, ca(o vedenie, Daşa mea cu copilul în braţe ! Şi parcă auzeam un glas : ,,Nu intra !... Nu intra, nu intra !'... Nu ştiu ce putere nevăzută mă ţinea locului şi nu mă lăsa !
Varvara Vasilievna rîse din toată inima :
— Ce să mai vorbim despre asta ! Vezi că treaba s-a făcut şi aşa. Noapte bună !
Intră cu Tokarev în camera ei. Pe o tavă fusese adus un ceainic mare de tablă cu apă clocotită. Esenţa de ceai gata preparată. Tokarev exclamă cu voioşie în glas :
— Caraghios mai e şi Anton Antonici ăsta !... Să-i fi văzut mutra cînd a descuiat Ivan lacătul !... Dar, Varvara Vasilievna, fiindcă veni vorba : de ce n-ai apelat la mine, ca să-ţi dau o mînă de ajutor ? La început n-am îndrăznit să-mi ofer serviciile închipuindu^mi că pentru asta e nevoie de un specialist. Ei, şi cînd am văzut că „specialiştii” se codesc...
Varvara Vasilievna se aplecase cu un zîmbet fericit deasupra ceainicului, tot ridicîndu-i şi coborîndu-i căpăcelul.
— Eram sigură că ai să intri... Totuşi, a fost o clipă cînd m-am îndoit...
Tokarev zâmbi.
— Atunci cînd vorbeai pe coridor cu felcerul ?
— D-da...
— O, Doamne, îţi spun drept : nu ştiam dacă sînt bun pentru treaba asta. Vedeam că nu apelezi la mine şi mi-am zis că probabil e nevoie de anumite cunoştinţe, speciale...

întîrziară mult la o ceaşcă de ceai. Nu le venea să se despartă. Se întîmplase ceva deosebit, deodată se simţiră foarte-foarte apropiaţi. Fiecare frază, fiecare cuvînt era primit şi de unul şi de celălalt cu o atenţie plină de dragoste. Iar privirile li se întâlneau în toată libertatea.
Se lumina de ziuă cînd Tokarev părăsi spitalul. Mergea zîmbind, cu capul sus, aspirînd cu nesaţ aerul răcoros al dimineţii. Fiecare muşchi, fiecare nerv parcă i se în-noise ; însuşi sufletul lui devenise altul. Se simţea tânăr şi cutezător, cu un uşor dispreţ faţă de laşul acela de Anton Antonici, Şi o vedea mereu pe Varvara intrând în camera bolnavului, palidă, cu sprâncenele ridicate şi cu faţa calmă, faţa pe care strălucise deodată o fierbinte duioşie pentru el.

X

Varvara Vasilievna şi Tokarev se întoarseră la Izvo--rovka. Tania declară că s-a odihnit de ajuns la ţară şi. rămîne la Tomilinsk.
Viaţa la Izvorovka se depăna potolită, fiecare trăia după pofta inimii. Tokarev se scălda, mînca la masă cît doi, călărea. Varvara Vasilievna îşi găsea de lucru, de dimineaţă pînă seară, cu bolnavii din sat. Serghei citea, cufundat în cărţi. Rar ieşeau la plimbare toţi împreună.
Varvara Vasilievna părea că regretă elanul care o cuprinsese deunăzi sub influenţa *Legendei* auzite într-un-, moment neaşteptat. Se închisese în ea şi căuta să se depărteze de Tokarev. Acesta suferea ; de oîteva ori încercase să-i vorbească. Atunci, în ochii ei se citea descumpănirea. Cerîndu-i prietenului iertare cu privirea, schimba îndată vorba. Lui însă, începuse să i se pară că pe tînăra fată, în aparenţă atît de calmă şi de echilibrată, o apăsa de multă vreme o greutate pe suflet. Cîteodată, găsind-o întîmplător singură, îl uluia chipul ei profund trist.
Nici relaţiile lui cu Serghei nu erau prea bune. In primele zile, acesta îl înconjurase cu respect şi dragoste, se arăta nespus de curios să-i cunoască părerea în toate

domeniile. Cu timpul, însă, în discuţiile lor, Tokarev desluşise tot mai limpede la Serghei o notă ironică. Drept urmare, acesta îi devenea tot mai antipatic.
în general, Serghei făcea asupra lui o impresie ciudată. Amîndoi locuiau sus, în două camere spaţioase de la mezanin. Tovarăşul său, aci era de o veselie debordantă, aci tăcea posac zile întregi şi nu dormea nopţile. Uneori, Tokarev îl auzea prin somn cum se scoală, se îmbracă şi pleacă, lipsind din casă toată noaptea. De la Varvara Vasilievna află apoi că Serghei suferea de un fel de isterie, că avea accese de nervi.
Trecu o săptămînă. La **13** august, într-o duminică, se serba onomastica Konkordiei Sergheevna. Veniră mulţi musafiri.
Masa mare era frumos aranjată ; peste muşamaua nea- . gră de toate zilele se aşternuse o faţă de masă de un alb
219
imaculat. în geam, printre crengile **arţarilor,** bătea vesel soarele. Konkordia Sergheevna, sculată cu noaptea-n cap, istovită de zorul dat la bucătărie şi de emoţiile pricinuite de coacerea plăcintei tradiţionale, se aşeză la masă şi începu să toarne supa în farfurii.
Serghei îi şopti ironic lui Tokarev :
— O martiră a onomasticii sale ! Şi nefericita de Varia s-a înhămat şi ea ; stă de dimineaţă la bucătărie.
Vasili Vasilievici se înviorase şi avea gust de vorbă. Zise, turnînd votca în păhărele :
— Domnilor, domnilor, în sănătatea sărbătoritei ! Băură cîte un păhărel, unii cîte două. Luară din gustări, apoi trecură la supă şi la plăcintă.
Iurasov, revizorul fiscal cu ordinul Sfînta Arma la gît, îi spuse Konkordiei Sergheevna cu un zâmbet amabil :
— A, e tare plăcut să trăieşti în sânul naturii !... Aveţi aici un aer minunat !
Stăpîna casei schiţă un gest de protest :

—• Vai, dragă Alexei Pavlovici, nu-mi vorbi de aer ! Noi nici nu-1 băgăm în seamă, aerul ăsta. Cu atîtea griji şi atâta alergătură, nu mai ai cînd să te gîndeşti la aer !
— Ba, nu, nu... Alergătură, zici ? Alergătură e pretutindeni, fără asta nu se poate.
— Pentru copii, da. Pentru ei, pentru sănătatea lor, e adevărat că aerul de-aici e folositor.
■— Da, şi pentru copii... Iurasov aruncă o privire în direcţia lui Serghei. Fiul dumitale unde studiază, la Universitatea din Iuriev ?
Konkordia Sergheevna se întrista puţin.
— Da, la Universitatea din Iuriev... Dea Domnul măcar pe asta s-o termine, atîta rugăminte am la Dumnezeu.
■— O da Cel-de-Sus şi-o termina-o... Aşa-i tinereţea ; sîngele clocoteşte, capul fierbe !... Iurasov îşi petrecu degetele uscate peste latul frunţii. Pentru atîta lucru nu face să te mâhneşti ; trece şi asta ; se va potoli, se va maturiza şi totul va merge bine. Ai să vezi.
Stăpînindu-şi un zîmbet pe 'buzele frumoase, Serghei se uita tăcut la chipul binevoitor, plin de indulgenţă, al lui Iurasov, cu fruntea teşită şi ochii fără culoare.
Acesta urmă :

20X

— Şi totuşi, orice-ai zice dumneata, eu unul mă bucur din toată inima că Vasili Vasilievici s-a lepădat de corvoada asta a noastră. Ce-i pasă lui acum ? Nu depinde de nimeni, singur îşi e stăpîn, face ce vrea.
Vasili Vasilievici îşi ridică ironic sprîncenele şi ridică din umeri :
— Hm... Plăcerea asta ţi-aş ceda-o cu toată bucuria... Nu, Alexei Pavlovici, înainte îmi era mai bine. Venea ziua de douăzeci, semnam la casier, îmi luam leafa şi nici capul nu mă durea. Acuma depind de ploaie, de soare, de ger – de toate astea. Şi ceea ce-i mai rău, e că nu am oameni. Nu sînt oameni !

-— Nu sînt, nu sînt ! oftă moşierul Panteleev, un om îndesat, cu fruntea îngustă şi cu părul aspru tuns scurt. Nu mai e chip să-ţi faci treburile !
— Nu-ţi rămîne altceva dec-it să coseşti şi să ari singur ! Toţi fug la oraş ; acolo sînt gata să muncească pentru trei ruble, aici, nu vor nici cu cinci. Iar cei care rămîn, sînt nişte ciurucuri şi cu ăştia mai bine să n-ai de-a face.
— Bădărani, beţivi, hoţi ! întări Panteleev. Credeţi-mă, sîntem în august, şi eu mai am două stoguri de secară ne-treierată de anul trecut – zău ! Nu sînt braţe de muncă î
în discuţie interveni cu vocea lui încetinită şi calmă Budinovski :
— Eu, domnilor, cred că dumneavoastră înşivă sînteţi de vină. Muncitori buni se pot găsi întotdeauna, dacă sînt bine plătiţi şi li se asigură un trai satisfăcător.
Panteleev se uită la el pe sub sprîncene, cu o privire respectuoasă, dar şi cu o vrajbă ascunsă :
— Da, Boris Alexandrovici, dumitale îţi vine uşor să vonbeşti aşa ! Dacă am avea şi noi banii dumitale, poate că nu ne-am plînge. Dar vezi, mie capitalul îmi lipseşte şi am şapte copii ; toţi trebuie îmbrăcaţi şi încălţaţi, trebuie să le dai de mîncare şi de băut. Dumneata plăteşti oamenii din surplusuri şi ridici preţul. Dar de trăit, Boris Alexandrovici, trebuie să trăiască toţi, toţi trebuie să trăiască !
Se încinse o discuţie aprinsă.
Măria Mihailovna Budinovskaia şedea în dreapta lui Tokarev. îi spuse cu jumătate de glas :
— Tare mai sînt furioşi moşierii pe noi ! Nu pot să ne ierte că-i plătim bine pe muncitori. Panteleev ăsta a rostit
14 – «. 497
20»
la o adunare a zemstvei o filipică teribilă împotriva lui Boris... Şi în genral, trebuie să-ţi spun că sînt aici nişte figuri ! Una mai antediluviană ca alta ! Uite, Alexei Ivanovici ar putea să povestească multe despre fiecare.

Vorbind, îşi întoarse capul spre medicul de zemstvă - Goliţînski, aşezat în dreapta ei.
Ars de soare, cu o figură de intelectual, încruntat, Goliţînschi întrebă alene :
— Despre ce e vorba ?
— Ziceam că dumneata ai deseori prilejul să-i observi pe oamenii noştri, şi încă într-o lumină prea puţin atrăgătoare.
— A-a !... Goliţînschi rămase o vreme tăcut. Să vă relatez un caz întîmplat unui coleg de-al meu, medic în sectorul vecin, adăugă apoi cam în silă, ca şi cînd fusese forţat să vorbească împotriva voinţei sale. îl cheamă la el, la orfelinat, nacealnicul zemstvei. Un băiat avea pleurezie purulentă. „Fiţi bun, domnule doctor, şi faceţi o dezinfeoţie.” „Dezinfecţia nu e necesară, boala nefiind molipsitoare.” „Vă cer s-o faceţi !” Medicul a ridicat din umeri şi a plecat. Nacealnicul trimite îndată o adresă la primărie, plîngîndu-se că la orfelinat s-a declarat o boală molipsitoare, dar medicul de zemstvă nu vrea să facă dezinfecţie. Primăria îl întreabă pe medic : de ce ? „Pentru că nu avea nici un rost să execut ordinele absurde ale domnului nacealnic.” Se face anchetă şi care-i rezultatul ? „Pentru îmbunătăţirea relaţiilor locale”, medicul e transferat în alt sector.
Serghei întrebă curios :
— Şi dumneavoastră ce-aţi făcut ?
— Adică ce să fac ?
— Aţi lăsat lucrurile aşa ? Nu şi-au prezentat demisia toţi medicii din judeţ ?
Măria Mihailovna exclamă :
— Ah, Doamne, Serioja !... Ce om pripit ! Judecă totul din punctul său de vedere, studenţesc !... La ce bun să-şi fi dat Alexei Ivanovici demisia ? Am fi rămas aici cu un om de ispravă mai puţin şi atâta tot !
Aplecat deasupra farfuriei, doctorul răsucea cu furculiţa osul rămas de la o aripă de raţă.

— Nu, nu e vorba de asta, replică el repezit. Vorba e că îţi pierzi plinea. Nici dacă te duci în altă parte, n-o să fie mai bine. Vedeţi, explicaţia e simplă.
Mijindu-şi ochii, Măria Mihailovna se uita undeva departe, ca şi cînd nici n-ar fi auzit mărturisirea doctorului. Serghei îi răspunse acestuia, lungind cuvintele :
— Da, nici vorbă, e simplă !
— Ce vreţi, în viaţa pe care o ducem, omul se ticăloşeşte repede, teribil de repede !... Pentru viaţa asta e nevoie de o filozofie cu totul aparte : pune-ţi ochelari de cal, nu te uita nici în dreapta, nici în stînga, şi trage la ham pe făgaşul tău. Dacă ieşi cumva din făgaş, se strică echilibrul şi... nu mai e chip să trăieşti. înţelegi ? Nu mai e chip să trăieşti !
Serghei zise, mirat :
— Şi dumneavoastră acceptaţi această filozofie ?... In jur, viaţa e atît de luminoasă, vie, interesantă, iar dumneavoastră vă puneţi dinadins ochelari de cal, vă e teamă s-o priviţi !
Doctorul întrebă în silă :
— Unde e viaţa asta luminoasă ? Totul în jur e cenuşiu, sufocant, pustiu... Auzi, „luminoasă” !...
— Da, dacă tremuri în faţa ei şi i te supui.
— Nu ştiu, dar am impresia că spusele dumitale nu constituie o obiecţie la afirmaţia lui Alexei Ivanovici, interveni Tokarev, adresîndu-se lui Serghei. Ideea doctorului e cît se poate de limpede : în teorie, intransigenţa e bună şi chiar necesară, dar condiţiile vieţii sînt uneori de aşa natură, încît omul, vrînd-nevrînd, îşi vîră capul între umeri şi merge pe un făgaş cît mai îngust. Şi eu cred că ideea aceasta e foarte logică. Ce-am folosi, mă rog, dacă în locul lui Alexei Ivanovici ar veni un medic care să-i trateze pe ţărani aşa, la grămadă : ia, pe care îl doare burta ? Ieşi în faţă ! Poftim sare amară. Care ai fierbinţeală ? Poftim chinină !
Serghei îşi încruntă sprîncenele şi se uită ţintă la Tokarev :

— E o noutate pentru mine să te aud vorbind astfel !... îmi închipuiam că eşti de acord că intransigenţa e mai necesară ca orice în viaţă, că oamenii cinstiţi trebuie să lupte cu cuvîntul şi cu fapta, pentru a dovedi că ticăloşia

e ticăloşie, să lupte cu aceeaşi fermitate şi cu acelaşi curaj cu care oamenii necinstiţi demonstrează că nu există nimic mai nobil ca ticăloşia.

Bucuroasă de sprijinul lui Tokarev, Măria Mihailovna obiectă :

— Da, dar atunci nu va mai fi chip de trăit ! Şi toţi oamenii cinstiţi vor pieri.

Serghei rîse :

— Vor pieri, da ! Ori, tocmai de asta ne e grozav de teamă, să nu pierim cumva !

— Hai, destul, Serioja, nici nu te mai ascult ! Şi Măria Mihailovna îşi astupă urechile cu degetele-i albe, încărcate de inele.

Masa se sfîrşi. Trecură în salon. Unii şedeau, alţii se plimbau prin încăpere şi examinau bibelourile înghesuite în nişte vitrine de prost gust. Se servi cafeaua. în faţa casei, pe o alee cu umbră deasă de tei, se aşezau mesele de joc.

Stând pe divan între soţiile lui Iurasov şi Pantaleev, Konkordia Sergheevna le povestea, amestecînd cafeaua cu linguriţa :

— La Kartamîşev mi s-a spus : încercaţi să luaţi cafea prăjită, la noi se prăjeşte într-un mod special, toţi clienţii sînt mulţumiţi. Am luat : vai, ce porcărie ! Era de-a dreptul un surogat de cafea, n-avea nici un gust, nici o aromă.

De pe terasă, frecîndu-şi mîinile, intră în salon Vasili Vasilievici.

— Haideţi, domnilor, la interes ! Poftiţi, mesele, sînt gata !

Bărbaţii şi multe dintre doamne se ridicară. Vasili Vasilievici întrebă pe Tokarev :

— Dumneata nu joci *whist ?*

— Eu... hm... aşa şi aşa...
— A-a ! Vasili Vasilievici îl privi cu plăcere. Minunat! Poftim deci al patrulea partener ! zise, adresîndu-se Măriei Mihailovna.
Aceasta se lumină la faţă şi-i aruncă lu Tokarev o privire galeşă.
— Mă bucur mult !

în primul moment arătase oarecare mirare, aflînd că ştia şi el să joace.
Goboriră de pe terasă. Pe alee, eîteva mese îşi etalau postavul verde. Măria Mihailovna şi Tokarev aveau ca parteneri pe Panteleev şi Eolkin, un funcţionar de la percepţie. Se aşezară şi traseră cîte o carte. Urma să împartă cărţile Măria Mihailovna.
Eolkin, un bătrînel vioi, cu nişte ochi mici, rotunzi, zise :
^— Ei, astăzi cîştig eu ! Cînd joc cu doamne, întotdeauna cîştig. îşi luă cărţile. Uite, ce ziceam ? Un as... altul... şi al treilea... şi al patrulea... şi al cincilea.
Măria Mihailovna rîse :
— De ce rîdeţi ? întrebă Eolkin. Facem prinsoare că am să cîştig ?
— Facem !
Era un amurg superb, cald şi liniştit. Soarele lumina aleea dintr-o parte. în crengile de jos ale teilor verdeaţa strălucea viu. în snopii de raze jucau muştele, părînd nişte puncte de aur. Varvara Vasilievna se plimba pe alee cu soţiile lui Eolkin şi Panteleev, discutînd.
Măria Mihailovna privi şovăitoare cărţile din mînă.
— Staţi puţin... Hm... Rămase o vreme tăcută. Ei bine ... fără atu !
— Cînd cineva spune : „Ei bine... făi'ă atu !” din serviciu, înseamnă că nu are decât doi aşi, îl lămuri Eolkin pe Tokarev şi zise hotărît : Trei fără atu !
Măria Mihailovna îl ameninţă cu degetul.
— Ivan Iakovlevici, nu te aventura !

— Am spus de la începutul jocului că am cinci aşi... Vladimir Nikolaevici, ţine cărţile ca lumea, că văd tot.
— Patru cupe ! anunţă Tokarev, care era pereche la joc cu Măria Mihailovna.
Eolkin zise, spăşit :
— Pa-as, pa-as !... Să vă arăt ce-am luat ?
— Nu, nu, stai niţel!... se alarmă Măria Mihailovna. Patru fără atu ! Iau cărţile de pe masă !
Arătă ce-a luat şi rămase pe gînduri. Şovăind, îi tre-anise lui Tokarev patru cărţi şi zise :
— Să vedem cum ai să mă ajuţi. Panteleev bombăni :
226
— Aşa nu se poate, Măria Mihailovna !
— Dar nu i-am spus nimic !
— Uite că eu v-am înţeles şi fără vorbe ! rosti Eolkin pe un ton provocator. Vreţi să jucaţi cu renonsuri ?
— Mic de cupă, declară Tokarev.
Făcură jocul. Măria Mihailovna luă ultima levată şi se arătă bucuroasă.
— Dumneata declarai „cupe” şi eu aveam as şi patru cărţi prăpădite ! Stăteam totuşi la îndoială dacă să anunţ cinci cupe, dar mi-am zis că deoarece ai spus la început patru cupe, înseamnă că eşti tare... Scrie, Vladimir Niko-laevici !
Faţa ei frumoasă radia. La masa vecină domnea o tăcere mormîntală. Acolo jucau Vasili Vasilievici, Budi-novski, doctorul Goliţînski şi revizorul Iurasov, cel cu ordinul Sfînta Anna la gît. Şedeau tăcuţi, neclintiţi, gravi şi numai în răstimpuri slobozeau cîte o vorbă : ,,pas”, „trei cupe”, „patru trefle !” Eolkin îi privea admirativ :
— Cum joacă ei ! Ca regii !
Jocul continuă într-o atmosferă de veselie şi însufleţire. Jucară şase partide. începea să se întunece. Se aduseră lumânări şi se servi ceaiul.
Muncind din greu la şlemul mare anunţat de el şi Eolkin, Tokarev îşi ridică la un moment dat privirile. La masa vecină, în faţa lui, se afla Vasili Vasilievici, cu. ochii ţintă la cărţi. Luminările îi luminau faţa gravă şi severă, cu

sprîncenele subţiri împreunate... Tokarev tresări, înfiorat. Unde a mai văzut el de curînd o figură asemănătoare ? A ! Da !... Aceeaşi expresie avea Varvara Vasilievna atunci cînd stătea în faţa gratiilor, aşteptînd să-i deschidă sanitarul uşa celulei unui om turbat...
Pe alee trecură, îndreptîndu-se spre fundul parcului, Serghei şi Varvara Vasilievna, palidă la faţă. Serghei exclamă cu ironie în glas :
— A ! Ia te uită la Vladimir Nikolaevici ! Ce repede s-a aclimatizat printre „cei vârstnici !”
Tokarev tresări şi se încruntă.
„Ce copilării plicticoase !” îşi zise apoi, în silă.
La unsprezece se servi cina. Toţi se aşezară, gălăgioşi,, la masă, veseli şi înfometaţi. Tokarev şedea iarăşi alături de Măria Mihailovna. Se simţeau tot mai buni prieteni,.
2U
făceau glume, rîdeau tare, Vasili Vasilievici umplu paharele cu vin spumos de Don. Oaspeţii începură să rostească toasturi glumeţe, să ciocnească. După cină, se pregătiră toţi de plecare.
Măria Mihailovna, cu o bluză în acelaşi ton cu fusta şi pe cap cu o pălărioară care-i făcea chipul şi mai frumos, strânse cu putere mina lui Tokarev şi**-1** făcu să promită că va veni la ei la ţară. în faţa scării trase caleaşca soţilor Budinovski. Caii suri, frumoşi, fornăiau, se uitau chiorîş în lumină şi sunau din zurgălăi. Vizitiul, cu vestă de catifea, stătea ţeapăn pe capră.
Soţii Budinovski se urcară şi caleaşca se pierdu lin în întuneric, sunînd din zurgălăi.
Tokarev ieşi pe terasă. Era întuneric şi linişte, nori uşori mascau luna. Din .parcul cufundat în beznă veneau miresme de năsturei şi mixandre. Lui Tokarev îi vîjîia uşor capul ; în faţă i se nălucea făptura Măriei Mihailovna – frumoasă, exuberantă, cu gîtul gingaş şi rotund deasupra bluzei elegante de dantelă. Şi în închipuire, \ˢăzu cum alunecă în lungul drumului, prin umbrele nopţii calde, caleaşca soţilor Budinovski. El stă cu braţul petrecut pe

după mijlocul soţiei sale. Prin mătase şi corset simte căldura corpului tînăr şi frumos de femeie...
Ce bine e să trăieşti aşa ! Să ai o soţie – să fie frumoasă, albă, zveltă. Vara să stai la conac, sub teii pletoşi, cu o faţă albă pe masă, şi să primeşti musafiri care pleacă apoi, mistuindu-se cu trăsură cu tot, în întuneric. Iarna să te retragi într-un cabinet al tău, ca latanii, cu o otomană şi cu un birou mare. Şi toate astea să fie însoţite de o muncă vastă pe tărâm obştesc, şi munca aceasta să te captiveze, să-ţi justifice existenţa şi să nu ceară sacrificii prea mari...
XI
De dimineaţă plouase. Pe cer lunecau, jos de tot, pilcuri de nori negri. Bătea un vînt pătrunzător. Parcul fremăta şi vuia, prin aer se roteau frunze galbene, ude,

aleile erau presărate cu băltoace. Toamna slută îşi vestea popasul. Pe treptele peronului se aduna noroiul adus pe cizme. Toţi se îmbrăcaseră în haine călduroase.
Se lăsă seara. Cinară. Vremea se strica tot mai rău. în parc stăruia acelaşi freamăt înfundat. Vîntul şuiera în hornuri. Pe acoperişul magaziei, o foaie de tablă desprinsă din cuie zăngănea şi se zbătea în rafalele furtunii, în dormitor, Konkordia Sergheevna, cu un capot ponosit pe ea şi legată cu o basma peste părul rar, punea nişte rufărie într-o valiză şi în coşuri ; peste cîteva zile, Katia pieca la liceu. Daşka, servitoarea, căscînd şi scărpinîndu-se în plete, lua mereu din coşul cu rufe cămăşi, fuste şi cearşafuri proaspăt călcate şi i le întindea stăpînei sale.
Varvara Vasilievna, Serghei şi Katia şedeau în sufragerie, sub lumina lămpii. Faţa de masă, de pe care nu fusese strînsă încă vesela după cină, era plină de coji şi firimituri de pîine. Serghei, cu o lucire stranie în ochi, şedea pe pervazul geamului, cu mîinile vîrîte între genunchi şi fixîndu-şi privirea sumbră într-un colţ.

■— Ce porcărie ! zise, scârbit, apoi se ridică şi făcu cîţiva paşi prin cameră. Simt o piatră pe inimă ! Ce mai societate am avut ieri aici !... U-u, oamenii ăştia mari !...
Se opri dinaintea mesei.
— Vârstnici, „respectabili'„... Toată viaţa trudesc din greu, „muncesc”, şi nici măcar nu se întreabă cui îi trebuie munca lor şi la ce e bună. Important e un singur lucru —■ să „cîştige” cît mai mult, ca să poată *trăi* cu familia... Dar pentru ce să trăiască ? Seara, se adună cu aceeaşi înfăţişare gravă şi respectabilă, şi ore în şir aruncă pe masă nişte cartonaşe ilustrate. Şi te îngrozeşti văzînd cum se mai respectă ei – cîtă conştiinţă a propriei demnităţi, cîtă încredere în dreptul lor la viaţă **j** în cap două-trei idei prăpădite, veştede ca lămîile vechi, şi astea sînt, mă rog, „concepţii statornicite”. De ce să mai gîndeşti, să cauţi mereu ? Păi asta-i o adevărată adunare de dobitoace – obtuze, mulţumite de sine şi care' nu se gîndesc la nimic. Şi printre dobitoacele astea sînt şi „oameni” : doctorul care se înclină docil în faţa oricărei ticăloşii, deşi îşi dă seama Că sînt ticăloşii ; Budi-novski, cu liberalismul lui superb... Acum nici nu pot să mi-1 mai închipui altfel : nevastă-sa, cu o carte în faţă,.
229
îi citeşte, iar el ascultă şi... desenează capete de cai. Cînd te gîndeşti că se consacră cu totul acestor capete de cai, cu toată forţa idealurilor şi a cerinţelor intelectului său... Brrr !...
Serghei ridică din umeri şi porni agale prin cameră. Tokarev stătea rezemat de sobă, mîngîindu-şi barbişonul. Se simţea tot mai iritat. Replică :
— Pe mine, Serghei Vasilievici, mă miră un singur lucru. Dumneata nutreşti un dispreţ ucigător pentru oamenii vîrstnici care au fost ieri aici. Ei nu coincid cu ideea dumitale despre om – omul care caută cu pasiune, omul curajos care nu tremură pentru el şi pentru bunăstarea lui. în privinţa aceasta, ai perfectă dreptate, atît că... Oare ieri au fost la noi nişte „oameni vîrstnici” deosebiţi, şi nu

dintre cei mai obişnuiţi ? De altminteri, oamenii vîrstnici sînt toţi aşa, la asta face să ne gîndim mai mult. Bunăoară, printre tinerii de vîrsta dumitale probabil că stimezi o mulţime de inşi, pe cîtă vreme dintre „oamenii vîrstnici” stimezi numai trei-patru, şi încă într-un mod convenţional. Nu-i aşa ?
— Absolut exact.
— Ei vezi ? Ara cunoscut şi eu, cînd eram tînăr, mulţi oameni de vîrsta mea care meritau cea mai profundă stimă, dar acum... acum n-o mai merită. De ce ? Pentru că douăzeci de ani e altceva decît treizeci şi patruzeci, asta e şi nimic mai mult. Ai acum douăzeci şi doi de ani. Nu e de mirare că în fiinţa dumitale sîngele clocoteşte,' că eşti dornic să săvîrşeşti fapte mari, că doreşti „furtuna”, doreşti să desfăşori o activitate care cere abnegaţie, că eşti însetat de cunoştinţe ! La vîrsta dumitale, toate astea sînt pe deplin fireşti. Dar ele nu-ţi dau cîtuşi de puţin dreptul să dispreţuieşti, aşa cum faci, pe alţii şi să te stimezi pînă într-atît pe dumneata. Rămîi aşa cum eşti pînă la patruzeci de ani şi atunci, da, stimează-te !
Serghei replică la rîndu-i pe un ton stăpînit :
— Am impresia că din ceea ce-mi spui rezultă altă concluzie. Cînd *voi înceta* să mai fiu „aşa”, va trebui să încetez să mă mai stimez.
— Nu, nu rezultă aşa ! Vreau să spun că trebuie să ai *dreptul* de a emite pretenţii, fie ele şi din cele mai legitime, ori dumneata nu ai încă acest drept. Dacă un copil

de zece ani s-ar apuca să predice unui om matur ideile din *Sonata Kreutzer,* asta mă va face doar să rid, deşi aş putea fi în deplin acord cu predica lui. Cum ar putea el să aducă învinuiri oamenilor, din moment ce nu e *fiziologic* capabil să înţeleagă ce este pasiunea ? îl voi asculta şi îmi voi zice : aşteaptă, amice, să ajungi de douăzeci de ani, şi atunci să te văd ce spui. Tot astfel şi cu dumneata : eu cred că dispreţul pe care-1 manifeşti azi, ar trebui să-1 mai amîni cu vreo cincisprezece-douăzeci de ani.

Serghei şedea îngheboşat pe pervazul geamului, legănîndu-şi picioarele, şi se uita cu o privire iscoditoare la Tokarev. Acesta urmă, tulburat :
— Viaţa omului, sufletul lui e ceva teribil şi misterios ! Dincolo de conştiinţa măruntă şi îngustă a omului stau forţe nedesluşite, colosale şi de necombătut. Forţele acestea în continuă schimbare sînt acelea care formează conştiinţa. Iar omul îşi închipuie că el le formează, că e capabil să formeze aceste forţe cu ajutorul conştiinţei sale... De treaba asta, cred, e cu neputinţă să te îndoieşti, şi cu faptul acesta trebuie să te împaci. în ceea ce mă priveşte, eu, dimpotrivă, mă plec adine în faţa oamenilor pe care dumneata îi dispreţuieşti, pentru că la ei conştiinţa datoriei reglează şi dirijează, cel puţin într-o oarecare măsură, aceste forţe tenebroase. în domeniul acesta nu se poate spune : ori tot, ori nimic, ci trebuie să fii profund recunoscător, pur şi simplu, pentru cît este. Serghei clătina 'din cap şi se uita la Tokarev cu o privire care-1 făcea pe acesta să se simtă stînjenit.
— Ce uşor şi ce comod este să trăieşti cu o astfel de morală ! îţi spun drept, te invidiez. Şi pe alţii poţi să-i „respecţi profund” pentru două parale, şi tot capitalul dumitale propriu de bază poţi să-1 limitezi la două parale.
Tokarev zise. pe un ton hotărît, rostind repede cuvintele :
— Cred, Serghei Vasilievici, că ar fi bine să nu ne referim la persoanele noastre !
— Ba să avem iertare ! Dumneata demonstrezi, amintind mereu că eu n-am deoît douăzeci de ani. Sînt la rîn-du-mi în drept – nu ? – să spun că dumneata... ai trecut de treizeci ! obiectă Serghei cu ironie în glas.
231
— Da, am trecut de treizeci. Ei şi ? Faţă de *mine însumi,* eu pot şi chiar mă simt obligat să fiu exigent în cel mai înalt grad, pot să-mi încătuşez cu această datorie toată viaţa. Dar asta nu mă scuteşte de îndatorirea de a fi tolerant şi indulgent cu alţii. îmi dau seama că a fi un om cumsecade nu-i aşa de uşor cum îi este păsării să cînte.

Cel care luptă cu sine însuşi, cel ce caută să nu piardă din vedere idealul său, merită să fie stimat şi nu dispreţuit. Aş zice chiar mai mult : exigenţa noastră manifestată deschis, ura noastră faţă de compromisuri apasă ca un blestem greu asupra întregii istorii a intelectualităţii noastre. Este o trăsătură specific rusească, absolut de neînţeles pentru un european. Iată, bunăoară, o stivă de cărămizi ; europeanul ia din ele atîtea eîte poate ridica şi le duce liniştit pe şantier. Rusul se uită la el cu un zîmbet dispreţuitor : ian uitaţi-vă ce filistin – duce numai o duzină ! El, voinicul rus, îşi încarcă în spinare toată grămada. Abia merge, picioarele i se împleticesc şi în cele din urmă se prăbuşeşte spetit, strivit de greutatea supraomenească. E un erou !... Vine alt rus şi încearcă să care el povara, desigur la fel, toată o dată. Dar nu-1 ţin nici pe el puterile. Ce-i de făcut ? Stă cuprins de disperare deasupra mormanului greu : nu e bun lucrător, e, va să zică, un om de prisos – şi îşi trage un glonţ în frunte. Astfel de atitudini întîlnim la noi peste tot. Deasupra fiecăruia atîrnă alternativa : ori erou, ori ticălos ; pentru noi nu există cale de mijloc între aceste două extreme. s

— Acum sînt lămurit ! O, da !... Cel mai comod e, desigur, să te plasezi în centrul alternativei dumitale. Adică nici erou, nici ticălos. Să-ţi faci rost de o slujbuliţă într-o instituţie serioasă, apoi să activezi pentru popor „după puterile tale”, bunăoară să donezi unei biblioteci publice nişte reviste vechi... Serghei ridică asupra lui Tokarev o privire grea. Oare dumneata, Vladimir Niko-laevici, nu observi că eşti un falit ?

Varvara Vasilievna interveni, indignată :

— Serioja, încetează ! De ce vizezi întotdeauna anumite persoane ?

— Ei, drăcia dracului, dar nu mă interesează de loc o discuţie abstractă ! Aşa spun şi părinţii care îşi iubesc

copii ! Pe mine mă interesează mereu numai persoana lui Vladimir Nikolaevici, despre care aveam mai înainte o cu totul altă părere.
Tokarev zise cumpănit :
— Mă rog, în cazul acesta ar fi mai bine să încetăm discuţia. Şi începu să se plimbe prin cameră, fără a mai scoate o vorbă.
Varvara Vasilievna, pămîntie la faţă, se uita ţintă la Serghei, căutînd să-1 reducă la tăcere cu privirea. Serghei vorbi totuşi, foarte calm, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic :
— Epocile istorice diferă între ele. Sînt timpuri cînd nimic nu poate justifica îndeletnicirile melcilor şi ale furnicilor. Ce să-i faci ? Aşa se rînduieşte viaţa : ori nu ţi-e teamă de nimic, ori dai faliment şi te-ai dus pe copcă.
Tokarev umbla încolo şi încoace prin cameră, fredo-nînd un cîntec. Voia să arate că nu-1 ascultă pe Serghei şi că socoteşte discuţia încheiată. Ceilalţi tăceau şi ei, uitîndu-se la Serghei cu priviri acuzatoare. Serghei căscă, îşi duse mîinile la ceafă şi se întinse.
— Fii atent Serioja, să nu spargi geamul cu cotul! observă Katia.
Serghei nu răspunse nimic. în ochi i se aprinse o lucire veselă, bizară. îşi ridică mult sprîncenele şi pe faţă i se zugrăvi o expresie copilărească.
— Hai să vedem, sparg geamul ori ba ?
— Ia, te rog ! Te pomeneşti că-1 şi spargi ! zise Varvara Vasilievna.
Serghei, ridicîndu-şi din nou sprîncenele ca adineauri, aruncă spre sora lui o privire ironică, rămase în aşteptare, apoi deodată îşi repezi cotul în geam. Cioburile căzură zăngănind pe pervaz. Vîntul jilav răbufni în încăpere. Flacăra lămpii se clătină şi se zbătu, fumegînd în interiorul sticlei.
— Vai, Serioja, dar eşti prea de tot! Varvara Vasilievna luă repede lampa şi o mută într-un colţ.

Tokarev se opri, se uită, nedumerit, la Serghei, ridică din umeri şi începu iar să umble prin cameră. Serghei se scarpină după ceafă cu un zîmbet stânjenit.

— Ei, drăcie ! De ce-am făcut asta ?... Lasă, Varvarka, nu-ţi face sînge rău ! O dregem noi imediat!

Aruncă repede în parc cioburile, luă de pe canapea perna de piele, decolorată de vreme, şi astupă cu ea spărtura.

— Vezi, e şi mai bine aşa ; se face puţină ventilaţie ! în cameră intră Konkordia Sergheevna şi întrebă, ne-mulţumită :

— Pentru ce vă războiţi aici ?

— Nu ne războim, mamă. Am vrut să încerc tăria geamurilor. Să ştii că nu sînt bune de nimic !

— Ai spart un geam ! O, Dumnezeule ! Cum se poate asta ? Konkordia Sergheevna se apropie, bombănind, de geamul spart. Parc-ai fi copil ! Te-ai luat cu joaca !

Serghei o îmbrăţişa.

— Nu-i nimic, mamă, mîine o să punem un geam mai bun... Ia spune, ne dai să gustăm şi noi din marmelada pe care o făceai azi ?

— Uite, şiretul, cum se dă bine pe lîngă mama ! zise, rîzînd, Katia.

Konkordia Sergheeva răspunse cu o umbră de zîmbet, dar pe un ton aspru :

— Nu-ţi dau marmeladă, nu meriţi!... Copii, ia plecaţi din sufragerie ; uite cum suflă vîntul pe geam, o să răciţi... Se poate să faci una ca asta ? Geamul costă bani! Ai fi putut să-ţi dai seama, că doar nu eşti un copil. Trei-zeci-patruzeci de copeici... Marmelada e caldă încă, am pus-o să se răcească.

Konkordia Sergheevna ieşi. Serghei rămase o vreme tăcut, apoi părăsi şi el încăperea. Tokarev ridică din umeri :

— Ce tip ciudat !

Katia aruncă o privire îngrijorată spre Varvara Vasi-lievna şi zise cu tristeţe în glas :

— Nu prea e în apele lui, astăzi. Mă tem să nu i se întîmple ceva !
— E îngrozitor de nervos !... Chiar aşa, de nu i s-ar întîmpla ceva ! Dar ce fantastic vuieşte vîntul !...

XII
Ieşind din sufragerie, Serghei străbătu sala mare, cufundată în întuneric, şi trecu în salon. Şi acolo era întuneric. Stătu o vreme locului, apoi se apropie de masă şi se aşeză într-un jilţ vechi şi incomod, cu speteaza curbată.
De dimineaţă se simţise cuprins de o melancolie inexplicabilă, apăsătoare. îl enerva vremea, îl enerva amintirea oaspeţilor din ajun. îl enerva mai ales faptul că nu izbutea să scape de acest sentiment apăsător. Dimpotrivă, parcă punea tot mai mult stăpînire pe el, cu îndîrjire, sufocîndu-1. Simţea cu dezgust cum o tulbureală neagră îi îneacă sufletul în ciuda încercărilor sale de a o înlătura. Tokarev vorbise şi el adineauri despre „forţele nedesluşite, nesupuse omului, care îi modelează conştiinţa”... O, omul acesta, care face burtă şi începe să chelească, ştie să folosească totul pentru a-şi absolvi sufletul înecat în osînză... Serghei se strîmbă, scîrbit, la gîndul că ar putea avea ceva comun cu el.
în salonul spaţios, cu tavanul înalt, era întuneric. Se desluşeau numai geamurile colosal de mari. Vîntul vuia necontenit, norii se perindau cu repeziciune pe deasupra parcului. Crestele negre ale copacilor se zbuciumau în bătaia vîntului. Uşa cu geamlîc a terasei zăngăni. îi răspunse slab, ca un scîncet, o coardă a pianului.
Serghei tresări şi întoarse capul. Auzi numai vuietul înfundat al vîntului ce nu mai contenea. Vuia afară, iar în cameră domnea liniştea. Pînă şi ticăitul pendulei răsuna nefiresc de tare. Şi în tăcerea aceea totul părea că trăieşte şi se mişcă misterios. Iarăşi zăngăni geamul uşii, ceva nevăzut străbătu camera, oftînd, şi dispăru după dulap. Uşa care da în sală scîrţîi uşor şi se mişcă din loc.

Afară, pe fundalul cerului palid al nopţii, se zbătea speriată, de parcă ar fi fost vie, o crenguţă. Serghei simţi un fior în tot trupul. Se ridică şi ieşi din salon, temîndu-se să întoarcă capul.
în sufragerie mai era lumină. La masă stăteau încet de vortbă Tokarev şi Varvara Vasilievna. Serghei trecu pe coridor spre camera mamei sale. Konkordia Sergheevna lua de pe o tavă marmelada de mere abia făcută şi o
:236
punea în borcane. Lîngă geam, pe pervazul căruia se îngrămădeau felurite sticle cu lichior şi oţet de fructe,, stătea Katia.
Konkordia Sergheevna zise :
— Acum o să aveţi provizii pină la Crăciun !... Uită-te, Seriojenka, ce marmeladă ! Ca chihlimbarul ! Ia gustă !
Serghei luă tăcut o bucăţică şi o vîrî în gură. Ca să zică ceva, întrebă :
— Ai să-mi dai şi şuncă ?
— Sigur că da ! Azi dimineaţă am trimis la oraş pentru afumat patru jamboane... Ei, slavă Domnului, am umplut tot !
Şi, zicând acestea, se apucă să lege borcanele la gură. Katia se uita pe furiş la Serghei, cu o privire sfioasă şi neliniştită. Konkordia Sergheevna spuse :
— Cum mai vuieşte vîntul ! Cercevelele sînt toate numai crăpături, nici o fereastră nu se închide bine. Tot chitul l-au ciupit ciorile... Da, încă ceva, copii : o să pun cîrnaţi de două feluri, polonez şi prăjit. Cel prăjit să-1 mîncaţi întîi, pentru că se strică mai repede. îl puteţi mînca rece, dar, desigur, e mai gustos încălzit. Mîncaţi-1 cu muştar, face bine la stomac.
Serghei mai zăbovi puţin, cu privirea fixă, apoi se îndreptă în tăcere spre uşă. Katia îl întrebă :
— Unde te duci, Serioja ?
— Ea mine, sus.
— Pot să vin şi eu ?

Serghei îi surprinse privirea plină de dragoste şi nelinişte, şi o repezi :
— Ce să cauţi tu acolo ? Katia nu răspunse.
Serghei ieşi, străbătu coridorul cufundat în întuneric,, apoi vestibulul şi urcă scara îngustă şi înaltă care ducea la mezanin.
Sus era întuneric. Dar în întunericul acesta, ca şi în. salon, totul trăia şi se mişca. în parc, vîntul vuia înfundat, fără a conteni o clipă, aci înteţindu-se, aci slăbind. în. curte, dinele lătra cu pauze, parcă şi-ar fi ascultat propriul lătrat, sfîrşind apoi cu un urlet prelung. Foaia de tablă de pe acoperişul magaziei, desprinsă din cuie, zăn-
22&
gănea mereu. Serghei se opri în mijlocul camerei. Respira scurt, cu privirea aţintită în beznă.
Afară, ceva nevăzut hîrşîi pe zid şi trecu repede pe dinaintea geamurilor. în colţ, lîngă fereastră, se auzi un vuiet slab, jalnic. Vuietul acesta sporea treptat. Iarăşi trecu ceva cu zgomot pe dinaintea geamurilor şi vîntul se năpusti furios dinspre parc asupra casei. Zidul trosni. Vuietul din colţul camerei se auzea tot mai tare şi mai deznădăjduit. începeau să se desluşească în el gemete omeneşti. Serghei se uită cu băgare de seamă în colţ şi observă că la fereastra apropiată canaturile scoteau acel zgomot straniu – slab, întrerupt, neregulat. Părea că cineva de-afară încerca să deschidă geamul, apăsînd ne-răbdător pe cercevele. Serghei îşi aţinti într-acolo ochii larg deschişi şi deodată tresări şi se trase îndărăt ; printr-o crăpătură a ramei răzbise un şuierat lugubru.
Sufocat, Serghei încercă să se calmeze :
—■ Nu-i decât vîntul !
Afară, vuietele şi şuierăturile nu mai conteneau, zidurile casei se cutremurau... Şi deodată totul se frînse şi amuţi. Doar mult mai departe vuia încă parcul, înfundat, obosit.
Se aşternu liniştea. Asupra lui Serghei se abătu o spaimă nedesluşită care creştea mereu. în mijlocul acelei tăceri desăvîrşite, cineva nevăzut scuipă deodată în spatele lui,

în colţul cufundat în beznă. Serghei întoarse repede capul : căzuse pe podea o picătură din lavoar, sub care nu fusese pus ligheanul. Pe dinaintea geamurilor fîlfîi iarăşi ceva uşor, şi iarăşi se auzi slab, abia desluşit, geamătul omenesc din colţul camerei. Vuietul din parc spori, apropiindu-se treptat. Părea că o forţă uriaşă tabăra dinspre parc asupra casei. Din toate părţile veneau, plutind, sunete bizare şi nedesluşite, pe care Serghei nu mai apuca să şi le explice. Toate din jur căpătau un caracter neobişnuit, supranatural. în dreptul geamului se clătina slab ceva cenuşiu. în 9pate cineva respira anevoie, întunericul fu săgetat de nişte scîntei albăstrii.

Serghei îşi simţea pieptul prins într-o strînsoare cumplită, nu mai putea respira. îl încătuşa groaza, o groază dementă, iraţională, care îl trăgea mereu spre ea. Şi i se păru că ar fi fost destul să se clintească puţin, pentru ca

să se întâmple ceva nemaipomenit, şi atunci el, pierzîndu-şi cunoştinţa, se va prăvăli. învîrtejindu-se, într-un hău negru, adînc.

XIII

Tokarev şi Varvara Vasilievna rămăseseră singuri în sufragerie. Lampa lumina faţa de masă şi farfuriile cu resturi de mîncare. în parc, vîntul îşi făcea de cap. Prin geamul spart, astupat cu perne, răzbea un frig jilav. Varvara Vasilievna zise :

— Ai spus adineauri că dincolo de sufletul mic al omului stau forţe nedesluşite, colosale, care fac cu noi ce vor. E ceva înfricoşător, dar, am impresia... că e perfect adevărat!

Rămase o vreme tăcută, apoi, biruindu-şi şovăiala, vorbi iar :

— De cîţiva ani observ acest fapt la mine însămi. Ce se petrece ? în mine totul parcă se usucă, aşa cum se usucă ramura unui pom. Forma ei, aspectul exterior – totul pare că a rămas neschimbat, dar nu mai are flexibilitatea de altă dată, nu are viaţă, e moartă pînă-n măduvă. Aşa e

ţelurile, aspiraţiile – toate mi-au rămas aceleaşi, dar, pe zi ce trece, ele îşi pierd tot mai mult suflul viu...
Tokarev se plimba cu paşi mari şi o asculta, mirat. Nu se aşteptase de loc ca Varvara Vasilievna să cunoască asemenea frămîntări. Mărturisirile ei îi aduceau uşurare, îl bucurau, şi ea însăşi îi devenea mai apropiată.
— Ce trebuie oare să fac ca să-mi păstrez simţirea de altădată ? Aş face orice. Dar ea s-a dus şi nu mai poate fi întoarsă. Nu mai simt dorinţa de a mă dărui toată, deşi nu pun preţ pe mine cîtuşi de puţin. Nu există nimic care să mă captiveze cu adevărat, căruia să mă consacru din tot sufletul. Ştiu că asta ar rezolva toate problemele, că într-asta stă fericirea şi viaţa, dar mie îmi lipseşte ceva... nu mai iubesc oamenii, nu mai iubesc nimic ! zise şi se uită, speriată, la Tokarev.
15 – o. 497
225
Cu ochii larg deschişi, Tokarev continua să se plimbe tăcut. Aştepta ca Varvara Vasilievna să-şi urmeze vorba : i se părea atît de ciudat să audă astfel de mărturisiri din gura ei. Dar ea rămase tăcută, cu privirile in pămînt.
Tokarev se opri dinaintea ei şi vorbi, rostind rar cuvintele :
— Dumneata nu iubeşti oamenii ?... în cazul acesta nu ştiu, zău, cine ar putea spune că-i iubeşte. Am impresia că eşti mult prea exigentă faţă de dumneata însăţi. Vrei să iubeşti pe oricine, pe primul om întîlnit în cale, să-1 iubeşti fierbinte, ,,concret”, ca să zic aşa, ca pe un om apropiat, dar asta e cu neputinţă. Iată un caz. Merg noaptea pe o stradă pustie şi aud ţipete : „Ajutor !” Dacă ştiu că strigă fata pe care o iubesc, uit de toate şi sar în ajutorul ei. Dacă însă nu ştiu cine strigă, mă voi duce în silă, ba, poate, voi căuta să trec neobservat pe-alături...
Varvara Vasilievna îşi aţinti privirea asupra lui. Tokarev păru că nu observă expresia de mirare de pe faţa ei şi căută, cu băgare de seamă, să şteargă impresia produsă de mărturisirea lui.

— Ca să fim mai clari, presupun numai că aş fi în stare de aşa ceva, să zicem că voi trece pe-alături. Totuşi, asta nu dovedeşte nimic ; este cu neputinţă să răspunzi la suferinţele unui străin cu aceeaşi pasiune cu care vibrezi la suferinţele unui om apropiat. înseamnă oare că nu iubesc oamenii ? Eu ţin la tot ce e bun, mă bucură nespus tot ce aduce oamenilor folos şi fericire, mă revolt împotriva a tot ce îi oprimă şi-i face nefericiţi : rînduindu-mi destinul, nu mă conduc după avantajele personale, ci caut ca activitatea mea să fie, în măsura posibilităţilor, folositoare oamenilor. Toate astea ar fi oare cu putinţă dacă nu mi-ar păsa de alţii ?
Varvara Vasilievna nu răspunse. Tokarev făcu câţiva paşi prin încăpere.
— Şi mai ales ***dumneata*** să te acuzi de indiferenţă faţă de oameni !... Ah, Varvara Vasilievna ! Iată, spune-mi cinstit; dacă ar trebui să mori pentru o cauză nobilă, n-ai face-o ? Pun capul că te-ai înfăţişa printre cei dintîi.
Varvara Vasilievna răspunse cu un zâmbet şters :
— Ba da, aş face-o... Tocmai pentru că mi s-ar cere ***să mor.***
240
Tokarev îşi lăsă capul în piept. Il înfiorase înţelesul mărturisirii ei, dar mai ales faptul că i-o făcea. îşi dădu seama că, de-acum înainte, în convorbirile lor nu-şi va mai afla loc minciuna, că îi va spune şi el tot adevărul, oricare ar fi. Din parc răbufni o rafală aprigă de vînt, care făcu să zăngănească geamurile.
Gu o sforţare, Tokarev reluă :
— Desigur, o dragoste rece ca aceea de care vorbeam nu poate să-ţi umple viaţa. Ca să spun drept, şi mie mi se întîmplă acelaşi lucru ca şi dumitale, dar într-o măsură mai mare. Adineauri te-ai mirat, mi se pare, cînd spuneam că, la auzul strigătelor de ajutor, aş trece, poate, pe-alături. Da, mă simt în stare şi de una ca asta. îţi aminteşti noaptea de la spital, cînd te-ai dus să dai de băut ţăranului lovit de turbare ? Am minţit spunând că nu

ştiam dacă pot sau nu să-ţi fiu de ajutor ; da ! Pur şi simplu mi-era frică să intru...
Varvara Vasilievna ridică ochii spre el, stingherită, şi dădu din cap în semn de simpatie, ca şi cînd i-ar fi fost teamă să nu-şi închipuie Tokarev că ea îl condamnă. Bucuros că poate spune totul fără a fi condamnat, el urmă :
— în general, mi-e greu să privesc in mine. Văd că din sufletul meu dispare ceva, ceva absolut necesar, fără de care nu se poate trăi. Pierd treptat orice spontaneitate, şi nu există nimic care s-o poată înlocui, încep să devin tot mai indiferent faţă de natură. între oameni şi mine se ridică un zid tot mai înalt. Aspir să trăiesc numai pentru mine însumi... Iată, acum cuget şi citesc mult pe teme de etică, încerc să-mi fundamentez filozofic morala, îmi construiesc tot soiul de „categorii ale datoriei”. Dar în sufletul meu rid amar de mine : de ce mai înainte nu-mi era necesar nimic de felul acesta ? Ai observat oare că, în genere, pe oamenii de acţiune morala îi preocupă prea puţin ? Dar cînd omul devine apatic şi pasiv, începe să se gândească stăruitor la morală, la datorie. Şi cu cît pasivitatea îl cuprinde mai mult, cu atît mai elevată devine morala lui şi argumentarea ei. Datoria, datoria !... întotdeauna oînd vorbesc sau mă gîndesc la ea, în adîncul sufletului meu încolţeşte ruşinea. Ca şi cînd aş vrea să încep un joc cu un pachet de cărţi măsluite. Datoria îl

mînă pe om acolo unde el n-ar vrea să meargă. Dar omul e mai şiret decît datoria şi pînă la urmă o sileşte să-1 ducă acolo unde vrea el. Peste zece ani voi socoti de datoria mea să nu mă cert cu nevasta, să donez zece ruble pentru o bibliotecă sau să renunţ la desert în folosul înfometaţilor. După alţi zece ani va începe să-mi îmbătrînească trupul şi atunci voi socoti că e de datoria mea să renunţ la tutun, la vin, să devin vegetarian... Mai îngrozitor ca orice este că ştiu sigur că aşa va fi ! Ştiu de asemeni că mă voi respecta sincer atunci pentru că îmi fac în măsura puterilor datoria ce-mi incumbă.

Cu sprâncenele împreunate, Varvara Vasilievna aduna gînditoare, cu cuţitul, firimiturile de pîine de pe masă. Tokarev continuă, cu glas scăzut :
— Din toate acestea nu văd nici o ieşire. *Cină.* moare în om spontaneitatea, a murit totul. Ea nu poate fi înlocuită cu nici o divinitate, cu nici un fel de categorii şi norme filozofice, cu nici un fel de „am înţeles”. Şi atunci, dacă-i aşa, sigur că dumneata ai dreptate : la ce bun să mai trăieşti ? Doar nu pentru a te autoflagela tot timpul şi a spori numărul „oamenilor de prisos”...
■—■ Da. Şi e bine de aceia care n-au pe nimeni să-i regrete.
Se simţeau tot mai apropiaţi unul de altul. Varvara Vasilievna se uită la Tokarev cu dăruirea unei complice şi urmă :
— Şi am o constituţie uimitoare ! Nici o boală nu şe lipeşte de mine. O dată, în timpul unei autopsii, Alexei Mihailovici, doctorul nostru, îmi spusese : „Fii atentă cum lucrezi, bolnavul a murit de septicemie”. M-am tăiat... Iată ! Şi-i arătă lui Tokarev cicatricea mare şi roşie din palma stingă. Nimic nu mi s-a întâmplat ! în două săp-tămîni rana s-a cicatrizat. Altă dată, badijonam gîtul unui copil bolnav de difterie : era o di'fterie foarte gravă, gangrenoasă ; copilul a tuşit şi m-a stropit cu salivă în ochi ; atunci, de bună seamă, a fost o simplă întâmplare. N-am avut răgaz să mă spăl îndată pe ochi, şi totuşi n-am păţit nimic !
încruntîndu-se, Tokarev se uita cu o privire fixă la Varvara Vasilievna. *„Atunci, de bună seamă, a fost o întîmplare”...* Va să zică prima oară nu a fost ceva în

tîmplător ?... Iată, deci, de ce e în stare ea, atît de echilibrată întotdeauna, atît de veselă ! Se înspăimîntă, gîndindu-se la vorbele ei de adineauri, rostite cu inimă uşoară. Tînăra fată care şedea în faţa lui îi păru deodată alta, o străină...

Se plimbă o vreme prin cameră. Apoi se opri înaintea ei şi-i spuse cu voce schimbată :
— Cred totuşi că *dumneata* ai mai puţin drept ca alţii să procedezi în felul acesta. Ţi-e greu să trăieşti, văd asta. Dar am auzit cu oîtă admiraţie vorbesc despre dumneata toţi cei cu care vii în contact, văd cum apari pretutindeni ca o rază de lumină... Ce drept ai, aşadar, să părăseşti viaţa, numai pentru că îţi vine greu ? Oare dorinţa aceasta nu trădează egoism, un egoism feroce ?
Varvara Vasilievna îi aruncă o privire speriată şi lăsă ochii în pămînt, regretând că o luase gura pe dinainte. El se uită la fruntea ei frumoasă şi distinsă, la părul ei blond, moale şi des, şi simţi cum durerea îi săgetează inima.
în sufragerie intră Katia.
— Varia, mergem la culcare ? E trecut de douăsprezece.
Varvara Vasilievna se ridică brusc.
— Da, e timpul ! Să mergem !
— Ce efect neplăcut are vîntul asupra nervilor ! Katia se cutremură. Mă apucă groaza numai la gîndul să merg la culcare singură. Ia ascultaţi cum şuieră !
Deasupra parcului stăruia un vuiet necontenit – bizar, lugubru şi sec, aşa cum numai toamna vuiesc copacii. Vîntul izbea în rafale geamurile întunecate, trunchiurile teilor scîrţîiau ; în horn se auzea un fîşîit neîntrerupt.
Deodată, sus, deasupra tavanului, răsună o bufnitură înfundată, de parcă ar fi căzut un corp omenesc. Apoi se auzi tropăit de paşi şi iar căzu ceva greu.
Katia ridică fruntea şi exclamă :
— Ce-o fi acolo ?!
Deasupra tavanului se auzi iarăşi o izbitură înfundată, urmată de nişte sunete ciudate : râsete sau hohote de plâns. Afară, vîntul, se dezlănţui cu şi mai multă furie. Pe Katia o podidi plânsul.
243
—■ Varia, scumpo, acolo sus se întîmplă ceva cu Serghei ! De dimineaţă a fost tot timpul ciudat... Haidem repede !... Dumnezeule, ce-o fi cu el ?

Varvara Vasilievna tresări.
— încetează, Katia, ce-i cu tine ?... Ce i s-ar fi putut întîmplă ?!
Katia plângea şi o ţinea una :
— Nu, nu. Haidem repede !... VLadimir Nikolaevici, haide să vezi ce-i cu el !...
Ieşiră cu toţii în vestibul.
XIV
Tokarev şi Varvara Vasilievna Începură să urce scara spre mezanin ; treptele scîrţîiau, cufundate ân întuneric. Tokarev aprinse un chibrit. Fără veste, uşa de sus se deschise şi in prag apăru silueta albă a lui Serghei, in cămaşă şi izmene. Părul îi era răvăşit, ochii ii străluceau de o groază sălbatică, nebună.
— O-o-o-o-o-o !! ţipă el cu un hohot prelung. Ce căutaţi aici ? Afa-ară !! Diavolilor !...
Varvara Vasilievna strigă :
— Serioja, ce-i asta ? Să-ţi fie ruşine !
Serghei, incovoiat, ţinîndu-se cu mîinile de usciorul uşii, se uita cu o privire fixă, dementă în ochii lui Tokarev şi urla ca un smintit.
— Hai, calmează-te, Serghei Vasilievici ! Ce-i asta, zău ? Nu ţi-e ruşine ? Tokarev făcu un pas înainte.
Serghei sări din loc ca şi cînd ar fi călcat pe un şarpe :
— Afară !!! urlă şi bătu ca apucat din picioare. Chibritul se stinse.
— Seriojenka ! auzi Tokarev în spatele său vocea sfioasă şi plîngăreaţă a Konkordiei Sergheevna. Vai, Vla-dimir Nikolaevici, dragul meu, ce are ?
Uşa de sus se închise, trîntită cu putere.
— Ajutaţi-mă să urc scara !... Oh !... Nu văd nimic, nimic ! Ce are ! Varenka, tu eşti ? Ce-i cu el ?
a244
Konkordia Sergheevna urca pe bîjbîite treptele. To-karev nu mai avea nici un chibrit în cutie.
— Adu repede o luminare ! ceru Varvara Vasilievna. Tokarev coborî zorit. în vestibul ardea lampa. Katia,

scuturată de un plîns nervos, sta aplecată deasupra mesei, ţinîndu-se cu mîinile de cap.
— Ce face Serioja ?
— Fă-mi repede rost de o luminare ! Tokarev era livid, falca de jos îi tremura.
— Ia lampa. Nu-i nevoie de lumină aici.
— Mă tem să iau lampa. Să nu mi-o spargă. Mai dăm şi foc casei.
Katia fugi după o luminare. Tokarev rămase lingă masă. Afară, vîntul urla neobosit. în geamul negru se reflecta lumina lămpii. Pe o foaie de ziar erau puse la uscat nişte boabe galbene de hamei. Un gîndac fugea pe masă, ajunse la foaia de ziar, stătu gînditor, mişcînd o clipă din mustăţi, apoi o luă iarăşi la goană în lungul ziarului, spre perete.
Katia aduse luminarea. Tokarev se înapoie sus. Ser-ghei şedea culcat în pat, înfăşurat în pătură, cu faţa la perete. Deasupra lui sta aplecată Konkordia Sergheevna, plîngînd şi ştergîndu-şi ochii cu batista.
— Seriojenka, scumpule, spune-mi, ce-i cu tine ? Fără a întoarce capul, Serghei răspunse scurt, cu vocea lui dintotdeauna :
— Fleacuri ! N-a fost nimic !
— Varenka, draga mea, dă-i un calmant !... Ai nervii zdruncinaţi. Ţi-am spus să nu mai înveţi atîta. Stai treaz nopţile şi vezi unde-ai ajuns !
Sughiţînd de plîns, Konkordia Sergheevna se apropie de masa doldora de cărţi. Varvara Vasilievna şopti către frate-său :
— Serioja să iei, te rog, calmantul, ca s-o linişteşti pe mama. îţi aduc eu îndată.
Serghei dădu tăcut din cap. Soră-sa coborî.
— Ce de-a cărţi, Doamne ! Păi aşa te sminteşti cu totul ! înţeleg, mai citeşte omul puţin, se mai odihneşte apoi. Dar tu stai mereu cu nasul în cărţi, zi şi noapte...

Serghei şedea culcat în pat fără să se mişte. Varvara Vasilievna aduse o soluţie de bromură de potasiu. Zise cu voioşie în glas :
■— Poftim calmantul... Bea, Serioja !
— Ar fi bine, Seriojenka, să-ţi pui şi gheaţă pe frunte, îşi dădu cu părerea Konkordia Sergheevna. îi spun îndată Daşkăi să spargă cîteva bucăţi.
Tokarev o opri, zîmbind :
— Nu, Konkordia Sergheevna. Ce-i trebuie lui gheaţă? Lăsaţi-1 să doarmă.
— Hai, dormi, dragul meu ! Dumnezeu să te aibă în pază !
Se apropie cu paşi nesiguri de Serghei, îl binecuvânta şi-1 sărută. Serghei făcu o strîmbătură şi se înfăşură mai strîns în pătură.
Konkordia Sergheevna şi Varvara Vasilievna ieşiră. Tokarev luă luminarea şi trecu în camera sa. Se simţi dintr-o dată singur, înfiorat. Luă o carte şi se aşeză la masă, aşa ca să nu piardă din vedere uşa deschisă spre camera vecină.
îşi purta ochii de-a lungul rîndurilor cărţii, dar nu pricepea nimic. în cealaltă cameră, Serghei se suci în pat.
— Mi-a dat şi Varka o doză !... Ce-i asta, brom ?
— Da. Nu-i nimic că e doza mare ; va avea un efect mai bun.
Spaima i se mai risipi.
— Ce sărătură ! Acuma, desigur, am să umblu cîteva zile năuc. Mi-aduc aminte că am mai luat o dată brom şi trei zile pe urmă parcă mi-era astupat capul cu eîlţi... Serghei tăcu şi râse jenat. Naiba ştie ce năzdrăvănii oi fi făcut!
Tokarev intră in camera lui Serghei.
— Cum te simţi ?
— Binişor, răspunse în silă Serghei. Apoi, după un răstimp : Bine-ai făcut atunci, pe scară, că n-ai mai înaintat un pas. Te-aş fi sugrumat, zău !
— Ei, chiar aşa ? zîmbi Tokarev, dar simţi că păleşte, în ochii lui Serghei apăru o lucire ironică, pe care
celălalt o surprinse.

Jos, pe scară, se auzi un foşnet. Treptele scîrţîiră încet. Serghei tresări şi se ridică repede în capul oaselor.
247
Pesemne că mama sau Katia trăgeau cu urechea să audă ce făcea el ? Tokarev luă luminarea şi ieşi ca să le roage să plece. Dar de îndată ce păşi pe scară, Serghei sări tiptil din pat şi se strecură în camera oaspetelui. Acesta se întoarse şi se izbi în prag de Serghei, care ieşea grăbit. Privirile lor se întâlniră. Serghei întoarse repede capul şi se culcă iar. Cu inima bătând să-i iasă din piept, Tokarev intră în camera sa şi roti în jur o privire bănuitoare. Ce-a căutat Serghei aici ? Ce-a luat oare ?
O spaimă cumplită îl cuprinse. îi venea să fugă, să se ascundă undeva. Se aşeză la masă, fără a-şi lua ochii de la dreptunghiul negru al uşii. în camera vecină era linişte. Afară, parcul vuia ; cercevelele geamurilor se zbăteau în bătaia vântului... Poate că Serghei a luat de la el un cuţit ? Cine ştie unde poate duce asta ! Bine că a băut bromul; e un calmant puternic ; peste jumătate de oră nu va mai fi nici un pericol.
Ciuli urechile. Serghei se răsucise în aşternut şi patul de lemn scîrţîi. Apoi se făcu din nou linişte. Tokarev fuma o ţigară şi se gîndea ce va face dacă Serghei se va năpusti asupră-i; să se lase, cu un zîmbet blînd, în voia lui, sau să ţipe ameninţător la el, să**-1** supună prin forţa influenţei psihice ?
Orele treceau. Tokarev fuma neîntrerupt. Uneori i se părea că Serghei a adormit; din camera vecină' se auzea o respiraţie regulată, calmă. Curând însă, tânărul începu din nou să se zvîreolească, făcând patul să scîrţîie. Tokarev pica de somn. Capul îi căzu pe piept, gîndurile i se învălmăşiră. Deodată, tresări şi îşi săltă brusc capul ; simţise desluşit aţintită asupră-i privirea cuiva... în jur, totul era neschimbat. Din camera vecină se auzea respiraţia lui Serghei. Afară se lumina de ziuă.
Răsuflă uşurat şi se ridică. în cameră mirosea a fum de ţigară. Deschise cu băgare de seamă geamul care da în

curte. Vîntul se domolise, pe cerul palid alunecau nori negri, destrămaţi. Curtea era udă, neagră. în liniştea deplină din jur se auzeau streşinele picurînd. Pe cărarea care ducea la casa slugilor trecu agale, neauzit, silueta fumurie a unei^ îngrijitoare de vite. O pală de vînt îl învălui pe Tokarev cu o răcoare jilavă. închise încetişor geamul şi se culcă.

248

XV

Dimineaţa, Serghei se apucă de citit ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic peste noapte. La micul dejun stătu tăcut, stînjenit, cu ochii în farfurie. Ceilalţi îl priveau pe furiş, cu atenţie, dar nimeni nu pomeni de cele petrecute.

După zbuciumul din ajun, Tokarev se simţea ca în urma unei beţii. Ce se întâmplase ? Şi învinuirile lui Serghei, şi mărturisirile Varvarei Vasilievna, şi accesul de nervi al fratelui ei – toate îi apăreau ca un coşmar înfiorător, maladiv. Şi propriile sale mărturisiri făcute Varvarei le rostise parcă într-o stare de beţie, din care pricină se simţea ruşinat. Ce-1 putuse oare ameţi în aşa hal ! Sinceritatea surprinzătoare a tinerei fete ? Vuietul bizar al parcului, care făcea să i se încordeze nervii şi îl predispunea la ceva neobişnuit ?

între el şi Varvara Vasilievna se aşternuse un fel de stînjeneală şi ei doi nu se mai puteau privi în ochi. Seara, înainte de cină, Tokarev se duse sus după ţigări. Urcă scara care scîrţîia. Prin gemuleţul casei scării, razele lunii cădeau pe treptele înalte şi pline de praf.

Deodată, îşi aminti cum în ajun, uşa de sus se deschisese brusc şi în prag se ivise, ca o vedenie înfiorătoare, Serghei, urlînd sălbatic. îşi aminti privirea lui cruntă, tropăitul acela spasmodic... Inima i se strînse dureros. Silindu-se să nu-şi mai amintească cele petrecute, se urcă repede sus.

Dar de vreme ce totuşi îşi amintise, nu mai putea izgoni nălucirile. O spaimă nedesluşită îl cuprinse pe nesimţite. Tot ce-1 înconjura devenea neobişnuit. Luna bătea în

geamuri şi lumina ei lugubră aşternea pe podea două dreptunghiuri piezişe. în semiîntunericul din cameră se pitulase o linişte ciudată, încordată. Tokarev se opri locului în mijlocul încăperii. Presimţea că de va auzi atunci un strigăt sau un zgomot, se va întîmpla şi cu el ceea ce se petrecuse ieri cu Serghei. Va începe şi el să dea din picioare şi o va lua la fugă, urlînd sălbatic...
în colţ, lîngă dulap, desluşi ceva alb. Răsuflarea i se opri. Se uita ţintă într-acolo. înţelese îndată că era prosopul său, spînzurînd de braţul fotoliului. Dar el sim
249
ţea dorinţa să 'tresară, să se sperie. Stătea şi aţintea pata albă, de parcă ar fi aşteptat ceva care să-i dea ghes spaimei.
„Ce-i cu mine ?” îşi zise deodată şi, pufnind în rîs, se apropie de fotoliu şi smulse prosopul.
Spaima se mistui. îi era totuşi neplăcut să rămînă sus şi coborî iarăşi.
în vestibulul cufundat în penumbră găsi o ţărancă în suman. Varvara Vasilievna, veselă, îi dădea sfaturi amă-nunţite, în timp ce-i bandaja un buboi de la mînă. Mirosea a fenol şi a iodoform. Tokarev trecu prin sufragerie, unde Daşka punea masa pentru cină. Intră în salonul întunecat şi se aşeză la pian.
Cu privirea gînditoare pierdută în întuneric, încercă, numai cu o mînă, câteva acorduri line.
Ce liniştită şi veselă era azi Varvara Vasilievna!... Oare n-a fost un vis ceea ce auzise din gura ei în ajun, în seara aceea de pomină ? O văzuse întotdeauna aşa ca astăzi – echilibrată, calmă, toată parcă bine strunită. Tokarev se înfiora, gîndindu-se ce crîncenă dramă trăia în sufletul ei tînăra fată, fără ca nimeni să bănuiască ceva.
Cinci zile mai târziu, sfârşindu-i-se concediul, Varvara Vasilievna plecă la Tomilinsk. O dată cu ea plecă la liceu şi Katia. Serghei se hotărâse să rămînă la ţară pînă la mijlocul lui septembrie, ca să-şi mai calmeze nervii. în fiecare dimineaţă se scălda, indiferent de timp, căuta să

mănînce cât mai mult, spărgea lemne şi săpa gropi în parc pentru plantarea merilor.
Trecu o săptămână. Tokarev se duse în vizită la familia Budinovski. Aceştia îl primiră cu multă căldură, trimiseră caii înapoi şi îl ţinură la ei trei zile. La 30 august, se întoarse la Izvorovka cu trăsura lui Budinovski. Era o zi senină de toamnă. Trăsura luneca repede şi uşor pe drumul bine bătătorit. Tokarev se lăsă pe speteaza banchetei, respirând aerul curat şi înviorător al toamnei, îşi simţea inima uşoară, capul îi vîjîia plăcut după vinul de Rin băut la micul dejun. îşi aminti cu un zîmbet îndemnurile drăgălaşe ale Măriei Mihailovna de a bea mai mult.
250
— Hai, Vladimir Nikolaevici, mai bea un păhărel! E un vin slab de tot! Ştii cum îl prezintă nemţii ? „Mult Rin, puţin vin”...
îşi aminti de discuţiile cu Budinovski în legătură cu proiectul acestuia de a înfiinţa la Tomilinsk o bibliotecă publică. Revedea interiorul confortabil şi curat al gazdelor... Ce viaţă sănătoasă, intimă şi plină de satisfacţii duceau ei !... Tokarev se bucura că va avea la Tomilinsk prieteni atît de gentili şi simpatici, şi presupunea că Budinovski, om influent, va putea să-i fie de mare folos.
Pe cerul senin, de un albastru-închis, pluteau nouraşi albi. Pe deasupra miriştilor zburau stoluri mari de stăn-cuţe, cîrîind asurzitor, a toamnă. Trăsura începu să urce la deal. în depărtare, la capătul cîmpiei, răsărea în mijlocul parcului des faţada spălăcită, neplăcută la vedere a casei lui Izvorov, cu acoperişul ruginit, de un verde-roşcat. Tokarev se uita la ea sub stăpînirea unui simţă-mînt bizar, ca şi cum ar fi văzut-o atunci pentru prima oară.
Acolo, sub acoperişul acela, se închegau grele drame sufleteşti, adânc chinuitoare. Oamenilor li se cereau, cu îndrăzneală şi sinceritate puerilă, însuşiri deosebite ; fiecare ins trebuia să fie un erou, un om supranatural. însuşirile lor se amestecau însă, alcătuind în unii din ei ceva

de-a dreptul maladiv, chiar monstruos ; viaţa acolo devenea astfel greu de îndurat. Dar iată că sânt şi oameni care duc o viaţă uşoară, fericită, fără să se spetească, fără să fie chinuiţi de neastîmpăr. Şi asta nu-i împiedică să lucreze, în măsura posibilităţilor, spre folosul altora... Dar la noi, la ruşi, o muncă după puterile omului nu e privită decît cu dispreţ. Dacă nu te laşi sfîşiat de fiare, ca un martir din antichitate, dacă nu mănânci pîine neagră şi nu umbli în zdrenţe, eşti un parazit şi nu ai dreptul la viaţă.

Vizitiul, în cămaşă albastră şi vestă de catifea trase la scară. Tokarev coborî, îi dădu bacşiş o rublă şi intră în oasă. în vestibul, văzu în cuier mai multe mantale şi pălării decît de obicei. Daşka îi spuse că pentru cele două zile de sărbători a venit 'de la Tomilinsk Kafia, însoţită de Tania şi Şemetov.

251

Tokarev urcă sus la el, vrînd să se spele şi să se schimbe. Sosirea oaspeţilor nu-1 bucura. Iarăşi avea să se simtă atmosfera aceea de ardoare juvenilă şi de sinceritate nepăsătoare, atmosferă care, lui, îi displăcea tot mai mult.

Bău cafea, stătu de vorbă cu Konkordia Sergheevna şi se duse în parc. Soarele asfinţea, peluzele sclipeau de verdeaţă proaspătă ; fiece muşuroi, fiece ridicătură de pămînt lăsa o umbră lungă. în livadă, lingă coliba de paie-a paznicului, se pusese la fiert casă. Deasupra focului se ridica un fuior albastru de fum, răspîndindu-se printre copaci.

Serghei adusese la iaz în poala rubăştii mere şi pere. Grupul se aşezase pe mal şi cu toţii se apucară să mănînce fructele. Tokarev se apropie de ei şi-i salută. Tania se ridică brusc şi**-1** luă la o parte, bucuroasă şi exuberantă.

— Ştii ceva, Volodea, tot am aranjat mutarea Variei !

— Cum ai făcut ?

—■ Ţii minte că atunci, la Budinovski, ne-am întâlnit cu Osmerikov, profesorul de liceu, unul cu urechi mari care spunea că nu poate suferi pe oamenii înzestraţi. M-am dus la el în vizită şi l-am convins că Varia corespunde pe deplin lucrătorului ideal, aşa cum îl vede el, că ei nu i se poate îngădui să rămînă felceriţă. Ştiam că el se are bine cu preşedintele consiliului municipal. Pe scurt, Varia va fi trimisă, pe socoteala zemstvei, la Pe-tersburg, la Institutul de medicină pentru femei ! înţelegi ? Cinci ani la Petersburg !

— A... mă închin în faţa ta ! Da, e foarte bine aşa !

— Te tot închini, dar tu singur n-ai vrut să faci nimic. Ba că „e supărător", ba că „la ce bun..." Ai devenit nu ştiu cum... prea mototol. Cu prestanţa ta, puteai obţine mai repede totul. La mine e destul să se uite un om din ăştia, cu prestanţă, că îndată simte ură... în general sînt foarte, foarte mulţumită de şederea mea la Tomilinsk. Sînt şi oameni, sînt şi toate celelalte. E destul numai să cauţi... Dacă n-ar trebui să plec la Piter, negreşit aş rămîne aici.

Serghei şedea în genunchi în faţa grămezii de fructe. Strigă : . ....

— Vladimir Nikolaevici, vino de ia nişte pere ! Ia uite ce frumoase sînt ; mai ceva ca pergamutele !

Tokarev şi Tania se apropiară de ceilalţi. Tania zise :

— încă ceva, Volodea : să mai vorbeşti totuşi în privinţa asta cu Budinovski, ca să dea şi el o mină de ajutor. Dacă nu mă înşel, sînteţi în bune relaţii...

— Aţi devenit amici ? întrebă cu un zîmbet ascuns Serghei.

Tokarev răspunse cu răceală :

— Nu văd nimic degradant în faptul de a-i fi prieten. Găsesc că e un om foarte destoinic şi simpatic.

— Nu zic nu. Atît că, deşi atît de simpatic, ştie întot-deauna, nu ştiu cum... să se aranjeze bine. Şi să trăiască în bună înţelegere cu toţi. Ceea ce mie unuia nu-mi place.

Tokarev începu să se enerveze.

— Spune-mi, te rog, ce vezi rău în asta ? De ce un om destoinic trebuie neapărat să trăiască într-un coteţ infect şi să se ia la harţă cu orice trecător ?
Serghei se întinse alene.
— Nu e de loc nevoie să fie aşa. Dar e nevoie într-adevăr ca munca ce-o depune un om destoinic, să fie însăşi viaţa lui, şi nu un desert după o masă îmbelşugată. Pentru Budinovski, viaţa stă în confort, cit despre muncă, asta e aşa, numai o podoabă plăcută a vieţii. Spune-mi, te rog, ce-ar putea jertfi tipul acesta „simpatic” pentru „cauza” activităţii sale ? în privinţa asta, cel puţin, mă pun chezaş, că n-ar renunţa nici măcar la una din superbele sale litanii. Motivul va fi, desigur, cît se poate de decent : „Şi aşa se uită toţi chiorîş la mine...” De-asta, numai de-asta nu vrea el, nu vrea să dăuneze cauzei sale, pentru că altfel, cu dragă inimă... Dar cînd stai să te gîndeşti – cine se uită chiorîş la el ? A, ce fenomen caracteristic pentru viaţa noastră sînt îndeobşte astfel de oameni ! Cum se iveşte ceva : ah, fiţi atenţi, ne stînjeniţi !... Brr !! Prefer nişte ticăloşi învederaţi tuturor acestor domni liberali, cuminţi şi loiali !
— Desigur, fiecare cu preferinţele lui, şuieră printre dinţi, cu o nuanţă de ironie, Tokarev. în ceea ce mă priveşte, cred că tocmai aceşti „domni” cuminţi şi strălu-citori au purtat şi poartă pe umerii lor toată marea muncă culturală desfăşurată azi în ţara noastră. Şi-i lasă mult în

urmă nu numai pe ticăloşi, dar şi pe tot soiul de „eroi” care se îndeletnicesc de obicei cu lansarea de strălucitoare focuri de artificii, încheie violent Tokarev.
Tania îşi încreţi fruntea şi se uită mirată la frate-său. Şemetov se ridică. îşi întoarse privirea de la Tokarev cu un aer de dispreţ şi bombăni :
— Destul cu discuţiile astea, Seriojka ! Se poate găsi ceva mai interesant de făcut!
— Aşa-i !... Serghei sări în picioare. Haidem să facem o plimbare cu barca.

La debarcader era legată o barcă mare, veche şi toată putregăită, pe jumătate umplută cu apă. Taniei i se aprinseră ochii.
— Haidem ! Tokarev se revoltă :
—■ Bine, Tania, dar uită-te la barcă ! JSTu vezi că e toată putredă ?
— Ei şi ? Chiar e mai plăcut aşa... Saşka, Kaliuşa, haidem ! strigă Serghei şi sări cel dintîi.
Barca începu să se legene greoaie, pe fundul ei apa să plescăie.
Tania şi Şemetov coborîră şi ei în barcă, rîzînd, Katia îi urmă, emoţionată, silindu-se să-şi biruie teama.
Serghei se uită la Tokarev cu o privire ironică, în aşteptare :
— Haide, Vladimir Nikolaevici !
— Foarte mulţumesc, n-am chef să fac o baie ! răspunse acesta, surîzînd cam strîmb.
Aşezaţi pe banchetele lunecoase şi înnegrite, se desprinseră de mal. Barca se lăsa cînd în dreapta, cînd în stînga, şi apa de pe fundul ei plescăia. Serghei băgă ramele ude şi putrede în furci şi începu să vîslească.
Ieşiră în mijlocul iazului. Soarele asfinţea. Norii purpurii iscau seînteieri roşii în apă. Şemetov, stînd la cîrmă, începu să oînte cu glas scăzut :
Lunecînd pe firul apei, Vin devale liniştit Mîndre luntri încondeiate Şi cu botul ascuţit. Stă în faţă Stenka Razin...

— De ce nu s-o fi scufundînd barca ? întrebă el vădit curios. Ciudat ! S-ar cuveni să ştie că, potrivit legilor fizicei, de mult trebuia să se ducă la fund... Ia, smintito ! strigă şi clătină barca.
Katia, ţinîndu-şi poala fustei, chicoti, silindu-se să arate că nu îi e teamă.
Tokarev şedea pe mal, revoltat la culme. Ce prostie ! Iazul era foarte adine, apa – rece. Dacă s-ar scufunda barca, nu va fi de loc uşor să ajungi la mal îmbrăcat, lesne s-ar putea întâmpla o nenorocire. E şi asta o psihologie cu

totul aparte, să te joci cu primejdia aşa, fără rost, numai de plăcere ! Şi încă dacă s-ar fi dus singuri, dar au mai luat-o cu ei şi pe copila asta de Katia...
Deasupra iazului se stîrniră strigăte şi râsete. Se rupsese o vîslă. Voinic şi dibaci, cu şapca de student dată pe ceafă, Serghei stătea în mijlocul bărcii, mînuind o singură vîslă. La fiecare lovitură barca se apleca într-o parte, apoi în cealaltă, ajungînd cu marginea aproape de nivelul apei. Dar pluteau înainte, voioşi, rîzînd tare. Tokarev îi urmărea învrăjbit. îl izbi apoi gîndul că între el şi acei tineri era o mare deosebire în toate ; sufletele lor erau cu totul altfel, atît de diferite, încît una şi aceeaşi viaţă va trebui să aibă în ele cu totul alt ecou. Şi aşa va fi în toate – şi în lucrurile mărunte, şi în cele esenţiale. Cum ar putea el să se înţeleagă măcar cu vreunul din ei, cînd deosebirea consta nu în concepţii, nu în logică, ci în însăşi structura sufletească ?
Pe deal, apăru Daşka şi strigă :
— Serghei Vasilievici, vă cheamă coniţa !... Veniţi repede ! Veniţi repede cu toţii !
■— Ce s-a întâmplat ?
— A sosit o telegramă de la oraş... Veniţi repede, vă cheamă coniţa ! Veniţi ! Eu mă reped la şură să-1 chem pe boier !...
Konkordia Sergheevna, albă la faţă, cu chipul încremenit de durere, şedea în dormitor cu ochii aţintiţi pe o telegramă despăturită care avea următorul cuprins :
„Veniţi imediat, Varenka grav bolnavă.
Temperamentova”.
255
XVI
în aceeaşi seară sosiră cu toţii la Tomilinsk. Doctorul, tulburat şi mîhnit, îi informă că Varvara Vasilievna, în-grijind un bolnav, s-a molipsit de răpciugă.
— Răpciugă ?... Konkordia Sergheevna se uită la doctor cu o privire pierdută. E... e periculos ?
Doctorul răspunse, trist :

— Foarte periculos.
Bolnava fusese dusă într-o rezervă. Pe pervazul geamului ardea lampa de noapte, cu un mic paravan verde în faţă. Semiîntunericul din cameră era şi el verzui. Palidă, cu sprîncenele împreunate, Varvara Vasilievna stătea culcată pe spate şi murmura ceva, în delir. Faţa îi era acoperită de bubuliţe ciudate, care păreau în întuneric mari şi negre. La căpătîiul ei şedea Temperamentova, istovită după două nopţi de nesomn. Doctorul zise în şoaptă :
— Staţi numai puţin şi plecaţi. Să nu rămâneţi prea mult.
Cu o voce jalnică, imploratoare, Konkordia Sergheevna protestă :
— Doctore, dragă, eu... eu nu plec de-aici... să mă tai... Ochii i se boboşaseră şi-i luceau.
Doctorul ieşi. Tokarev se luă după el.
— Spuneţi-mi, doctore, e vreo speranţă ?
Doctorul vru să-i răspundă, dar faţa i se strimbă brusc şi buzele începură să-i tremure. Sughiţă de plîns, dădu scurt din mână şi se îndepărtă pe coridor fără a scoate o vorbă.
A doua zi dimineaţă, bolnava îşi reveni în fire, vorbi voioasă cu maică-sa, apoi adormi. După amiază îl chemă la ea pe Tokarev şi-i pofti pe ceilalţi să iasă.
Tokarev se aşeză în fotoliul de lîngă pat. Varvara Vasilievna, cu faţa galbenă-cenuşie, suptă, năpădită de bubele acelea sinistre, se ridică într-un cot, în cămaşa ei albă de noapte.
— VLadimir Nikolaevici, voiam să-ţi spun... Acum trei zile i-am scris directorului băncii şi i-am amintit promisiunea de a te primi în serviciu... Mă simpatizează, eu am
1« – o. 4»7

asistat-o pe fata lui cind a fost bolnavă de difterie... Te va numi...
Tokarev făcu o schimă care arăta cît suferă : —■ Varvara Vasilievna, pentru numele lui Dumnezeu, să lăsăm asta !

— Da... Şi încă ceva... îşi ridică ochii tulburi, în care se citea sforţarea de a împrăştia pîcla delirului din creier. Da, ce voiam să^ţi mai spun ?
îşi frecă nerăbdătoare palmele, rotindu-şi privirea prin încăpere.
— Uite ce ! Rămase o vreme tăcută, privind şovăitoare pe Tokarev. Dă-mi cuvîntul dumitale de onoare că n-ai să destăinuieşti nimănui discuţia noastră de atunci, ţii minte, din seara aceea, la moşie, cînd Serioja a avut un acces ?
Tokarev tresări, îngălbenindu-se la faţă. Varvara Vasilievna era adînc tulburată. Repetă, cu o undă nostalgică în voce :
— Auzi, Vladimir Nikolaevici, dă-mi cuvîntul de onoare că n-ai să spui nimic nimănui !...
Tokarev încremenise, livid, cu respiraţia tăiată.
— Bine, zise încet şi tăcu. Rămase aşa, palid, cu ochii larg deschişi. Capul îi tremura.
— Ştii, pentru mama... Ce voiam să spun ? Da !... Trebuie să se comande o sută de grame de cloroform. Te rog să nu uiţi. Şi eter... Să se ducă Anton Antonici. Mîine am să le cîntăresc eu... Nu-1 treziţi pe farmacist.
începuse să delireze. Tokarev ieşi, clătinîndu-se.
Părăsi spitalul şi o luă pe străzi spre cîmp. în pîcla cenuşie burniţa mărunt, pe jos se făcuse noroi. Oraşul rămase în urmă. Pe marginea drumului de ţară se desluşea vag silueta întunecată a unei sălcii singuratice, după care se lăsa perdeaua jilavă a cetii. Pe deasupra miriştilor ude zburau ciori.
Tokarev mergea, clătinînd din cap şi bolborosind ceva. „Oare nu visez ?” se întreba în răstimpuri. Izgonea gîndurile, se temea să cugete la ceea ce aflase, îi era teamă să răscolească groaza ce i se cuibărise în suflet.
Se întoarse la spital pe întuneric. Pe poarta spitalului ieşeau Serghei şi Tania, amîndoi albi la faţă şi gravi.

— Varia a murit ! spuse scurt Serghei şi, muşcîndu-şi buza, trecu mai departe.

Peste două zile, Varvara Vasilievna fu înmormântată.
A avut o înmormântare grandioasă. Nimeni nu-şi închipuise că blinda felceriţă se bucura de o popularitate atît de mare. O mulţime imensă însoţea sicriul. Se auzeau hohote prelungi de plîns. La mormînt rostiră cuvîntări medicul-şef al spitalului, preşedintele consiliului municipal, Budinovski. Au vorbit despre munca plină de abnegaţie a modestei lucrătoare, arătând că toată viaţa ei a fost o înlănţuire de acte de curaj, că a căzut la datorie, ca un ostaş pe cîmpul de luptă. Posomorit, înlemnit de durere, Tokarev asculta cuvântările şi i se păreau vulgare, stupide faţă de cumplita enigmă ce decurgea din această moarte. îi venea să plîngă cu hohote de mila tinerei fete şi de ceea ce făcuse cu ea însăşi.
în aceeaşi zi, seara, plecară la Petersburg cei doi membri ai „coloniei” care se mai aflau la Tomilinsk – Tania şi Şemetov. Tokarev, Serghei şi Katia îi conduseră la gară. Tania nu-şi putea veni în fire după moartea neaşteptată a prietenei sale. Stătea în faţa vagonului, plină de revoltă.
— Hotărît, nu pot să accept asta ! Moartea !... Să trăieşti, să acţionezi, să năzuieşti către ceva, să respiri din adîncul plămânilor şi deodată, aşa, din senin, să se sfârşească totul ! Cînd viaţa din jur e atît de frumoasă şi interesantă !...
Tokarev se întoarse acasă singur. Tania plecase ; ce-o aştepta oare acolo ? După despărţire, îi era iarăşi dragă. Vedea chipul ei, mereu în plină mişcare, energic, vedea ochii mari şi cutezători, aproape obraznici... Ciudat! Stia perfect de bine că n-o aştepta nimic bun în viaţă, că nu va putea să reziste loviturilor din viitor, totuşi, nu îi era teamă pentru ea, i se părea că nu o va plânge niciodată. Dimpotrivă, o pizmuia pe sora lui pentru setea ei de viaţă şi pentru neînfricarea cu care o înfrunta. Gîndindu-se la Tania, greaua întrebare ce o punea moartea Varvarei Vasilievna devenea nepotrivită şi de neînţeles.

XVII

Tokarev se întoarse la ţară împreună cu soţii Izvorov.
Luară masa. Toţi erau trişti şi tăcuţi. începea să se întunece. Tokarev ieşi în parc. Era o seară rece, fără virat. Prin frunzişul rărit al aleii se iţea secera lunii noi. Mirosea a frunze veştede. Era linişte şi în jur se făceau simţite întinderile vaste. Mergea agale pe alee ; sub picioarele lui frunzele foşneau.
Viaţa devenise deodată înspăimîntătoare pentru el. Cugetul îi era răscolit de întrebări grele, sinistre... în ultima vreme, privise an cu an viaţa cu tot mai multă uşurinţă. Ocolea contradicţiile ei, închidea ochii în faţa profunzimilor ei. încă puţin şi viaţa ar fi părut simplă şi netedă, ca un drum bine bătătorit în toiul verii. Şi iată, survenise' moartea Varvarei Vasilievna... Laolaltă cu umbra ei, îi apăreau umbrele trecutului, aproape date uitării. Revedea chipuri dragi, tinere. Mîndre şi severe, pieriseră toate într-un fel sau altul, fără a da îndărăt în faţa vieţii, fără a se fi împăcat cu ea.
Ajunse la iaz. Sălciile se plecau deasupra stăvilarului şi imaginea lor se oglindea neclintită în apa neagră. Crengile erau ticsite de ciori. Se auzea cîrîitul lor somnolent şi foiala necontenită. Lîngă mal răsărea din apă coasta bărcii scufundate şi plutea o jumătate de vîslă. Tokarev se opri. Cu trei zile în urmă, cu barca asta s-au plimbat oameni, tineri şi cutezători, voioşi şi plini de viaţă, oameni care găseau bucurie în cutezanţa lor. Iar el, Tokarev, se uitase la ei de pe mal cu o învrăjbire mocnită.
Şi de tot trecutul, şi de toţi oamenii aceia se simţea cumplit de înstrăinat. Se petrecuse ceva în sufletul său, se frînsese ceva şi acum nu mai exista întoarcere. Pierduse dispreţul faţă de primejdii, îi pierise nepăsarea faţă de ziua de mîine. în faţa lui se întindea un pustiu, rece şi tulbure. îşi aminti cum visa deunăzi la un conac, la o viaţă tihnită, şi îl cuprinse scîrba. Pentru ce ?... Ga să trăiască aşa cum trăiau cei mai mulţi, fără vreun ţel care să-1 pasioneze, fără nimic din ceea ce umple viaţa şi îi dă

înţeles şi valoare ! Vedea tot mai limpede că e o absurditate să trăieşti fără să ai un ţel, fără un rost, iar cel
260
care îşi caută un rost şi un ţel, oricare ar fi ele, trebuie înainte de toate să fie gata să li se dăruiască deplin. Acela care le leagă însă de problema banilor şi a carierei, mai bine nu s-ar mai gîndi la rostul vieţii şi la ţelurile ei. Tokarev se simţi ruşinat.
Dar, o dată cu ruşinea, simţi şi revoltă împotriva ei. De ce să se ruşineze ? Ce a făcut el rău şi cum ar trebui oare să trăiască altfel ? Ceea ce se întâmplase cu Varvara Vasilievna era revoltător de dureros, era anormal. Oamenii sînt oameni şi trebuie să ne împăcăm cu asta. El e un om ca toţi ceilalţi şi, ca atare, şi el are dreptul la viaţă, la fericire şi la o muncă modestă, neprimejdioasă.
îşi aminti cuvintele neîndurătoare pe care le rostise Serghei :
„Ce să-i faci ? Aşa se rânduieşte viaţa : ori nu ţi-e teamă de nimic, ori dai faliment şi te-ai dus pe copcă.”
Amintirea aceasta îi spori revolta, şi iarăşi îl cuprinse groaza faţă de acel ceva, devenit neînţeles pentru el, străin, care făcuse cu putinţă moartea Variei. Respingea şi nu voia să recunoască existenţa acelui ceva neînţeles, dar îl simţea cum stă autoritar dinaintea lui şi-i impune fapte pe care el nu e în stare să le îndeplinească.
Ridicând capul, îşi roti ochii peste cîmpie. îl surprinse liniştea din preajmă. Luna coborise deasupra sălciilor şi se oglindea în adîncurile neclintite şi negre ale iazului. Nici aerul nu se clintea, iar în copaci nu se mişca nici o frunzuliţă. Părea că în răstimp se întîmplase ceva ce-i scăpase lui Tokarev, cufundat cum fusese în gînduri,_şi după care, tot ce era în jur încremenise înfricoşat şi atent. Era aceeaşi linişte ciudată pe care o simţise în seara accesului de nervi al lui Serghei urcînd scara plină de praf. Lumina era ca atunci, la fel de bizar imobilă. Totul devenise neobişnuit. Dintr-un mesteacăn se desprinse o frunzuliţă galbenă ; zăbovi neauzită şi sfioasă în aer, de

parcă i-ar fi fost teamă să nu atragă atenţia cuiva care i-ar fi putut face un rău, apoi se lăsă în iarbă. Şi totul încremeni iarăşi.
O spaimă nedesluşită îl cuprinse pe Tokarev. Se întoarse şi porni iute spre casă.

XVIII
Trecu o săptămînă. Tokarev slăbise mult, în ochi îi apăru o ciudată sclipire nervoasă. Gîndurile răzvrătite nu i se domoleau de loc. Se gîndea mereu la unul şi acelaşi lucru. Cîteodată i se părea că înnebuneşte. Simţea nevoia pătimaşă a unui prieten, căruia să-i mărturisească totul, ca să-i fie mai uşor să-şi recunoască dreptul de a fi aşa cum era. Varvarei Vasilievna i-ar fi putut vorbi. Şi ea l-ar fi înţeles, ar fi ştiut că trebuie să existe şi pentru el o ieşire.
Dar alături nu-1 avea decît pe Serghei. Acesta se ferea de el şi ei doi nu mai aveau acum nimic comun, înfăţişarea lui Serghei îi amintea însă surprinzător de mult pe Varia ; acelaşi profil fin şi sever, aceiaşi ochi, aceeaşi obişnuinţă de a împreuna sprîncenele. Ca şi când Varia s-ar fi reîncarnat în Serghei. Dar nu blîndă şi iertătoare, cum fusese, ci aspră, mîndră şi necruţătoare.
Serghei, cu dispreţul lui suveran, parcă întruchipa în ochii lui Tokarev toate neliniştile sale, tot ceea ce-i chinuia sufletul. Ca urmare, începuse să-1 urască. în afară de ură, Serghei îi inspira lui Tokarev, din noaptea cînd tânărul avusese accesul de nervi, o spaimă nedesluşită, aproape superstiţioasă. Şi în acelaşi timp, se simţea atras în mod ciudat spre el. Ar fi trebuit de mult să plece din Izvorovka, dar nu pleca. Nu putea să plece, trebuia mai înainte să aibă o explicaţie cu Serghei, deşi n-ar fi putut spune clar ce anume avea să-i explice şi pentru ce.
Astfel 1-a prins acolo mijlocul lui septembrie. Era o zi liniştită şi călduroasă, cu cerul înnorat. La orizont, se îngrămădeau din toate părţile cîrduri de nori albaştri, în timp ce aerul devenea apăsător. De dimineaţă, Serghei păruse tuturor ciudat. în ochi i se ivise iarăşi sclipirea

aceea rea, demonică, binecunoscută lui Tokarev, respira anevoie şi se uita încurcat, cu o privire duşmănoasă.
La unsprezece seara, cinară. Vasili Vasilievici lipsea ca de obicei ; în ultimul timp îşi petrecea toate serile pe la vecini, jucând cărţi.
Konkordia Sergheevna zise :
262
— Cum a scăzut barometrul!... S-a isprăvit cu zilele frumoase ; încep ploile, frigul, noroiul...
— A scăzut barometrul ? întrebă curios Serghei, apoi tăcu.
După ce se urcară sus, el şi Tokarev, acesta îl întrebă cu blîndeţe :
— Nu te simţi bine ? Serghei rîse.
— Ai auzit, spuneau că a scăzut barometrul !... Ei poftim ! Ce nevolnici mai sîntem şi noi oamenii ; fiecare oscilaţie a barometrului ne influenţează dispoziţia.
Aprinse lampa şi, fără să mai scoată o vorbă, se apucă de citit *Critica raţiunii pure.* De la o vreme o citea cu multă rîvnă.
Tokarev umbla încolo şi încoace prin camera sa, fără să aprindă lampa. Starea de surescitare nervoasă în care se afla Serghei i se transmisese şi lui şi-şi simţea nervii încordaţi ca un arc. O spaimă nedesluşită îl cuprinse... îşi opri paşii lîngă sobă.
în camera de alături Serghei şedea aplecat deasupra cărţii. Lampa îi lumina faţa frumoasă. Tokarev îl privea prin uşă, din întuneric.
Uite-1 pe băieţandrul ăsta, ce calm stă ! Iar el, Tokarev, se teme de dînsul şi-i este ruşine că se vede dispreţuit de el... Cîtă încredere juvenilă are Serghei în sine, ce conştient este de infaibilitatea concepţiilor sale ! Pentru el totul e rezolvat, totul e clar... Ar fi interesant de ştiut ce ar spune dacă ar afla cauza adevărată a morţii Variei ? Ar stărui oare în ideea că aşa şi trebuia să se întîmple ? Ori s-ar îngrozi văzînd unde te duc sinceritatea juvenilă şi exigenţa excesivă faţă de oameni ?

Tokarev aprinse lampa şi deschise o carte. Dar n-avea chef de citit. Se gîndi că pe Serghei l-ar putea apuca şi în seara aceea un acces. în cazul acesta ce va putea face cu el, singur în casa goală ? îşi aminti cum spusese atunci, că era cît pe ce să-1 sugrume şi cum zâmbise apoi batjocoritor, văzîndu-1 pe Tokarev pălind... Pe lîngă toate, Serghei mai ştia acum şi asta, că îi era frică de el.
Se ridică şi ieşi din cameră. Coborî la parter. Odăile mari şi pustii erau cufundate în întuneric şi linişte. în vestibul, pe o laviţă, sforăia Daşka. Mirosea a sudoare.
263
Pe coridor rîcîiau şobolanii. Era o atmosferă deprimantă. Tokarev intră în salon. Aici, la lumina unei singure lumi-nări, Konkordia Sergheevna cosea ciucurii de la fotolii, întrebă, mirat :
— încă nu v-aţi culcat, Konkordia Sergheevna ? Aceasta îşi ridică spre el faţa suptă.
— Mai zăbovesc cu fotoliile astea ; mai mare ruşinea cum li s-au rupt ciucurii.
Tokarev tăcu. După un răstimp, zise :
— Ce trist trebuie să fie aici iarna ! Toţi pleacă şi dumneavoastră rămîneţi singură cu Vasili Vasilievici. Eu unul cred că n-aş putea rezista nici o săptămînă.
Konkordia Sergheevna rupse fără grabă aţa in dinţi şi se apucă să vîre alt fir în ac.
— M-am obişnuit, dragul meu. Auzi – „trist”... Eu nici nu alerg după veselie. De cîţi ani trăiesc aşa ! Copiilor să le fie bine, eît despre mine... Afară de asta, aştepţi totuşi să vină vara... şi iarăşi să se adune toţi...
Vocea i se frînse. Se plecă asupra fotoliului la care lucra. Şi i se păru lui Tokarev atât de singură, cu mîhni-rea ei ascunsă, nemărturisită !
Mai stătu puţin de vorbă cu ea, apoi ieşi în cerdac. Jos, deasupra pămîntului, se lăsau nori grei, amintind de capacul unei racle. Era întuneric beznă. în sat, clipea slab **o** luminiţă. Undeva, departe, se auzea huruit de căruţe.

Norii joşi şi nemişcaţi, liniştea profundă din jur erau apăsătoare, îndărătul pădurii fulgeră palid.
De sub cerdac ieşi, dând din coadă, Sbogar, un pui de prepelicar. Slab, cu picioarele lungi, se apropie de Tokarev, scheunind uşor, şi se uită ţintă la el, cu o privire nostalgică in ochii tineri şi blânzi. Tokarev il mîngîie pe cap. Sbogar începu să dea mai repede din coadă, scheunind trist.
In spatele pădurii fulgeră iarăşi, luminând de cîteva ori cu licăriri palide norii nemişcaţi. întunericul se în-groşa. Lui Tokarev îi veni deodată în gînd că noaptea asta şi starea lui Serghei se potriveau cum nu se- poate mai bine cu ceea ce şi-a propus de cîteva zile să facă : da, Serghei trebuie să afle adevărata cauză a morţii surorii saie ! „Adevărul acesta o să-1 zguduie, o să-1 îngrozească şi **o** să-1 deprime, **o** să-i submineze concepţiile lui
264
rigide despre viaţă şi despre cerinţele ei... Da, o să-şi dea seama că lucrurile nu-s chiar atît de simple cum i se pare lui !” se gîndi Tokarev, jubilînd vrăjmaş.
Un tremur iute, nervos, îi cuprinse trupul. Aştepta să-i treacă şi se urcă din nou sus.
Serghei se plimba încet prin cameră, cu capul greu lăsat în piept.
— Stai şi buchiseşti în cărţile dumitale, Serghei Vasilievici, dar ia uite ce noapte minunată e afară ! Linişte, cald... Hai să facem o plimbare !
Serghei îşi frecă fruntea cu palma şi—şi scutură părul.
— Haidem ! Tot nu-mi intră nimic în cap.
Ieşiră din casă şi intrară pe portiţă în parc. Dacă în curte era întuneric, apoi aici, sub teii care mărgineau aleea, nu zăreai nimic la un pas. Mergeau ca printr-o galerie subterană. Nu se vedeau unul pe altul, nu vedeau pămîntul de sub picioare, călcau parcă într-un hău. Mirosea a frunze veştede. Creştetele pleşuve ale arborilor fremătau înfundat. în răstimpuri, răzbeau printre crengi

slabe fulgerări ; drept răspuns, totul în jur părea că tresare. Serghei tăcea.
Ajunseră la capătul parcului şi se opriră lîngă gard. De cealaltă parte a şanţului năpădit de urzici se întindea miriştea. Deasupra ei atîrnau, jos de tot, nori nemişcaţi. Din bezna depărtării venea cîte o adiere caldă, uscată, şi cu un foşnet uşor le răvăşea părul. Tokarev se aplecă şi îşi trecu mîna prin iarbă.
— Ce uscăciune ! Nici o picătură de rouă !
Serghei răspunse scurt :
— Mâine va ploua.
— Haidem mai departe, Serghei Vasilievici ! Aerul e aşa de curat !... Haidem la Zîbinka. La Izvorul viu. Dacă o luăm de-a dreptul peste câmp, ajungem repede.
Escaladă gardul şi sări şanţul. Serghei îl urmă în silă. O luară de-a curmezişul prin ţepii miriştei. Vîntul bătea potolit din faţă şi pelinul de pe haturi se clătina uşor. în zarea întunecată, fulgerările nu mai conteneau, aci puternice, luminând total în jur, aci palide, triste, lugubre.
Din spate, în bezna tulbure, se auzi apropiindu-se un tropăit moale şi mărunt.
265
— Cine-i acolo ?! Serghei tresări şi întoarse brusc capul.
Tokarev rîse.
— Ei, zău, Serghei Vasilievici, se poate să te sperii ? Cine să fie ? Pesemne că s-a luat Sbogar după noi !
Clinele tocmai se apropia, dînd vesel din coadă, gudurîndu-se pe lîngă ei. Serghei se sili să zîmbească.
■— Uite nemernicul ! A venit fără veste : chiar că m-a speriat !
Porniră mai departe. Serghei respira rar, greu, şi scruta întunericul pe furiş, cu lucirea aceea stranie în ochi. Vîntul conteni. Se făcu linişte. Cei doi ieşiră la drum.
Departe, în clopotniţa bisericii, dăngăni înfundat o bătaie de clopot. Sunetul tremurat, ca pătruns de o taină nedesluşită, lunecă încet pe deasupra ţarinilor negre. Se

auzi apoi alt dangăt şi încă unul. Clopotul bătu de două-sprezece ori.
Tokarev îl luă pe Serghei de braţ.
— E miezul nopţii !... Ţăranii spun că ţîreovnicul mină la ora asta morţii la adăpat... Rămase o vreme tăcut. Nopţile au asupra mea un efect bizar. Spune-mi, nu ţi se pare de necrezut ca în bezna asta să nu fie nimic misterios ? Mie mi se pare adesea că trebuie să fie ceva, că trebuie să existe neapărat în jur o viaţă proprie, care scapă privirii noastre. Trebuie să întorci brusc capul, ca să surprinzi măcar o fărîmă din misterul ei. Cele mai multe din tablourile lui Boecklin produc asupra mea o astfel de impresie, ca şi cînd el ,,ar fi întors brusc capul”. Uite, mergem aşa şi mă întreb : oare numai noi doi ne aflăm pe toată întinderea asta, oare în jurul nostru nu-i altceva decît mişcarea a tot soiul de molecule, vibraţia eterului şi altele de felul acesta ? Atunci de ce sufletul simte atât de limpede şi de straniu prezenţa invizibilă a cuiva, a unor fiinţe nedesluşite şi fără formă, fantasme în faţa cărora noi, oamenii, sîntem slabi şi neputincioşi ?
Serghei mergea tăcut, cu capul în pămînt. Cotiră pe o cărare, trecură pe lîngă cariera de piatră lăsată în- părăsire şi coborîră în Vilceaua Zîbinka. Domnea acolo o linişte adîncă. Se desluşeau vag tufele negre de răchită, părînd că se mişcă încet.
O luară pe un drum năpădit de iarbă. Drumul urca pieptiş spre buza vîleelei. Sbogar, scheunînd uşor, se uita în dreapta şi-n stînga şi se lipea de picioarele lor. Chiar deasupra vîlcelei se lăsase jos de tot un nor mare şi negru, lăbărţat. Părea că atîrnă în aer o insectă gigantică, nemaivăzută, care-i urmărea atent, triumfător, pe cei ce mergeau prin vîlcea. Fulgerări sumbre şi mute spintecau întunericul.
Un tremur lăuntric cuprindea tot mai stăruitor fiinţa lui Tokarev. Sufletul şi-1 simţea tulburat, altfel ca de obicei. Numai mintea îi rămăsese pe deplin limpede.

— îţi aminteşti de *Le Horla* de Maupassant ? E o nuvelă într-adevăr maladivă, dar surprinzător de inteligent scrisă. Maupassant spune că oamenii au populat din timpuri imemorabile lumea cu tot soiul de făpturi închipuite, misterioase, înspăimântătoare şi nedefinite. Că nici n-ar fi putut fi altfel, deoarece omul a intuit de la începutul vremilor cît e de nevolnic, lăsat la cheremul unor forţe neştiute... Ce fel de forţe, ce fel de făpturi ? Nevăzute, dar cumplite şi de neînvins. Oriunde s-ar manifesta, ele îşi arată pururi superioritatea faţă de om, iar omul rămîne atît de neputincios, atît de nevolnic faţă de ele.
Serghei ridică, mirat, capul.
— Oare vorbeşti serios ? Dar delirezi de-a binelea, şi încă ce delir ridicol... Te-aş ruga, Vladimir Nikolaevici, să nu mai spui nimic despre asta. Mă simt azi enervat la culme.
— Bine. De altfel, nici nu vorbeam serios despre morţii şi vedeniile astea, şi nici despre invizibilele făpturi din *Le Horla* al lui Maupassant. Subliniam numai „profundul mister al invizibilului” înfăţişat de autorul francez. Tocmai asta simbolizează el în *Horla.* Trebuie să fii de acord că e un mister într-adevăr profund şi înspăimîntător. Maupassant spune : „Tot ce ne înconjoară, tot ce observăm fără a ne uita, tot ce atingem fără a pipăi – toate acestea au asupra noastră, asupra simţurilor, şi prin mijlocirea lor asupra gîndurilor noastre, ca şi asupra sufletului nostru, un efect rapid, uluitor şi inexplicabil”... Oare nu te îngrozeşte acest fapt şi oare nu e adevărat ? întrebă, plin de tulburare, Tokarev. Omul era încă liber atunci cînd întrupa forţele acestea în nişte făpturi care rămîneau

in afara lui ; ar fi putut măcar să lupte împotriva lor, să le pună împotrivă sufletul lui liber, capabil de a se autodetermina. Acum însă toate aceste făpturi s-au mutat înlăuntrul omului, în creier, în inimă şi în sînge... Şi ce-1 aşteaptă astfel pe om ? îţi aminteşti de acel înfiorător ţipăt al lui Maupassant : *,JDomnia omului s-a sfîrşit* !... Vai

nouă !... Vai oamenilor !... A venit *el...* cum îl cheamă ? Mi se pare că îmi strigă numele lui, dar eu nu-1 aud... O, da, el a venit !... Uliul a mîncat porumbiţa, leul – a devorat bivolul cu coarne ascuţite... Totul s-a sfîrşit ! El e în mine, *el devine sufletul meu* ! Ce-i de făcut ? Vai nouă !”...
Tokarev fu cuprins de un tremur mărunt, vocea lui trăda groaza, ca şi cînd acest misterios „invizibil” s-ar fi aflat în întunericul din preajmă... Dar şi aşa, cuprins de groază, simţea tresăririle nervoase ale lui Serghei şi asta îi isca o bucurie răutăcioasă.
Serghei replică violent :
— După mine, toate acestea sînt caracteristice numai pentru Maupassant. Poate şi pentru dumneata... Recunosc, nu încape vorbă, că „misterul invizibilului” e profund. Dar îl socotesc laş, nevolnic pe omul care se lasă biruit de acest invizibil.
— Să stăm puţin aici ! spuse scurt şi hotărât Tokarev şi se lăsă jos sub o salcie tînără de pe povîrniş.
îşi rostise dorinţa cu o voce fermă, poruncitoare, şi Serghei îl ascultă. Tokarev dobîndise asupra-i o autoritate bizară.
Dunga zării, pînă atunci bine conturată, se ştergea spre sud, pierdută într-o pîclă tulbure, aproape să se confunde cu cerul. Veni o boare răcoroasă, jilavă. Tokarev scruta, tulburat, depărtările : peste o jumătate de oră vraja lugubră a nopţii avea să se destrame. Cerul se va acoperi de nori învălmăşiţi şi se va porni o burniţă monotonă.
Zise, rostind tare cuvintele :
— Spuneai că omul care se lasă biruit de „invizibil” e un laş şi un nevolnic. Mă mir ! Ai în faţă o problemă colosală şi vrei s-o rezolvi cu două insulte pline de dispreţ... Nu, Serghei Vasilievici, astfel de probleme nu se rezolvă în felul acesta ! întrebarea este ce-i de făcut, dacă

acest invizibil te biruie implacabil. Mă rog – laş, nevolnic... Uşor de zis ! Dar cînd în viaţă ţi se pune o astfel de problemă, poţi să-ţi pierzi minţile de groază... Ştii dum-

neata de ce a murit Varvara Vasilievna ? Tokarev simţi că se sufocă şi zăbovi pînă să-şi tragă răsuflarea. S-a molipsit de răpciugă... Dar nu s-a molipsit întîmplător, ci înadins !... Nu s-a dat îndărăt din faţa unei astfel de morţi, anume pentru ca toţi ai ei să poată crede că a murit accidental. Ei bine, ea şi-a pus capăt zilelor, şi tocmai de asta, pentru că simţea victoria apropiată a ^invizibilului” asupra ei.
Tokarev văzu şi prin întuneric cum îl privea Serghei, cu ochii ficşi, cu faţa acoperită de o paloare cadaverică. Deodată, acesta exclamă hotărît :
— Cu neputinţă !... Poate că a făcut una ca asta, era în stare s-o facă, dar nu ar fi mărturisit-o niciodată, nici dumitale şi nici altcuiva !
— Da, aşa şi este. Totuşi, o dată – îţi aduci aminte seara cînd ai avut accesul ? – mi-a mărturisit că simte apropierea şi victoria „invizibilului”. Pentru a nu i se supune, ea vedea o singură cale —- moartea. Dar o moarte care să-i îndurereze cît mai puţin pe cei dragi. A fost o discuţie pur abstractă... Ei, bine, înainte de moarte, aproape în delir, m-a pus să-mi dau cuvintul că n-am să vorbesc nimănui despre discuţia noastră... Cum crezi, ce se poate deduce din asta ?
— Off, Dumnezeule !... gemu Serghei şi îşi strînse capul în mîini. Sprijini apoi coatele pe genunchi şi rămase aşa, cu tâmplele în palme.
Tokarev urmă cu o voce severă, necruţătoare :
— Ei ? A procedat just ? Este aceasta adevărata soluţie ?... Nu, e îngrozitor, e anormal pînă la demenţă ! Dar vezi că tocmai concepţiile dumitale, exigenţa dumitale intransigentă – toate acestea fac posibile asemenea orori. Nu poţi s-o negi. Şi nu poţi nega, de asemenea, că dumneata încui toate ieşirile pentru un om viu. Este necesar să privim cu toată seriozitatea şi cu cea mai mare atenţie „invizibilul”, şi abia apoi, recunoscând că e puternic şi inevitabil, am putea ajunge la vreo soluţie.
Serghei sări în picioare. Scăpărînd din ochi, strigă :

— De ce-mi spui toate astea ? Vrei să te justifici cu moartea Variei ! Nu simţi oare ce deosebire e între ea şi dumneata ? Moartea ei ridică o problemă colosală, da, colosală şi înfricoşătoare prin gravitatea ei. Insă dumneata nu ai nici o atingere cu problema asta !
Tokarev rămase tăcut, descumpănit, neştiind ce să spună. Zise cu o voce frîntă :
— Bine, să admitem că ai dreptate. Văd şi eu tot atît de limpede deosebirea dintre ea şi mine. Dar gîndeşte-te puţin la ceea ce am să-ţi spun. Ascultă ! Eu sînt un om obişnuit, un om mărunt. Soarta mi-a hărăzit o singură cale : să trăiesc supus şi liniştit, fără să mă bag nicăieri, fără să-mi fac nici un fel de probleme serioase de viaţă, să trăiesc aşa cum trăiesc toţi în jurul meu ; să cîştig într-un fel sau altul bani, să blestem munca din care trăiesc, să fac copii şi să joc *whist.* Dar, vezi, în viaţa oricărui om, chiar şi a celui mai mărunt şi mai cenuşiu există o perioadă cînd sufletul lui se înalţă, îi cresc aripi. Cînd condiţiile înconjurătoare sînt favorabile, elanurile lui vagi, nedefinite se conturează în năzuinţe spre idealuri luminoase. Şi omul se aruncă în luptă pentru ele, înfruntă moartea, şi nu poate să înţeleagă atunci cum ar fi cu putinţă să trăiască fără a căuta un sens în viaţă, fără a fi captivat de o problemă vitală. Trec cîţiva ani. Aripile se usucă şi cad, omul însuşi se veştejeşte. Tot ce îl stimula nu demult devine pentru el cu totul străin, mort. Ei bine, eu mă aflu acum tocmai într-o fază ca asta. Numai că trecutul meu de luptă m-a otrăvit, pustiul spre care merg mă îngrozeşte, nu mai pot trăi fără un sens şi un ţel. Şi nu mai am aripi care să mă ridice deasupra mlaştinii.
Glorie credinţei ce ne-a frînt, Tinereţii pline de avînt, Care a pierit neîntinată...
Da, îmi amintesc de ea, de tinereţea mea de luptă, cu un dor fierbinte şi pătimaş. Dar gloria ei a fost înmormântată, pentru că însăşi tinereţea mea a murit şi nu mai poate fi reînviată... Unde să găsesc acum fundamentul pe

care să mă sprijin ? Ce mi-ar putea da puteri să trăiesc ca un om ? Filozofia ? Religia ? Sufletul se ros

togoleşte din mine – pricepi dumneata ? Mi se rostogoleşte sufletul!... Cum să-1 opresc? Nu există asemenea forţe în viaţă, nu există asemenea forţe în idei şi în religie... Toată forţa stă numai în simţire. Şi dacă ea a dispărut, doi bani nu mai fac toate jurămintele şi făgăduielile, totul e numai dispreţ de sine şi deprimare... Ce să mă fac ?
Serghei răspunse, scârbit :
— Asta te priveşte ! Din păcate, eu nu te pot ajuta în nici un fel.
— O, Serghei Vasilievici, nu privi lucrurile astea cu atâta dispreţ ! Te asigur că ele te privesc foarte îndeaproape şi pe dumneata ! Nu mai departe decât azi spuneai că orice oscilaţie a barometrului se reflectă în sufletul dumitale. îţi închipui oare că singur barometrul are această forţă uimitoare ?... Nu, Serghei Vasilievici, dumneata te afli, la fel ca şi mine, pe de-a întregul sub stă-pînirea puternicului „invizibil”. Uite, dumneata propovăduieşti stăruitor bucuria vieţii şi forţa spiritului, dar trăieşti în lumea de tenebre a deprimării nervoase şi a lipsei de voinţă. Dumneata susţii că omul trebuie să acţioneze *din el,* că astfel va descoperi în sine imensele bogăţii ale sufletului, dar toată bogăţia dumitale constă doar într-o uluitoare duritate, încredere în sine şi amor propriu. Deocamdată, pe toate acestea le înfrumuseţează tinereţea. După ce va trece tinereţea, ce crezi că va mai rămîne din dumneata ? Noi doi sîntem la fel de faliţi, sîntem în aceeaşi măsură prea săraci şi bolnavi cu duhul, ca să îndestulăm colosalele cerinţe ale raţiunii noastre... Există însă şi oameni sănătoşi şi puternici, oameni cu o mare forţă lăuntrică. Aceştia ar putea fi ucişi, dar nici-cînd despicaţi în două. Pentru ei, gândirea e totodată şâ acţiune... Bunăoară, omul pe care l-am întâlnit noi atunci la Varvara Vasilievna. Am impresia că Tania îi' seamănă. Nu face

nimic că nu-i destul de evoluată şi e îngustă în vederile ei – tocmai în asta şi stă forţa sa !... Cît despre noi doi, cauza noastră e pierdută. Eu îmi dau seama de asta, dumneata încă nu. Dar nu e departe ziua când ai să-ţi pui la rîndul dumitale aceeaşi întrebare... Şi moartea Varvarei Vasilievna te obligă să dai un răspuns cinstit şi serios la această întrebare.

272

Serghei spuse cu un zîmbet răutăcios şi crispat:

— Ah, ce mult doreşti dumneata o soluţie „cinstită” !... Mă rog, iat-o, după părerea mea : aoceptă „invizibilul” dumitale, bagă-te înapoi în mlaştină şi fii sănătos. Ştiu că doreşti grozav această soluţie. Pe mine, însă, să mă laşi în pace. Fii sigur că atîta vreme cît trăiesc n-am să cad niciodată în mlaştini !

Tokarev dădu din mână fără a răspunde. Şedea pe o movilită, cu genunchii prinşi în braţe, şi se uita undeva departe. îl cuprinsese o ură cumplită împotriva lui Serghei ; acesta subliniase pe un ton ironic şi răutăcios exact ceea ce îşi dorea Tokarev. Ei da, tocmai asta dorea, să i se recunoască dreptul de a trăi aşa cum e. Mai există oare şi altă soluţie ? Serghei nu admite alta... Bine, îşi zise Tokarev, cuprins de tristeţe şi de un tremur nervos.

Spuse cu glasul răguşit :

— Doamne, ce noapte grea !... Serghei Vasilievici, fii bun şi adu-mi puţină apă de la izvor. îmi vine ameţeală şi mă tem să nu cad jos... E aici aproape, după dâmbul de colo... Adu-mi în şapcă ; e din postav şi nu lasă să treacă apa... Te rog mult!...

Serghei se uită atent la Tokarev şi răspunse, rostind rar cuvintele :

— Dă-mi şapca.

Se făcu nevăzut după dîmb. Tokarev sări îndată în picioare şi aruncă o privire în jur. Perdeaua jilavă şi cenuşie a ploii venea din întuneric, şovăind parcă. în jur stăruia o linişte adîncă, pe malul rîuleţului încremeniseră siluetele negre şi bizare ale tufişurilor. Salcia tânără de

deasupra lui îşi foşnea încet frunzele. Pe Tokarev îl cuprinse o veselie nebună. îşi zise :
„Poftim soluţia ta !” şi se descinse, zorit. Avea în jurul mijlocului un şnur de mătase lung şi trainic, petrecut de două ori.
Tulburat şi grăbit, cu mâinile tremurînde, Tokarev făcu un laţ la şnur şi trase de el, încercîndu-1. Laţul era tare. Zîmbi, satisfăcut ; se ridică pe vîrfuri şi dădu să lege laţul de o cracă a sălciei.
„Poftim soluţia dumitale, Serghei Vasilievici !”
Şi-1 închipui pe acesta întorcîndu-se şi găsindu-i leşul spînzurat de copac.
273
în depărtare se auzi un fîşîit, produs parcă de paşii cuiva. Tokarev tresări, se trase în lături şi scrută întunericul. Nu, era linişte. Serghei nu putea să se întoarcă aşa curînd. Pesemne că o luase la fugă devale Sbogar.
Ochii lăuntrici i se deschiseră încet. Şi deodată îl străfulgera gîndul : ,,Ce fac ?”
Se opri şi se uită la salcia neagră, ca şi cînd abia atunci s-ar fi trezit dintr-un coşmar... Din ramurile scuturate, cădeau pe pămînt încet şi neauzit, frunze galbene. Totul era neobişnuit şi înspăimîntător : şi salcia cu frunzele ce cădeau fără zgomot, şi discuţia de adineauri, şi intenţiile lui.
Aruncă şnurul şi ieşi repede din vîlcea.
Dinspre norul de pe cer veni o pală puternică de vînt jilav. Pe pămînt răpăiră primele picături de ploaie. Descins, cu cămaşa fluturînd în vînt, Tokarev păşea pe ţepii mirişteei, peste haturi ; înainta prin beznă fără a şti încotro.
1901
17 – e. 49T
DOUĂ SPÎEŞITUKI I
Sjîrşitul lui Andrei Ivanovici **I**
Era într-o sâmbătă seară. Andrei Ivanovici Kolosov, calfă într-un atelier de legătorie, şedea la masă, în papuci şi fără haină, şi netezea cu mişcări repezi nişte fîşii de

saftian roşu. Nevastă-sa, Alexandra Mihailovna, lipea pe comodă cotoare pentru scoarţe. De cinci zile, Andrei Ivanovici nu se mai ducea la atelier : îi erau umflate picioarele, îl necăjea astma, şi tuşitul lui veşnic se auzea şi mai tare. în toate cele cinci zile a zăcut trist în pat, a băut ceai de degeţel şi a cicălit-o pe nevastă-sa. în sfîrşit, picioarele i se dezumflară ; simţindu-se în seara aceea în-zdrăvenit, se apucă de lucrul pe care-1 luase de la atelier acasă.
Alexandra Mihailovna îl urmărea de dimineaţă, să vadă în ce toane se află : trebuia să aibă cu el o discuţie serioasă şi aştepta prilejul potrivit; se silea tot timpul să-i ghicească cele mai mici dorinţi şi să-1 servească.
în odaie intră Zina, o fetiţă de şase ani, copila Kolosovilor, cu basmaua mare a maică-si pe cap. Fetiţa aducea o sticlă de o jumătate de litru, plină cu coniac.
— Băcanul a spus că dă ultima oară pe datorie, şuşoti ea către maică-sa, uitîndu-se cu coada ochiului la spinarea lui Andrei Ivanovici.
Alexandra Mihailovna îi făcu semn să tacă şi se apucă să pună masa. Scoase ce mai rămăsese de la prînz, aduse samovarul şi prepară esenţa de ceai.
— Hai, Andriuşa, mai lasă lucrul ! Vino la masă ! Alexandra Mihailovna se apropie de soţul ei şi, după
o clipă de şovăială, îl sărută pe creştet; se întreba dacă el era destul de bine dispus ca să-i îngăduie sărutul.
Andrei Ivanovici i-1 îngădui răbdător şi trecu la masă. Zărind coniacul, se lumină la faţă.
274
— Mulţumesc, Şurocika, văd c-ai avut grijă de mine, zise el, înduioşat. Acum nu-mi strică un păhărel.
Dădu coniacul pe gît, plescăi din limbă, mulţumit, şi luă o bucăţică de pastrama.
— A-a, zău, cum bei o duşcă, parcă te afli în rai... Dă-mi, te rog, hreanul !
începură să mănânce. Zina mesteca în tăcere ; cînd taică-său îi punea vreo întrebare, se înroşea toată şi se grăbea să-i răspundă, îndreptând spre el o privire sfioasă şi

fîstîcită : ân ajun, Andrei Ivanovici o bătuse crunt pentru că alergase prin curte pînă la opt seara. La fel o păţiseră şi alţii : nevestei. îi azvârlise cizma ân obraz, pe proprietărească o ânjurase ; acum se simţea vinovat **şi** era blînd şi drăgăstos ca niciodată.
— Oare de ce nu mai vine Leahov ? se miră Alexandra Mihailovna. A spus că aduce banii îndată ce ia leafa.
— Aş, îndată ! Mai întîi trebuie să dea o raită pe la „Serbia”, să se afume niţel. Asta-i socoteală veche.
Proprietărească se întoarse de la vecernie. Vecina Kolosovilor, Elizaveta Alexeevna, muncitoare la fabrica de ţigări, veni de la serviciu. Prin peretele subţire de scânduri se auzea cum îşi schimbă rochia.
— Alexandra Mihailovna, poţi să-mi dai un pic de apă clocotită ? întrebă ea de după perete.
— Poftim încoace, Lizaveta Alexeevna !
în cameră intră o .femeie tânără, mică de stat, palidă la faţă şi cu privirea severă, mijită.
Andrei Ivanovici o salută, stânjenit. Elizaveta Alexeevna ii strânse scurt mâna, după care îi întoarse spatele şi âncepu *a* vorbi cu nevasta lui. Legătorul se simţea ruşinat : vecina fusese acasă atunci când el aruncase cu cizma în Alexandra Mihailovna.
— Bea ceaiul cu noi, Lizaveta Alexeevna. De ce să stai acolo singură ?
— Mulţumesc. Mai am de scris o compunere pentru mîine.
— Mai lasă compunerea ! Bei un ceai şi pe urmă te apuci de scris.
— Am să scriu în timp ce beau **ceaiul.** Elizaveta Alexeevna îşi turnă apă clocotită în ceainic. Cum te mai simţi ? întrebă ea, întorcându-se spre Andrei Ivanovici.
25»
— Mulţumesc lui Dumnezeu, mă fac bine. Vreau să mă duc la atelier. Luni e întîmpinarea Domnului, aşa că mă duc marţi. Ajunge de când zac... Nici nevasta nu mă mai respectă : adineauri m-a sărutat pe creştet. Cum îţi place asta ?

— Din dragoste, zise, zîmbind, Alexandra Mihailovna.
— Eu însă am rămas nemulţumit. Ce înseamnă cînd te sărută nevasta pe creştet ? înseamnă că ea e mai presus ca bărbatul, şi asta e ceva cu totul nelalocul lui, hi-hi !
Elizaveta Alexeevna ieşi. Andrei Ivanovici îşi întinse oasele.
— Mai lucrez puţin, pînă vine Leahov. Să nu iei samovarul.
Se aşeză la masă, ascuţi bine cuţitul de piatra litografică şi se apucă iar de lucru. Alexandra Mihailovna se aşeză de cealaltă parte a mesei ca să taie hîrtia pentru cotoare. După o vreme, zise :
— Alde Korîtov au o nouă chiriaşă. Văduva unui funcţionar. Bărbatul ei a murit în ajunul Anului nou şi a lăsat-o cu trei copii. în ce sărăcie trăieşte, sărmana ! Mobila, hainele – tot, tot a amanetat, nu şi-a mai oprit nimic. Lucrează la fabrica de rachiuri : spală sticle pentru patruzeci de copeici pe zi. Copiii sînt rufoşi, flămânzi, chiar şi ea umblă în zdrenţe.
Alexandra Mihailovna se uită cu coada ochiului la Andrei Ivanovici. Bărbatul îşi împreunase sprâncenele a nemulţumire : după tonul glasului ei băgase îndată de seamă că nevastă-sa avea un gînd ascuns.
Ea urmă :
— îmi spunea : „Ce proastă am fost ! Eram măritată, mai departe nu mă gîndeam. Nu ştiu să fac nimic, n-am învăţat nimic... Cum o să trăim oare ? Ar fi bine să învăţ croitoria. în Voznesenski e o şcoală, urmezi trei luni şi costă cincisprezece ruble. Cu acul, câştigi oricînd bani. Dar mai pot eu acuma să învăţ ? Nu mai am decît un gând : să nu murim de foame.
Andrei Ivanovici întrebă cu un dram de batjocură în glas :
— Şi ţie oer-ţi pasă ? Aduni toate bîrfelile de prin case, care şi ce face. Curat ca o ţaţă. Se vede că n-ai altă treabă.

— ,,Ce-mi pasă...” O să-mi pese când oi fi şi eu nevoită să spăl sticle, zise femeia, coborând vocea.

Andrei Ivanovici suflă pe nări şi se uită la ea.
— Ascultă, Saşa, iar umbli cu vorbele alea ? se răsti el ameninţător. Ti-am interzis ; pricepi ori ba ?
— Andriuşa, dar gîndeşte-te şi tu ! Eşti mereu bolnav – mai ştii ce se poate intîmpla ? Ce-o să mă fac eu atunci cu copilul ?
— Of, lasă prostiile astea ! Vrei mereu să-mi bagi in cap că am oftică. N-am nici o oftică, numai o congestie pulmonară cronică, aşa mi-a spus doctorul. La vară am să stau câtva timp la Lesnoe şi o să-mi treacă.
— Dar de ce n-aş Învăţa şi eu să fac ceva, cât mai pot.
— Pentru că treaba ta este să vezi de casă. Şi aşa o ţii ca vai de lume : uite-te ce murdar e samovarul, şi ce praf este peste tot. Parcă am sta într-o cocină, ca porcii! Mai bine ai vedea de toate astea.
Femeia nu-i răspunse. încruntat, Andrei Ivanovici se aplecă pe lucru. Capul lui mare, cu părul vîlvoi şi cu obrajii supţi, se tot mişca înainte şi înapoi, lama cuţitului aluneca repede de-a lungul pietrei, tăind perfect marginile saftianului.
— Şi tu ai avea un profit, stărui Alexandra Mihai-lovna. Vezi doar : câştigi mereu mai puţin : mai înainte primeai şaptezeci-optzeci de ruble pe lună, acuma e bine când capeţi patruzeci, şi asta dacă nu eşti bolnav; în vremea din urmă ai adus o nimica toată. Patronul nu-ţi mai dă avansuri, la băcan sîntem datori, chiria n-am plătit-o de două luni, pînă şi eîrciumarul a spus azi că nu ne mai dă nimic pe datorie. Cît aş câştiga eu, ţi-ar fi şi ţie de ajutor.
— Saşa, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai vorbi despre lucruri la care nu te pricepi ! zise Andrei Ivanovici, străduindu-se să-şi stăpînească nervii. Doar eu muncesc de dimineaţă şi pînă seara, te ţin şi pe tine şi pe copil; cred că pot avea în schimb plăcerea să se îngrijească cineva de mine ! Vreau să am pregătit acasă prânzul, să mi se dea şi la lucru o gustare de-acasă. Banii tăi nu-i trebuie nimănui, mă descurc eu şi fără tine. Tu, mai

înainte de toate trebuie să rămîi o soţie cumsecade, dar cînd femeia se bagă la o muncă, trebuie să uite de
278
ruşine, devine o desfrânată, pentru că altfel n-ar câştiga mai nimic. Tu nu ştii asta, dar eu am văzut ce se intîm-plă cu fetele de la atelier şi inţeleg multe.
— Elizaveta Alexeevna lucrează şi ea.
— Elizaveta Alexeevna nu-i de seama ta.
— Atunci lasă-mă să urmez măoar la şcoala de duminică : abia ştiu să scriu. Nu mi-ar strica să mai prind şi eu minte.
— Ba, ţie, tocmai mintea o să-ţi strice, zise mînios Andrei Ivanovici.
— Mintea nu poate să-i strice nimănui şi niciodată, ii întoarse vorba, indărătnicindu-se, Alexandra Mihailovna.
— Saşa, te rog ! se răsti bărbatu-său, scrâşnind ame-ninţător. Taci odată, pentru numele lui Dumnezeu ! Văd că ai şi început să fii prea deşteaptă.
Alexandra Mihailovna vorbi repede, tulburată de un gând :
— Duminica trecută te-ai încurcat cu un rufos. Se vedea cât de colo că-i un pungaş, un vagabond, şi tu i-ai dat paltonul.
Andrei Ivanovici urmărea cu dispreţ salturile logice ale soţiei sale.
— „Pungaş” ! Omul sărac se cheamă că-i pungaş. Păi, mie, paltonul acela nu-mi trebuia, doar am altul nou.
— Puteai să-1 vinzi unui telal; ţi-ar fi dat pe el **o** rublă şi jumătate, poate şi două. Avem şi noi nevoie de bani.
— Tu preţuieşti totul ân bani. Dar banii sânt un fleac, gunoi ! Tu vorbeşti de hani. Omul acela a fost legător, era, prin urmare, un coleg, şi unui coleg îi dau întotdeauna tot ce am.
— *Şi* are să bea paltonul.
—■ Asta n-ai de unde s-o ştii. Parcă numai noi doi, eu şi cu tine, am fi oameni cumsecade, iar toţi ceilalţi sînt nişte pungaşi, nişte ticăloşi !

— Dăruieşti tot ce ai la fel de fel de vagabonzi... Andrei Ivanovici ţipă :
— Ai să taci odată ? Ciumo !
— De lucrat nu mă laşi să lucrez, dar nici tu n-ai grijă de noi. Uite galoşii fetei s-au găurit şi afară e udeală, zăpada se topeşte ; hăinuţa de blană i s-a ferfe

niţit, ca la o cerşetoare ; mi-e şi ruşine s-o mai las în curte.
Bărbatul lăsă cuţitul pe masă, îşi încrucişa braţele pe piept şi se puse s-o asculte.
— Ar trebui, aşadar, să ai şi tu mai multă grijă de noi... N-avem nimic pus deoparte pentru zile negre. Ţii minte, cînd i-ai spart capul pisicii patronului, acolo, la Hebhard – cit ai stat atunci fără lucru ? Numai două luni, şi ajunsesem muritori de foame. Dacă te îmbolnăveşti şi mori, noi ce ne facem ? De mine nu m-aş îngriji, dar de ce să se prăpădească Zina ? Tu te gîndeşti numai să-ţi facem pe plac, dar de noi nu-ţi pasă. Eşti în stare să dai ultimul ban unui prieten, cît despre noi, fie ce-o fi, n-avem decit să pornim cu cerşitul!
Deodată, Alexandra Mihailovna tăcu. Bărbatul aţintise asupră-i o privire grea, fixă, cu acea scînteiere sălbatică în ochi, faţă de care ea se simţea întotdeauna cuprinsă de groază superstiţioasă.
— Să nu te mai aud niciodată spunînd ceea ce mi-ai spus acum, zise Andrei Ivanovici cu o voce sugrumată, îţi interzic !!! ţipă apoi ascuţit şi izbi sălbatic cu pumnul in masă. Scîrnăvie ce eşti ! Din a cui muncă te-ai făcut tu aşa de plinuţă şi rumenă ? Eu muncesc pentru voi de mă spetesc, si tu îndrăzneşti să spui că nu mă gîndesc la voi, că puţin îmi pasă ?
Alexandra Mihailovna se făcuse albă ca varul. în ochii ei frumoşi scapără o licărire de înverşunare şi furie.
— Atunci de ce...

— Gura !!! urlă bărbatul şi sări în picioare. Cuprinsese masa cu o privire scurtă, căutînd ceva cu care să arunce în nevastă-sa.
De-afară se auzi o bătaie. Elizaveta Alexeevna crăpă uşa.
— Alexandra Mihailovna, poţi să-mi mai dai puţină apă clocotită ?
— Mă rog, poftim, răspunse femeia cu vocea ei obişnuită.
Andrei Ivanovici se propti în uşă.
— Nu mai e apă, samovarul s-a răcit. Vecina se roşi toată.
— Scuzaţi ! Şi închise uşa.

280

Scrîşnind din dinţi, Andrei Ivanovici începu să umble încolo şi încoace prin cameră.
— De ce n-ai culcat-o încă pe Zina ? se răsti apoi. E zece trecute. Ia samovarul. Leahov nu mai vine.
Se aşeză la masă şi îşi turnă coniac. Bău un păhărel, apoi altul. Nevastă-sa vedea bine că bea ca să-i facă ei în necaz, pentru că de atîtea ori îl rugase să se abţină. Acum, dacă avea să se îmbete, era rău de ea.
Fără a scoate o vorbă, o culcă pe Zina şi luă samovarul. Apoi se dezbrăcă în tăcere, silindu-se să nu facă zgomot, şi se culcă în patul dublu, întoarsă cu faţa la perete.
Andrei Ivanovici rămase la masă, cu capul lui pletos sprijinit în palmă şi cu ochii aprinşi aţintiţi pe geam. Il uluise stăruinţa soţiei sale. Pînă atunci ea nu îndrăznise niciodată să i se pună atît de dîrz împotrivă ; încerca, vezi bine, să iasă de sub stăpînirea lui şi el ştia cine o înrîureşte ; dar lasă, n-o să izbutească, va putea el să şi-o ţină supusă. Totuşi, ca să nu-i mai dea în viitor motive de a-1 învinui, Andrei Ivanovici hotărî ca din ziua aceea să cheltuiască pentru el cît mai puţin.
Lampa micuţă, cu abajurul plesnit, lumina slab perdeaua cafenie de stambă, decolorată ; pe podea se tăvăleau fîşii de şagrin şi saftian. în clădire toţi dormeau, numai în odaia Elizavetei Alexeevna ardea încă lumina şi se auzea foşnet de hîrtie. Andrei Ivanovici se dezbrăcă şi se culcă, dar multă vreme nu putu să adoarmă. Tuşea îndelung, din

adînc, cu sforţări care păreau gata să-i întoarcă maţele pe dos.

II

Leahov veni a doua zi, după prînz.

Andrei Ivanovici şedea culcat în pat, furios şi tăcut : nevastă-sa îi servise la masă numai trei felioare de pastrama, cît rămăsese de cu seară ; cînd el îi ceruse să-i mai dea ceva, răspunse pe un ton provocator că nu mai are nimic, deoarece nimeni nu le mai dă pe datorie ;

dar asta era minciună curată ; dacă ar fi stăruit, putea să capete ceva. Andrei Ivanovici n-a mai zis nimic, dar a ţinut minte obrăznicia ei.

Leahov veni cam cu chef. Era un flăcău sprinten şi voinic, cu grumazul muşchiulos şi cu o privire nepăsă-toare şi îndrăzneaţă. De-a curmezişul nasului avea un plasture.

— Vasili Yasilievici, ce-i cu dumneata ? Unde ţi-ai spart nasul ? îl întîmpină Alexandra Mihailovna, ascun-zindu-şi un zâmbet.

Leahov dădu bună-ziua şi pipăi plasturele cu degetul arătător.

— Ieri, pe podul Tucikov, am avut un incident cu o domnişoară. Zicînd acestea îşi săltă caraghios sprînce-nele şi se scarpină după ceafă.

înviorat, Andrei Ivanovici coborî picioarele din pat şi se aşeză.

— ..Un incident !”... rîse el.

— Am acţionat greşit, lămuri Leahov. M-am legat de ea, am început să-i spun vorbe dulci şi dumneaei...

— Vai-vai-vai ! Alexandra Mihailovna râdea şi clătina din cap. Las' c-o întâlnesc pe Katerina Andreevna, am să-i spun ce făceai dumneata ieri pe podul Tucikov.

Katerina Andreevna, lucrătoare la atelierul de legă-torie, era concubina lui Leahov.

— Ei, cum te mai simţi ? îl întrebă acesta pe Andrei Ivanovici, devenind serios.

— Mă fac bine puţin câte puţin. După stretenie, am să vin la lucru. Ce mai e nou pe la atelier ?
Leahov răspunse cam în silă :
— Ce să fie ? Tot aia !... Ţi-am adus banii. Scoase din pungă patru ruble şi cincizeci de copeici
şi le dădu lui Andrei Ivanovici.
— Patronul nu mai dă un ban avans. Eu şi cu Ermo-laev ne-am şi certat cu el din pricina ta... Nu şi nu ! Un zgripţuroi !
întunecat la faţă, Andrei Ivanovici numără banii şi-i vârî în buzunarul jiletcii. Leahov întrebă repede :
— Ai nevoie de biştari, Andrei ? îţi dau eu.

— Ei, asta-i ! Nu, n-am nevoie, se grăbi să răspundă celălalt, cu o mutră nepăsătoare. Ce zici, mergem la „Serbia” ?
Andrei Ivanovici îşi chemă nevasta în bucătărie şi-i dădu patru ruble, el păstrîndu-şi numai cincizeci de copeici.
— Andriuşa, ai face mai bine să nu te duci, se rugă femeia de el. Ştii că n-ai voie să bei, eşti oprit de doctor !
— Nu cumva ai să mă înveţi tu ce am de făcut ? răspunse el furios şi se întoarse la Leahov.
Ca în zi de sărbătoare, la „Serbia” era lume multă şi gălăgie mare. Ospătarii se foiau printre mese ; în „salonul de lux” un armoniu intona marşul toreadorilor din *Carmen* ; bufetul, viu luminat, avea un aspect intim şi îmbietor.
Andrei Ivanovici se înveseli numaidecît. Toată săptă-mîna stătuse acasă, în strîmtoarea aceea de care i se făcuse lehamite, mereu ciondănindu-se cu nevasta pentru toate nimicurile. Acum, vederea mulţimii vesele şi gălăgioase şi toată atmosfera de la „Serbia”, cu care se obişnuise şi care-i era atît de dragă, îl făceau să se simtă la largul său.
Trecu, împreună cu Leahov, în camera din fund, unde întotdeauna puteau găsi cunoştinţe. Se aşezară la o măsuţă lîngă şemineul ornamentat cu oglindă mare, fără luciu, cu rama aurită, şi comandară o jumătate de duzină de sticle de bere neagră.

Leahov îi povestea cu amănunte aventura lui din ajun, de pe podul Tucikov. La masa lor veni Ivan Ivanovici' Arsentiev, vechi cunoscut, meşteşugar într-un artei, un om prezentabil, cu vo faţă smeadă de ţigan ; îşi purta umbrela cu el. Andrei Ivanovici îl pofti să ia loc.
— OPăi, eu, ar cam fi timpul să plec, încercă să refuze Arsentiev.
— Hai, nu umbla cu de-asta ! Ai să bei un pahar de bere şi pe urmă pleci. în sănătatea dumitale !
Ciocniră tustrei şi băură. Andrei Ivanovici umplu îndată din nou paharele.
— Ce ? Ai baston nou ? îl întrebă pe Leahov. Să**-1** porţi sănătos ! Ia să-1 văd !
283
— Baston de senator ! răspunse mîridru Leahov. îl ridică şi spintecă aerul cu el. Era solid şi neted, cu o măciulie masivă, din abanos.
Lui Andrei Ivanovici îi plăcu mult; ţinea la lucrurile bune.
— Straşnic baston ! Să mă fac mai bine şi-mi iau şi eu unul... A-a, Muraveicik, noroc ! strigă îmbucurat Andrei Ivanovici. încotro ? Stai aici cu noi, să bem un pahar ; juma-juma !
„Muraveicik”, pe nume Kartavţov, un tînăr ajutor de legător, trecea zorit prin sală, ţinînd la subsuoară două sticle de bere.
— Nu pot, Andrei Ivanovici, am musafiri acasă, răspunse el.
Andrei Ivanovici se uită, rîzînd, la făptura scundă a lui Kartavţov, cu picioarele crăcănate şi cu capul rotund, tuns chilug, împlîntat pe gîtul scurt şi gros.
— Aiurea ! Minţi ! Auzi – „musafiri” !... Cine serveşte la musafiri numai două sticle ?... Andrei Ivanovici se întoarse către Arsentiev : Se încuie în casă cu nevas-tă-sa, beau ei doi berea şi au serbat, adică, ziua de azi !
— Crede-mă, Andrei Ivanovici, a venit mătuşă-mea de la Tver, zise repede Kartavţov şi o porni grăbit spre ieşire,

legănîndu^se de pe un picior pe altul şi mişcîndu-şi omoplaţii.
Leahov îi strigă din urmă :
— Pentru mătuşă-ta s-ar fi cuvenit să mai iei o sticlă !
— Un caraghios, zău aşa ! rîse Andrei Ivanovici, întorcîndu-se spre Arsentiev. Eu l-am poreclit Muraveicik *. Nu pune niciodată un ban la bătaie ca să facă şi el cinste cuiva ! Munceşte, se zbate şi sîmbătă duce toată leafa acasă. Nevastă-sa îi seamănă : mică şi zdravănă ; lucrează şi ea la noi la atelier... Aduc amîndoi banii acasă, îi numără şi iar îi numără : atît pentru gaz, atît pentru zahăr, atît pentru casa de economii... Ca nemţii ! Cînd se îmbolnăveşte sau moare vreun coleg şi vii la el eu lista de subscripţie, zice : „Eu... dau la urmă !” şi fuge; apoi scrie la sfîrşitul listei : „Grigore Kartavţov – zece copeici”...
> De la *muravei* – furnică.
284
Uite, Vaska e om ! zise Andrei Ivanovici şi—**1** plesni pe Leahov peste genunchi. Nu stă de loc la gînduri cînd e vorba să ajute un tovarăş... Să trăieşti, Vaska ! Pentru tovărăşie !
Au băut cîte patru pahare. Lui Andrei Ivanovici îi cam vijîia capul şi i se înmuiase inima. Se uita cu un zîmbet satisfăcut la clienţii localului şi toţi i se păreau plăcuţi şi simpatici.
în prag se ivi un ins de statură mijlocie, slăbănog, cu faţa buhăită de băutură şi cu mustăţile roşcate pleoştite ; şapca îi era dată pe ceafă şi paltonul aruncat pe umeri ; la subsuoară avea o ţiteră băgată într-un sac de pînză. Noul venit se opri în prag şi făcu ochii roată prin încăpere, fluierând printre dinţi.
— Senka ! îl strigă Andrei Ivanovici. Vino-ncoace ! Uite cine ne lipsea ! Hai, vino colea !..”. Dumnealui, domnilor, e Zaharov, fost legător. Să-1 auziţi cum cìnta din ţiteră ! O să ne cìnte şi cu ţitera, şi din gură, de-a valma... Iubitule, dac-ai şti oît mă bucur ! Ia loc ! stărui Andrei Ivanovici, scuturînd mina lui Zaharov.

Acesta băgă sacul sub scaun şi se aşeză, sprijinindu-se cu mîinile de genunchi. Leahov tresări şi plesni din degete.
— Ehe, cânţi frumos ? Umbli aşa, cu ţitera, peste tot ?
— Nu prea am chef de cîntat, răspunse Zaharov şi luă cu băgare de seamă paharul cu bere întins de Andrei Ivanovici.
— N-ai chef ! Ei, da tot trebuie să ne cînti ceva... Mai întîi bea ! Bea !
Andrei Ivanovici se bucura grozav de venirea lui Zaharov : el era „rufosul” căruia îi dăruise un palton ; Alexandra Mihailovna era sigură că-1 băuse, dar paltonul era pe umerii lui.
— Aş – n-ai chef ! Ia zi-i una !...
Leahov îşi boboşă ochii şi, gesticulând, începu să cînte cu o voce de bas :
De mult e gata luntrea, De mult eu te aştept...
Zaharov făcea nazuri. Abia după îndelungi stăruinţe scoase ţitera şi, punând-o pe masă, începu s-o acordeze.
285
Arsentiev, rezemat cu tot corpul de umbrela lui, se uita de sus la hăinuţa jerpelită şi la botinele găurite ale cântăreţului.
Acesta încercă câteva acorduri, îşi scutură pletele, îşi dădu capul pe spate şi începu să cînte cu o voce înaltă şi puternică :
Privind apusul purpuriu de soare, Pe malul Nevei amîndoi stăteau...
Privirile celor de faţă se întoarseră spre el. Zaharov cînta cu sentiment, legănîndu-şi încet capul. Lingă el veni un funcţionar ieşit la pensie, un om slăbănog, cu barba rară şi ochii roşii, cu o privire blîndă. îi spuse înduioşat :
— Frumos mai cînţi, tinere! Poftim să ai pentru strune !
Şi-i întinse o monedă. Zaharov dădu din cap, vîrî moneda în buzunarul jiletcii şi reluă mai avintat :
Vot *toţi, pînă la ultima suflare, Poetului iubire i-aţi jurat... Dar v-aţi temut de gura lumii tare, Şi de iubirea asta aţi uitat...*

Pensionarul asculta şi se uita la cei din jur cu ochii umezi, înduioşaţi.
— Lucru de mînă ! zise către Andrei Ivanovici, ară-tînd ţitera.
Acesta răspunse mîndru :
— E meşter la toate... Vă rog, luaţi loc cu noi. De ce să staţi în picioare ?
Pensionarul aduse la masă sticla cu bere şi se aşeză.
— Ia cîntă-mi, scumpule, ***Ies pe malul riului,*** o romanţă naţională !... O ştii ? îl întrebă pe Zaharov.
— Scuzaţi, dar n-o ştiu. Pot să vă cânt ***Pe uliţa pietruită.***
Dădu pe gît paharul, smuci de strune, făcîndu-le să zbîrnîie şi slobozi un cântec vesel. Pensionarul dădea din cap în tact, clipea din ochi şi se uita cu un zâmbet blajin la cei din jur. Leahov se ridică, îşi înfipse mîinile în şolduri şi începu să tropăie.
286
Se apropie de [masă o femeie vârstnică, înfăşurată într-o pelerină ponosită şi cu o basma înflorată pe cap.
— Ce muzică minunată ! îmi daţi voie să ascult şi eu? Faţa îi era rotundă şi destul de plăcută încă, dar „cu
multe riduri la colţul ochilor. Se fandosea, făcând pe cucoana. Era o fălţuitoare care lucra în acelaşi atelier cu Andrei Ivanovici şi Leahov.
Frumoasă domnişoară,
O vorbă-aş vrea să-ţi spun !
cântă Leahov şi o apucă pe la spate de mijloc. Se aşeză la masă şi puse femeia pe genunchii lui.
— Avdotia Ivanovna te cheamă, da ? Bem cîte-un păhărel, Avdotia Ivanovna ?
Femeia replică, izmenindu-se :
— Nu, nu ; nu ca să beau am venit! Numai pentru muzica asta superbă.
Totuşi bău berea oferită.
— Eşti o bomboană !... Păpuşico ! se scălămbăia Leahov, strîngînd-o tare la piept.

Zaharov începu să cânte un cântec din acelea neruşinate, care ar fi făcut să roşească şi pe un surugiu ; avea refrenul :
Amigdon, Amigdon ! Amigdon-migdon-migdon !
Cînta în hohotele de rîs ale tuturor, săltîndu-şi mustăţile şi holbîndu-se la Avdotia Ivanovna. Femeia îl asculta cu un zâmbet larg pe faţă, privind ţintă în ochii lui şi clipind rar din gene.
Un ospătar se apropie de ea.
— Aveţi de plătit berea !
— Care bere ? mtrebă fălţuitoarea, lungind cuvintele. Ce te legi de mine, prostule ? Adu-mi berea mai întâi.
— Berea s-a băut şi trebuie plătită.
— Ce tot vrea de la mine ? Avdotia Ivanovna aştepta ca Leahov să pună şi berea ei în socoteala lui. Tîmpitule ! Habar n-ai cum să te porţi. Na !...
Se ridică, scoase din buzunar opt copeici şi le azvîrli ospătarului. Cînd vru să se aşeze iar, Leahov trase brusc scaunul şi Avdotia Ivanovna căzu.
287
— Ce glume proaste ! bombăni ea, ridicîndu-se. Leahov o apucă din spate de subsuori, o ridică de trei
ori în aer şi o repezi cu faţa înainte peste Arsentijev. Acesta se feri, nemulţumit. Andrei Ivanovici se uita la fălţuitoare cu scârbă. Zise cu grosolănie :
— Ascultă, Vaska, ar fi bine să-i faci vînt ! N-are ce căuta în societatea noastră !
— Să-i fac vînt dragostei mele ?? Păi se poate ? Fără ea mă usuc de dor !... Dunka, stai jos !
Leahov şi-o puse din nou pe genunchi.
— Mai bem cîte-un păhărel şi plecăm ! Mergem la tine ! Stai singură ? întrebă, fără a coborî cit de puţin glasul. Mergem şi încuiem uşa cu cheia-a...
Avdotia Ivanovna se făcea că nu aude vorbele mârşave pe care i le înşira Leahov.
— Ce muzică superbă ! Fii amabil, te rog, şi mai oîntă-ne ceva drăguţ ! se rugă ea de Zaharov.

Muzicantul îi răspunse cu un spirit trivial. Andrei Ivanovici tăcea, supărat foc. Ceilalţi râdeau.
Zaharov luă iar ţitera şi începu să cînte cu o voce piţigăiată :
Mar-ga-reta, hai zimbeşte, Cintă şi te veseleşte '. Mar-ga-reta, tare-aş vrea Să-mi deschizi tu uşa, uşa ta !
Leahov sări în sus, îşi petrecu degetele mari pe după jiletcă şi începu să dea din picioare, sucindu-şi şi săltîndu-şi şezutul.
La masa vecină şedeau şi beau rachiu doi portari. Unul din ei, cu barba roşcată şi ochii bulbucaţi, era beat criţă. Auzind muzica, se ridică şi se porni să ţopăie, indoindu-şi genunchii şi încovoindu-şi spinarea. Juca fără a nimeri pasul în cadenţa muzicii, plesnea din degete şi oînta :
Petrec şi zi, şi noapte, Petrec o săptămină. Petrec, petrec mereu
— Treci la loc ! Ie-te, 1-a apucat ţopăiala ! rîse tovarăşul lui şi—1 aşeză cu sila pe scaun. Muzica n-a fost comandată pentru noi...
288
Portarul se holba furios la Leahov, care-i da înainte cu cancanul.
— Prostule ! Te bagi şi tu să joci ! Păi aşa se joacă ? Nepricopsitule !
Leahov strigă :
■— Ce, ai prins glas, mortule ? Stai locului şi linge-ţi rachiul !
Cei din jur rîseră. Portarul se îndîrji :
— Eu mort ? Las' că-ţi arăt eu !
— Măi frate, stau bucuros de vorbă cu oameni vii, dar cu un mort, iartă-mă, nu pot.
— Ţi-ai pus lipitură la nas, nemernicule ! Vezi să nu-ţi pun şi eu acuşi alt plasture !
— Taci, mortăciune !
Portarul se smuci de pe scaun. Leahov, alb la faţă, cu o lucire veselă în ochi, sta şi aştepta.

Celălalt portar îl apucă pe zurbagiul său tovarăş de umeri şi—**1** aşeză la loc.
Leahov se întoarse la ai săi. Pe scaunul lui şedea Avdotia Ivanovna şi asculta, zâmbind cu toată gura, pă-rînd a nu pricepe că cinicul Zaharov îşi bătea joc de ea. Leahov observă deodată ce palidă şi zbîrcită era faţa femeii, ce zîmbet tânjit şi pierdut avea... Se apropie de ea din spate, o ridică cu scaun cu tot şi o azvîrli cu toată puterea, aşa cum şedea, spre uşa de ieşire. Avdotia Ivanovna se lovi cu pieptul de speteaza scaunului pe care sta portarul, cel cu barbă roşcată, şi amândoi se prăvăliră jos, cu scaunele în cap.
Sticlele căzură cu zgomot şi se rostogoliră pe podea. Ospătarii se repeziră într-acolo. Fălţuitoarea strigă cu o voce răguşită :
— Vardist !
Rîzînd în sine, Leahov se aşeză îndată la masă şi se puse pe băut.
Descurcîndu-se greu din fustele Avdotiei Ivanovna, portarul sări în sus ca turbat şi se năpusti cu pumnii asupra femeii. Ceilalţi îl traseră cu chiu, cu vai la o parte. Avdotia Ivanovna încercă de cîteva ori să se ridice, dar nu putea : călca pe fuste şi pe faldurile pelerinei, sau poate era beată. Ospătarii o ridicară şi o îmbrânciră în stradă.
289
Pensionarul, cu nasul înroşit, clipea din ochi cu afectare.
— O femeie ! zise, clătinînd din cap. De ce s-a purtat aşa cu o biată femeie ? îl întrebă pe Andrei Ivanovici. A şi găsit cui să-şi arate voinicia !
— O putoare ! De mult trebuia dată afară ! răspunse Andrei Ivanovici.
Pensionarul replică mîhnit :
— Nu e bine ! Mie îmi place veselia şi omul potolit. De ce să jigneşti oamenii ?
— N-avea ce căuta aici ! Spune şi dumneata, poate oare o femeie cumsecade să asculte asemenea cîntece ? Ar fi trebuit să roşească şi să plece, pe cînd ea stătea şi se

sclifosea : „Ah, ce muzică superbă !” Nu şade bine unei femei să se poarte aşa, dacă nu e o târfă.
— Mie îmi place veselia şi omul potolit, repetă cu mîhnire pensionarul.
— Oricum, prezenţa ei aici era nepotrivită, îl susţinu Arsentiev pe Andrei Ivanovici.
Zaharov rîse.
— Am făcut curăţenie !
— Naiba s-o ia ! adăugă Andrei Ivanovici. Nici nu merită să mai vorbim despre dînsa ! Dă-o-ncolo ! se adresă el pensionarului. Hai mai bine să bem !
După plecarea fălţuitoarei, Andrei Ivanovici îşi recăpătase buna dispoziţie. Comandă votcă şi pastrama.
Leahov luă mîna lui Zaharov şi îşi repezi palma într-a lui.
— Brava, Senka ! Grozav mai cînţi, parşivule ! încă o duşcă !
— Să fiţi sănătoşi ! răspunse Zaharov, ciocnind. Dădu pe gît păhărelul de votcă şi îşi petrecu mîna prin păr, cu un gest brav. Ştiţi cum zice o poezie : „Pîndeşte al iubirii ceas, a desfătării clipă...” Să nu vi se pară de rîs ; dacă zice poezia aşa, zice cu socoteală... Ia încearcă să prinzi un canar ! Câte unul se repede la el şi hap ! Păi se poate ? Trebuie luat subţire !...
18 – e. 4W
290
Pensionarul plecă de la masa lor. Se opri la masa vecină, unde beau bere trei zeţari, şi zise, dătinînd din cap :
— Mie îmi place veselia şi omul potolit... De ce să baţi o femeie ? E frumos ?
III
în local intrau mereu alţi clienţi. Petromaxurile cu agăţători de cristal luminau slab capetele asudate şi murdare, feţele de masă pătate cu muştar. De la bucătărie venea miros de ulei ars şi de peşte prăjit. în aerul închis, îmbîcsit de fum de ţigară, stăruia o larmă necontenită, străbătută de cîntece şi înjurături.

Andrei Ivanovici bea un păhărel după altul. Se înfier-bîntase, îl lovise dragostea pentru cei de faţă, ar fi dorit să-i adune pe toţi în jurul său şi să le spună ceva frumos, impresionant şi de mare însemnătate.
O sticlă de bere pe care ospătarul o destupase şi apoi îi pusese la loc dopul, încălzindu-se, pocni deodată ; spuma ţâşni în toate părţile ; dopul sărit lovi tavanul scund şi căzu pe creştetul unuia din zeţarii de-alături.
Acesta, un tânăr palid la faţă, cu fruntea înaltă, ţuguiată, se răsuci mânios.
— Vă rog să fiţi mai atenţi ! zise el pe un ton ameninţător, frecîndu-şi capul.
Andrei Ivanovici îi răspunse folajin :
— N-am vrut, ce mai !
— „Fiţi mai atenţi !” îl îngînă Leahov pe zeţar. Asta să i-o spui sticlei, nu nouă ! Auzi ce pretenţii !
Zeţarul îşi întoarse încet spre Leahov faţa palidă şi se uită la el fără a scoate un cuvânt.
— Să se fi uitat înainte de a vorbi, dacă a aruncat cineva ânadins cu dopul în el. Aş, de unde, 1-a pălit ambiţia aşa, din senin – „fiţi mai atenţi !” Obraznicul !
Andrei Ivanovici se ridică şi trecu la masa zeţarului, asezându-se lîngă el.
291
— Ei hai, lasă, a fost o întâmplare... Ce vrei ?... Câte nu se întâmplă ? Hai mai bine să bem ceva şi să ne cunoaştem !
Răsturnat în scaun, Leahov mîrîi :
— N-o fi vrînd să mă dea în judecată pentru un dop de sticlă de bere !
— „O întâmplare” !... Mă rog, fie şi aşa, se învoi zeţarul, adresîndu-se lui Andrei Ivanovici, dar de ce să înjuri şi să-ţi baţi joc, aşa cum face dumnealui ?
Andrei Ivanovici exclamă :
— Să bem, prieteni !... Doar n-o să facem scandal pentru atâta lucru ! Dacă-mi permiteţi, ce ocupaţie aveţi dumneavoastră ?
— Sîntem zeţari.

—■ Iar noi, legători! Toţi sîntem oameni truditori, aşadar, de ce să ne certăm ? Pentru o sticlă de bere ?... Hei, prieteni !... Vino încoace, Vasia ! Andrei Ivanovici îl trase pe Leahov spre zeţari. Hai, împăcaţi-vă, săruta-ţi-vă !... Băiete, mai adu o juma de duzină !
— Mă rog, de ce te-ai supărat dumneata ? întrebă Leahov, aşezîndu-se lîngă zeţari. Mai întîi trebuia să vezi cum s-a întâmplat, nu să scaperi din ochi şi să dai drumul la tot felul de ameninţări.
— Asta aşa e ! Dar şi dumneata...
— Ba să avem iertare. Stai că te lămuresc imediat. Sîntem noi de vină dacă dopul a sărit tam-nesam ? Dumneata trebuia să faci observaţie sticlei, nu nouă...
Andrei Ivanovici luă în mână sticla cu pricina.
— Ei na, prostule ! şi duse sticla la buzele zeţarului, împacă-te imediat cu ea ! Sărută sticla fără multă discuţie !
— Mă rog ! înoîntat de cunoştinţă! Zeţarul salută galant sticla şi o sărută de trei ori, şi pe-o parte, şi pe alta.
— Se cunosc ei de mult! zise vecinul lui. Parcă acuma au făcut cunoştinţă ?
Andrei Ivanovici se răsti la ospătar :
— Gavriuşka, ţi^am spus să mai aduci o juma de duzină !
Ospătarul veni lîngă el :

— Bufetierul nu dă, Andrei Ivanovici ; aveţi şi aşa de plată o rublă şi jumătate. Fiţi bun şi achitaţi mai întîi.
— Du-te la dracu ! Spune-i bufetierului să treacă în cont.
—■ Şi fără asta, aveţi trecut în cont şase ruble.
Andrei Ivanovici vîrî mîna în buzunarul jiletcii, unde n-avea decît cele cincizeci de copeici. îl întrebă pe Lea-hov ;
— Ai bani mai mulţi, Vasia ?
Leahov se scotoci prin buzunare şi adună şaptezeci de copeici.
Arsentiev se ridică şi-i întinse mîna lui Ivanovici :
— La revedere ! E timpul să plec. Celălalt îi reţinu mîna.

— Poţi să-mi dai două ruble pînă mîine ? Faţa lui Arsentiev se lungi.
— N-am la mine, Andrei Ivanovici ! Altfel, cu plăcere. Andrei Ivanovici clătină din cap şi se uită în ochii lui
cu o privire dispreţuitoare.
— Cărpănosule ! De vreme ce facem noi trataţia, ce, nu ţi le-aş da rnîine înapoi ? N-am poftă să mă mai duc acasă după bani, numai de-aia.
întoarse capul şi privirea ii căzu asupra lui Zaharov. Se însenină la faţă, se aşeză lingă el, chiar pe scaunul lui, şi-1 cuprinse cu braţul pe după mijloc.
— Ascultă, Senka, îi scriu nevestei un bileţel, şi tu să i-1 duci. Las' să te vadă, scorpia. Se uită urât la mine, cică : i-ai dat paltonul şi el o să-1 bea !... Las' să vadă că nu l-ai băut... îi scriu să-mi trimită prin tine două ruble. Bine ?
Zaharov se învoi. Tîrşindu-şi galoşii, Andrei Ivanovici se duse la bufet, plăti o rublă şi douăzeci de copeici şi, luînd un creion de la bufetier, scrise pe un petec de hîrtie : „Saşa, trimite-mi imediat două ruble prin persoana care se prezintă ; am mare nevoie”.
Zaharov ieşi. Ospătarul mai aduse un rînd de sticle. Andrei Ivanovici şedea cu zeţarii, se pupa cu ei şi perora :
— Voi sînteţi oameni truditori şi noi sîntem oameni truditori !... Despre voi a scris Nekrasov : „Cu sănătatea şubrezită, sînteţi cu toţii verzi la faţă !” De ce ? Pentru

că inhalaţi praf de plumb. Noi sîntem legători de cărţi, noi inhalăm praf de hîrtie... Şi unii şi alţii, de oftică o să murim !... Acum patru ani, un frate al meu de cruce, Fokin, m-a rugat să-1 învăţ cum se pune la cărţi margine aurită. Am încercat să-i schimb gîndul, i-am spus că treaba asta e dăunătoare pentru piept. „E-e, zice, ba ţi-ar părea rău să câştig şi eu tot atît cît tine.” Să-mi pară rău ? Nu, nu-mi pare rău !... L-am învăţat, şi iaca sînt trei ani de cînd zace în ţintirim, la Smolenskoe. Romanov se stinge şi el de oftică. Eu am congestie cronică la plămîni, ca mâine,

mă duc după ei... Este ?... Prieteni, şi voi şi noi muncim pentru luminarea poporului şi se cuvine să ne dăm mîna !
— Aşa e ! conveni zeţarul cel palid şi cu fruntea înaltă, lăsîndu-şi capul în piept şi lovind cu paharul în masă.
Leahov se răzleţise. Şedea la o masă din celălalt capăt al încăperii, cu o fată sulemenită care purta pe cap o pălărie cu boruri largi, împodobită din belşug cu pene. Curînd apoi dispărură amândoi din local.
Zaharov reveni. îl udase ploaia şi se scutura tot. îşi aruncă pe masă şapca veche, cu cozorocul rupt.
— Iu-iu-iu, am făcut un duş !
— Ai adus ? întrebă Andrei Ivanovici.
— Pe dracu ! N-am ştiu cum s-o şterg mai repede !
— De ce ?
— Marş de-aci ! mi-a spus, nevasta dumitale. O întreb ce răspuns să dau. „Nici un răspuns” !
Andrei Ivanovici se uita la Zaharov cu un zâmbet rătăcit, întrebă din nou, nevenindu-i să-şi creadă urechilor :
— Chiar aşa a spus ?
— Păi tu cum credeai ? M-a bruftuit rău de tot, măi frate ! întări ironic Zaharov. Pe negîndite, începuse să-1 tutuiască.
Andrei Ivanovici dădu pe gît două pahare de bere, unul după altul, şi părăsi localul.
Ploua încă. Vîntul bătea în rafale dinspre mare. Bulevardul era pustiu, trotuarele ude căpătau un luciu uleios sub lumina felinarelor. Andrei Ivanovici mergea repede, cu paltonul descheiat în bătaia vîntului.
294 T
IV
După plecarea lui Andrei Ivanovici, cu Leahov, la „Serbia”, Alexandra Mihailovna spălă vasele, apoi se aşeză la geam ca să rezolve o problemă cu numere concrete. La rugămintea ei, Elizaveta Alexeevna îi dădea lecţii în fiecare duminică, după ce se întorcea de la şcoală. La drept vorbind, Alexandrei Mihailovna nu prea-i ardea de

carte, dar învăţa pentru că o vedea pe vecină învăţînd şi pentru că învăţătura era pentru ea un fruct oprit.
încercă să rezolve problema, uitîndu-se mai întîi la rezultat, dar nu izbuti. Rozînd creionul în 'dinţi, chibzui ce chibzui, dar, văzînd că-i degeaba, dădu la o parte caietul, apoi îşi întinse leneş braţele.
Se plictisea. Pe geamuri curgeau şiroaie de apă ; în casă era ea singură : Zina alerga prin curte. Alexandra Mihailovna scoase din scrin banii pe care i-i lăsase Andrei Ivanovici şi se apucă să-i împartă după nevoi. Două ruble trebuia să le dea proprietăresei pentru chirie, o rublă la băcănie, în contul datoriei ; restul îl lăsă pentru cheltuit. Sfîrşind socoteala, piti banii, căscă prelung şi începu să se plimbe prin odaie. Din toate ungherele o împresura o plictiseală apăsătoare, dar se obişnuise şi n-o prea lua în seamă.
îşi scoase bluza, îşi despleti coada, lăsînd părul să-i cadă pe umerii albi, rotunzi, şi începu să se pieptene dinaintea oglinzii. îşi făcu o coafură chinezească, o alta grecească, apoi încercă să vadă cum i-ar sta dacă şi-ar lăsa breton. De mult voia să-şi lase breton şi să-şi onduleze părul, dar Andrei Ivanovici îi interzisese categoric.
începu să se întunece. Alexandra Mihailovna se duse în bucătărie, la proprietăreasă. Bătrîna Daria Semionovna locuia acolo, în bucătărie, împreună cu fiica sa Dunka, o fetişcană rumenă şi prostuţă, care lucra la fabrica de ciment. Beau amîndouă cafea şi Alexandra Mihailovna se aşeză lîngă ele, dar refuză cu hotărîre cafeaua ce i se oferi.
începură să vorbească despre bătaia care se încinsese pe scară, cu o zi înainte, între pictorul de firme şi un vînzător beat. Proprietăreasă îi comunică o seamă de amă

nunte noi, pe oare le aflase de dimineaţă de la nevasta pictorului. Curind însă conversaţia începu să lâncezească; vorbiseră doar şi în ajun vreo trei ore despre bătaia asta.

Daria Semionovna o trimise pe Dunka la băcănie după gaz. Alexandra Mihailovna îşi aduse amine că Zina încă mai alerga prin curte. O rugă pe Dunka s-o strige la întoarcere şi s-o aducă acasă, după care se întoarse în odaia ei.
Umblă o vreme de colo, colo, fredonând o şansonetă auzită astă-vară la estrada din Krestovski :
Doctor laşa cel iubit Din voiaj a revenit !...
în curte se aprinse felinarul. Lumina palidă se aşternu pe tavan deasupra dulapului. Pe bulevard zdrăngănea tramvaiul cu cai. Tînăra femeie se lăsă într-un jilţ şi aţipi.
Veni Dunka, aducând-o pe Zina. Căscînd, Alexandră Mihailovna aprinse lampa. Zina, rebegită de frig, avea mâinile roşii şi picioarele ude. Maică-sa o certă pentru că intîrziase atîta. Zina o asculta, tropăind veselă ; nu se temea de loc de ea ; se purta ansă cu totul altfel când era de faţă taică-său.
—■ Aoleu, fă focul, mamă ! strigă ea ân toiul dojenilor.
— De ce ţipi ? se răsti maică-sa la ea. Ce-i aia „aoleu”? De ce te vaieţi ? Dacă n-ai fi alergat prin curte pînă s-a înnoptat, nu ţi-ar fi frig acuma. în curte e noroi, umezeală, şi ea aleargă, aleargă...
Rîzînd, Zina strigă şi mai tare :
— Ajutor, mi-e frig !
Alexandra Mihailovna îi dădu două la fund. Zina scânci.
— Când ţi se vorbeşte, trebuie să asculţi, nu să rîzi.
— Da ! Da dacă mi-e frig ? obiectă Zina cu o voce plîngăreaţă.
— Foc este ân sobă şi e o căldură aici, de nu mai ştii unde să te bagi. Mai bine ai alerga mai puţin prin curte şi nu te-ai văita. Stai să vină tata, te spun eu lui; ai uitat, se vede treaba, ce bătaie ţi-a tras alaltăieri ?

în prag se ivi Elizaveta Alexeevna, întoarsă de la şcoală.
— Alexandra Mihailovna, vrei să facem lecţia ?
— Da, da, imediat.

Strînse zorită caietele şi cărţile şi se duse în odaia Eiizavetei Alexeevna.
Camera acesteia era mică de tot şi fereastra dădea înspre calcanul de cărămidă al casei vecine. Pe un raft îngust erau îngrămădite cărţi, un vraf întreg : printre ele ieşeau la vedere coperţile galbene ale operelor lui Dosto-ievski şi Grigorovici, suplimente la revista *Niva.*
Alexandra Mihailovna zise :
— Nu mi-au ieşit problemele, Lizaveta Alexeevna ; m-a:n gîndlt, m-am gîndit, am verificat şi iar am verificat, dar nu s-a potrivit cu rezultatul din carte. Vorbind, îşi sălta nedumerită umerii plinuţi.
Se apucară să rezolve problemele împreună. întîrziară la lecţie aproape o oră. Elizaveta Alexeevna explica, împreunîndu-şi strîns sprâncenele, serioasă şi atentă, cu faţa palidă, parcă fără un strop de sânge. Era fiică de torcătoare. Când era mică de tot, maică-sa, plecînd la lucru, îi dădea să bea esenţă de mac, ca să nu plîngă ; fuseseră şase copii şi toţi au murit pe rfnd, numai ea rămăsese în viaţă.
Dincolo, în camera Alexandrei Mihailovna, Zina cînta cu glas tare, ţinînd o cratiţă goală dinaintea gurii.
Pe riu pluteşte lin crăiasa nopţii Şi-i linişte deplină peste tot...
Tînăra femeie rezolvă, în sfîrşit, amândouă problemele. Profesoara o întrebă :
— Tot nu te lasă Andrei Ivanovici să mergi la lucru ?
— Nu ! răspunse ea cu un oftat. Ai auzit ce-a fost ieri la noi ? Era cît pe ce să mă bată pentru că am îndrăznit să-i vorbesc despre asta.
— Vrea să mănînci numai pîinea lui, zise Elizaveta Alexeevna, coborînd glasul.
— Măcar de-ar fi şi pîinea asta ! Da vezi, el boleşte mereu, nu cîştigă mai nimic ; peste tot avem datoria, nimeni nu mai vrea să-mi dea rpe cuvânt. Dar dumnealui tot

aşa vrea : masa să fie masă ! Păi de unde să iau bani ? Nici el nu-mi dă, nici să merg eu la lucru nu mă lasă.
— Atunci de ce-ţi mai faci griji ? Fără bani nu poţi să găteşti ; asta cred că înţelege şi el.
— Nu vrea să înţeleagă ; pretinde să-i serveşti masă bună şi gata ! Azi i-am dat nişte pastrama şi s-a bosumflat ; nu vrei să-ţi dai silinţa, zice... Da ia încearcă tu să-ţi dai silinţă ! Intri în băcănie şi băcanul nici nu-ţi răspunde la bună ziua, ca şi cînd nu te-a auzit; şi cîte altele mai înghiţi pînă capeţi un funt de zahăr.
— Pentru nimic în lume nu m-aş osteni aşa ! exclamă Elizaveta Alexeevna. Dacă ţine să mănînci pîinea lui, să facă rost de bani !
— La el vorba-i scurtă : dă-mi ! Şi dacă nu-i dai, mai face şi pe teribilul.
Alexandra Mihailovna era bucuroasă să tot vorbească. Andrei Ivanovici o domina de atîţia ani, încît îşi pierdea voinţa în faţa lui şi nu cuteza să zică nici pîs ; numai de faţă cu alţii începea să se simtă om cu drepturi depline. Şi cu cît vorbea mai mult, cu atît îşi dădea seama mai limpede că ea are dreptate şi suferă, iar soţul ei o tiranizează şi e nedrept cu ea.
Elizaveta Alexeevna făcu cîţiva paşi prin cameră şi strînse din umeri, cutremurindu-se.
— N-am să mă mărit niciodată !... Devii din nou ca un copil : nimic n-ai voie să faci, eşti mereu la cheremul altuia !
— Parcă eu sînt bucuroasă că m-am măritat ? Da vezi, înainte de nuntă, toţi se prefac : cică te iubesc, au să aibă grijă de tine, iar de băut, toţi spun că nu beau...
Rămase o vreme tăcută, apoi izbucni :
— Crezi poate că are el grijă de noi ? Dacă ţine la cineva, apoi numai la prietenii lui ţine ; ultima bucăţică o ia din gura fiică-si, ca s-o dea unui prieten ; pentru prieten nu stă la gînduri... Acum cinci ani l-au alungat de la Hebhard – de ce ? Un prieten de-al lui, unul Pe-trov, pusese la uscat nişte file tivite cu aur, dar pisica patronului a

strănutat şi le-a răvăşit. Petrov a pus filele la loc şi a trecut în registru cîte şase copeici de bucată pentru îndreptarea lor, dar patronul a şters şi a scris : „Nu eu sînt vinovat”... Mă rog, poţi să te pui cu patro

nul ? Nu ! Aşa a fost şi aşa va fi întotdeauna. Petrov a înjurat în gînd şi basta. Toată paguba era de două parale. Dar Andrei Ivanovici s-a făcut foc şi pară : ,,Mâine-poi-mîine, dumnealui s-o apuca să crească elefanţi ; ei, şi dacă elefanţii or umbla prin atelier şi or strănuta în dreapta şi-n stînga ?... Nu-i vinovat patronul ? Atunci pisica e de vină ?”... A prins pisica şi i-a sfărâmat capul sub o presă. Şi era o pisică scumpă, de Angora, făcea cincisprezece ruble... Fireşte, l-au dat afară. Ce-a ieşit din toate astea ? Două luni a stat fără lucru, ajunseserăm la sapă de lemn... Pe uşă se ivi proprietăreasa.

— Mihailovna, te caută un om.

Alexandra Mihailovna ieşi. în bucătărie intrase un ins cu mustăţi roşcate şi ţepoase ca o perie, îmbrăcat cu paltonul pe care ea îl cunoştea bine. Era Zaharov. Vizitatorul se înclină galant.

— Aveţi un bileţel de la soţul dumneavoastră.

Alexandra Mihailovna citi bileţelul şi rămase descumpănită. Răsuflând repede, îl măsură pe Zaharov cu o privire în care se citea indignarea.

— Pentru ce-i trebuie două ruble ?

■— Nu ştiu ! M-a rugat să i le aduc, dar pentru ce – zău că nu ştiu.

— Cum îţi place una ca asta, Elizaveta Alexeevna ? îmi scrie să-i mai trimit două ruble ! De unde să le iau ? Ah, Dumnezeule ! Vă beţiviţi la „Serbia”, aşa-i ? Nu v-au ajuns banii pentru coniac ? Altfel, ce-i trebuie lui bani ?

Zaharov se schimba de pe un picior pe altul, stânjenit.

— N-aş putea să vă spun. Atîta ştiu că Andrei Ivanovici m-a rugat să i-i aduc.

— Cine eşti dumneata ?

— Un cunoscut de-al dumnealui.

— Cunoscut ? Ce fel de cunoscut ?
— Vreau să zic că sînt o cunoştinţă de-a soţului dumneavoastră...
— Halal cunoştinţă, pe care soţia îl vede pentru prima oară !
— Mă mir... făcu, fâstâcit, Zaharov.
— Dumneata m-ai mai văzut vreodată ?
— N-nu.
— Atunci de ce te miri ?
300
Zaharov scoase un oftat.
— Ce nevoie are el de (bani ? Răspunde-mi !
— Nu mi-a spus. Vă roagă numai să-i trimiteţi două ruble. „Să-mi trimită”, zice. Mm... Doreşte să-i trimiteţi două ruble. Asta-i tot ce pot să vă spun.
—■ Dar pentru ce-i trebuie ?
— Nu ştiu.
— Cum nu ştii ? Doar staţi acolo împreună ! Pentru ce îi trebuie banii ? Să-i bea sau să ţi-i dea dumitale ?... Pentru ce ?
— N-aş putea să vă spun.
— Te rog, nu umbla cu minciuni!
Zaharov ridică neputincios din umeri şi oftă iar.
— Am venit aici trimis de dumnealui şi atSta tot. Nu ştiu nimic şi nu pricep nimic. Iar dumneavoastră, ca Ivan cel Groaznic : „înfige în piciorul curierului vîrful ascuţit al sceptrului său”.
— Ivan cel Groaznic ? Ce tot îndrugi prostii ? Dumneata cine eşti ? Nu te cunosc ! Marş afară !
Zaharov clipi din ochi.
— Vreţi să-mi daţi a înţelege că trebuie să plec ? Ce răspuns să-i dau ?
— Nici un răspuns !
Femeia se întoarse pe călcîie şi reintră în camera Elizavetei Alexeevna.
V

Alexandrei Mihailovna îi sticleau ochii ; se înăbuşea de emoţie şi de conştiinţa îndrăznelii nemaipomenite a purtării sale. Albă ca varul la faţă, Elizaveta Alexeevna o privea :
— Cum îţi place una ca asta ?! izbucni Alexandra Mihailovna. în casă nu sînt bani, de lucrat nu lucrează, dar îmi cere să-i trimit două ruble prin zdrenţărosul ăsta ! Lui, rufosului ăstuia i-a dăruit paltonul, am ghicit îndată. I s-a părut puţin un palton, vrea să-i mai dea şi

bani – auzi bogătanul ! Copilul lui n-are decât să moară de foame, el ţine mai mult la nişte beţivani zdrenţăroşi !
în cameră intrară proprietăreasa, Zina şi Dunka. Daria Semionovna zise cu milă :
■— Acuma, Mihailovna, o să te omoare în bătaie !
— Las' să mă omoare !
— Mă duc după mustăcios, să văd unde merge ! Dunka îşi puse repede pe ea un şal şi se făcu nevăzută.
Alexandra Mihailovna repetă, mîndră şi bucuroasă :
— Las' să mă omoare ! Ce, asta-i viaţă ? Numai ghion-turi şi pumni, de parcă tot copil sînt !... Cît a trăit tata, m-a chinuit el, de cînd m-am măritat, mă chinuieşte bărbatul .
Elizaveta Alexeevna tăcea şi îşi muşca, tulburată, buzele. Zina, cu respiraţia întretăiată, se uita la cei de faţă şi da mereu să plângă. Proprietăreasa ofta.
— Hai în odaia dumitale să ascundem lucrurile grele. Omul beat, ceasul rău... Hai, Mihailovna !
Luară cele două ghivece cu năprasnică, piatra litografică, cuţitele, şi le duseră pe toate în bucătărie. Spaima celorlalte femei i se transmise şi Alexandrei Mihailovna. îşi pierdea tot mai mult curajul.
Intră Elizaveta Alexeevna şi zise pe un ton hotărît :
— Ascultă, Alexandra Mihailovna, ia-o pe Zina şi pleacă undeva ! Am să-i spun eu că nu sînteţi acasă.
— La ce bun ? răspunse moale femeia. De necaz, are să spargă şi să sfâşie totul, o cîrpă n-are să lase. Fie ce-o fi !... Aş vrea numai, Lizaveta Alexeevna, să te rog s-o iei

pe Zina la dumneata, pentru că, vrînd să^mi facă mie în necaz, ia la bătaie copila şi-o poate schilodi.
în casă intră val-vîrtej Dunka.
— Vine Andrei Ivanovici ! strigă ea cu sufletul la gură. Beat mort ! Se clatină şi bombăne ! A şi cotit din bulevard !... Vai ce frică mi-e !
Toate se agitară. Zina începu să plângă.
— Du-te, Zina, la Lizaveta Alexeevna, zori pe fată mamă-sa.
— Vino şi dumneata ! o pofti vecina cu hotărâre. La mine o să-i fie ruşine să intre.
Alexandra Mihailovna o ţinea una, speriată :
2S4
— Nu, nu ! Pentru numele lui Dumnezeu, draga mea, ia-o pe Zina şi nu te mai arăta de loc ! Dacă te-o vedea, se înfurie şi mai rău. Mi-a spus şi azi dimineaţă că dumneata mă îndemni să nu-i dau ascultare.
Elizaveta Alexeevna o luă pe Zina la ea. Dunka, speriată rău, ieşi cu ele.
— Ţie de ce ţi-e frică, proasto ? o întrebă Elizaveta Alexeevna cu dispreţ. De tine n-o să se atingă.
— Mi-e frică, Lizaveta Alexeevna, draga mea, repetă Dunka, tremurind toată.
Soneria zbîrnîi cu putere, autoritar. Proprietăreasa deschise. îl auzi pe Andrei Ivanovici intrind la el în cameră şi închizînd uşa cu zăvorul.
—■ Dă-mi banii ! porunci cu glasul răguşit.
îndată se auzi ţăcănind cheia în broasca scrinului, Alexandra Mihailovna scoase ascultătoare banii şi-i dădu lui Andrei Ivanovici.
— încă ! ceru el. Să mi-i dai pe toţi ! Patru ruble ! Alexandra Mihailovna replică sfioasă :
— Andriuşa, două ruble le-am chel...
Se auzi plesnitura unei palme, urmată de un geamăt scurt al femeii bătute. Zina şedea în patul vecinei şi trăgea cu urechea : apoi izbucni în plîns şi dădu s-o zbughească

afară. Elizaveta Alexeevna, palidă, cu buzele tre-murînde, o opri.
în cealaltă încăpere se auzi o foiala tăcută, însoţită de sughiţuri stăpînite de plîns ; fata, tremurînd ca varga, se uita pe geam cu ochii înotînd în lacrimi şi suspina în neştire.
Deodată, Alexandra Mihailovna strigă :
— Andrei, lasă-mă !! Să mă uit... o clipă... Dincolo se făcu linişte.
— Ai găsit ! rînji Andrei Ivanovici.
începu să numere banii. Zina tremura şi mai tare ; nu-şi mai deslipea ochii de la geam, suspina mereu şi îşi freca genunchii .
— Tare mă dor picioarele ! gemu, întristată. Elizaveta Alexeevna se miră :
— De ce te dor ?

— întotdeauna mă dor când tata o bate pe mama, răspunse Zina cu un zîmbet pierdut, tremurînd mereu şi ciulind urechile.
— Ei, şi acum o să te-nvăţ eu să nu mă mai faci de rîs în faţa oamenilor ! ameninţă Andrei Ivanovici.
Nevastă-sa scoase un ţipăt.
Alături se iscă ceva sălbatic. Loviturile bufneau înfundat, farfuriile se spărgeau cu zgomot, scaunele cădeau pîrîind, şi prin toată larma răzbeau gemetele şi plînsetele Alexandrei Mihailovna, semănînd cu un rîs dement. De cîteva ori femeia încercă să fugă, dar uşa era încuiată.
— O, Doamne ! oftă din rărunchi proprietăreasa la bucătărie.
— Valeu, mi-e frică ! soîncea Dunka, dîndu-se tot mai aproape de Elizaveta Alexeevna.
Aceasta se repezi la uşa încuiată şi începu să bată cu pumnul în ea. îneordîndu-işi vocea slabă, strigă :
— Andrei Ivanovici ! Deschide imediat, sau chem portarii !
— Ha-a ?! tună ameninţător Andrei Ivanovici, apro-piindu-se de uşă. Du-te la...

Din cameră răzbi un ţipăt prelung şi zgomotul produs de căderea unui corp.
Elizaveta Alexeevna fugi în jos pe scară, la portarul de serviciu. înfofolit în cojoc, acesta şedea pe bancă la poartă. Răspunse nepăsător :
—■ Eu sînt de serviciu, nu pot să părăsesc poarta.
Tînăra dădu fuga atunci pînă la camera portarilor. în uşă stătea, ronţăind seminţe, un portar tînăr. Auzind despre ce-i vorba, pufni în rîs şi dispăru îndată după stiva de lemne. în ziua aceea de sărbătoare, toţi locatarii erau beţi, şi aproape din fiecare apartament se auzeau gemetele şi ţipetele femeilor şi copiilor, crunt bătuţi. Ar fi fost o naivitate să te amesteci.
Elizaveta Alexeevna îşi dădea seama de asta. N-avea pe cine să cheme. Se opri, disperată, în mijlocul curţii-De pe acoperişuri şiroiau picuri, din groapa cu lături venea o duhoare acră, de după gardul de scînduri mîz-guite se zbăteau în vînt crengile plăpânde şi golaşe ale mestecenilor.

28G

Din casă ţâşni Andrei Ivanovici, cu părul vîlvoi şi cu paltonul aruncat pe umeri. Ochii îi erau injectaţi. O luă repede spre poartă, fără s-o observe pe Elizaveta Alexeevna, care fugi repede sus.
Alexandra Mihailovna zăcea în pat, cu capul ţeapăn, dat pe spate. Părul încîlcit i se revărsa pe pernă, ochiul şi tâmpla stînga formau o umflătură cât pumnul, plină de sînge, iar prin rochia sfîşiată se vedea pielea. în jurul ei se foiau proprietăreasa şi Dunka. Zina şedea pe ladă, tremura toată, se uita cu ochii aprinşi pe geam şi gemea slab, frecîndu-şi genunchii.
Alexandra Mihailovna fu readusă în simţiri. Proprietăreasa încinse samovarul, Elizaveta Alexeevna alergă să aducă o sticlă de rom. Bolnava bău ceai fierbinte cu rom şi rămase în pat.
Era moleşită, într-o stare de amorţire. Uitîndu-se cu o privire buimacă la femeile din preajmă, le povesti cum a

bătut-o Andrei Ivanovici, cum şi-a înfipt unghiile în nasul ei, trăgînd de el, pe când cu cealaltă mînă o înhăţase de păr, răsucindu-1, ca s-o silească să-i dea toţi banii... Proprietăreasa ofta mereu şi clatină din cap cu milă. Elizaveta Alexeevna, cu sprîncenele împreunate, aţintea o privire sumbră într-un colţ. Dunka asculta lacomă, cu ochii sclipind de curiozitate, ca şi cum i s-ar fi povestit un basm interesant şi înfricoşător.

Au rămas împreună vreo oră. Simţind că are puţină febră, Alexandra Mihailovna se hotărî să se culce. Vecinele ieşiră din odaie.

Bolnava se dezbrăcă, o culcă pe Zina şi stinse lampa. Dar nu putu să adoarmă. Şoldul drept, în care Andrei Ivanovici izbise cu tocul cizmei, o durea ; nasul umflat îi ardea. Şedea culcată pe spate, cu ochii înfipţi în beznă şi se gândea la viaţa ei. Revăzu privirea încărcată de ură cu care Elizaveta Alexeevna o ascultase adineauri, şi se aprinse şi în ea ura. Pînă atunci, purtase povara vieţii conjugale ca pe o boală fără leac, de pe urma căreia poţi numai să suferi. Acum se gîndea că era o prostie să rabde suferinţele astea, că trebuie să scape de ele ; se gîndea iarăşi că viaţa ei e plicticoasă, banală, în vreme ce vecina ei trăia, parcă, altfel, ducea o viaţă luminoasă.

305

Pe tavan, lingă dulap, felinarul din curte arunca o pată palidă de lumină ; rafalele vântului repezeau ploaia în fereastră ; firele de telegraf de pe acoperiş vuiau monoton, ca un dangăt îndepărtat. Trei bubuituri înfundate de tun, una după alta, făcură să se cutremure văzduhul; începea inundaţia... Zina, care dormea pe ladă, gemea încetişor prin somn.

în bucătărie se auzi zbirnîitul strident al soneriei. Alexandra Mihailovna se ridică brusc în capul oaselor şi ciuli urechile. Inima îi bătea cu putere în piept. Era disperată : iarăşi Andrei Ivanovici, iarăşi bătăi...

Dar în bucătărie se auzi o voce de femeie. Uşa se deschise şi vocea o strigă pe ea :

— Dormi ? Se poate ?
Era Katerina Andreevna, concubina lui Leahov.
— Vaska... nemernicul!... se plânse ea, înăbuşindu-se.
— Ce s-a întâmplat, Katerina Andreevna ?
Se dădu jos din pat şi aprinse lampa. Musafira umbla repede încoace şi încolo prin cameră şi o ţinea una :
— Nemernicul, ticălosul !
Era o tânără zveltă, frumoasă şi vioaie, cu ochi mari, de un albastru-ânchis. Era âmbrăcată într-o jacheţică neagră, elegantă, şi purta pe cap o pălărioară garnisită cu pene.
— Iar a făcuc-o de oaie Leahov ? întrebă Alexandra Mihailovna.
Cealaltă ridică din umeri, cu un tremur care-i vădea indignarea.
— S-a mai văzut aşa ceva ?... Ştiam de mult că umblă cu tot soiul de muieri, dar chiar aşa... Aseară a adus o lepădătură la noi acasă, la mine ! Ei ?! Ah, pezevenghiul, puşlamaua !!!
— A adus-o la dumneata ? întrebă Alexandra Mihailovna, vădit curioasă.
— Cea din urmă lepădătură ! înţelegi, una sulemenită, una din alea pe care toţi le calcă în picioare. U-u-u !... Da las' că şi eu le-am dat câte una peste bot la amândoi !
în lumina săracă a lămpii, Alexandra Mihailovna băgă de seamă că şi Katerina Andreevna avea buzele însângerate şi ochiul drept umflat.
306
— Ah, nemernicul, secătura !... Să-şi permită asemenea ticăloşie, ai ?!
— Te-a dat afară ?
— Las* că vine el la mine, o să se roage să-1 primesc, dar om vedea atunci care-i mai tare ! De două ori l-am iertat ; s-a tîrit la picioarele mele, mi le-a sărutat... Las' că vedem noi acum !
După un răstimp, Alexandra Mihailovna zise :

— De dumneata e bine. Nu eşti legată de el. Dacă vrei, pleci şi nu poate să-ţi facă nimic. Serviciu ai, poţi trăi şi singură, n-ai nevoie să te ţină el.
Katerina Andreevna izbucni în rîs :
— Să mă ţină el !... Eu l-am ţinut pe dînsul, din banii mei ! Pe-ai lui îi bea toţi, pînă la ultimul bănuţ. Să-1 văd acum ce-o să se facă.
— De mine-i mai rău, urmă, descurajată, Alexandra Mihailovna ; duc o viaţă de iobag, trăiesc din mila soţului meu. El cîştigă puţin, şi ce câştigă bea. Cît l-am rugat să mă lase să-mi iau un serviciu ! El – nu ! Vrea să mă aibă la cheremul lui.
Katerina Andreevna se opri dinaintea mesei, uitin-du-se cu ochii scînteietori la flacăra lămpii şi rîse silit şi cu răutate :
— Las' că vine el, îi arăt eu ce înseamnă să mă jig-nească ! Ah, ticălosul !
— Azi a băut cu bărbatu-meu la „Serbia”. Nu le-au ajuns bani de coniac şi atunci bărbatu-meu a venit, m-a stîlcit în bătaie şi mi-a luat toţi banii ; n-a lăsat în casă nici o leţcaie. Şi dumneata ştii că-i bolnav. Ce mai poate el să cîştige ? Din ce să trăim ? De oîte ori nu i-am spus şi m-am rugat să mă lase să fac şi eu ceva, să lucrez şi eu, oriunde-o fi, că tot o să fie mai bine, dar el – nu !
— Vino la noi la atelier, la noi se poate câştiga bine – o rublă şi jumătate pe zi. De învăţat, înveţi repede meseria.
— Păi, nu-ţi spun că nu mă lasă ?
— Ah, ticălosul! Katerina Andreevna ridică iar din umeri şi din nou începu să umble încoace şi încolo prin cameră. N-am unde dormi în astă noapte şi am venit la dumneata. Pot să rămîn ?
io – c. 4t>r
389
—- Mă rog, cu plăcere ! Numai de nu s-ar întoarce bărbatu-meu, că iar mă ia la bătaie şi n-ai să te poţi odihni.

— Nu-i nimic, oi dormi eu cumva... răspunse Katerina Andreevna cu gîndul aiurea. Acum ei doi sînt acolo... în paiul meu ! O, nemernicul, puşlamaua, numai să dea el ochi cu mine !

La douăsprezece se întoarse de la şcoală Elizaveta Alexeevna, şi Katerina Andreevna se duse la ea.

Alexandra Mihailovna se culcă, dar nu putu să adoarmă. Se sucea pe-o parte şi pe alta, auzi bătînd ceasul unu, două, trei, patru. în jur era linişte, numai pendula din bucătărie ticăia încet, în vreme ce pe acoperiş, sîrmele de telegraf vuiau prelung şi trist. Ploaia păcănea în geamuri. Andrei Ivanovici tot nu venea ; Alexandra Mihailovna simţea o piatră pe inimă.

VI

Andrei Ivanovici s-a întors acasă la zece dimineaţă. S-a întors posomorit, potolit şi gînditor. Şi-a băut cafeaua fără să scoată o vorbă şi numaidecât s-a culcat.

Alexandra Mihailovna a pus la fiert lapte cu orez şi a mîncat şi ea, laolaltă cu Zina şi cu Katerina Andreevna. Pentru prinz a gătit o supă rară, cu o bucăţică de carne, mai mult zgîrci.

Pe la două, isprăvindu-şi somnul, Andrei Ivanovici se sculă voios şi îmbunat. Alexandra Mihailovna se apucă să pună masa. îşi legase ochiul vînăt cu o batistă, şchiopăta rău cu piciorul vătămat şi umbla ţeapănă. Andrei Ivanovici părea că nu vede nimic şi sporovăia vesel cu Katerina Andreevna.

Cînd musafira se duse la bucătărie să bea apă, Andrei Ivanovici zise, strimbînd din buze :

— Ce te tot prefaci, Saşa ? Văd eu bine că nu ţi-e piciorul chiar aşa de beteag. Hai, vino-ncoace, prostuţo ! Lasă-mă să te sărut.

— Mă prefac ? Cum să nu şchioapăt, cînd m-ai călcat în picioare ca pe-o rogojină ! îi răspunse, mînioasă, dar fără voie faţa i se lumină auzind cum o chema băr-batu-său.

— Hai, vino-ncoace ! Andrei Ivanovici o cuprinse de mijloc şi o ciupi de şold. De-acum înainte, să ştii că nu se cade să mi te pui împotrivă. Cînd îţi porunceşte bărbatul ceva, trebuie să execuţi, nu să stai la tocmeală. E de datoria ta să ţii mereu minte că bărbatul e mai presus de tine.
— Iar ai băut banii ! Din ce-o să trăim ? N-am cu ce să fac o mîncare. Azi m-am milogit la măcelărie pentru o bucăţică de carne. Şi tot ca să-ţi fie ţie bine, că despre mine...
— Lasă, Şurocika, mare lucru, banii ! Azi nu-s, mîine au să fie. Facem noi banii... Nu merită să te necăjeşti din pricina lor.
După prînz veni în vizită Ivan Karlovici Lestman, lăcătuş la uzina electrică. Era un estonian uriaş, lat în spate, cu faţa colţoasă împrejmuită de o bărbiţă bălaie ; un om tare sfios şi taciturn. îl venera pe Andrei Ivanovici.
Seara jucară cărţi, apoi se aşezară să bea ceai. Alexandra Mihailovna se simţea bine : bărbatu-său era drăgăstos şi prevenitor cu ea, ceea ce o făcea să nu se mai simtă înjosită şi roabă. Andrei Ivanovici, care se dresese cu coniacul rămas din ziua trecută, era si el bine dispus. Zise :
— Şurocika, du-te şi cheam-o pe Elizaveta Alexeevna. De ce să stea singură acolo ? Să vină să bea un ceai cu noi.
Atitudinea asta nouă a lui faţă de vecină era ciudată : doar vedea limpede că nevastă-sa se răzvrăteşte sub în-râurirea ei şi adesea o ura cumplit; cu toate acestea, so-cietatea acestei femei inteligente îi plăcea şi era foarte bucuros oînd ea le călca pragul.
Dar Elizaveta Alexeevna avea migrenă. Şedea culcată în pat, cu obrajii supţi, amărîtă, cu suferinţa scrisă pe faţă şi strîngîndu-şi tîmplele în palme. Faţa i se îngălbenise şi mai tare, fruntea îi era rece şi uscată. Alexandra Mihailovna închise încetişor uşa; se obişnuise să ghi-cească dintr-o privire cînd durerile de care suferea vecina

deveneau de nesuportat şi o făceau aproape să-şi piardă minţile.
— Iar o doare capul ! anunţă ea, întorcîndu-se în cameră. De vreo trei ori pe săptămînă o doare. Care o fi pricina ?
— Săraca ! o compătimi Andrei Ivanovici. Lestman clătină din cap :
— Asta, de la învăţătură. Cine aşa bolnav, nu-i bine învaţă mult. Mai întîi trebuie găsească sănătate.
— „Să găsească sănătate”... Unde găseşti sănătate ? obiectă Andrei Ivanovici. Aşteptînd, ar trebui să nu-ţi mai îmbogăţeşti cunoştinţele, să nu te cultivi. Ş-apoi, e destul să lucrezi la fabrică douăsprezece ore pe zi şi sănătatea ţi-o pierzi. Nu, eu am o părere foarte bună despre fetele astea. Abia se ţine sufletu-n ele, pare că le suflă vîntul, dar cîte năzuinţi frumoase au, cum îşi mai fră-mîntă mintea !
— Şi la ce bun, dacă bolesc mereu ? interveni Kate-rina Andreevna. La ce bun să înveţe ? Zău dacă pricep ! Pentru minte tot n-o să fie plătită mai bine.
Andrei Ivanovici replică pe un ton didactic :
— Nu-i vorba de bani, e vorba de egalitate în drepturi. Femeia trebuie să fie egală cu bărbatul, liberă. Foarte bine ! E om doar ca şi el. Dar pentru asta trebuie să fie instruită, altfel bărbatul n-o să vrea niciodată s-o privească ca pe o egală. Bunăoară, la noi la atelier sînt zeci de fete, dar pot eu oare să le socot egale cu mine, de vreme ce n-au nici mîndrie, nici minte, nici ruşine ? Cum ar putea ele să-şi apere drepturile ? Pe Elizaveta Alexeevna, însă, o stimez şi am s-o privesc întotdeauna ca pe un adevărat tovarăş.
•în bucătărie zbîrnîi soneria. Intră Leahov, cu gambeta pe ceafă şi cu bastonul în mină. Era beat criţă. Katerina Andreevna păli.
— Katka e-aici ? întrebă el, fără să dea bună seară. Aha, aici erai ? Hai acasă ! Pe unde umbli ? se stropşi la ea.

Katerina Andreevna rămase locului, în picioare, strîn-gînd cu mîna crispată marginea mesei şi uitîndu-se ţintă în ochii lui Leahov.
311
— Vezi să nu merg cu tine ! îi răspunse, înăbuşin-du-se. Ticălosule ! Mă mai cheamă acasă după mîrşăvia de aseară !
— îţi poruncesc, pricepi ?
— Slavă Domnului, nu-ţi sînt soţie ! Nu poţi să-mi porunceşti ! Cine eşti tu ? Nici nu te cunosc !... Nemer-nicule !
— Vii ori ba ? Leahov o apucă brutal de braţ, de lîngă umăr. ^
— Dă-mi drumul !
Andrei Ivanovici strigă ameninţător :
— Ce-i neobrăzarea asta, Vaska ? Dă-i drumul! Leahov slobozi braţul femeii şi-1 măsură pe Andrei
Ivanovici cu o privire ironică.
— Nu cumva rîvneşti la ea ?
— Nu-i vorba de asta ; vorba e să nu faci scandal.
— Să ştii, frăţioare, că ea merge cu oricine, cu oricine o cheamă !... Doreşti chiar aşa de mult s-o ai ? Na-ţi-o, naiba s-o ia ! Mare pricopseală... Na !...
Leahov chicoti de rîs şi o îmbrinci cu putere pe Ka-terina Andreevna peste Andrei Ivanovici.
— Ce neobrăzare ! Andrei Ivanovici, cheamă portarii ! strigă Katerina Andreevna.
Andrei Ivanovici scrîşni din dinţi şi sări de pe scaun.
— Ai să încetezi odată scandalul ?
— Şi zi, nu vrei să vii acasă, ha ? se răsti Leahov la Katerina Andreevna.
— Nu vreau ! Şi nici n-am să mai vin vreodată ! Leahov chicoti.
— Bine ! Las' că te fac eu de risul lumii... Nici să nu te mai prind pe la mine ! ţipă şi ochii îi ieşiră din orbite. Ce-i cu fustele alea care stau spînzurate la mine-n casă ? Să nu

mai văd cîrpele alea puturoase... Nu permit! Şi ieşi, fără să-şi ia rămas bun de la nimeni.
Andrei Ivanovici se uită cu scîrbă în urma lui.
— Porcul !... Vezi să nu te îndupleci cumva ! Auzi, ce neruşinat ! Slavă Domnului, nu eşti legată de el.
— Să mă induplec, eu ? Niciodată !! Are să vină el la mine, are să-mi cadă la picioare, şi o să vedeţi atunci, **o** să vă convingeţi că nu vreau să-1 iert!
312
Lestman se uita la Katerina Andreevna cu părere de rău.
— Ia-ţi repede lucrurile de la el, că le face praf. Katerina Andreevna îşi plesni palmele.
— Bine zici ! Dar cum să le iau ? Alexandra Mihai-lovna, draga mea, du-te dumneata şi adu-mi lucrurile.
— Mă tem să nu mă bată, spuse, şovăitoare, femeia. Andrei Ivanoviei se aprinse la faţă.
— Să te bată pe tine ? Fii pe pace ! Ia să îndrăznească să te atingă numai cu un deget !
Hotărîră ca Alexandra Mihailovna să meargă după lucruri, însoţită de Lestman. După o jumătate de oră le aduseră într-adevăr, dar în ce hal ! Rochiile şi albiturile erau făcute ferfeniţă, vasele numai cioburi, samovarul cu robinetul îndoit şi cu pereţii loviţi, stîlciţi.
Katerinei Andreevna i se urcă sîngele în obraji, îşi muşcă buzele şi izbucni în plîns.
VII
Mai trecură două săptămîni. Era într-o sîmbătă. Andrei Ivanoviei se întoarse după sfîrşitul lucrului acasă şi-i aduse Alexandrei Mihailovna tot cîştigul. Era a doua săptămână că-i aducea leafa întreagă, pînă la ultimul ban.
Cinară şi băură' ceai. Andrei Ivanoviei şedea la masă şi se uita posomorit la flacăra lămpii. Ca totdeauna cînd înceta să bea, cădea în timpul liber într-o stare de melancolie apăsătoare. Ceva nedesluşit îi răscolea sufletul, îl trăgea undeva, nu ştia unde ; viaţa i se părea atunci stupidă şi plicticoasă. Cînd îl vedeau aşa, nevastă-sa şi copila se

temeau de el; în astfel de momente se înrăia şi nu mai era de trăit din pricina lui.
Andrei Ivanoviei îşi trimise nevasta să cumpere „Peterburgski listok” şi citi ziarul de la primul rînd pînă la ultimul anunţ. Apoi se apucă de frunzărit o culegere de cuplete *Struna de argint,* pe care o luase de la atelier. Degeaba, totul îi părea searbăd şi plictisitor... Veni Katerina Andreevna.
313
îşi luase o altă locuinţă, dar Leahov nu-i dădea pace. O aştepta la ieşirea din atelier, o pîndea în stradă şi o ruga să vină să stea iar la el. Ba, o dată, beat fiind, dăduse buzna la ea în casă şi ar fi omorît-o în bătaie dacă proprietarul n-ar fi chemat un portar, împreună cu care 1-a dus pe Leahov la secţia de poliţie. Katerina Andreevna ieşea de-acasă cu spaima în suflet şi mergea la atelier de fiecare dată pe alte străzi.
— Puşcăriaşul ! îl ocăra ea revoltată. Ce mi-a trebuit să mă încurc cu el ? E nebun, ăsta bagă cuţitu-n om ca nimic.
Andrei Ivanovici o asculta, posac, ros de plictiseală şi melancolie.
Zbîrnîi soneria. O voce de bărbat întrebă de Elizaveta Alexeevna.
Ea nu era acasă. Vizitatorul spuse că o va aştepta şi trecu în odăiţa ei. Andrei Ivanovici mai prinse viaţă : îi plăceau în general cunoştinţele Elizavetei Alexeevna, iar pe omul acela, i se păru că-1 mai întîlnise. Ciuli urechea : vizitatorul şedea la masă şi pesemne, citea o carte. Andrei Ivanovici nu-şi mai găsea loc.
— De ce să stea acolo singur ? îi zise nevestei sale. Mai pune mangal în samovar şi du-te de ia o juma de rom. Să-i servim un ceai.
Apoi intră în odaia vecinei. Vizitatorul îi era într-adevăr cunoscut. Era Barsukov, strungar în metal la o mare uzină dintr-o suburbie ; cam cu o jumătate de an în urmă,

Andrei Ivanovici se văzuse în cîteva rînduri cu el, tot la Elizaveta Alexeevna, şi stătuseră îndelung de vorbă.
— Dumneata erai, Dmitri Semionovici ! exclamă, bucuros, Andrei Ivanovici. Nu degeaba mi s-a părut cunoscut glasul... Bună seara ! Ce stai aici singur ? Poftim la noi, să bei un pahar de ceai !
— Am băut adineauri, răspunse Barsukov şi urmă, surîzînd : Bine, vin ! De ce să stau singur ?
Andrei Ivanovici îl aduse în cameră, netezi, grijuliu, faţa de masă, şi începu vorba :
— Pe unde-ai mai umblat că nu te-am mai văzut ? Ia loc... Acuşi vine nevastă-mea cu nişte romuleţ, să bem şi noi cîte un păhărel.
314
Barsukov se apropie de Katerina Andreevna, se prezentă şi-i scutură mina, după care se aşeză la masă.
— Dragă prietene, de ce te-ai deranjat ? Eu nu beau. Văzu *Struna de argint* pe masă, o frunzări şi, punînd-o
la o parte, luă de pe scrin alte două cărţi. Andrei Ivanovici zise, stânjenit :
— Nu te mai uita la ele, sînt nişte fleacuri ! Le-am luat de la atelier aşa, neavînd ce face... Nişte idei stupide, n-ai ce citi : critică şi iar critică, mai mare hazul... Da uite că ne-a venit şi amuniţia !
Alexandra Mihailovna aducea romul. Andrei Ivanovici destupă sticla, ii şterse gîtul cu un colţ al feţei de masă şi umplu două păhărele.
— Poftim, Dmitri Semionovici !... în sănătatea dumi-tale !
— Mulţumesc, eu nu beau !
— Ei hai, lasă-te de astea ! Unul mic ce contează ?
— Să avem de fiecare dată aceleaşi discuţii ? Nu beau nici unul mic. Mulţumesc.
— Ei, asta-i !... făcu, dezamăgit, Andrei Ivanovici. Atunci cum să beau singur ? Unul mic nu face rău, zău aşa ! Bem doar un păhărel! E un rom bun, din ăla de-o rublă, îţi limpezeşte capul.

Barsukov ridică din umeri cu un surîs pe faţă, apoi se sculă şi începu să se plimbe, nemulţumit, prin cameră.
— Ei hai, ce-i asta ? Nu-mi vine să beau singur... Katerina Andreevna, hai cu dumneata !
Femeia râse şi se uită pieziş, cu o privire cochetă, la Barsukov.
— Asta-i acum ! Mă faci să roşesc, Andrei Ivanovici ! ■— Păi nu bei rom simplu, îţi torn in ceai.
— Nu, nu te rog !
— Stai atunci, că-ţi fac un grog de zahăr ars. Tot spirtul se evaporă şi rămîne numai aroma.
Andrei Ivanovici aduse deasupra ceştii musafirei o linguriţă în care puse o bucăţică de zahăr, stropi apoi zahărul din belşug cu rom şi-i dădu foc... Flacăra albastră cuprinse sfîrîind bucăţica de zahăr.
— Ia gustă acum ! zise, radios, Andrei Ivanovici. Cea mai veritabilă băutură de cucoane... Sănătate !

29C

Lovi păhărelul său de -marginea ceştii, îl dădu pe gît şi plescăi din limbă.
— Nu, Dmitri Semionovici, dă-mi voie să-ţi spun deschis că în privinţa asta nu sînt de acord cu părerea dumitale. Ce poate să strice dacă bei uneori ? Nu sîntem copii şi nu ne putem lipsi de băutură.
Barsukov stătea lîngă sobă, cu mîinile la spate.
— De ce ? întrebă el cu o voce stăpînită.
— De ce ? Pentru că aşa e viaţa ! Andrei Ivanovici răsuflă adînc, îşi rezemă capul pe braţele încrucişate şi se întunecă la faţă. Dumneata ce crezi, de ce beau oamenii ? Pentru că ar fi nişte desfrînaţi ? Asta pot s-o creadă numai cei din aristocraţie, din clasele înalte. Oamenii beau de necăjiţi ce sînt... din pricina gîndurilor... Munceşte omul o săptămînă şi pe urmă stă şi se tot gîn-deşte ; ar vrea să dezghioace fiecare problemă şi să-i găsească miezul – ce ? cum ? de ce?... Unde să se ascundă de gîndurile astea ? *Insă,* dacă hei un păhărel, două, îndată îţi simţi inima uşoară.

— Dar de ce să te ascunzi de gînduri ? Dimpotrivă, n-ar strica să pătrunzi miezul fenomenelor, să le înţelegi cît mai bine ; de ce să fie acest lucru un privilegiu al intelectualilor ? înecîndu-ţi gîndurile în vin, nu ajungi departe.
. – Nu zic ba ! se grăbi să-1 aprobe Andrei Ivanovici. Aşa spun şi eu întotdeauna, spun că trebuie să năzuim spre lumină, spre cunoaştere, spre... cum să-i zic ? spre luminarea propriei raţiuni. Dar de băut nu strică, fireşte numai din cînd în cînd, aşa, ca să alungi plictiseala ! Atunci cînd prea te roade la inimă! Atî-ît!... Dar aşa cum face prostimea la noi, şi îndeosebi muncitorii din fabrici, pe toate drumurile, nici vorbă, îi condamn şi eu cu toată asprimea : se îmbată în aşa hal, că în loc de feţe de oameni vezi peste tot rituri de porci, ca binecunoscutele tipuri ale lui Gogol, ca revizorii aceia ai lui... De ce fac asta ? Mai mare ruşinea ! Curată Asie ! Pentru obiceiul ăsta, eu unul sînt tare supărat pe rus.
— în ziua de azi, replică Barsukov după un răstimp, pe drumurile ruseşti, merg unii oameni la circiumă, dar alţii la şcoală. Asia noastră poate că se micşorează din **ce** în ce – an după an.
316
Andrei Ivanovici dădu din mină a lehamite.
— Ei aş ! Avem atîta Asie, că ne-ajunge pentru o mie de ani ! Iartă-mi vorba, dar am o părere tare proastă despre rus : e mitocan, sălbatic! Lui, dă-i o sticlă de votcă şi altceva nu-i mai trebuie. La altceva nici nu se mai gîndeşte.
Barsukov îşi arcui sprîncenele a mirare.
— Aşa crezi ? Văd că nu prea cunoşti realitatea. Dacă te-ai uita mai bine în jur, poate că ai vedea şi altceva. Peste tot se înfiripă altă viaţă, peste tot oamenii încep să se trezească ; fiecare vrea să trăiască după judecata lui, vrea să înţeleagă, şi mai ales tineretul. Ni s-a făcut lehamite de apă stătută. Adevărat, bătrânii socot că orice înnoire e de prisos, dar tinerii au cu totul alte convingeri.

Andrei Ivanovici clătină sceptic din cap.
— Nu, nu sînt de acord ! Nu zic ba : mecanicii, zeţarii, amploiaţii, legătorii – îi dăm deoparte. Ăştia sînt oameni, aş putea zice, minunaţi, culţi, cu multe cunoştinţe. Ori, bunăoară, dumneata sau Elizaveta Alexeevna. Mă gîndeam la gloată, la muncitorimea din fabrici, la ţărani. Ăştia-s adevăraţi sălbatici ! înapoiaţi, beţivi !
Barsukov asculta, răsucindu-şi cîte un fir din bărbiţă şi rîzînd încetişor.
— Păi, dumneata poate nu cauţi acolo unde trebuie ? stărui el cu ironie în glas. Desigur, dacă te uiţi prin birturi, n-ai ce găsi, ori prin cîrciumi... Dar ia caută în altă parte, du-te bunăoară la o şcoală, seara, la cursuri. Ai vedea ceva instructiv... „Sălbatici”, „înapoiaţi” ! repetă el, ridicînd tonul cu violenţă şi încetînd să mai rîclă. După ce a muncit douăsprezece ore la uzină, omul iese de acolo frînt de-i trosneşte capul, şi dă fuga la cursuri, uneori fără a mai apuca să îmbuce ceva. Asta-i sălbăticie ? Vine acasă în puterea nopţii şi dis-de-dimineaţă trebuie să se scoale şi să meargă la lucru. E un sălbatic ? Din sălbăticie se abonează el, cu ultimul lui ban, la ziar ?
Barsukov păşi greoi prin cameră.
— De-aia, vezi, se răzvrătesc la noi bătrînii împotriva sălbăticiei, urmă el batjocoritor. Sînt tare nemulţumiţi că nu mai respectă nimeni ideile lor „luminate” ! Vezi pe cîte-un moşneag din ăştia dînd sfaturi : cică la noi, la Torjok, era o fată şi au intrat dracii în ea ; au dus-o la

nu ştiu care babă simtă, au „ţinut-o acolo un an şi s-a făcut bine ; pe urmă, cînd s-a văzut iar slobodă, a mîncat plăcintă într-o zi de post şi iar au intrat dracii în ea... Altul, un tînăr, ride şi întreabă : „Care va să zică plăcinta era umplută cu draci ?”... Al bătrîn zice cînd tună că se plimbă în cer prorocul Ilie, dar cel tînăr îi răspunde : „Care proroc Ilie ? Asta-i electricitate !”... Auzi, sălbăticie ! Electricitate, ai ? I s-a năzărit să meargă la nu ştiu ce

cursuri, să înveţe despre electricitate, despre tot felul de oxigenuri ! Curată Asie !
— Ce se predă la cursurile voastre ? întrebă, vădit interesat, Andrei Ivanovici.
— Diferite materii, răspunse cam în silă Barsukov. Chimia, fizica, iimba rusă... algebra, geometria...
Barsukov se aşeză la masă şi începu să soarbă alene din paharul cu ceai.
— Sînt materii folositoare, zise Andrei Ivanovici cu tonul unui cunoscător.
— Sînt necesare... Ştii ceva, hai o dată şi dumneata ! îi propuse Barsukov, înviorîndu-se. Merită să vezi. Eu am absolvit cursurile, dar cîteodată tot mă mai duc. Dumneata ştii prea puţin, de-aia vorbeşti aşa. Să vezi ce băieţi deschişi la minte sînt acolo ! Harnici şi însetaţi de cunoştinţe ! Vor să ştie totul, de la *a* la *zed* ! Unul din ăştia, oriunde l-ai arunca, nu prinde rugină... Şi de unde ia atîta putere ? Ziua e la lucru, seara la cursuri, şi nici cînd vine acasă nu ştie ce-i odihna : îndată pune mâna pe carte şi uneori stă şi citeşte toată noaptea... Ehe, neni-şorule, aicea nu-i ca la intelectuali : se duce băieţaşul la liceu, pe urmă la universitate, fără nici o bătaie de cap, că are tăticul grijă de toate. ,,Vanecika, scumpule, numai să înveţi, te rog !” îl poartă aşa prin toate ştiinţele şi cînd sfîrşeşte, postul e pregătit : poftim şi-o leafă !...
— Ei, drace ! Zău, c-ar trebui să merg şi eu să văd ! se însufleţi Andrei Ivanovici.
— Vei vedea multe lucruri instructive. Dar bătrinii tot chiorîş se uită ! reluă, zîmbind, Barsukov. „Auzi, învăţaţi, cursanţi ! zic ei. Ce, v-aţi făcut studenţi ? Toate astea sânt de prisos ; dacă ştii să citeşti şi să scrii, ajunge !” Să-i lămureşti de ce are nevoie omul de cunoştinţe ? N-au să înţeleagă. Totuşi, bagă şi ei de seamă că în
318»
ziua de azi a ajuns mai la preţ în uzine muncitorul tînăr, decît cel care lucrează de douăzeci de ani ; bunăoară la noi, la construcţii de maşini, unul bătrîn îşi poate face

treaba numai aşa „cum a apucat”' ; cînd e nevoie de socotit a doua mie parte dintr-un ţol, în plus sau în minus, se poticneşte ! Dar pentru unul tînăr asta-i un fleac.
Barsukov se înviorase. Mai vorbi mult. Andrei Ivano-vici îl asculta răscolit de simţăminte felurite : era şi mîn-dru, şi bucuros, era şi trist ; undeva, unde nu se afla el, exista deci o viaţă nouă, nevăzută, serioasă, o viaţă de muncă neobosită, care nu fugea de îndoieli şi de probleme şi nu le îneca în damful beţiei, ci le înfrunta şi stăruia să le rezolve. Şi cu cît îl asculta mai mult pe Barsukov, cu atît se făcea mai multă lumină înaintea lui, cu atît îi creştea încrederea în oameni şi în viitor. Vedea bine că viaţa e plină de vigoare şi de forţă, că viitorul se arată măreţ şi luminos.
— Da, în ziua de azi, oamenii încep să se gîndească la multe, urmă Barsukov. Nimeni nu mai vrea să fie dus de mînă. Toţi vor să înţeleagă cu mintea lor condiţiile vieţii pe care o duc, sensul ei...
Făcu cîţiva paşi prin cameră şi se opri lingă sobă, pe gînduri.
— Anţărţ, la noi la cursuri ne-a ţinut prelegeri despre literatura rusă unul Serghei Alexandro vi ci. între altele, ne-a explicat ce deosebire este între literatura ştiinţifică şi beletristrică ? Să zicem că iei o temă anumită, bunăoară, locuinţa muncitorului ; literatura ştiinţifică o să-ţi arate cîţi metri cubi de aer are, procentul de copii care mor, cît rachiu bea muncitorul într-un an... Iar literatura artistică îţi descrie acelaşi lucru dar pe plan sentimental. Adică... muncitorul e pe moarte, copiii stau flămînzi, nevasta plînge, în jur e murdărie, igrasie, frig... Şi muncitorul se întreabă pentru ce a muncit de s-a apetit toată viaţa, pentru ce a trăit ? Barsukov îşi încrunta sprînce-nele. A trăit, dar n-a văzut viaţa, a văzut numai umbra ei prin fumul fabricii... Şi atunci, care a fost ţelul existenţei lui ?
Andrei Ivanovici se ridică brusc şi începu să umble prin cameră încolo şi încoace.

— Zău că mă înscriu şi eu la cursurile voastre ! Să mă fac mai bine un pic şi mă înscriu !
Cu doi ani în urmă, Andrei Ivanovici mai făcuse o experienţă : s-a înscris la o şcoală, dar după ce a frecventat-o două duminici, şi-a pierdut interesul; acolo nu era nimic „sentimental”, trebuia să muncească şi încă din greu, iar pe el nu-1 trăgea inima la aşa ceva ; afară de asta îl durea că şade în bancă întocmai ca un şcolar, că în jurul lui era „gloată” : Andrei Ivanovici, ca toţi meseriaşii cu profesii mai alese, privea „gloata” de sus. Acum însă totul i se păru foarte atrăgător.
— Toate astea sînt exact pe calapodul meu !... Cre-de-mă, stau adesea şi mă gîndesc aşa, la viaţă... Ce scop are ?... Pentru ce trăim ?...
Andrei Ivanovici era puţin băut şi îi venise chef nu să asculte, ci să vorbească el. Dînd pe gît un păhărel după altul, începu să peroreze despre lumina cunoaşterii, despre sfinţenia muncii, despre buna şi larga prietenie.
Katerina Andreevna băuse şi ea trei ceşti de ceai cu grog. Ochii îi luceau, obrajii i se îmbujoraseră. Se dădu mai aproape de Barsukov şi**-1** tot apuca de cot. Uitîndu-se cu o privire galeşă în ochii lui, îl întrebă :
— Dumneata ai citit ***Makarka ucigaşul*** ? Interesantă carte, nu ?
Pendula bătu de zece ori, Elizaveta Alexeevna nu se întorsese încă. Barsukov se pregăti de plecare. Andrei Ivanovici, cum era cu chef, se apucă să-1 sărute şi să-i strîngă mîinile.
— Mai treci pe la noi, 'Dmitri Semionovici! Sînt tare bucuros să te văd !... Dragă prietene ! Ştii ceva, am aici în piept nişte întrebări, cum le zice (Andrei Ivanovici îşi .petrecu degetele pe dinaintea jiletcii)... vitale... S-au strîns atîtea aici de-a lungul vieţii şi aş vrea să-i împărtăşesc cuiva părerile mele... Da, încă ceva! Te-aş ruga, poate ai la dumneata ceva bun de citit ? în ultima vreme, n-am avut cînd să fac şi eu rost de-o carte.

— Dacă vrei, i-am adus Elizavetei Alexeevna *Sistemul* ***economic al lui Karl Marx*** de Gross. E o broşură folositoare. I-o dai după ce-o citeşti.
Barsukov plecă. Katerina Andreevna trebuia şi ea să plece acasă, dar nu voia să meargă singură, de teamă
321
să nu se întâlnească pe drum eu Leahov. Alexandra Mihailovna se oferi s-o însoţească ; ieşiră împreună.
Andrei Ivanovici umbla repede încolo şi încoace prin cameră. Simţea un aflux de energie şi de vigoare, aşa cum nu mai simţise de mult. Era dornic să înveţe, să cugete, era însetat de cunoştinţe vaste şi majore. Se aşeză la masă şi începu să citească broşura. Capul i se învîrtea, literele îi săreau pe dinaintea ochilor, dar citi cu osîrdie pagină după pagină.
Alexandra Mihailovna o conduse pe Kacerina An-dreevna pînă la poarta casei în care sta şi vru să-şi ia rămas bun.
— De ce te grăbeşti, Alexandra Mihailovna ? Intră la mine măcar pentru un sfert de oră ! Să vezi cum stau. Dumneata încă n-ai fost la mine.
Străbătură curtea spre un foişor de bîrne şi porniră să urce scara înaltă de lemn. Era întuneric şi mirosea a pisici. Pe palier se loviră piept în piept cu proprietăreasa
— Dumneata eşti, Katerina Andreevna ? Intră repede, că de-un ceas te-aşteaptă logodnicul. Am pus samovarul.
Proprietăreasa cobori. Alexandra Mihailovna se opri şi întrebă, speriată :
— Leahov ?
— N-nu, răspunse, fîstîcită, Katerina Andreevna. L)n copist de la administraţia unui spital. Elizarov.
— Copist ?
— Da... Mi-a propus să trăim împreună vreo trei luni şi după asta, dacă mă port cum se cuvine, o să mă ia de nevastă.
— Cam prea uşor faci dumneata încercarea asta ! Alexandra Mihailovna îşi muşcă buzele, ca să nu izbucnească în rîs.

Katerina Andreevna îşi aţintise, visătoare, ochii ei mari pe geamul spălăcit al scării.
— Leahov trăia cu mine aşa, pe cînd ăsta promite să mă ia de nevastă. Atunci am să pot lăsa lucrul, să am copii, să am gospodăria mea... Hai să ţi-1 prezint. E om bun!
Intrară în cameră. La masă şedea un bărbat cu mustăcioară neagră, cu bărbia dublă şi cu nişte ochi negri, rotunzi ca doi nasturi. Stătea nefiresc de ţeapăn, de parcă

ar fi înghiţit un băţ. Pe masă se afla o sticlă de porto, nişte struguri şi un carton cu prăjituri. Pe pat era aruncată o ghitară.
Katerina Andreevna se apropie repede de el şi vorbi, voioasă :
— Tu erai, Vanea !... Bună seara ! Să fi ştiut că vii!... Alexandra Mihailovna, îţi prezint pe logodnicul meu. Dumneaei e o bună prietenă, Alexandra Mihailovna Kolosova.
Elizarov îi făcu o reverenţă galantă, cu o mutră solemnă, şi-i strînse scurt mîna.
— Luaţi loc ! urmă gazda. Uite că şi samovarul e gata... A fost cuminte băiatul că n-a băut ceai fără mine !
îi aruncă lui Elizarov o privire galeşă. Elizarov îşi răsuci vîrful ascuţit al mustăţii din dreapta, prinzîndu-1 între degetul mare şi cel mic.
— Nu îndrăznesc niciodată singur, fără stăpîna casei ! Se întoai'se apoi către Alexandra Mihailovna : Urită vreme !
— Da, e frig.
— Frig ! Nici nu plouă, nici nu ninge. Vorba ceea, o vreme nesuferită... Nu luaţi struguri ? Vă rog ! Katiuşa, tu?
Alexandra Mihailovna rămase vreo jumătate de oră. Katerina Alexeevna trăncănea, rîdea tare şi nu-şi mai desprindea ochii scînteietori şi plini de ademeniri de ai lui Elizarov. Acesta rîdea cu gravitate, îşi răsucea mustăţile şi rostea amabilităţi.
Alexandra Mihailovna plecă pe la unsprezece. Elizarov rămase la Katerina Andreevna.

VIII

•în prima săptămînă din postul mare, joi, era onomastica lui Andrei Ivanovici. Kolosov avea de gînd s-o sărbătorească fastuos, ca întotdeauna. Alexandra Mihailovna plîngea şi-1 implora să fie de rîndul acesta mai strîns la pungă ; bărbatu-său se apucă să-i demonstreze

că se cumpăra, de fapt, strictul necesar, dar, pierzîndu-şi răbdarea, o acoperi de ocări şi-i porunci să nu mai stea la discuţie şi să meargă să târguiască tot ce trebuie.

Pe la opt seara, începură să sosească musafirii. Au venit patru colegi de la atelier, apoi Lestman, Arsentiev, un vânzător, cîteva femei măritate şi nişte modiste. A venit şi Katerina Andreevna.

— E adevărat că te-ai împăcat cu Leahov ? o întrebă Andrei Ivanovici. Aşa mi-a spus ieri, la atelier.

— Aş ! Nu ştiu unde să mă mai ascund de el !... Ieri m-a pândit lângă podul Mitnin şi nu mă lăsa să trec : „Spune-mi că mă ierţi !” se ruga. Ce era să fac ? Cînd ţipă cineva la mine, pot să-1 bruftuiesc şi eu, dar cînd mă roagă, ce să răspund ? A zis că vine seara la mine să-şi ceară iertare. Seara, eu am plecat la o prietenă şi am rămas peste noapte la ea... Tremur când mă gândesc ce-o să se întâmple cînd îl voi întîlni iar. Mă omoară, zău !

Petrecerea era în toi. Fusese adus al treilea samovar. Pe masă apăreau mereu alte şi alte sticle de bere. Unul din colegii lui Andrei Ivanovici, Henriksen, calfă, care era un bun ghitarist, fu rugat să se ducă acasă şi să-şi aducă ghitara. După ce o aduse, începură toţi să danseze cadrilul.

Ca sală de dans le slujea bucătăria. Henriksen, masiv, şedea, gîfâind, pe patul proprietăresei, sorbea ân răstimpuri o gură de bere şi cânta un cadril pe motive din *Frumoasa Elena.* Andrei Ivanovici conducea. La timpul său fusese mare crai, şi acum se simţea în formă.

Dînd graţios din mîini, înainta cu paşi mărunţi alături de partenera sa.
— *Silvuple* ! [1] comanda el. *Turne* ! [2]... La care toţi făceau un lanţ şi se roteau cu doamnele lor de vreo zece ori. *Comanse* ! [3] striga Andrei Ivanovici.
Fiecare dansa fără să ţină seama de comenzile lui Andrei Ivanovici ; de altfel, nici el singur nu le înţelegea. Dar tuturor le făcea plăcere să danseze îndemnaţi

[1] **S'il *vous plail* = vû rog I > *Tournez* = Invlrtiţl-vft I**

[1] ***Commencez* – începeţi ! 1**

de exclamaţii franţuzeşti. Râsetele femeilor nu mai conteneau, picioarele hîrşîiau într-una pe podea.
După cadril trecură la polcă. Katerina Andreevna era regina balului. Zveltă şi graţioasă, cu ochii sticlind de animaţie şi de vinul de porto, era fermecătoare ; dansatorii nu-şi mai ţineau rîndul la invitaţie : din pricina astmei, Andrei Ivanovici nu dansa polca. Făcea curte doamnelor, le trata cu porto, iar când plecau să danseze, urmărea cu un zâmbet ascuns pe Elizaveta Alexeevna. Aceasta dansa mereu, şi lui Andrei Ivanovici îi făcea plăcere să vadă răsărind din mulţimea capetelor faţa ei palidă, ca întotdeauna gravă şi severă, cu sprâncenele împreunate la rădăcina nasului.
Polca se sfîrşi. Dansatorii, transpiraţi, îşi făceau vînt cu batistele, apoi trecură să bea şi să mănînce în camera Kolosovilor. Deodată, apăru în uşă Leahov.
Fu un moment de zăpăceală generală. Cei mai mulţi ştiau de cele întâmplate între el şi Katerina Andreevna. Palid şi trist, Leahov se apropie de Andrei Ivanovici şi-1 felicită cu prilejul zilei onomastice. Apoi se aşeză tăcut într-un colţ, parcă fără a o lua în seamă pe Katerina Andreevna.
Aceasta era lividă şi tremura ca frunza. Strânse din umeri şi zise către Alexandra Mihailovna :
— Cum suflă de la geam ! Dă-mi, te rog, un şal; mi-e frig !
Puţin cîte puţin, jena se risipi.

Conversaţia se învioră iarăşi, presărată cu râsete şi glume. Oaspeţii beau, ciocnind paharele. Semîkin, un vânzător tînăr de la un magazin de manufactură, cu o cravată roşie ca focul, implora zadarnic pe surorile Vereev, două modiste, să bea măcar un păhărel de bere. Fetele râdeau şi-1 refuzau. Semîkin îşi golea mereu paharul şi revenea cu rugăminţile lui. Leahov şedea în colţ, după scrin,- şi bea tăcut pahar după pahar.
Alexandra Mihailovna le rugă pe surorile Vereev să cînte ceva. Roşind, ele protestau, dând din mâini :
— Vai, Alexandra Mihailovna, pentru nimic în lume !

începură să le roage şi alţii. Surorile stăruiră o vreme în refuzul lor, dar pînă la urmă se înduplecară. Aşezate una lingă alta, îşi dreseră glasurile.
— Nu curăţaţi mâi întîi gîtişorul ? le îmbie Semîkin, aşezîndu-se lîngă ele, şi le întinse cîte un pahar cu bere.
Surorile pufniră de ris, apoi luară o înfăţişare gravă, schimbară o privire şi începură să cînte un cîntec ţigănesc. Aveau voci slabe, dar plăcute. Cîntau la unison :
Of, cîntecele ţigăneşti Minciuna nu şi-o dau pe faţă. Pahar după pahar cinsteşti, Şi-n capul tău se lasă ceaţă...
—■ Ceaţă ! zise cu o voce de bas Semîkin. Cea mai mică dintre surori replică :
— Ceaţă, desigur ! Cînd bei, ţi se adună ceaţă în cap. —■ Ce, nu-i aşa ? întrebă cea mai mare.
— întocmai. Ia, luaţi un păhărel de ceaţă ! Şi Semîkin le întinse paharul cu bere. Surorile se porniră iarăşi pe rîs.
în cameră era prea cald şi aerul devenise înăbuşitor. Alexandra Mihailovna deschise oberlihtul. Perdeluţa de muselină se clătină. Pe geam pătrunse o boare de aer jilav.
După o romanţă veselă, cele două surori cîntară cîteva cîntece triste. Cu capetele ameţite de bere, convivii se simţeau înduioşaţi ; în suflete li se cuibărea o tihnă adîncă.

Iţi aminteşti, iubito, de-altădată, De salcia pletoasă din zăvoi ? Pica argint pe unda-nvolburată, Şi-acolo stam ades pe mal noi doi.
Acolo, stînd sub luna-nvăpăiată,
Noi ne-am jurat să ne iubim mereu...
Iţi aminteşti cum ne-ntilneam odată ?
Ce greu se uită astea, o, ce greu !
Toţi ascultau, îngînduraţi... Prin oberliht străbătea o umezeală mucedă, în camera neîncăpătoare mirosea a bere şi a tutun, feţele tuturor erau palide, istovite de munca
326
îndelungată şi nesănătoasă, în vreme ce cântecul vorbea despre o viaţă luminoasă şi despre o iubire curată în sinul naturii.
Cinta-n tării voioasă ciocirlia,
Eu te ţineam cu braţul de mijloc...
Deodată, toate privirile se întoarseră spre colţul de după scrin. Cîntecul conteni. Cu capul în mîini şi cu degetele înfipte în păr, Leahov plîngea aplecat deasupra mesei. Plîngea amarnic ; hohotele neîntrerupte făceau să i se zguduie umerii muşchiuloşi.
— Vasili Vasilievici, ce-i cu dumneata ? Linişteşte-te ! se alarmă Alexandra Mihailovna. Bea puţină apă rece !
Dădu fuga la bucătărie şi aduse apă de la robinet. Leahov păşi în mijlocul camerei, galben la faţă, cu părul vîlvoi şi cu ochii umflaţi.
— Andrei, de ce m-ai lăsat să intru ? Oare am eu ce căuta aici ?... La voi e bine şi frumos, aveţi conştiinţa împăcată, puteţi să cîntaţi şi să rîdeţi... Pe când eu... când mă văd ce ticălos sânt... ce nemernic...
Hohotele de plîns nu-1 lăsară să-şi sfîrşească vorba, îşi luă iar capul în mîini şi se sprijini de scrin. îşi smulse cravata şi se descheie la piept, ca să răsufle în voie.
Andrei Ivanovici îi puse mina pe umăr şi-i vorbi de-aproape cu o voce îndurerată :
— Dar bine, Vasia, ce-i asta ? Potoleşte-te !

— Femeile, femeile ! seinei Leahov printre sughiţurile de plîns. Abia acum înţeleg cît bine avem de la ele şi cît de crunt le jignim noi...
Şi deodată se prăbuşi la picioarele Katerinei Andre-evna.
— Vai !! ţipă ea isteric şi sări în lături.
— Katia ! Iartă-mă ! Am fost un ticălos, un nemernic... Dar nu pot trăi fără tine... Dacă nu mă ierţi, mă spânzur ori mă arunc în Neva... Katecika !
Cu părul răvăşit, cu gulerul cămăşii sfîşiat, se tîra plângând în faţa femeii, sărutîndu-i poalele fustei. Tulburată, Katerina Andreevna se feri la o parte, îndreptîndu-şi cutele rochiei cu mişcări stîngace.
— Ain fost pentru tine, Katia, mai rău ca un tîlhar,
0 canalie... Spune-mi, ce să fac ca să mă ierţi. Porunceşte, fac tot ce vrei. Calcă^mă-n picioare, scuipă-mă... Numai iartă-mă, Katia !
Andrei Ivanovici stătea palid şi posomorit, rezemat cu spatele în scrin. Alexandra Mihailovna şi cea mai mică dintre surorile Vereev lăcrimau. Cînd nimeni nu se aştepta, Katerina Andreevna, cu ochii învăpăiaţi, îl .cuprinse pe Leahov de gît şi-1 sărută cu foc.
Leahov sări în picioare, o îmbrăţişa strîns şi o acoperi de sărutări. în jur se produse mişcare, oamenii prinseră glas.
— Ei, slavă Domnului ! zise, zîmbind uşurată şi şter-gîndu-şi pe furiş lacrimile, Alexandra Mihailovna. De mult trebuia !...
Andrei Ivanovici adăugă :
— Ei drăcie, se cuvine să bem la împăcare ! Toată lumea să bea coniac, nimeni nu scapă !... Ekaterina Andreevna, păhărelul dumitale!
Aceasta, cu faţa îmbujorată şi luminată de fericire, îşi întinse păhărelul.
Toţi se îmbulziră să ciocnească cu ea şi cu Leahov. Pentru moment, ei doi deveniseră personajele principale ale seratei, ca mirii la o nuntă.
Apoi reîncepu dansul. Katerina Andreevna era iarăşi regina balului. Toţi se îmbulzeau s-o invite, şi mai mult ca

toţi – Leahov. Frumoasă fusese întotdeauna, dar acum, beată de fericire, părea o zînă. După un vals, Leahov îi trase o căzăcească. Pe urmă trecură în cameră şi încercară să cânte toţi în cor, dar cîntară halandala. Oaspeţii cerură să cînte tot surorile Vereev.
Leahov dădea pe gît pahar după pahar, păhărel după păhărel ; de obicei bea aşa, într-un ritm rapid. Chipul
1 se făcea tot mai palid, ochii îi sticleau tare. De oîteva ori o învălui pe Katerina Andreevna cu o privire vicleană. Cele două surori sfârşiseră de cîntat *Arde focul meu în ceaţă,* când Leahov îşi săltă deodată capul şi glăsui răispicat :
— Katka, tu mi-ai furat inelul, cel de două ruble juma... Fă bine şi dă-mi-1 inapoi !
Alexandra Mihailovna izbucni în râs şi se repezi la el.
328
— Vasili VasiLievici, ce vorbeşti ? Iaca na ! Ai uitat că *v-aţi împăcat ? V-aţi împăcat* omule, adu-ţi aminte !
— Mi-ai şterpelit inelul cînd ai plecat de la mine. Dă-mi-1 înapoi ! repetă grosolan Leahov.
Katerina Andreevna se roşi pînă la ureohi.
— Ce-i asta ? Ce te-a apucat ?
— Să-ţi fie ruşine să-i vorbeşti aşa, Vasili Vasilievici ! îl mustră Alexandra Mihailovna.
— Nu, nu mi-e ruşine ! Dumneata n-o cunoşti. Cînd am luat-o, era însărcinată.
— Ascultă, Vaska, lucrurile astea, pe noi nu ne privesc ! se răsti la el Andrei Ivanovici.
— Ar trebui să-mi fie recunoscătoare pînă la mormânt, pentru că am luat-o şi i-am acoperit păcatul.
— Cum l-ai acoperit, mă rog ? Ai luat-o de nevastă ? întrebă Alexandra Mihailovna.
— Am declarat că e al meu copilul.
— Şi asta se cheamă că „l-ai acoperit” ! Dar tot la leagăn l-aţi dat.
Leahov arunca spre Katerina priviri pline de dispreţ şi ură.

— A avut atîţia bărbaţi ca mine cîte degete am eu la mîini. Păi ce mi-i ea, ce mi-i una de pe stradă ? Care **o** cheamă, se şi duce să înnopteze la el. De Crăciun, cînd stăteam în Zverinski...
Şi se apucă să dea cu neruşinare în vileag toate dedesubturile vieţii lor comune. Surprinsă şi înlemnită de indignare, Katerina îşi ascunsese obrazul în şal.
Elizaveta Alexeevna sări de pe locul ei.
— Alexandra Mihailovna, cum îi permiţi ?
— Vasili Vasilievici, dacă nu încetezi, te poftesc să pleci ! zise, pălind, Alexandra Mihailovna.
— Fiu-fiu-fiu ! Leahov şuieră şi se uită la amîndouă cu o privire ironică. Auzi, cum îl goneşte nevastă-ta pe prietenul tău ?
— Şi foarte bine face ! Ce-i neruşinarea asta ? Să-ţi ceri imediat scuze, dacă vrei să mai rămîi aici!
— Care va să zică ţii cu nevasta şi eşti împotriva prietenului ?... Ei ar trebui să-i dai una peste bot, pentru că îndrăzneşte să alunge un musafir.
Andrei Ivanovici ţilpă :
300
— Marş afară !
— Nu plec ! răspunse Leahov şi, aşezîndu-se mai bine în scaun, izbucni într-un hohot de rîs.
— N-ai de loc ruşine, Leahov ?! îl dojeni Alexandra **Mihailovna.**
— Nu, n-am ruşine ! se lăudă acesta.
— *Kurat !* (Ei, drăcie !) Ai să ieşi ! strigă ca turbat Lestman şi se ridică, mare şi voinic cum era, strîngînd pumnii, cuprins de o ameţeală grea şi cruntă. Ceilalţi bărbaţi se ridicară şi ei în picioare.
Leahov făcu ochii roată, rîse şi se sculă de pe scaun.
— La ce naiba mai stau eu aici ? Aţi adus toate tîrfele, nu văd nici o femeie cinstită !... Nişte lepădături, nişte stîrpituri ! Ei, fir-aţi voi să fiţi cu toţii !
Şi ieşi, clătinîndu-se.
IX

A doua zi, Andrei Ivanovici veni la atelier posomorit şi furios : se desmeticise după beţia din ajun, dar îşi simţea capul greu, îi venea greaţă şi astma îl necăjea mai rău ca oricînd. îşi scoase lucrul din dulăpior şi se puse pe treabă.
Atelierul de legătorie al lui Semidalov, unde lucra Andrei Ivanovici, era o întreprindere însemnată, cu o bună reputaţie şi cu dever mare ; folosea nu mai puţin de şaisprezece lucrători calificaţi. Semidalov îşi conducea întreprinderea cu iscusinţă, ştia cum să învârtească trebu-rile şi primea întotdeauna o mulţime de comenzi mari. Faţă de lucrătorii calificaţi se arăta prietenos, se interesa de viaţa lor particulară şi în general căuta să se apropie de ei, ceea ce, însă, nu prea izbutea ; oamenii nu-1 aveau la inimă.
Andrei Ivanovici răzuia alene cu racleta scoarţele unei psaltiri ***in quarto,*** pusă la presă. De sub racletă se ridica un nouraş de praf fin de hîrtie care îl gîdila în nas şi în gît. Andrei Ivanovici căuta să se stăpînească, dar, pînă la urmă, îi izbucnea din piept o tuse grea ; tuşea mult, icnind
330
şi scuipând, după care se apuca iar de răzuit. Alături de el, scundul Kartavţov, aplecat deasupra lucrului, fixa cu ciocanul falţurile pe cotorul unui tom voluminos : *Divina comedie.* în atelierul lung şi cu tavanul **3**os aerul era înăbuşitor şi stăruia un zgomot necontenit. într-un colţ păcănea uniform motorul cu gaze, sub tavan se învîrteau roţile, curelele de transmisie îngînau cîntecul lor trist ; în spatele lui Andrei Ivanovici, maşina de tăiat şuiera, retezînd teancuri groase de cărţi ; mai departe în dreptul preselor de aurit, doi băieţi manevrau manetele, făcîndu-le să ţăcăne. Podeaua era plină de ştraifuri de hîrtie. Mirosea a clei şi a gaze.
Hanriksen, cu un vraf de cărţi sub braţ, trecu încet spre locul său, puse cărţile pe banc şi se aşeză, sprijinin-du-şi grijuliu capul cu mina. Faţa lui plină, proaspăt rasă, cu mustăţi tăiate scurt, era palidă şi boţită, părul zburlit.

Rămase aşa, încremenit locului şi îngândurat. Andrei Ivanovici îi făcu un semn din cap, apoi îşi dădu un bobîrnac peste gît şi—1 privi întrebător. Henriksen se încruntă şi desfăcu braţele, mînios : nu se dresese şi nici n-avea cu ce se drege. Andrei Ivanovici nu avea nici el para chioară. Henriksen îşi mută capul pe cealaltă mînă, şi încremeni iar.

în stînga lui Andrei Ivanovici, la o masă lungă, doi lucrători, Ermolaev şi Novikov, lipeau cu ştraifuri o hartă mare a Rusiei, alcătuită din nouă bucăţi. Cînd fu gata, o examinară. Novikov, cel mai tînăr, stătea cu bărbia în palmă şi tot făcea cu ochiul, spunând ceva, în vreme ce Ermolaev rîdea de se prăpădea, aprobîndu-1 cu o voce groasă de bas.

Andrei Ivanovici puse de-o parte racleta, îşi întinse mădularele şi, vîrîndu-şi mâinile în buzunare, se apropie de masa celor doi.

— Ce faceţi aici ? întrebă posac. ■Novikov se dădu în lături cu respect.

— îi căinam şi noi, Andrei Ivanovici, pe călători ! Şi arătă harta cu un gest comic, dar prefăcîndu-se şi mâhnit. S-au pierdut nişte orăşele şi de-aia ne necăjim ; cînd o cumpăra un călător harta asta, s-ar putea să nu găsească oraşul unde merge. Ce-i de făcut ?

— Aşa au fost imprimate foile la litografie, unele în lung, altele în lat, lămuri Ermolaev. Aia de-acolo nu stau s-aleagă şi de-aia foile ude nu-s egale... Oraşul Luga ? Jos cu el! Cine nu-1 ştie? îl găseşti şi fără hartă!... Kazan ? A dispărut !... Ce mai hartă, ha-ha-ha !

Andrei Ivanovici cercetă tăcut lucrarea şi zise printre dinţi :

— Cît a cotat-o patronul ?

— Treisprezece copeici. El cică ia douăzeci de bucată.

— Douăzeci ? Minte ! hotărî Andrei Ivanovici. Ermolaev îşi încetă rîsul şi replică blajin :

—■ Ei, minte ! De ce să mintă ? O copeică cleiul, trei copeici percalul, trei copeici cîştig curat; comanda îl costă treisprezece. Cît să mai ceară ? I-o fi de-ajuns şi-atîta !
— Hm ! De-ajuns lui Dracudalov al nosti'u ?... Nu ştiu zău ! se porni să rîdă Novikov şi întoarse capul spre Andrei Ivanovici, vrînd să vadă dacă-i aprobă replica.
Henriksen se apropie şi el, zăbovi puţin, uitându-se la cei doi cu o privire absentă, somnoroasă, apoi se duse la Kartavţov care lucra cu rîvnă.
— Ascultă, îmi dai douăzeci de copeici pînă sîmbătă ? Kartavţov puse fîstîcit ciocanul de-o parte şi se apucă
să se scotocească prin buzunare.
— N-am, Henrik Feodorovici !
Andrei Ivanovici îl urmărea pe Kartavţov cu o încruntare posacă.
— De ce n-ai ? îl întrebă pe un ton repezit. Ori poate ţi-ai dus toţi banii la casa de economii ?
Kartavţov se fîstîci şi mai rău, pe faţă i se zugrăvi dezolarea. Andrei Ivanovici nu putea suferi zgîrcenia lui, pentru care îl cicălea sistematic, cSnd cu binişorul, dînd cu răutate, după dispoziţia în care se afla.
— A auzit că ieri a fost onomastica dumitale, interveni Novikov. „Ehe, zice, să fiu cu băgare de seamă azi, nu iau nici un ban cu mine, dacă-mi cere cumva doi bănuţi ca să se dreagă ? I-i dau, şi el pînă sîmbătă moare... Pierd capitalul şi nu-mi rămîne decît să umblu cu cerşitul !**
—' N-ai ceva să-i laşi amanet, Henriksen ? glumi Ermolaev, Aşa îţi dă !

Unmînd pilda lui Andrei Ivanovici, se apucară cu toţii, din obişnuinţă, să-1 necăjească pe Kartavţov. Mulţi aveau bani la ei şi ar fi putut să dea, dar se făceau niznai.
Kartavţov roşi pînă la urechi şi se bosumflă.
— Dar n-am, pentru numele lui Dumnezeu ! N-am nimic, na !
— De ce n-ai ? îl luă mai departe la rost Andrei Ivanovici. De băut nu bei, aşa că trebuie să ai bani, şi cine are bani

nu pleacă de-acasă cu buzunarele goale, că nu se simte bine.
Posomorit si întristat, Kartavţov tăcu mîlc, fixând cu tot mai multă rîvnă falţurile la cartea la care lucra.
— Halal coleg... trinti cu dispreţ Andrei Ivanovici. Pot să crape toţi în jurul lui, el atîta grijă are – să ducă acasă cît mai mult. Ca o furnică ! Şi-ai să-1 vezi după vreo zece ani se face şi patron, îşi deschide un atelier... al lui... Ş-atunci : „Grigori Antonici, fă-ţi milă şi pomană, n-aş putea găsi ceva de lucru la dumneata ?”...
în sală intră maistrul, Alexandr Dmitrievici Volkov, un bărbat înalt, cu mustăţi blonde bine îngrijite, tuns scurt. Toţi se apucară de lucru. Maistrul întrebă :
— Leahov lipseşte iar ? Ei, drăcia dracului ! Ce poamă ! Luni trebuie livrată comanda lui Lobschitz, şi el nicăieri. Kolosov, ia dumneata lucrarea lui ; psaltirile le termini pe urmă.
Tocmai atunci sosi şi Leahov. Era pilit, cu faţa buhăită.
— Slavă Domnului, în sfîrşit ai apărut ! îl luă în primire maistrul. Ce, Leahov, dumneata vii la atelier numai aşa, în plimbare, să-ţi faci siesta ? Când isprăveşti comanda lui Lobschitz ? ,
— La termen, atunci o isprăvesc ! răspunse Leahov repezit şi scoase din dulăpior un teanc de cărţi-
— Iar eşti beat! exclamă maistrul.
— Ce, oi fi băut cu banii dumitale ?
Maistrul se făcu roşu de mînie şi îşi muşcă mustaţa.
— Bine ! Văd că nu te-ai săturat de amenzi !... Perfect !
Şi intră repede în birou.
333
Andrei Ivanovici curăţa cu o periuţă scobitura unei cărţi. Leahov zvîrli cărţile pe banc şi cu paşi mari se apropie de el.
— Acuşi te bag sub banc ! mirii înfundat.
— Ce-ai zis ? Pentru ce ? întrebă Andrei Ivanovici.
— Pentru că te bagi unde nu-ţi fierbe oala. ce m-ai făcut să mă cert cu Katka.

Aţinti asupra lui o privire grea de ameninţări şi rămase în aşteptare.
— Eu te-am făcut să te cerţi ? se miră Andrei Ivanovici.
Deodată, Leahov îi dădu un pumn în faţă, cu toată puterea.
Lovitura nimerise nasul, Andrei Ivanovici simţi o vîjîi-ială în cap, din ochi îi ţîşniră lacrimi ; făcu un pas înapoi şi îşi acoperi faţa cu palmele. Două braţe puternice îl apucară atunci de pulpana hainei şi îl trîntiră jos. Leahov tăbărî asupra lui şi începu să-i pălmuiască obrajii.
Năucit de atacul neaşteptat, cît şi de durere, nefiind în stare nici să se ridice de jos, Andrei Ivanovici întinse neputincios mîinile înainte, încercînd să se apere. Ochii i se înceţoşară. Ca prin pîclă văzu apropiindu-se faţa lată a lui Kartavţov ; cu un pumn zdravăn acesta întoarse capul beţivului într-o parte. Andrei Ivanovici îl mai văzu pe Leahov năpustindu-se ca turbat asupra lui Kartavţov şi încăierîndu-se cu el, apoi pe colegi tăbărînd din toate părţile să-i despartă...
Cînd leşinatul îşi veni în simţiri, Leahov nu mai era în atelier. Henriksen şi maistrul îi stropeau faţa cu apă rece, patronul umbla tulburat încoace şi încolo, prin spaţiul îngust dintre bancuri şi prese.
Andrei Ivanovici, aşezat pe un taburet, cu capul rezemat de braţul lui Ermolaev, plîngea ca o femeie.
— Ce mitocan, ce nemernic ! ocăra Ermolaev, înecîn-du-se de indignare.
Kartavţov, cu ochii sclipitori, cu o vînătaie mare pe umărul obrazului sting, respira anevoie.
— îndată să fie concediat ! hotărî patronul. Şi zece ruble amendă pentru scandal !... Fă plîngere la judecătorie, Kolosov ; am să-ţi fiu martor... Ce vită ! Ei, drăcia dracului !... Ce-a avut cu dumneata ?

Andrei Ivanovici nu-i răspunse. Plîngea cu hohote. Colegii făcuseră cerc în jurul lui, compătimindu-1, căutând care mai de care să-i dea un ajutor. Ucenicii **şi** lucrătorii se

îmbulzeau curioşi în jur ; .pe uşă se iţeau făl-ţuitoarele venite în fugă de sus.
Patronul zise :
— Uite ce, Kolosov, du-te mai bine acasă şi linişteş-te-te. Nu face să te necăjeşti din pricina dobitocului ăstuia beţiv ! Ai cuvîntul meu că mîine n-o să mai fie în atelier.
Ermolaev îl duse acasă cu o birjă.
X
Andrei Ivanovici zăcu o săptămînă. I se înfundase pieptul, avea dureri sub coastele din stînga **şi** cînd tuşea, scuipa sînge. Zilele treceau una după alta şi el tot nu putea să se împace cu cele întîmplate ; el, Andrei Ivanovici, de faţă cu tot atelierul, a fost pălmuit pe obraji ca un copilandru ; şi cine îi făcuse una ca asta ? Un vechi prieten şi coleg ! Un prieten, care-1 ştia bolnav, ştia că nu poate să se apere ! Tremura de furie şi-i venea să se dea cu capul de pereţi.
Dar o dată cu asta gusta şi clipe dulci. întâmplarea stîrnise compătimirea fierbinte a tuturor- din atelier. Patronul îi trimisese, pentru a se trata, douăzeci **şi** cinci de ruble din fondul de spitalizare, colegii îl vizitaseră toţi pînă la unul, aducîndu-i coniac şi portocale, ocărîn-du-1 pe Leahov şi urîndu-i lui Andrei Ivanovici să se facă sănătos cit mai curând. Săritor de felul lui, gata intr-adevăr să facă orice pentru tovarăşii săi la nevoie, pe Andrei Ivanovici âl mişca adânc cea mai mică manifestare a simţămîntului de tovărăşie ; într-un simplu cuvânt de compasiune era înclinat să vadă trimful supremei fraternităţi. După ce pleca musafirul, Andrei Ivanovici rămînea îndelung pe gânduri şi pe faţa lui încremenea un zâmbet luminos, zîmbet de fericire şi mândrie. Copleşit de ânduioşare, işi amintea de Kartavţov, îl prigonise întotdeauna fără cruţare pe omul acesta, şi iată că el, uitând toate jignirile, îi sărise cel dintâi în ajutor...
După o săptămînă, Andrei Ivanovici se duse la lucru.

Intră în atelier, silindu-se să nu privească pe nimeni, încă ruşinat de ofensa ce i se adusese. Psaltirile începute de el

– comanda nu era urgentă – stăteau neatinse pe banc. Andrei Ivanovici se apucă să pună cărţile în menghine.
— Bună ziua, Kolosov ! auzi o voce în spatele său. Andrei Ivanovici tresări ca sub o lovitură de bici şi
întoarse repede capul. în faţa lui stătea Leahov, întinzîn-du-i mîna cu un surîs linguşitor. Era îmbrăcat cu bluza de lucru, şi în mîna stingă ţinea o racletă. Andrei Ivanovici păli şi se uită la el, încremenit : Leahov era aici, lucra ca şi mai înainte în atelier ! îi întoarse spatele şi se îndreptă cu paşi rari spre birou.
Patronul era acolo. Văzîndu-1 pe legător, se fîstîci.
— A-a, Kolosov, să trăieşti ! zise cu blîndeţe în glas. Ei, cum te simţi ? •
Andrei Ivanovici se uita la patron, răsuflînd cu greutate.
— Leahov rămîne la dumneavoastră ? rosti anevoie.
— Nu ! răspunse hotărît Semidalov. I-am spus că îl menţin numai dacă dumneata îl ierţi. Ca să fiu 6incer, nu-mi convine de loc să mă lipsesc de el acuma : ştii ce bun specialist e în auritul cărţilor, şi Pastele se apropie, comenzi avem multe... în orice caz, totul depinde numai şi numai de dumneata.
— *Eu nu-l iert!* zise Andrei Ivanovici, pronunţînd răspicat cuvintele.
Semidalov strînse din umeri, nesiulţumit.
— Treaba dumitale !... La drept vorbind, mi se pare oarecum ciudată purtarea ce-o ai faţă de un vechi prieten; trebuie să ştii că a avut într-adevăr neplăceri mari ; 1-a părăsit logodnica şi umblă toată ziua beat mort, să-i plîngi de milă, nu alta : afară de asta, nici el nu-şi poate ierta că te-a ofensat pînă într-atît. Ar trebui să ţii seamă de toate astea.
— Şi dumneavoastră ar trebui să ţineţi seamă că mîine chiar s-ar putea să mă bată din nou, aici, în atelier. Iar eu, Viktor Nikolaevici, sînt un om bolnav.
— Ei, dacă-i vorba de asta, ar putea să te bată, la urma urmei, şi pe stradă, sau şi acasă la dumneata. Semi

dalov căuta să nu întâlnească privirea stăruitoare a lui Andrei Ivanovici.
— Pe stradă e poliţie, acasă – mă priveşte... In sfârşit ! Vă rog să-mi primiţi demisia, zise cu vocea frântă Andrei Ivanovici.
— Ce vorbeşti, Kolosov ?... Ei bine, na ! Eu îmi respect întotdeauna cuvântul dat. Mi-am dat cuvântul, am să mă ţin de el. De vreme ce îmi declari că nu vrei să lucrezi cu Leahov... A-a, Wilhelm Adolfovici ! făcu Semi-dalov şi se ridică, zâmbind amabil.
în birou intrase Lobschitz, proprietarul unei edituri de cărţi pentru copii, client permanent al întreprinderii.
— Dumneata, Kolosov, vino pe la mine la birou după amiază, zise repede Semidalov. O să stăm de vorbă pe îndelete.
Lucrătorii şi fălţuitoarele începură să plece la masă.
Andrei Ivanovici cobori şi el. Străbătu strada Grebeţ-kaia, coti la stînga şi ieşi în Jdanovka. Era o zi însorită, în aer se simţea primăvara ; dincolo de rîu, în copacii din parcul Petrovski, cîrîiau ciorile, pe zăpada afinată erau presărate vreascuri, de pe acoperişuri picura.
Rezemat de parapetul scund, de lemn, al cheiului, Andrei Ivanovici stătea nemişcat, cu privirea pierdută în depărtare... Patronul n-avea să-1 dea afară pe Leahov; înţelesese asta numaidecât, şi prima lui hotărîre fusese să plece el ; acum îl chinuia însă alt gînd : *plecarea lui nu-l speria cîtuşi de puţin pe patron,* dimpotrivă, ar fi foarte bucuros să se descotorosească de el ! Andrei Ivanovici îşi aminti cum se strâmba nemulţumit Semidalov de câte ori îi cerea un avans, sau când lipsea de la lucru, din cauza bolii, mai multe zile ; nu mai departe decât cu două săptămâni ân urmă, cînd ii ceruse invoire pentru jumătate de zi, ca să se ducă la doctor, patronul îi răspunse cu un rânjet dispreţuitor : „Ai putea să te ânvoieşti definitiv !”... Că tare mult o să se necăjească Semidalov dacă pleacă el I Şi aşa îl ţine din milă... Parcă poate să se măsoare cu Leahov, care lucrează de zbîrnîie ?

Dar mai limpede ca orice, vedea că nu are unde să se ducă. Cine o să-1 primească, bolnav şi slăbit cum era ? Va muri de foame. Faptul în sine nu-l speria cine ştie cât, dar cînd îşi imagină situaţia în care va fi pus acasă,

Andrei Ivanovici simţi că-i este cu neputinţă să plece de la Semidalov : fără lucru şi fără nici o speranţă de a căpăta de lucru, cum va mai putea *s-o* scoată la capăt cu Alexandra Mihailovna ? Atunci ea va trebui să muncească, iar el... el să fie întreţinut de nevastă ? Nu, orice, numai asta nu !
La ora trei, Andrei Ivanovici se întoarse la atelier. Patronul îl aştepta, se vede, pentru că trimise îndată după el. Andrei Ivanovici intră în birou clocotind de furie.
Semidalov îi vorbi pe un ton grav :
— Ei, Kolosov, hotărăşte dacă Leahov poate să ră-mînă la mine, ori ba ! Mi-a spus adineauri că s-a împăcat cu logodnica lui şi după Paşte se însoară. Oare n-ai vrea să-1 ierţi, măcar de dragul acestei veşti bune ?
Uşa se deschise şi intră Leahov. Cu ochii în pămînt, făcu doi paşi spre Andrei Ivanovici şi rosti abia auzit :
— Poţi să mă ierţi, Kolosov ? Răsuflînd anevoie, acesta îl privi, încurcat. —■ Dacă pot... să te iert ?
Leahov stătea smerit, cu capul plecat. Dar Andrei Ivanovici surprinse o zvîcnire a sprîncenelor lui şi crezu că râde de el, deoarece îşi dă perfect de bine seama că nu-1 paşte nici o primejdie. Andrei Ivanovici simţi un nod în gît. încercă 'de câteva ori să vorbească, dar nu putu.
— Ţi-aduci aminte, Vasea, zise el în sfârşit, ţi-aduci aminte că acum opt ani noi doi ne-am mai certat o dată ? Ne-am legat atunci să cedăm întotdeauna aceluia dintre noi care va fi mai beat... şi să nu ne atingem unul pe altul nici cu un deget. Eu... mi-am ţinut legământul...
Tăcu şi se intoarse, sughiţînd de plâns.
— Ce grozăvie ! urmă, zguduit de durere. Tu, un om voinic şi puternic, te-ai încumetat să baţi un prieten bolnav... Şi pentru ce ?...

Leahov clipi repede din ochi şi trase aer pe nas.
— Ei hai, Andrei... iartă-mă ! Vocea îi tremura şi buzele începură să se mişte a părere de rău.
Andrei Ivanovici auzi tremurul din vocea lui Leahov. Un val de fericire îi cuprinse inima. Deodată însă îşi aduse aminte că el *trebuie* să-1 ierte pe Leahov, că nu are altă ieşire... înciudat, scrâşni din dinţi.

— Ei, Kolosov, îl ierţi pe prietenul dumitale ? întrebă Semidalov. Te-a jignit crunt, dar vezi, se căieşte... Hai, împăcaţi-vă, domnilor ! adăugă, zîmbind, şi se apropie de ei. Haide, strîngeţi-vă mîinile în semn de împăcare !
Vorbind, le luă mîinile şi le împreună. Cei doi şi le ţinură strîns. Patronul exclamă, bucuros :
— Minunat ! Zilele cît ai stat acasă bolnav din vina lui Leahov îţi vor fi plătite din leafa lui... Vă urez să rămîneţi pentru totdeauna buni prieteni. Iată, în curînd colegul dumitale se însoară cu Katia lui şi dumneata vei fi cavaler de onoare la nuntă.
— Bărbaţii căsătoriţi rîu pot fi cavaleri de onoare ! răspunse Andrei Ivanovici şi, aruncîndu-i lui Semidalov o privire plină de ură, ieşi.
XI
Urmară zile îngrozitoare pentru Andrei IvanovicL „Eşti un nevolnic, eşti ţinut din milă şi trebuie să rabzi totul” – gîndul acesta îl rodea zi şi noapte. Puteau să-1 bată, puteau să-1 jignească, Semidalov n-avea să-i ia niciodată apărarea ; să fie mulţumit că-i îngăduia să ră-mînă la lucru ; patronul îşi dă tot atît de bine seama ca şi el că n-are unde să plece.
Şi astfel, Andrei Ivanovici continua să meargă la atelier, unde lucra cot la cot cu omul care-1 jignise şi rămăsese nepedepsit. Totul reintrase pe făgaşul vechi. Colegii îl salutau ca şi mai înainte pe Leahov, stăteau de vorbă şi beau cu el, şi nimeni nu amintea măcar de cumplita ofensă pe care acel om o adusese din senin unui coleg bolnav. Andrei Ivanovici deveni taciturn şi îngîndurat -

uneori, cît ţinea ziua de lucru, nu schimba un cuvînt cu nimeni. Leahov încerca să intre în vorbă cu el, se gudura în fel şi chip, dar Andrei Ivanovici nu-1 învrednicea nici măcar cu o privire.
Ar fi putut să-1 ierte pe Leahov – o, l-ar fi iertat bucuros, din toată inima – dar numai dacă iertarea ar fi

rezultat din liberul său îndemn. Dar aşa, însăşi stăruinţa fostului prieten de a-1 îndupleca dovedea că îi era milă de el. Iar pentru Andrei Ivanovici nimic nu era mai de neîndurat ca mila.
După bătaia primită, nu se mai putuse înzdrăveni. Zi după zi, se simţea tot mai prost ; noaptea avea febră şi trupul i se acoperea de o sudoare lipicioasă. Se culca abătut, ştiind că în pat va tuşi încontinuu, toată noaptea, pînă va vărsa sînge ; tuşea îi întorcea maţele pe dos şi nu putea adormi de loc. In timpul lucrului începea să simtă dureri mari în coşul pieptului, în partea stingă ; lucra vreo oră, apoi ieşea pe sală, se culca jos pe o foaie de carton şi stătea nemişcat zece-cincisprezece minute ; cînd i se alina durerea, se întorcea iar la banc. Adesea se gîn-dea disperat dacă nu cumva „congestia lui pulmonară” evolua spre oftică.
Andrei Ivanovici cîştiga acum îngrijorător de puţin. Chiar dacă nu lipsea nici o zi din săptămînă, ceea ce se întîmpla rar, nu aducea sîmbătă acasă deeît cel mult patru-cinci ruble. Trăiau cu adevărat în mizerie şi Alexandra Mihailovna nu trebuia să se mai prefacă zicînd că nu poate lua nimic pe datorie, pentru că într-adevăr nu-i mai dădea nimeni. Nemaiputînd plăti zece ruble pentru cameră, se mutară într-o odăiţă la demisol, tocmai la capătul străzii Malaia Raznocinnaia, unde chiria era cinci ruble. în celelalte camere de la demisol, două încăperi spaţioase, locuiau cincisprezece chirigii. Aerul era acolo stătut, jilav, prin unghere se ridica igrasia, pereţii erau umezi şi reci. Zina slăbea şi se plîngea mereu că o dor

picioarele. Andrei Ivanovici începu să tuşească şi mai mult. Dar tot nu-i îngăduia soţiei sale să-şi caute serviciu. Viaţa Alexandrei Mihailovna şi a Zinei devenise un infern. Nu mai ştiau ce să facă şi unde să se aşeze ca să nu-1 supere pe bolnav. Femeia umbla veşnic cu vînătăi pe faţă ; bărbatul dădea în ea cu ce se nimerea ; în cea mai nevinovată observaţie a ei, el vedea un reproş, deoarece nu era în stare să-şi întreţină familia. Gîndul acesta îl făcea să sufere cumplit. Mai avea însă o speranţă şi se agăţa de ea, aşa cum se agaţă de un pai un om care se îneacă.

Alexandra Mihailovna avea un văr de-al doilea din partea mamei, pe nume Tager ; era fabricant de băuturi spirtoase şi foarte bogat ; el o ştia de 'când era mică. Cu vreo trei ani în urmă, Alexandra Mihailovna îşi luase inima-n dinţi şi-i făcuse o vizită, ca între rude, vrînd să-i amintească de existenţa ei. Tager şi-a recunoscut veri-şoara şi a primit-o foarte bine, a întrebat-o de bărbatul şi de faanilia ei, iar la plecare a rugat-o să apeleze la el, la o nevoie. Cu un an în urmă, cînd Andrei Ivanovici începuse să tuşească, doctorul 1-a sfătuit să-şi schimbe ocupaţia. El şi-a adus atunci aminte de Tager şi, prin mijlocirea soţiei, i-a solicitat un post. Tager i-a înmînat îndată verei sale un bilet de recomandaţie adresat unui prieten, pro-prietarul mai multor depozite de vinuri din Petersburg. Acesta i-a oferit un post cu cincizeci de ruble pe lună, dar discutînd cu el, 1-a tutuit şi Andrei Ivanovici s-a făcut fac.

— îmi păreţi un om bine crescut, purtaţi haină neagră, a spus el. Atunci de ce obiceiul ăsta mitocănesc de a tutui oamenii ? Doar nu ne aflăm la ţară, sîntem la Petersburg.

Fireşte, n-a mai fost primit. Andrei Ivanovici a trimis-o din nou pe nevastă-sa la Tager. De rîndul acesta, vărul a primit-o rece şi i-a spus că, din păcate, nu are un post „corespunzător” pentru soţul ei. Peste o săptămînă, Andrei Ivanovici a trimis-o din nou. Tager a primit-o în antreu, fără să-i dea mîna ; i-a spus că-1 va avea în

vedere pe soţul ei : dacă se va ivi ceva potrivit, o va înştiinţa. Alexandra Mihailovna a povestit la întoarcere cum a primit-o Tager. Andrei Ivanovici a ascultat-o, muşcîndu-şi buzele de revoltă şi de ură... dar după trei zile a trimis-o din nou.

— Dar înţelege, Andriuşa, nu pot să mă mai duc ! obiectă ea cu lacrimi în ochi. Nu vrea să mai stea de vorbă cu mine şi pace !

— Trebuie să-ţi dai şi tu mai multă silinţă pentru bărbatul tău, zise mînios Andrei Ivanovici. Roagă-1 frumos.

— Mai bine te-ai duce tu singur.

—■ Cum să mă duc eu ? Asta tu trebuie s-o faci. Doar ţi-e rudă ţie, nu mie.

21 – c. 407

321

O sili, în cele din urmă, să se ducă. La Tager, valetul o lăsă în antreu, se duse s-o anunţe şi, revenind, îi spuse că stăpînul nu era acasă.

în aşteptarea soţiei sale, Andrei Ivanovici şedea abătut în pat. Acum nu mai avea nici el vreo speranţă. Era o zi posomorită de martie şi odaia sta cufundată în semi-întuneric : pe cerul jos lunecau necontenit umbre nedes-luşite şi era greu să-ţi dai seama dacă sînt nori sau colaci de fum. Jilavă şi grea, ceaţa părea că răzbeşte în odaie şi prin geamul bine închis, şi prin pereţi, şi de peste tot. Ceaţa aceea îi apăsa pieptul bolnav şi-1 împiedica să res-pire, îl cuprinse o stare de adîncă melancolie.

Se întoarse cu faţa la perete şi încercă să adoarmă. Somnul nu venea ; stînd cu ochii închişi, bezna îi strivea sufletul, umplîndu-1 dc întristare şi mînie. Stătu aşa, ne-mişcat, vreo zece minute. Deodată, de undeva de foarte departe, auzi glasul zglobiu al Zinei. Fetiţa striga, voioasă: „Ajutor !... Ajutor !”...

De unde o fi strigînd ?... Andrei Ivanovici rămase ne-mişcat, încereînd să adoarmă. Dar glasul acela, a cărui voioşie nu se potrivea de loc cu întristarea şi bezna din

jur, îi zgîndărea nervii ; i se părea că nu poate adormi tocmai din pricina lui.
— Ajutor ! Ajutor ! se auzeau strigătele voioase de departe, reflectate parcă de ecoul unor bolţi.
Andrei Ivanovici sări jos din pat, îşi virî picioarele desculţe în galoşi, îşi aruncă paltonul pe umeri şi porni în direcţia de unde venea glasul. Zina şi ou Polka, fata unei bucătărese, şedeau în gang, ascunse îndărătul unor rame vechi de geamuri, şi, cu mîinile pîlnie la gură, strigau : „Ajutor !” Bolţile de piatră ale subsolului răsfrîn-geau cu putere strigătele.
— Ce faci aici ? Ia ieşi de-acolo ! se stropşi la fiică-sa Andrei Ivanovici.
Zina ieşi îndată de după rame, plină de praf şi de păienjeniş.
— De ce strigi „ajutor” ?
— înadins ! răspunse Zina cu buzele albite. Andrei Ivanovici făcu ochii mari.
— Cum adică înadins ? Ce, tu nu ştii cînd strigă oamenii „ajutor” ?
343
O luă, o împinse în odaie şi o bătu crunt.
— Stai pe scaun şi taci ! ţipă furios la ea. Să nu-ţi mai aud gura !
Zina se aşeză pe scaun, abia stăpînindu-şi sughiţurile de plîns, şi încremeni acolo. Bătaia îl mai uşurase puţin pe Andrei Ivanovici. Se culcă iar în pat, luă morfină şi aţipi.
•Dormi vreo oră. Cînd se deşteptă, se simţi înveselit şi cu inima uşoară ; totul în jur îi .păru, aşa deodată, vesel şi îmbietor ; din ce pricină, nu-şi putu da seama numai-decât.
Zina striga bucuroasă la bucătărie :
— A ieşit soarele ! A ieşit soarele !
Cît dormise Andrei Ivanovici, cerul se înseninase şi razele soarelui năvăleau pe fereastră. Căpăcelul samovarului şi minerul de alamă de la uşa sobei scânteiau, o parte din perdea, dinspre pat, sclipea in lumina cu trandafirii ei roz,

în fîşia de raze pluteau firicele aurii, pînă şi frunzele veştejite ale muşcatei din fereastră căpătaseră o nuanţă de un verde-aprins.
Zina stătea la bucătărie dinaintea ferestrei, în ghetu-ţele ei scîlciate, şi rîdea de se prăpădea.
— Ah, ce bine-i de trăit cînd soarele luminează lumea ! zicea ea într-una, strîngînd ploapele şi bătând din palme.
Andrei Ivanovici se uita la Zina prin uşa deschisă ; privea rochia ei zdrenţuită, ghetele scâlciate, faţa ei galbenă ca ceara, şi se gîndea că are şi copila mica ei viaţă, bucuriile şi amărăciunile ei, deosebite de necazul lui.
Alexandra Mihailovna se întoarse de la Tager.
— Ei ? o întrebă el puţin distrat.
' – Nu m-a primit. Andrei Ivanovici rămase o vreme tăcut.
— Să-1 ia dracu ! înjură apoi. S-a îmbuibat, a făcut burtă, de ce s-ar mai gîndi şi la alţii!... Ştii ceva, Şuroci-ka, adăugă după o clipă de şovăială, pînă una alta... Vezi nu-i uşor de găsit un post potrivit pentru mine... O să trebuiască să-ţi cauţi tu un serviciu.
Alexandra Mihailovna se lumină la faţă.
— Nici nu-i chip altfel! O, Doamne ! De câte ori nu

ţi-am spus ? Parcă se poate trăi aşa ? Ne-a ajuns funia la par. Tu nu mai poţi face faţă singur !
— Ah, lasă-mă, te rog ! răspunse, zvîcnind, Andrei Ivanovici. Pot eu foarte bine să fac faţă ! Numai să mă mai întăresc oleacă sau să capăt un post convenabil, şi ajutorul tău va fi atunci cu totul de prisos. Adevărat, pentru moment cîştig puţin... Uite, Zinei i s-au rupt ghe-tele, nici prin curte nu poate să iasă ; e bine să cîştigi şi tu ceva, ca să-i iei ghete noi. Trebuie să mai munceşti şi tu un pic, să nu trăieşti mereu pe spatele altora.
Discutară îndelung despre ocupaţia pe care ar putea s-o îndeplinească Alexandra Mihailovna. Nu prea aveau de ales ; ea nu ştia să facă nimic ca lumea ; o tot mînca limba să dea vina pe el, că, uite, i-ar fi prins bine acum dacă ar fi lăsat-o mai de mult să înveţe ceva, dar nu

îndrăzni să-i mai spună. Hotărîră ca ea să intre la fabrica unde lucra Elizaveta Alexeevna, la secţia de ambalat ţigările.

XII

în atelierul de legătorie, viaţa îşi urma cursul. Lea-hov era mereu vesel; şi patronul, şi lucrătorii se purtau bine cu el; nimeni nu pomenea de fapta lui urîtă şi prea-puţin îşi mai aminteau de ea. Dar cu cît uitau mai mult ceilalţi, cu atît ţinea mai bine minte Andrei Ivanovici.

Aplecat deasupra bancului, asculta, posomorit, pala-vragelile şi glumele pe care le schimbau colegii săi cu Leahov. Nu trecuseră decît trei săptămâni de cînd, în acelaşi atelier, Leahov îl bătuse crunt, şi ei uitaseră cum s-au revoltat atunci împotriva acestei nemernicii, uitaseră tot... Vezi bine, pe ei n-avea să-i obijduiască patronul, deoarece erau lucrători buni, cît despre Andrei Ivanovici, nu era treaba lor să ceară să i se asigure lui liniştea. Ba mai puteau s-o şi păţească pentru aşa ceva !

Cu dispreţ şi ironie îşi amintea acum Andrei Ivanovici de simţământul acela luminos pe care îl trezea mai înainte în el ideea de colegialitate. Se uita pe geam cum se tîra

pe cerul înceţoşat fumul din coşurile fabricilor, şi se gîn-dea că peste tot, în jur, sânt uzine şi fabrici, sînt nenu-mărate ateliere în care lucrează zeci de anii de oameni ; şi toţi aceştia trăiesc însufleţiţi de un singur gînd, de un singur ţel – să câştige cât mai mult; puţin le păsa de toate din jurul lor ; fricoşi şi lacomi, incapabili de vreo faptă cutezătoare, ei vor glumi şi vor rîde, aşa cum fac acum cei din jurul lui, nevrînd să ia în seamă jignirile şi nedreptăţile aduse altora. Aşa a fost şi aşa va fi întot-deauna.

Şi deodată îl fulgeră gîndul că el e bolnav de atâta timp, iar colegii săi, deşi îl văd cît de puţin câştigă, n-au întocmit niciodată o listă de subscripţie ca să-1 ajute. Oamenii aceştia vrednici de plîns nu erau în stare de nici o iniţiativă, nici măcar pentru o nimica toată ca asta.

Andrei Ivanovici ştia foarte bine ce greu se strîng de obicei banii pe asemenea liste de subscripţie : cînd umbla el cu vreuna, se trecea primul cu o rublă, dar numai doi-trei subscriau cu dragă inimă ; ceilalţi se codeau şi îi dădeau numai ca să scape de dojenile şi ironiile lui. Acum erau toţi bucuroşi că n-avea cine să-i silească. Doar n-o să vină Andrei Ivanovici cu o listă de subscripţie pentru el însuşi !... Ascultând duşmănos hohotul gros şi stupid al lui Ermolaev la o glumă de-a lui Leahov, îşi aminti că anul trecut, cînd acesi Ermolaev se afla ân spital, bolnav de congestie pulmonară, el, Andrei Ivanovici, a făcut o colectă pentru dînsul şi a strâns douăsprezece ruble.

Decepţia provocată de colegii săi îl tortura mai mult decît ura neputincioasă faţă de Leahov, care era fericit, sănătos şi puternic. De altminteri, în persoana acestuia îl ura nu numai pe el : în Leahov se concentra acum sentimentul general de colegialitate în care el, Andrei Ivanovici, crezuse mereu, gata să-1 slujească, şi de care fusese înşelat amar.

Leahov continua în fel şi chip să-i intre sub piele lui Andrei Ivanovici, dar acesta îi respingea îndărătnic şi brutal toate avansurile. Celălalt încercă să acţioneze prin Katerina Andreevna. într-o duminică, ea veni la Ko-losovi, radiind de fericire, şi-i .pofti la logodnă.

— Te măriţi totuşi cu Leahov ? se miră Alexandra Mihailovna.

— Da.

— Şi cum rămîne cu brunetul acela ? întrebă din nou cealaltă, coborînd vocea.

Katerina Andreevna făcu o schimă şi ridică din umeri.

— Dă-1 încolo, era aşa de plictisitor ! îl prefer pe Vasia... Nu ne refuzaţi, Andrei Ivanovici, veniţi amîndoi duminică. Vasea vă roagă mult !

—■ S-aştepte mult şi bine ! şuieră sarcastic Andrei Ivanovici.

Katerina Andreevna nu-i răspunse îndată.

—• Iartă-1 şi dumneata, Andrei Ivanovici ! se rugă ea apoi. De ce să fiţi mereu supăraţi ? Ce poţi să pretinzi de la un om beat ? Se căieşte aşa de mult că te-a jignit! Se daclară gata să facă orice, ca să cîştige prietenia dumitale. Zău, împăcaţi-vă !
■—■ Eu nu sînt femeie, Katerina Andreevna ! răspunse aspru Andrei Ivanovici. Pe dumneata, omul poate să te jignească oricum, dar dacă pe urmă te mîngîie, uiţi totul. Eu însă nu pot să iert cînd mi se încalcă drepturile, pentru că nu sînt rob ! N-am să fac asta niciodată ; aşa să-i spui nemernicului !
Sîmbăta următoare, după primirea lefii, Andrei Ivanovici intră la „Serbia” ca să bea un păhărel de coniac. Slab, cu paltonul ponosit, cu respiraţia hîrîită, se apropie încet de bufet, fără să se uite nici în dreapta nici în stingă. Chiar lîngă tejghea stăteau la o măsuţă Leahov, Ermo-laev şi alţi trei lucrători.
— Andrei Ivanovici, stai cu noi, îi zise Henriksen. De ce să bei de unul singur ?
Andrei Ivanovici i-o reteză :
— Sînt grăbit !
— S-a făcut mîndru Kolosov ! observă Ermolaev. îi e silă de colegi. • ■
Andrei Ivanovici îl măsură din cap, pînă-n picioare.
— Mîndru ? Nu, nu, greşeşti, nu sînt mîndru de loc... Leahov se ridică brusc şi se apropie ide el.
— Andrei ! Ei hai, frate, ajunge !... Pentru numele lui Dumnezeu ! zise el pe un ton de implorare, deschizîndu-şi braţele. Hai, iartă-mă ! Te rog de faţă cu toţi colegii să mă ierţi !
347
— Tu o duci bine şi fără iertarea mea, răspunse scârbit Andrei Ivanovici.
— Ei, lasă, pentru numele lui Dumnezeu ! Andriuşa !... Uite, ţi-a plăcut bastonul meu ; ei bine, dă-mi voie să ţi**-1** fac cadou în semn de împăcare ! E din lemn de abanos, şapte ruble am dat pe el... Ia-1 ! Te rog să-1 primeşti !

Andrei Ivanovici dădu să se întoarcă şi să iasă din local, dar deodată se opri.
— Bine, îl primesc ! zise, spre mirarea tuturor şi luă bastonul. Dar ţine minte, Vaska ! şi lovi cu vîrful lui în masă. Ţine minte : cînd m-oi îmbăta, aşa cum te-ai îmbătat tu în ziua aceea, am să-1 rup bucăţi în capul tău!
Vocea şi chipul lui Andrei Ivanovici aveau ceva atât de înfiorător, încît Leahov păli ; în ochii lui bulbucaţi se ivi o licărire de spaimă. Andrei Ivanovici ieşi din birt, sprijinindu-se cu tot trupul în baston.
Strada cufundată în întuneric era pustie. în liniştea aceea Andrei Ivanovici mergea frământat de gînduri. Observase bine cît 1-a înfricoşat pe Leahov ameninţarea lui. îi părea de mirare că nu-i venise mai de mult în minte soluţia asta. Desigur, chiar aşa va face : să se îmbete, să vină la atelier, şi de faţă cu toţi să-i tragă lui Leahov o bătaie soră cu moartea ; iar cînd patronul, revoltat, îi va cere socoteală, Andrei Ivanovici va răspunde mirat : „Bine, dar în atelierul dumneavoastră bătaia e permisă !”
De-atunci, gândul răzbunării îi umplu sufletul ; privea şi întorcea ideea lui pe toate feţele, simţind o mare desfătare, bucuros şi totodată nedumerit că nu-i venise mai înainte.
Alexandra Mihailovna, căpătînd învoire de la soţul ei să lucreze, se apucase plină de râvnă de treabă, o treabă nouă pentru ea. Era din fire destul de leneşă, dar, împinsă de mizeria din casă, ar fi fost gata să îndeplinească orice muncă, numai să cîştige un ban mai mult.
Nu reuşise să fie primită în fabrică, dar i se dădea de lucru acasă. Era un mare inconvenient : lucrătoarele din fabrică puteau să-şi consacre tot timpul muncii, pe cîtă vreme cele externe pierdeau mult timp cu mersul după material, cu dusul şi predarea mărfii etc. Afară de asta cheltuiau şi cu lumina. Dar mai păgubitor era, peste toate astea, că lucrătoarele la domiciliu erau plătite mai

prost decît cele din fabrică : acestea din urmă căpătau douăzeci de copeici pentru o mie de pachete făcute, cele dintîi – numai optsprezece. Cauza era de neînţeles, dar aşa se obişnuia la toate întreprinderile. în plus, femeilor care lucrau acasă li se dădea un clei de calitate inferioară şi nişte etichete care se lipeau mai greu. în general, la administraţia fabricii, ele erau tratate astfel, de parcă ar fi umblat cu cerşitul.

Muncind de la cinci dimineaţa pîriă la miezul nopţii, Alexandra Mihailovna putea să confecţioneze trei-patru mii de pachete. Rareori însă i se dădea putinţa de a face atîtea. Dacă aducea într-o zi trei mii de bucăţi, funcţionarul însărcinat să le primească se supăra : ,,De ce aşa repede ? Cu graba asta nu ne mai ajung etichetele. Mîine vino după prînz !” Uneori nu i se dădeau etichete cîte două-trei zile. în schimb, atunci când ambalatoarele de ţigări aveau prea puţine pachete, funcţionarul o zorea pe Alexandra Mihailovna : „Fă treaba repede, drăguţă ; cinci mii de bucăţi dacă-mi aduci, pe toate le primesc ; fă o sforţare, mai lucrează şi noaptea, că altfel stă lucrul în loc.” Şi ea nu mai doimea în noaptea aceea, ca să execute comanda la teimen.

Dar cînd se calcula cîştigul săptămînal, Alexandra Mihailovna avea de primit doar două ruble, cel mult două ruble şi jumătate.

Andrei Ivanovici nu putea suferi s-o vadă cum se trudeşte. Munca aceasta febrilă pentru o nimica toată îl revolta ; îi cerea soţiei sale să plece de la fabrică şi să-şi caute de lucru în altă parte, ba chiar îi interzicea cu totul să mai lucreze. Se certau. Bărbatul o plesnea şi pe ea o podidea plânsul. De găsit ceva mai bun nu găsea însă.

Alexandra Mihailovna îşi aminti ce-i spusese odată Katerina Andreevna, şi anume că la ei, la atelierul de cartonaje se loîştiga o rublă şi jumătate .pe zi ; fără ştirea soţului se duse să-i ceară lămuriri. Tînăra femeie păru stînjenită şi-i răspunse că pentru moment toate locurile erau ocupate. Alexandra Mihailovna îşi făcu drum şi pe la

o prietenă de-a Katerinei Andreevna, pe care o întâlnise de vreo două ori la ea. Aceasta pufni în rîs şi-i spuse că şi la ei lucrătoarele cîştigă doar cincizeci-şaptezeci de copeici pe zi, ca peste tot; numai Katerina Andreevna

primeşte într-adevăr o rublă şi jumătate ; eu banii ăştia însă, patronul îi plăteşte nu numai munca, dar si... „nurii ei”...

XIII

Era în ziua de Buna Vestire. Andrei Ivanovici şedea culcat în pat, se uita în tavan şi se gîndea la Leahov. De partea cealaltă a peretelui, chirigiii beţi se ciorovăiau sau cîntau. Alexandra Mihailovna şedea la masă lîngă geam, avea dinaintea ei un teanc de blanchete cafenii, cu marginile unse cu clei. Cu mişcări repezi, ea îndoia blan-cheta şi o lipea, mulînd-o pe o formă din lemn în patru muchii, apoi arunca pachetul gata făcut într-un coş ; la celălalt capăt al mesei şedea Zina şi lipea şi ea.

Andrei Ivanovici clocotea în sine :

— Mult o să mai ţină plictiseala asta ? întrebă mânios, în cele din urmă. După cîte ştiu, azi e sărbătoare, ai putea să nu lucrezi.

Alexandra Mihailovna obiectă cu sfială :

— Ce să fac, Andriuşa ? Funcţionarul de la administraţie mi-a cerut să fac neapărat până mâine şase mii.

— „Funcţionarul mi-a cerut”... Multe poate să ceară funcţionarul !... Te rog să încetezi, doar nu-i eşti roabă. Nu-i chip să adoarmă omul ! „Mi-a cerut”... Dar de ce, mă rog, trei zile la rând ţi-a .dat numai cîte o mie de bucăţi ?

— Eu nu pot să-i cer socoteală.

Andrei Ivanovici boldi ochii şi se ridică de la mijloc.

— Cum adică nu poţi să-i ceri socoteală ? Doar nu eşti vită, eşti om şi de-aia ţi s-a dat minte, ca să judeci. Proasto !... Opreşte-te, am zis !... M-auzi ? zbieră apoi ameninţător. «

Alexandra Mihailovna încetă, docilă, lucrul. Acum, când soţul ei stătea mai mult timp acasă, ea i se supunea întru

totul, nu cuteza nici să crâcnească. El şedea culcat, mereu încruntîndu-se furios. Femeia se duse să pună

351

samovarul, apoi se întoarse, se aşeză tăcută la masă şi începu să citească *„Peterburgskaia gazeta”.*

Fiecare mişcare, fiecare gest al ei stârnea în Andrei Ivanovici o ură cumplită. Abia se stăpînea să nu ţipe la ea ; îi era scîrbă că i se îngroşase mijlocul, că îşi suflă nasul cu zgomot şi pentru că avea un petic la cotul mânecii drepte.

— Ce citeşti acolo ?

— Scrie aici : „Părerea femeilor despre bărbaţi”.

— Ce nevoie ai tu, mă rog, să ştii ce păreri au ele ? Asta nu e o lectură pentru tine ; nu citind de-astea te faci mai deşteaptă. Dă încoa ziarul !

Andrei Ivanovici i-1 smulse din mână şi începu să citească el. După zece minute, foaia îi căzu pe piept. Aţipise. Dar tuşea îl trezi curând. Tuşi mult, o tuse pe care nu putea s-o oprească ân nici un chip ; vinele de pe frunte **i** se um/flaseră şi ân cameră se răspîndi un miros acru respingător, ca de obicei, în preajma ofticoşilor.

— Ce, samovarul o să fie gata la a doua înviere a lui Cristos ? întrebă el, când conteni, în sfîrşit, cu tuşea.

— Ba, e gata de mult. N-am vrut să-ţi stric somnul.

Alexandra Mihailovna aduse samovarul. Andrei Ivanovici, în papuci şi jiletcă, posomorit, cu părul vâlvoi, trecu la masă.

— Du-te şi ia nişte rachiu de piperment, zise el repezit. Aş vrea să beau ceva.

— Andriuşa, iar o să ai febră, ca ieri, îl preveni, rugătoare, soţia.

Andrei Ivanovici se făcu foc şi pară.

— Vrei să spui că beau pe socoteala ta ? întrebă, şuierînd printre dinţi. Ticăloaso ! strigă tare şi bătu furios din picior. Mie rachiul murii face niciodată rău ; rachiul dizolvă flegma ! Vrei să-mi spui că depind de tine... Nu-mi trebuie rachiul tău, du-te la dracu !

— Nu-mi pare rău de bani, Andriuşa, uite că mă duc.
— Nu-mi trebuie rachiul tău : nu înţelegi ?... Iazmă ce eşti! Nu vreau să primesc nimic de la tine ! Să mor de foame şi n-am să mai iau o coajă de pâine !

352

Gâfâind, se întoarse la pat şi se culcă. Alexandra Mihailovna se îmbrăcă încetişor, ieşi şi aduse rachiu de piperment.
Andrei Ivanovici şedea culcat şi se uita cu ochii aprinşi în tavan. Nevastă-sa zise :
— Am adus, Andriuşa. Vino-ncoa !
— Ti-am spus că nu-mi trebuie rachiul tău, mormăi Andrei Ivanovici cu duşmănie în glas. Ai priceput ori ba?
Şi, zicînd acestea, se dădu repede jos din pat, se îmbrăcă şi plecă de acasă.
Abia răsufla de furie şi turbare : el, Andrei Ivanovici, trebuia să aştepte, ca un calic, să se milostivească nevastă-sa de el ! Cînd vrea ceva, trebuie mai întîi să i se ploconească, să se roage de ea şi s-o vadă că stă la gînduri dacă să-i dea ori nu ? Mă rog, acum dumneaei câştigă bani, e mare şi tare. Doamne, ce i-a mai fost dat să tragă ! Cum a decăzut, în ce bordei stă, ce prost e îmbrăcat, curat un vagabond ! Iar Leahov, vinovatul de toate astea, e fericit şi voios, colegii sînt şi ei, cu toţii, fericiţi, şi nimănui nici nu-i pasă de el.
Andrei Ivanovici se opri pe digul de la podul Tucikov. încotro s-apuce ? N-avea la cine merge... Singurul om a eărui prietenie n-o punea la îndoială era Lestman, dar nici măcar nu se putea gîndi la el fără să se enerveze, în ultima vreme, Lestman îl vizitase în câteva rînduri. Venea, se aşeza, stătea aşa, mut, ofta fără rost, iar la plecare se oferea să-i împrumute bani. Prostul de el ! Tare-i mai trebuie lui banii lui Lestman !... Se lăsa amurgul ; la apus, geana purpurie a cerului pălea ; pe chei, în pîcla albăstrie, se aprinse ghirlanda luminilor. Andrei Ivanovici stătea în picioare, muşcîndu-şi buzele şi se uita, posomorit, la felinare. Deodată, îşi aminti de Barsukov. Ce-ar fi să

meargă la el ? Zîmbi, .dispreţuitor, se întoarse la intersecţia străzilor şi se urcă în tramvaiul cu cai, care tocmai trecea.
Cu toate concepţiile sale inalte, Barsukov i se părea de câtva timp uimitor de naiv şi nătâng. Se ducea la el nu ca să-şi descarce sufletul, nu ; voia să-i spună in faţă acestui om că nu-i decît un copil, un naiv care se lasă purtat pe aripile fanteziei, că viaţa e altfel, e aspră şi

lipsită de sens, iar oamenii sînt răi, ticăloşi, şi nu poţi să te încrezi în nimeni şi în. nimic.
Cu un rînjet ironic, i se adresa în gînd lui Barsukov : „înveţi ca să ştii de unde provine electricitatea de poluri diferite şi ce e aia literatură psihologică ? Dar toate astea sînt cu totul de prisos şi nu aduc nici un folos nimănui.”
Trenul suburban gonea în lungul şoselei, legănîndu-^se. Străzile, pustii ziua, clocoteau spre seară într-o atmosferă de beţie şi sărbătoare ; deasupra şoselei stăruia vacarmul stîrnit de cîntece, strigăte şi înjurături. Un zdrahon de chirigiu, beat turtă, se apucase cu amîndouă miinile de drugii de tuci ai gardului bisericii şi urla cât îl ţinea gura : „Ho-o-o-o ! Cu-cu !! Cu-cu !!” Vocea lui puternică se rostogolea pe şosea şi se pieidea pe malul celălalt ai Nevei.
— Vanka, vrei să dărâmi gardul ? strigă la el cineva de pe imperiala tramvaiului.
— Ţi-ai băut mărunţişul ? glumi un altul.
— Ho-ho-ho-ho !... răspunse chirigiul, zgîlţîind tot mai tare drugii. Cu-cu !! Cu-cu !... Strigătele lui acoperiră iar şoseaua.
Prin mijlocul străzii, printre trăsuri, mărşăluiau în cadenţă trei muncitori ; al patrulea mergea de-a-ndăra-telea înaintea lor, agitînd o sticlă şi comandând cu un aer grav : „Stîng-drept ! Stîng-drept !” în faţa unui birt se vînzolea o ceată de oameni din mijlocul cărora se iţeau pumni;

acoperind larma, cineva striga disperat : „Var-di-ist !... Vardi-ist !”...
La femeia unde locuia cu chirie, Barsukov ocupa o cameră destul de spaţioasă, împreună cu un tovarăş. Andrei Ivanovici îi găsi pe amândoi acasă ; beau ceai şi citeau ziarul. Tovarăşul lui Barsukov, Şcepotiev, era un tînăr zvelt cu înfăţişare energică şi severă ; avea mereu un zîmbet ironic în colţul gurii.
Barsukov îl întâmpină pe Andrei Ivanovici cît se poate de prietenos. îi oferi un pahar de ceai şi—**1** întrebă cu toată simpatia de sănătate. Auzise de la Elizaveta Ale-xeevna despre cele petrecute între el şi Leahov.
— Cu sănătatea o duc destul de bine, mulţumesc ! răspunse Andrei Ivanovici cu un zîmbet amar. Dacă o întind

pînă la vară, dau să se citească o moliftă... Pentru prieteni ! Pentru tovărăşie ! Şi pentru patron... Păi nu ? A fost foarte bun cu mine : am mîncat bătaie la el în atelier şi nu s-a supărat pe mine, mi-a permis să rămîn...
Andrei Ivanovici a stat la Barsukov vreo două ore şi i-a spus tot ce-şi pusese în gînd să-i spună. Barsukov 1-a contrazis ; în discuţie a intervenit şi Şcepotiev ; acesta era mai instruit decât cel dintâi şi vorbea ferm şi convingător. Dar Andrei Ivanovici nu se lăsa ; nici nu prea asculta obiecţiile lor ; continua să demonstreze, cu o îndîrjire furioasă, că toţi oamenii sânt nişte ticăloşi şi că totul pe lume e o aiureală.
Porni spre casă enervat şi mânios. Propriile sale concluzii îl întăriseră şi mai mult în convingerea că dreptatea era de partea lui, că actualele lui concepţii erau perfect juste, iar părerile optimiste despre viaţă şi viitor ale convorbitorilor săi erau curate prostii. Cum oare nu înţeleg ei că e o copilărie să judece astfel, cum pot oare socoti cazul său ca nefiind convingător ?... O, pentru Andrei Ivanovici, cazul era foarte convingător : nimănui nu-i pasă -de nimeni, afară de propria sa persoană... Şi deodată gîn-dul cu care se consolase pînă atunci i se contura clar în minte

: ,,da, da, are să-1 bată pe Leahov în atelier şi va face treaba asta chiar miine !”

XIV

A doua zi dimineaţa, Alexandra Mihailovna duse coşul cu pachete la fabrică. Andrei Ivanovici o trimise pe Zina la bucătărie şi deschise cu cuţitul broasca scrinului; în colţul din dreapta al sertarului, sub nişte ■cârpe, găsi port-moneul şi luă optzeci de copeici dintr-o rublă şi jumătate cât se afla acolo ; apoi apucă bastonul dăruit de Leahov şi ieşi.

Intră la „Serbia'„, se aşeză la o măsuţă din colţ şi ceru un coniac. Andrei Ivanovici ştia bine cit de cumplit devenea el la beţie şi voia mai întâi să se îmbete. în birt

erau puţini clienţi ; un geamgiu punea un geam la uşă, bufetierul şedea lingă tejghea şi bea ceai.

Andrei Ivanovici bău un păhărel, apoi îndată altul şi mîncă o turtă de mentă. Simţi o uşoară vîjîîială în cap. Mai bău un păhărel. Se făcu alb la faţă, în timp ce mintea i se înceţoşa treptat. Privea pe geam cu ochii aprinşi, fuma ţigară după ţigară şi îşi amintea spaima care-1 cuprinsese pe Leahov cînd 1-a ameninţat că-1 bate. Mai bău două păhărele. O furie sălbatică se iscă în el, învăluindu-i inima şi umplîndu-1 de bucurie. Conştiinţa amară a neputinţei şi singurătăţii sale dispăru ; simţea în el o putere căreia n-avea să-i reziste nimic şi care n-avea nevoie de vreun ajutor.

Nu-şi mai dădu seama cum a golit toată sticla, cum a trecut strada. în birou, patronul discuta cu doi clienţi. Andrei Ivanovici îşi smulse de pe el paltonul, îl aruncă pe pervazul ferestrei din sală şi cu bastonul în mînă intră în atelier.

Leahov şedea aplecat ia banc, cu faţa la geam, şi fărîmiţa aur'pe o perniţă. Printre oamenii care se mişcau încoace şi încolo, printre maşinile în mers şi curelele de transmisie în continuu tremur, Andrei Ivanovici vedea numai capul plecat al lui Leahov, cu claia de păr zbîrlit, şi

grumazul lui muşchiulos deasupra bluzei albastre. Strîngînd bastonul în mână, se repezi într-acolo.
— Poftim datoria ! strigă el şi, făcîndu-şi vânt, îl pocni pe Leahov în creştet.
Acesta îşi trase capul între umeri, sări furios 'din loc şi se întoarse. Andrei Ivanovici, cu părul vîlvoi, cu ochii aprinşi pe faţa slăbită, se- năpusti asupră-i cu bastonul. Leahov păli şi se feri în lături.
— Sări-iţi !!! urlă deodată de răsună tot atelierul, îşi trase şi mai mult capul între umeri şi o luă la fugă.
îl cuprinsese o groază animalică, ticigătoare, groaza aceea care îi face pe oameni să nu mai judece. îmbrincindu-i cu coatele pe toţi care-i stăteau în drum, Leahov străbătu în goană atelierul lung, ieşi pe palier şi o luă pe scara înaltă de piatră care ducea la secţia de broşare. Andrei Ivanovici fugea după el, gîfîind.
356
— Săriţi !... Săriţi !... ţipa scurt Leahov din fugă.
Cei doi trecură în goană printre bancuri, atingînd teancurile de foi care se risipeau pe jos. Fălţuitoarele, speriate şi uluite, se fereau din calea lor.
Leahov dădu buzna în camera maistrului, auzind cu o teamă crescîndă cum Andrei Ivanovici se ţinea pe urmele lui. Altă ieşire, camera nu avea. Disperat, Leahov se întoarse şi se năpusti asupra urmăritorului. Se ciocniră în prag şi Andrei Ivanovici se prăvăli pe spate. Stăpînit de aceeaşi groază nebună, Leahov tăbărî asupra lui, îi înfipse mîna în beregată, apoi apucă de pe podea un os de fălţuit şi începu să-1 lovească în cap. La a treia lovitură falitul se rupse, dar Leahov, înnebunit de groază, nu băgă de seamă şi continua să dea lovituri cu ciotul.
— Ce înseamnă asta ? răsună de jos, ca un tunet, vocea patronului.
Dezmeticindu-se, Leahov se ridică, livid la faţă, tremurând varga. Andrei Ivanovici, cu capul însângerat căzut pe piept, pipăia pardoseala cu mîinile, silindu-se să se ridice în picioare.

— Iar faceţi scandal ?! ţipa ca turbat patronul. Leahov aruncă falţul şi cobori, înjurând.
— Stai, mă !... hîrîi Andrei Ivanovici. Se ridică şi fugi, clătinîndu-se, după Leahov.
— Puneţi mîna pe el ! Ce staţi şi vă uitaţi ? strigă patronul la broşatori. Ţi s-a făcut de poliţie, scandala-giule ?
Andrei Ivanovici se opri.
— Da, de poliţie ! urlă şi se năpusti asupra lui Semi-dalov. Fir-ai tu să fii de canalie !...
Broşatorii îl imobilizară.
Colegii lui Andrei Ivanovici îl rugară pe patron să nu-1 trimită la poliţie. Patronul scuipă şi le permise să-1 ducă unde vor şti.
Beat şi plin de sînge, Andrei Ivanovici fu pornit acasă, înjura urît şi tot încerca să scape din mîinile lui Ermolaev şi Henriksen, care-1 însoţeau. Nici cînd ajunse la el şi fu culcat în pat, nu se astâmpără.
— îmi daţi drumul ori nu ? ţipa furios, scăpărînd din ochi. Ticăloşilor, s-ar cuveni să fiţi înecaţi toţi, în aceeaşi

groapă de lături, nemernici şi 'canalii ce sînteţi !... Să vină Semidalov aici, să-i arăt eu ! Co-legi... Robi sînteţi, fără cuvînt în faţa părerilor mele... Ptiu !!!
Plîngînd, Alexandra Mihailovna îi legă cu un prosop capul însângerat, dar el smulse îndată bandajul. Se mai zbuciumă mult, apoi, încetul cu încetul începu să se vlă-guiască. Pînă la urmă, afundîndu-şi faţa plină de sânge în pernă, amuţi şi curînd îl doborî somnul.
Se trezi spre seară. Vru să se ridice, dar nu putu : îţi simţea corpul parcă străin, nu şi**-1** mai stăpînea. Cînd nevastă-sa se uită la el, rămase trăsnită : faţa lui osoasă, cu obrajii supţi, se făcuse grasă şi rotundă, sub ochi îi crescuseră nişte pungi cât pumnul, iar dintre pleoapele umflate, ochii abia se mai vedeau. Respira greu şi des.
— Mai ai rachiu de piperment ? întrebă el cu glasul răguşit.
— Da.

— Dă-mi un păhărel ! Adu-mi şi un castravete murat. Se şterse pe faţă cu prosopul ud, bău, mîncă tot castravetele adus, apoi se antoar.se tăcut cu faţa la perete.
Nu dormi toată noaptea. Stătea şi se gândea. Revedea ca prin ceaţă încăierarea cu Leahov şi nu-şi putea ierta prostia ce-o făcuse : Leahov era puternic ca un taur, putea doborî un om cu o singură mână ; ar fi trebuit să procedeze cu totul altfel – să se apropie pe nesimţite de el şi să-i bage în burtă cuţitul de şerfuit. Aşa şi hotărî să facă, doar nu intraseră zilele în sac. îşi aminti groaza cumplită cu care fugise Leahov de el, şi inima i se umplu de o bucurie dulce. Ehe, nu degeaba se teme Leahov – pînă la urmă tot o s-o păţească.
Deocamdată, in starea în care se afla, Andrei Ivanovici simţea că nu e bun de nimic ; la cea mai mică mişcare i se învârtea capul, mâinile şi picioarele erau parcă umplute cu vată, iar inima îi bătea aşa de tare în piept, încît îi împiedica respiraţi[3]- Nu trebuie să se grăbească ; mai întâi să se caute ca lumea, să-şi refacă puterile, ca să meargă la sigur.
A doua zi, Andrei Ivanovici o inştiinţă pe soţia sa că s-a hotărât să se interneze în spital şi” să se trateze serios-
33«
XV
Trecuse de nouă dimineaţa. Bătea un vânt rece şi jilav; fulgii de zăpadă se topeau în aer şi cădeau cu un fîşîit pe pământ. Sala de aşteptare a spitalului X era ticsită de bolnavi. Uzi şi rebegiţi de frig, şedeau unii pe bănci, alţii în picioare, rezemaţi de pereţi ; în căminul mare ardea un foc bun, dar din pricina uşilor care se deschideau mereu, era frig. Sanitarii în halate albe se apropiau de bolnavii nou sosiţi şi le vîrau termometrele la subsuoară.
Alexandra Mihailovna îl introduse pe bărbatu-^său, ţinîndu-1 de braţ ; pe o bancă ide lîngă geam tocmai se eliberase un loc. Andrei Ivanovici se aşeză, iar dînsa rămase în picioare. Conştient de gravitatea (momentului, bolnavul venise ferm decis, gata să facă totul numai să se

poată însănătoşi ; se pregătea să-i spună doctorului : „Trataţi-mă cum ştiţi, faceţi ce vreţi cu mine, şi eu am să mă conformez întocmai, numai să mă puneţi pe picioare !”
Alături de Andrei Ivanovici aştepta un bătrân gălbejit la faţă, cu obrajii supţi, cu un cojocel zdrenţuit pe umeri. Mai încolo şedea pe jumătate culcat, rezemat de mânerul băncii, un băiat de vreo doisprezece ani, cu ochi inteligenţi şi trişti, tulburaţi de febră ; era încălţat cu opinci de cânepă şi obielele îi erau legate cu nojiţele de la opinci ; purta pe spate o caţaveică murdară, numai zdrenţe. Lîngă el stătea o femeie de vîrstă mijlocie, sprâncenată şi vioaie.
— Al dumitale-i flăcăul ? o întrebă bătrînul.
— Nu. L-am adus că (mi s-a făcut milă de el, răspunse îndată femeia, pare-se vorbăreaţă de felul ei. Mergeam pe bulevard, şi văd un băieţaş – sta pe un pietroi şi plângea. ,,Ce-i cu tine ?” îmi spune : e peticar, de trei zile boleşte ; s-a plîns stăpînului, dar ăla, hai, 1-a luat de păr şi 1-a trimis la lucru. Cum să lucreze ? Abia merge ! Sta şi plîngea ; afară frig, umezeală, ninge; îngheţase bocnă, săracul... Păi ce, era să-1 las să se prăpădească ?
Bătrînul îl întrebă pe băiat cu milă :
— De mult ai plecat de la ţară ?
— De doi ani, răspunse băiatul cu o voce răguşită.
— Ai mamă acasă ?
22 – o. 497

— Am.
Bătrânul scoase un oftat.
— Ar trebui să deprinzi şi tu o meserie ! Ca peticar, mare lucru n-ai să înveţi... Barem te plăteşte stăpânul ?
— Cinşpe ruble pe an îmi dă.
Din sala de consultaţii fu scos pe targa un bolnav bandajat la cap. Un sanitar strigă :
— Feodor Gavrilov ! Poftim !

Femeia luă repede băiatul şi-1 băgă înăuntru. Uşa de la intrare se deschidea şi se închidea mereu. Veneau alţi ' şi alţi bolnavi. Bătrânul se scărpina la piept pe sub cojoc şi tot ofta.
— Şi de ăl mic e rău, şi de ăl bătrân e rău, zise el către Alexandra Mihailovna. Pe omul muncitor să-1 ferească Dumnezeu de boală.
Alexandra Mihailovna se uită la mîinile lui noduroase, care tremurau ca frunza.
— Dumneata unde munceşti ?
—- Eu ? Păi cît am fost sănătos, spărgeam lemne la Institutul Smolnîi... Acuma ce să mai muncesc ? Nu mă mai ţin puterile. Nu am poftă de mâncare. De două ori pe zi mestec cîte un coltuc de pâine şi atîta tot. Sânt tare slăbit, asta e.
Un doctor cu ochelari de aur, în halat alb, mânios la faţă, ieşi din sala de consultaţii şi veni la telefon.
— Ţrrr!... zbîrnîi telefonul. Spitalul Alexandrovski ? întrebă doctorul în receptor. Colega, n-aţi putea să primiţi la dumneavoastră un băiat de doisprezece ani, cu o formă nedefinită de tifos ? La noi nu mai sânt lacuri.
Doctorul tăcu, ascultând răspunsul.
— Vă rog mult, colega ! stărui el, iritat. Copilul n-are unde merge, înseamnă să fie azvârlit în stradă. Poate se găseşte totuşi un locşor.
Tăcu iar, ascultând.
Ţrr !... Ţrr!... zbârnîia mânios telefonul, cerând să fie decuplat. Doctorul se întoarse in sala de consultaţii. După un minut, ieşiră de-acolo femeia şi copilul. Femeia ţipa :
— Unde să-1 duc ? S-avem iertare, dar asemenea reguli nu-s bune! Dacă omul e bolnav, sînteţi obligaţi să-1 primiţi.
— Nu face gălăgie, femeie ! o ţistui sever un sanitar.

— Cum să nu fac gălăgie, dacă văd că nu-1 primiţi ? Unde să mă duc cu el ? Şi aşa rni-am dat ultimul ban. pe birjă.
— Du-te la alt spital.

—■ Foarte mulţumesc ! Am eu vreme de-aşa ceva ! Faceţi cu el ce-ţi şti !
Şi, zicînd aşa, porni grăbită spre uşă. Sanitarul se repezi după ea şi o trase de braţ.
— Stai, femeie !... Ia-ţi băiatul !
Femeia plînse, ocări, ameninţă că se duce la primar, dar pînă la urmă n-avu încotro. Băiatul stătea şi se uita ca amorţit la viforniţa de-afară.
—■ U-u, urîtule, ce-mi trebuia mie bătaia asta de cap !
Femeia îl luă, furioasă, de rnînă şi ieşi.
Bătrînul care stătuse lîngă Andrei Ivanovici se întoarse şi el din sala de consultaţii. Veni descumpănit la locul unde-i rămăsese cojocul.
— Nu ştiu zău... bâigui şi tăcu. Andrei Ivanovici îl întrebă, posomorit :
— Nu te-au primit ?
— Cică pot să vin la consultaţii. Ori să mă duc la alt spital. Nu ştiu zău...
— „La alt spital !” interveni, pe un ton violent, un instalator de apă, un om slăbănog, cu faţa părnîntie a bolnavului de gălbinare. Ieri, la Spitalul de barăci ne-au urcat pe cîţiva în ambulanţă, ne-au dat bileţele, cum e regula, şi ne-au dus la Spitalul Obuhov. Acolo nici nu s-au uitat la noi : „Daţi-vă jos din ambulanţă şi duceţi-vă care unde vrea ! Nu sînt locuri !” Pentru podul Troiţki se aruncă milioane, dar muncitorul e lăsat să crape în stradă ea un oine ! Dumnealor n-au bani pentru spitale !
Bătrînul stătea gânditor, sueindu-şi mereu capul şi uitîndu-se întrebător la cojocul lui.
—'- Asta e, că sînt tare slăbit, nu mai am putere. Din casă mă dau afară.
Oftă adînc, îşi puse cojocul şi ieşi.
Soseau alţi şi alţi bolnavi. Cei cu boli infecţioase erau trimişi la spitalele respective, cei grav bolnavi şi muribunzii erau primiţi. Toţi ceilalţi se vedeau respinşi.
în sfîrşit, fu chemat şi Andrei Ivanovici. Medicul, cu o expresie de oboseală şi iritare pe faţă, istovit de munca

sa adesea zadarnică, îl ciocăni şi—1 ascultă la plămâni, apoi îi luă pulsul. Andrei Ivanovici se uita crunt la doctor, gata parcă să se ia la trîntă cu dînsul : oho, îl va sili el să-1 primească, doar nu e femeie, nu-i un ţăran, îşi cunoaşte drepturile. Contribuţia pentru fondul spitalicesc i se percepe în fiecare an, nu ? Atunci cum, cînd te îmbolnăveşti, să te tratezi naiba ştie unde ?
Medicul luă îndelung pulsul lui Andrei Ivanovici, ui-tîndu-se şovăitor pe geam. Pulsul era foarte slab şi precipitat. Bolnavii aceştia de hidropizie sînt periculoşi : nu-1 primeşti, şi el moare în birjă, înainte de a ajunge acasă : ziarele fac gălăgie şi din asta ţi se trag neplăceri. Spitalul era, ce-i drept, arhiplin, se puseseră paturi şi pe coridoare, totuşi, vrînd-nevrînd, acest bolnav trebuia internat. Doctorul completă o fişă şi Andrei Ivanovici fu scos afară.
— Nu te-au primit ? îl întrebă cu glas stins Alexandra Mihailovna.
Răspunse mîndru :
— Ba, m-au primit!
Cei din jur se uitară la el pieziş, cu priviri invidioase.
Andrei Ivanovici fu dus la baie, apoi într-un salon spaţios, ticsit de paturi, toate ocupate. Numai unul, în care peste noapte murise un bolnav, era liber ; aici fu instalat noul sosit. O infirmieră cu halat alb şi basma albă pe cap îi puse termometrul.
Curînd apoi îşi începu vizita doctorul salonului. Acesta îl ciocăni şi îl ascultă pentru a doua oară pe Andrei Ivanovici, ordonă să i se ia spută pentru analiză şi indică pe o foaie tratamentul. După ce doctorul se îndepărtă, Andrei Ivanovici citi cu atenţie foaia.
Seara fu îmbăiat şi se simţi ceva mai bine. Oamenii grav bolnavi sînt naivi : o cît de mică ameliorare a stării lor ei sînt gata s-o ia drept un început de însănătoşire ; Andrei Ivanovici îşi zise că peste două-trei săptămîni o să se

înzdrăvenească ; îi părea foarte rău că nu s-a internat mai demult.
Noaptea şi-o petrecu treaz, gîndindu-se iar la Leahov. Desigur, acesta va afla foarte curînd că duşmanul său a fost dus la spital. Ce-o să se mai bucure, cum o să răsufle de uşurat ! Ehe, dacă a ajuns la spital, nu mai iese de-acolo ! Aşa să fie oare ?... După Paşte, cel mult, Andrei

îvanovici va ieşi din spital sănătos şi voinic ; va intra în atelier şi se va duce la Leahov : „Hai noroc, prietene !**... Auzindu-i glasul, Leahov o să sară în sus tot aşa de îngrozit ca atunci, dar n-o să mai apuce să fugă : dintr-o lovitură, Andrei îvanovici o să-i vîre în burtă cuţitul de şerfuit... Strîngînd din dinţi, făcea sub pătură o mişcare iute şi scurtă cu pumnul strîns, închipuindu-şi că ţine în el chiar cuţitul acela, sclipitor şi tăios.
In salonul înţesat de bolnavi aerul era înăbuşitor ; gazele slobozite de cei adormiţi răspîndeau o duhoare grea. Sora de gardă moţăia lingă geam. Un lacheu bătrîn, bolnav de edem pulmonar, horcăia prelung. Lămpiţele de noapte luminau slab. Totul avea o înfăţişare sumbră şi apăsătoare. Dar Andrei îvanovici îşi simţea inima plină de bucurie.

XVI

A doua zi, după vizită, Andrei îvanovici luă iarăşi foaia de tratament ca să vadă ce scrisese doctorul. Citi şi se făcu alb la faţă ; mai citi o dată şi încă o dată... Pe foaie scria : „Slăbire a tonalităţii şi respiraţiei bron-hiale în regiunea superioară a plămînului sting ; în ambii plămîni se aud distinct raluri umide ; în spută – bacili Koch.”
Andrei îvanovici simţi deodată o sfîrşeală cumplită ; dinăuntrul capului îi năvăli ceva, ca un vuiet, în ochi şi-n tirechi ; lăsă jos foaia şi strînse pleoapele. „Bacili Koch''... Ştia el perfect de bine ce sînt bacilii Koch : asta însemna că are oftică ; însemna că nu există salvare pentru el, că îl aşteaptă moartea.

Fu adus dejunul. Infirmiera puse dinaintea lui Andrei îvanovici un castron cu supă de lapte.
— Ţi-am adus să mănînci, hei ! zise ea şi-1 trase de mînecă.
Andrei îvanovici dădu din cap, gata să se supere şi rămase culcat, cu ochii închişi. Bacili Koch... Numai cu două ore mai înainte se simţea în vîrtejul vieţii, se pregătea să lupte, să se răzbune, să se bucure de izbîndă...
3-11
Şi deodată totul s-a frînt şi s-a mistuit undeva departe ; în faţa ochilor lui nu mai era decît moartea, necruţătoare şi de neocolit.
La ora două veni să-1 vadă nevastă-sa. Andrei Ivano-vici o înştiinţa cu nepăsare că are oftică şi va muri cu-rînd. Alexandra Mihailovna deschise ochii mari şi întrebă, gîngăvind :
— Cum ? Ce ? Ţi-a spus doctorul ? Bolnavul rîse.
— Ce doctor ! Ştiu singur !... La mine s-au găsit bacili Koch, viermişorii aceia care dau oftică.
Femeia izbucni în plîns. Andrei Ivanovici se uita la ea şi i se făcea milă de el; în acelaşi timp îşi amintea faţa indiferentă şi obosită a doctorului şi aerul nepăsător ce-1 avea cînd scrisese pe foaie sentinţa lui de condamnare la moarte.
Zi cu zi, Andrei Ivanovici se simţea tot mai rău. Mereu posomorit, se închidea în tăcere. Cînd Alexandra Mihailovna îi punea întrebări în privinţa stării sănătăţii, răspundea în silă şi se grăbea să schimbe vorba. Tot ce-i spunea ea, asculta posac, abia ascunzîndu-şi plictiseala. Adeseori, femeia surprindea în privirile lui licărirea aceea siambră şi răutăcioasă care-i apărea în ochi, în săptămânile din urmă, de cîte ori i se amintea de Leahov.
Totuşi, Andrei Ivanovici mai pierduse din pornirea ostilă împotriva colegului său. Cînd Ermolaev a venit să-1 vadă şi i-a spus că Leahov cere voie să-i facă o vizită, Andrei Ivanovici a strîns numai dispreţuitor din umeri şi a răspuns că dacă vrea, poate să vină. Leahov a venit o

dată şi după aceea, în fiecare duminică. Venea întotdeauna însoţit de un coleg şi stătea în spatele lui, cu şapca în mîini, mototolind-o în neştire. Bolnavul se silea să zîm-beasică, îi adresa cîte-o vorbă şi amîndoi se simţeau stingheriţi.
Nu gîndul la întîmplarea cu Leahov îl tortura acum pe Andrei Ivanovici. Povestea asta o considera, în ultimul timp, ca fiind cu totul meschină şi vulgară, nu mai era dornic de răzbunare ; fostul duşman mai trezea în el doar un simţămînt de repulsie. Andrei Ivanovici suferea

mult mai mult decât înainte, dar din cu totul altă pricină – din pricina gîndurilor lucide ce-1 năpădeau.
O, gîndurile astea lucide !... Se temuse întotdeauna de ele. Reci, tenace şi necruţătoare, ele îl apucau şi-1 trăgeau în nişte cotloane întunecate, de unde nu mai avea ieşire. Lui Andrei Ivanovici îi plăcuse să gîndească numai cînd era ameţit de băutură. Atunci gândurile se depanau uşor şi lin, totul în jur părea simplu, vesel şi lesne de înţeles. Acum însă, nu-şi mai putea îneca gîndurile în vin, şi nici în muncă ; spectrul morţii, care i se înfăţişase atît de stupid şi de surprinzător, răsturnase totul în el cu fundul în sus.
Şi gîndurile se tîrau unul după altul, rele, întristătoare, iar Andrei Ivanovici nu le putea goni... Iată, a trăit patruzeci de ani şi tot timpul a aşteptat, fără să-şi dea bine seama, să se întîmple ceva. Viaţa lui întunecată şi dezgustătoare nu putea să ţină tot aşa pînă la sfîrşit. Aştepta să se ivească ceva care să-1 ridice mult deasupra acestei vieţi, aştepta să vină o mare fericire, care să cuprindă o viaţă clocotitoare, o viaţă de luptă, să îmbrăţişeze spaţii nemărginite. Şi iată că totul s-a sfîrşit, în faţa lui stă moartea, iar în urmă o viaţă sălbatică, petrecută în beţii, o viaţă în care numai rachiul îi aducea cu adevărat un strop de bucurie, un strop de fericire. Cum mai bea ! Cum mai beau cu toţii ! Cînd n-aveau bani de votcă, beau în atelier lacul pregătit cu spirt. Ca să nu se bea lacul,

patronul punea în el şi anilină, dar ei îl beau şi aşa, erau gata să-1 bea amestecat cu orice. îşi schilodeau şi îşi otrăveau trupul, îşi otrăveau sufletul, şi totul se ducea dracului. Dar cum ar fi putut să trăiască altfel ? La ce bun să-şi păzească de rele sufletul ? Ca să meargă la serbările populare, să bea acolo ceai şi să se dea în leagăn ? Mare scofală !...

Andrei Ivanovici îşi aminti de Barsukov şi de tabloul morţii ce i-1 înfăţişase acesta : muncitorul moare şi se gîn-deşte : „Pentru ce a muncit tot timpul de s-a spetit, pentru ce ? De trăit a trăit, dar viaţa adevărată n-a văzut-o... Ce rost a avut atunci existenţa lui ?”

Şi el, Andrei Ivanovici, a trăit, dar n-a văzut viaţa. Lui însă i se părea că era capabil să trăiască altfel, să ducă o viaţă largă şi viguroasă, însufleţită de un ţel şi

l

366

p

plină de bucurii : i se părea că pentru aceasta avea şi forţe spirituale şi avînt destul. Simţi o dorinţă pătimaşă să-1 vadă pe Barsukov sau pe Şcepotiev şi să stea de vorbă cu ei mult şi serios, ca să analizeze totul „de la obîrşia lucrurilor''. Dar Şcepotiev fusese aruncat în închisoare, iar Barsukov expulzat din Petersburg.

Alexandra Mihailovna îl vizita zilnic. îi aducea vin, fructe şi tot felul de bunătăţi cu care un bolnav îşi poate recăpăta pofta de mîncare. Absorbit de gîndurile sale, Andrei Ivanovici nici nu se întreba măcar cum procură ea toate acele lucruri. Ba încă făcea nazuri, se mînia, cerea ba una, ba alta. Dar o dată, cînd Alexandra Mihailovna, intrînd în salon, se oprise la uşă şi intrase în vorbă cu sora, Andrei Ivanovici, privindu-şi soţia de departe, fu uluit, văzînd-o cît de mult slăbise şi se trăsese la faţă.

— Tot la fabrica de ţigări lucrezi ? o întrebă, cînd ea puse pe masă o sticlă de vin de la Eliseev. Şi o nespusă duioşie îi învălui inima.

— Deocamdată la fabrică, răspunse, obosită, Alexandra Mihailovna. Nu ştiu ce să fac, o să trebuiască să-mi caut altceva. Munca asta a mea n-are spor... Semidalov mă cheamă la el ca fălţuitoare. A spus că mă angajează oricînd, pentru că tu ţi-ai pierdut sănătatea muncind la el. Aş putea să învăţ fălţuirea în două luni ; oricum, se cîştigă mai mult decît cu pachetele.
Andrei Ivanovici se îngrozi. Cunoştea el prea bine condiţiile de viaţă şi de muncă ale fălţuitoarelor. în tot restul vizitei rămase tăcut şi gînditor.
Cînd soţia sa veni a doua zi, Andrei Ivanovici păstră multă vreme tăcerea, nefiind în stare să deschidă vorba din pricina tulburării care-1 cuprinsese. în cele din urmă, zise :
— Ştii, Şurocika... Toată noaptea m-am gîndit... Am fost adesea nedrept cu tine... Cum aş putea să te ajut acum ? Nu ştiu nici eu. Vreau numai să-ţi dau un sfat : nu intra la noi la atelier ; acolo femeia e pierdută...
— Şi atunci ce să fac ?
Andrei Ivanovici îşi frecă mîinile, abătut.
— Ce ? Nu ştiu...

367

La sfârşitul lui aprilie, Andrei Ivanovici îşi dădu sufletul. Fu înmormîntat la cimitirul Smolenski. Era într-o duminică. La înmormîntare veniră cei mai mulţi dintre colegi, printre care şi Leahov. Ei au dus pe braţe sicriul pînă la groapă. Tot aici, deasupra mormîntului proaspăt, Alexandra Mihailovna a dat un galon de trei litri de votcă pentru pomenirea răposatului.
Andrei Ivanovici a fost înmormîntat la marginea cimitirului, în fund de tot. Era o zi posomorită de primăvară. Făgaşurile aleilor chifteau de apă, pe costişe se mai ţinea zăpada murdară, întărită, copacii erau toţi golaşi : o iarbă jilavă, galbenă-brună, acoperea taluzurile mormintelor ; printre ele se aşternuseră frunzele veştede de anul trecut. Dar natura nu respira moarte şi mîhnire. Din pămînt se ridica o mireasmă caldă, gingaşă şi plină de viaţă. Prin

pătura de frunze cafenii, putrezite, răzbeau firicele de un verde-aprins ; pe crengile copacilor se rotunjeau mugurii, în crîng ciripeau zglobiu sturzii şi vrăbiile. Totul în jur se mişca, foşnea, şi foşnetul acesta nedesluşit al vieţii noi ce se trezea, impetuoasă, umplea tot văzduhul, pînă atunci încremenit.

[1S99]

II

Sfîrşitui *Alexandrei Mihailovna* **(Pe cale cinstită)**

I

Alexandra Mihailovna sfîrşi de fălţuit foile ziarului *„Peterburgski vestnik”.* Potrivi la margini teancul terminat şi se rezemă în cot de el, obosită.

La bancul vecin, Grunia Poleakova, o fetişcană zdravănă, cu buze roşii şi frunte îngustă, cosea nişte cărţi

368

cu defect. Cosea fără grabă şi fluiera printre dinţi, de parcă n-ar fi muncit, ci numai s-ar fi străduit să-şi omoare într-un fel timpul ; cusutul cărţilor cu defect nu se plătea în acord, ci cu ziua. Alexandra Mihailovna se uită la ea cu coada ochiului.

— Nu ştiu cum se face că dumitale ţi se dă întotdeauna o muncă uşoară ! zise, nemaiputîndu-se stăpîni.

Poleakova îşi întoarse încet capul spre ea şi o privi de sus.

—■ Sînt bolnavă, am reumatism la mîini.

— Bolnavă... Alexandra Mihailovna rămase o vreme tăcută. Ai fi dumneata bolnavă, dar în schimb eşti singură. Alţii, poate, mai un un copil, şi trebuie să-i dea de mîncare.

— Care cum i-a fost soarta.

— Nu-i vorba de soartă aici. Totul depinde de maistru, nu de soartă.

— De maistru ? Ce vorbă-i asta ?... De care maistru ? Poleakova ridicase înadins tonul. Pe lîngă ele tocmai trecea maistrul Vasili Matveev. Auzind întrebarea Poleakovei, se uită chiorâş spre cele două femei, atent la cele ce-şi spuneau. Alexandra Mihailovna se îndepărtă îndată.

Ceasul rotund agăţat deasupra uşii de la intrarea în atelier bătu de patru ori. Lîngă unul din geamurile laterale lucra la banc Tania Kapitanova, prietena Alexandrei Mihailovna. Soarele bătea în geam şi Tania lucra, aplecându-se şi ridicîndu-se necontenit. Cînd se apleca, părul ei auriu şi pufos nimerea în raza de lumină şi parcă se aprindeau în el văpăi...
Alexandra Mihailovna veni lingă ea :
— S-a făcut ora de ceai.
— Termin îndată ! răspunse, zorindu-se, Tania.
Plecîndu-şi obosită capul în piept, Alexandra Mihailovna se uita cu plăcere şi invidie cum lucra prietena ei. Era cea mai bună muncitoare din atelier. Luând din teanc o coală mare de tipar, o indoia de marginea cartonului, uitându-se la numere cu o iuţeală fulgerătoare, şi netezea îndoitura cu osul de fălţuit. Coala parcă se îndoia singură de îndată ce o atingeau degetele subţiri ale Taniei. La a doua' îndiotură apucai să vezi vreo coloană de cifre, la a
34C
treia – vreun clişeu, şi coala împăturită zbura în stînga, în vreme ce din teanc aluneca pe carton o altă coală, în sfîrşit, Tania aruncă ultima coală fălţuită.
— Haidem !
— Tu eşti fericită, Tania ! spuse cu un oftat Alexandra Mihailovna.
Lucrul încetă ; era pauză. Fetele, strînse cîte patru-cinci laolaltă, beau ceai. Pe geamurile deschise răzbea dogoarea zilei de iunie şi pătrundea miros de var şi de vopsea de ulei.
Alexandra Mihailovna şi Tania beau ceaiul împreună cu alte două lucrătoare – Fokina, văduva unui legător calificat, şi Daria Petrovna, o fată trecută de ani şi săracă. Alexandra Mihailovna şedea îngheboşată pe un taburet, savurînd clipele de odihnă. Era a treia lună de cînd lucra în atelier, dar şi acum, la fiecare pauză ar fi vrut să se odihnească mult-mult, la nesfirşit.

— Ce-o mai fi şi asta ?! zise, gînditoare. Mie, Vaska Matveev îmi dă de lucru tot ce-i mai greu. L-am tratat cu cafea, îmi ziceam că mi-o fi mai uşor. Ce-i drept, o săptămână m-a lăsat să cos crestături şi să fălţuiesc colţuri, apoi iar a început să-mi dea ca mai înainte.
: Fokina râse :
— Păi cum altfel ? Credeai că dacă l-ai tratat o dată, gata, ai încheiat-o ? Aşa-i regula lui : îl tratezi o dată, ai lucru bun o săptămînă.
— Aha, de aceea ? Alexandra Mihailovna căzu pe gîn-duri, mîhnită. Bine, dar se poate ? Sânt patru maiştri. Vişinata, cafeaua, plăcintele – toate astea ra-au costat o rublă şi şaizeci şi şapte de copeici. Au băut un sfert de f unt de cafea, au consumat două funturi de zahăr, ba şi-au mai umplut şi buzunarele cu ce-a rămas... Ce, asta e puţin ?
— îţi închipui oare că numai dumneata îi tratezi ? replică răutăcios Fokina. Fiecare lucrătoare îi tratează **o** dată, de două ori ; atunci cui să-i dea ce e mai greu ?
— Vai, Doamne, eu nu mă vait că-i greu lucrul ! Pot să-<mi dea uneori şi ce-i mai greu, numai să facă împărţeala pe dreptate, să nu împovăreze pe nimeni mai mult.
Tania zise cu mândrie în glas :

— Eu una nu i-am tratat niciodată pe maiştri ! Şi nici n-am să-i tratez vreodată. Mă descurc oricum.
— Ascultă ce-am să-ţi spun, Tanecika, interveni Daria Petrovna, rostind rar cuvintele. Nu fi mîndră ! Te mândreşti, te mîndreşti, dar bagă de seamă, să nu-ţi pară rău. Ce te costă, la urma urmei, să-i dai maistrului cinstirea cuvenită ? Că vezi, putere are, şi încă multă.
— Şi-acum ce să mă fac ? întrebă Alexandra Mihai-lovna, tristă şi nedumerită. Ce treabă-i asta dacă rămîn numai cu nouă-zeoe ruble pe lună ? Pot trăi, eu şi copilul, cu banii ăştia ?
— Uite ce să faci : cere-i lui Vasili Matveev să-ţi dea să lipeşti ilustraţii, o sfătui Daria Petrovna. Lucrezi aici de trei luni, putea să-ţi dea de mult el singur, mai demult. Munca

asta e convenabilă. Uite-1 pe Fedka, întrea-bă-1 dacă este vreo comandă cu ilustraţii, poate ştie el.
Daria Petrovna avea întotdeauna o expresie umilită pe faţa ei galbenă-veştedă, şi obişnuia să se uite cu prisos de politeţă în ochii persoanei cu care vorbea.
Alexandra Mihailovna îl opri din drum pe broşator şi-1 întrebă cu dulceaţă în glas :
— Fedea, nu ştii, are maistrul acum de lipit ilustraţii ?'
— Berechet ! *Poezia rusă* cu portrete. Zece mii de exemplare.
Din sală se strecură pc uşă legătorul Leahov. Intră repede în încăpere, îl apucă pe Fedka de umăr şi-1 întrebă, furios :
— Ce cauţi aici ?
— Eu !... Da dumneata ce cauţi ? ingăimă, nedumerit,, Fedka.
Leahov îi vîrî sub nas cogeamite pumnul.
— Vezi să nu te las fără dinţi, nemernicule!... Marş de-aici şi să nu te mai prind că stai de vorbă cu Alexandra Mihailovna !
— Aha ! Fedka rîse înveselit şi, săltîndu-şi caraghios **sprîncenele,** aruncă spre Alexandra Mihailovna o privire plină de curiozitate.
— Vai. dar ce înseamnă asta ? exclamă femeia. Vasili Vasilici, ce, ai înnebunit ?
— Nu permit nici unui bărbat să stea de vorbă cu Alexandra Mihailovna ! Dacă te mai prind o dată, te

schilodesc ! strigă Leahov, către Fedia, holbîndu-şi crunt ochii la el.
— Bine, dar ce te-a găsit ? Vasili Vasilici, am să mă plîng patronului ! Cum îndrăzneşti să mă faci de ruşine ? stărui femeia.
— Bagă-ţi bine în cap ce ţi-am spus, Fedka ! Agitând semnificativ pumnul, Leahov şi—**1** mai vîrî o

dată sub nasul broşatorului, făcîndu-1 să meargă de-andăratelea, apoi ieşi, fără să se uite de loc la Alexandra Mihailovna.
Zîmbind şi simulînd spaima, Fedka se tot dădea de-andăratelea înspre bancuri.
Alexandrei Mihailovna îi venise tot sângele în obraji şi se simţea nespus de stânjenită.
— Ce înseamnă asta, vă rog să-mi spuneţi ? De două luni nu mă mai lasă-n pace. Se leagă de mine oriunde mă vede, mă face de rîs, nu mai pot scăpa de el!... Şi de ce s-o fi legând aşa de mine ?
— Peste tot numai de dumneata vorbeşte, neruşinatul ! zise Daria Petrovna, indignată, cu o unclă de compasiune in glas. Cică : „sânt îndrăgostit şi nu pot să trăiesc fără ea”. Auzi, om insurait ! Mai mare ruşinea !
— Deunăzi, adăugă, rîzînd, Fokina, iată-1 că vine la noi, începe să ne vorbească de dragostea lui, şi—1 podidesc lacrimile ; era beat, vezi bine. „Dacă, zice, Alexandra Mihailovna nu-mi dă satisfacţie, cum s-or scutura frunzele, zice, mă spînzur în parcul Petrovski”. ,.Ce să mai aştepţi, zic eu. Poţi s-o faci de pe-acum”. „Nu, zice, cînd s-or scutura frunzele.”
— Şi cînd te gândeşti că era prieten cu răposatul Andrei Ivanovici ! oftă a mustrare Alexandra Mihailovna, în vreme ce pe buzele ei flutura un vag zâmbet de mulţumire.
Fetele sfârşiră de băut ceaiul şi se apucară de treabă. Piesele uriaşei maşini vii se puseră in mişcare şi curând maşina asta îşi iuţi mersul, lucrând în ritmul ei uniform.
Alexandra Mihailovna intră in camera maistrului. Vasili Matveev, un bărbat inalt, spătos, cu faţa cărnoasă, stătea aplecat deasupra bancului şi împungea acul ân nişte coli. Se uită la Alexandra Mihailovna cu ochii lui saşii şi îşi văzu mai departe de lucru, fără să scoată o vorbă.

Alexandra Mihailovna spuse :

— Vasili Matveev, eu am sfârşit fălţuitul; dă-mi acum să lipesc ilustraţii.
Maistrul rămase tăcut, împungind colile din faţa lui. —■ Vasili Matveev !
— Aşteaptă ! Vezi că sânt ocupat, se răsti el. Strîngînd din dinţi, Alexandra Mihailovna se uita la
faţa lui roşie, îmbrobonită de sudoare. Cu trei săptămâni în urmă, Vasili Matveev o ciupise de .braţ, lingă umăr, şi ea 1-a repezit. ,,Ie-te, mironosiţa !” mîrâise el cu venin şi de-aitunci âncepuse să-i facă mizerii. Numai in săptă-mâna cînd fusese tratat cu cafea, se arătase ceva mai blând.
Vasili Matveev îşi vedea de lucru, fără să se grăbească. Alexandra Mihailovna întrebă, supărată :
— Mai aştept mult ? Doar n-am vreme de pierdut.
— Ilustraţii.... mormăi maistrul. Prea te grăbeşti la lipit ilustraţii, ai să le strici.
—■ Cum mă grăbesc ? Ilustraţiile se dau după o lună şi jumătate de lucru, şi eu lucrez de trei luni.
— Ilustraţii... Nu arăţi respect faţă de maistru şi vrei ilustraţii... Ce-i spuneai adineauri Grunkăi ?
—■ Păi ce, Vasili Matveev, nu-i adevărat ce-am spus ? Unora le dai ce e mai uşor de lucru, altora ce e mai greu. Dar de trăit trebuie să trăiască toţi.
—■ N-am acuma ilustraţii. Du-te !
Alexandrei Mihailovna începu să-i tremure obrazul stâng.
— Ba ai, am aflat, ai la *Poezia rusă...* Să ştii că mă duc la patron.
Maistrul nu-i răspunse. Alexandra Mihailovna se in-dreptă, hotărâtă, 'spre ieşire.
— Acolo in colţ, ibombăni Vasili Matveev. Femeia se întoarse.
— Astea de-ai'ci !... Ce să iau ?
— Portretul lui Puşkin. Ia o mie de bucăţi, nu mai mult.
— La ce pagină le lipesc ?
— Ia mai lasă-mă-n pace să-îmi văd de treabă !... Pagina cincizeci şi şase.

Alexandra Mihailovna ieşi. Clocotea de supărare : a făeut-o să piardă zece minute cu tocmeala, deşi ştia foarte bine ce mult preţuieşte «timpul cînd lucrezi în acord. Se gîndea însă cu plăcere că până la urmă tot a izbîndit. Desfăcu teancul de portrete, le unse cu clei şi se apucă de lucru.
în jur se auzea fîşîitul necontenit al colilor răsucite. Jos, sub podea, la secţia de cartonaje, duduia motorul.
— Ia te uită, vrăjitoarea noastră se găteşte de drum ! zise Manka, o fetişcană dezgheţată de vreo şaisprezece ani, care lucra lîngă Alexandra Mihailovna.
Gavrilovna, o bătrână slăbănoagă, cu fusta zdrenţuită şi murdară, stătea lîngă sobă şi ciocănea ăn ea, foarte serioasă cu osul de fălţuit.
— Bate ca să-i aducă dracii tirnul ! rise altă fată, pe nume Dunka.
— Tra-la-la ! Tra-la-la ! Tra-la-la !... cânta răguşit Gavrilovna, îndoindu-şi caraghios mâinile şi rotindu-se pe loc, lîngă sobă. Baba era cam într-o ureche.
Manka o întrebă :
— Ce te tot învîrteşti aşa, mătuşo ?
— Eu, drăguţă, cînd eram tânără, am jucat mult polca, şi tot numai într-o parte. Acum mă dezvîrt... Tra-la-la ! Tra-la-la !...
— Ce înseamnă asta ? strigă, mânioasă, Fokina. Nu ne lasă să lucrăm... Treci la loc, n-auzi ?
■— Chiar aşa ! interveni Alexandra Mihailovna. Noi avem de lucru şi ea ne distrează. Nu se face asta, cînd toţi sîntem ocupaţi !
Gavrilovna trecu tăcută la banc, se ploconi, îndoită de şale, dinaintea teancului de coli şi se apucă de fălţuit. Câteva minute lucră fără să scoată o vorbă, apoi se întoarse deodată spre Fokina şi ţipă :
— Lua-te-ar dracu să te ia ! Caracudă ce eşti ! Fetele pufniră în rîs.
— Crăpare-ai tu să crapi ! Vedea-te-aş noaptea-n pat cu un strigoi !

— Hă-hă-hă ! rîseră gros broşatorii. Unul din ei, Egorka, behăi :
— La ea, măi fraţilor, vine strigoiul în fiecare noapte !
375
Gavrilovna se năpusti cu ocările asupra lui. Braşatorii râdeau şi înjurau care mai de care, necăjind-o pe Gavrilovna. La fiecare vorbă porcoasă de-a lor ea răspundea cu alta şi mai şi. Se luaseră la întrecere şi fiecare din părţi îşi dădea silinţa să găsească ea cele mai urite sudălmi. Fetele, bucuroase să întrerupă lucrul, ascultau şi rîdeau.
Alexandra Mihailovna isprăvi de lipit ilustraţiile spre seară. Făcuse treaba în două ore. Pentru o mie de lipituri primea douăzeci de copeici, ceea ce era bine... Mulţumită, duse maistrului lucrarea.
Vasili Mafcveev deschise cartea şi zise cu nepăsare :
— N-ai lipit unde trebuie.
Alexandra Mihailovna se uită, speriată, la el. ■— Cum aşa ? Singur mi-ai spus să le lipesc la pagina cincizecişişase !
— Unde vine pagina cu faţa, ai ? Ţi-am spus eu că nu-i încă de tine asemenea treabă ? ,,De la Puşkin la Nekrasov” – pe partea asta trebuie să le lipeşti, sub titlu.
Se uita la ea batjocoritor, cu ochii lui saşii, pe care nu-i puteai ghici încotro privesc. Şi Alexandrei Mihailovna i se păru că poate de-aceea e el aşa de ciinos, pentru că sufletul lui stă ascuns de ochii oamenilor.
— Să-mi fi spus aşa – la pagina cincizeci şi şapte ! abia îngăimă ea.
— Hai, las-o, ce, sînt eu mai prost decât tine ? Am zis că nu-i încă timpul să-ţi dau ilustraţii... Du-te şi le dezlipeşte.
Alexandra Mihailovna se întoarse, zdrobită, la banc; îi venea să rupă în bucăţi toate foile, o înăbuşea un plins neputincios : ca să dezlipească binişor portretele şi să le lipească iarăşi, îi trebuia o jumătate de zi.
Luă încet cuţitul în mînă şi se apucă de dezlipit.
II

Ceasul bătu ora opt şi lucrul în atelier încetă. Alexandra Mihailovna vîrî sub banc lucrarea care-i devenise ne-suferită şi o porni agale spre casă.

376

Zina, fetiţa ei, acum în vîrstă de şapte ani, moţăia în

— Scoală ! spuse, abătută, mamă-sa. Ai pus cartofii la încălzit ?

— I-am pus.

— Adu-i încoa.

Zina aduse din bucătărie cartofii prăjiţi, rămaşi de la prânz şi puşi la încălzit. Apropiară măsuţa de pat şi în-cepură să cineze. Mmcară cartofii, care nu mai aveau nici un gust, apoi îşi turnară ceai. Alexandra Mihailovna îi ungea Zinei pe pîine un strat isubţire de unt, ea, însă, bea ceaiul cu pîine goală.

— Asta ce mai e ? o luă la rost Alexandra Mihailovna pe fetiţă, cu asprime în glas şi apucînd-o de cot. Ce-i asta ? O, Doamne ! Cum ai rupt-o ?

O trase pe Zina spre ea. Toată mîneca rochiţei, de la umăr în jos, era sfâşiată.

— Ce, te-ai luat la harţă cu clinii ? Zina scînci.

— Vaska al proprietăresei, el mi-a rupt-o !

— Vaska al proprietăresei ? Tu te zbengui şi eu să stau toată noaptea să-ţi cos mîneca ?

înfuriată, o apucă de păr şi trase cu putere. Zina slobozi un ţipăt disperat. Cu o mînă, mamă-sa o trăgea de păr, iar cu cealaltă o lovea cu toată puterea unde nimerea, simţind o adevărată plăcere că pe Zina o durea tare, că trupul ei zvîcnea şi se chircea sub lovituri.

— Aoleu ! Aoleu ! Mamă !... Mamă !... Aoleu !... ţipa, speriată, fetiţa.

Alexandra Mihailovna o mai smuci o dată cu putere de păr şi-i dădu drumul. Zina plângea cu hohote.

— Ei, acuma ai să ţii minte ?

în odaie intrară câţiva locatari. Fata de la fabrica de ţigări, care închiriase pe din două cu Alexandra Mihailovna unul din paturi, se aşeză la masă şi începu să soarbă din oală

ciorba încălzită. Nevasta peticarului, o femeie slabă, cu ochi vii, mereu aprinşi, aşternu pe jos, pentru copii, o pătură de pîslă. Bătrânul fochist şedea pe patul lui; cu o compresă în mîinile negre şi unsuroase, îşi tampona ochii lăcrămoşi.
Alexandra Mihailovna zise cu răutate :
23 – o. IOT
S53
— Credeai că dacă a murit tata, nu mai are cine să te muştruluiască ? Mama e bună şi miloasă... Nu, drăguţă, mă pricep şi eu să te-mblînzesc, ai să vezi tu ! Alergi, te zbengui, iar maioă-ta munceşte de dimineaţă pînă seara ; şi când vine acasă la odihnă, trebuie să mai stea trează ca să-ţi cîrpească ţie rochia ? Mai rupe-o o dată şi zău dacă ţi-o mai cos ! Să umbli goală, să te vadă toţi, şi să zică : ce-i cu neruşinata asta ?
Zina scîncea şi mînca pîinea cu unt.
Sfîrşiră cina repede. Toţi se culcau. Din camerele vecine se auzea prin pereţii subţiri larmă de glasuri, zăngănit de vase, căscaturi. Fata de la fabrica de ţigări se dezbrăcă după perdea şi se culcă în pat lingă perete. Zina scoase de sub pat o salteluţă, şi-o aşternu lingă masă, se făcu ghem şi adormi. Toţi ceilalţi se culcară şi ei. Alexandra Mihailovna trase, necăjită, mai aproape lămpiţa şi se apucă să coasă mîneca ruptă de la rochia Zinei.
îşi simţea inima grea, ca de plumb. Cosea şi se gîndea ; gîndurile îi îngreunau inima şi mai mult. Cosea anevoie : mîinile îi erau înţepenite de la muncă, ochii o dureau de cît şi-i aţintise ziua la numărul filelor, cînd fălţuia ; pe negru nu mai vedea nimic, aţa i-o vîrise in ac Zina. Şi asta, la douăzeci şi şase de ani ! Ce-o să fie mai departe ?... Capul i se învîrtea necontenit, simţea împunsături în inimă, dimineaţa i se făcea greaţă...
în urechi îi mai stăruia încă foşnetul colilor răsucite şi duduitul monoton al motorului de sub podea. Se întoarse cu gândul la atelier şi îl revăzu cu ochii minţii : ce repede se mişcau toate acolo, cu cît zor, cu ce strădanii ! Şi peste

toată forfota asta stăruia ceva greoi, rece şi lacom, sigur de sine, şi numai acest ceva trăgea foloasele. Dar truditorii ce au, cu ce se-aleg ? Te speteşti, muncind, dar te înglodezi tot mai mult în datorii, trăieşti ca o cerşetoare, ţi-e ruşine şi să treci pe lingă băcănie, mă-nânci numai cartofi. Şi atunci la ce bun toată munca asta, toate umilinţele şi frământările ? Să pleci ! Dar unde să pleci ? Şi tot aşa va fi mereu de-acum înainte. A căzut ca şi ceilalţi într-o groapă întunecoasă, din care nu poate să iasă, în nici un chip. Şi nu are nici prieteni care să-i întindă o mână de ajutor.

378

Revăzu faţa albicioasă a lăcătuşului Lestman, sfiosul estonian. El fusese prieten cu răposatul Andrei Ivanovici şi în primele săptămîni o ajutase cu bani. După asta, însă, Lestman îi ceruse, spre mirarea ei, să-1 ia de bărbat ; Alexandra Mihailovna îl refuzase pe loc, scurt, ea însăşi surprinsă de iuţeala cu care se hotărîse ; parcă i se răz-vrătise trupul şi, fără a mai aştepta părerea raţiunii, s-a grăbit să răspundă : „Nu nu !” Pînă atunci, parcă nici nu băgase de seamă că omul acesta săritor şi şters e un bărbat, dar când i-a vorbit de dragoste, i-a devenit deo-dată străin şi respingător. Lestman a încetat s-o mai ajute cu bani, dar venea încă la ea în fiecare săptămînă, sîm-băta sau duminica ; modest şi timid, se aşeza, bea ceai şi spunea ceva plictisitor. Ochii parcă i se închiseseră şi nu mai vedea mizeria in care se zbătea ea. Alexandrei Mi-hailovna i se părea ciudat acum că primise mai ânainte să fie ajutată de el, fără să-şi dea seama că nimeni nu dă bani aşa, în vînt.

în jurul ei, oamenii respirau, sforăiau, unii bolboroseau ceva prin somn. Camera se umplea treptat de **o** duhoare sufocantă. Lămpiţa cu geamul plesnit lumina slab capul aplecat al Alexandrei Mihailovna. în ultimele luni, după moartea lui Andrei Ivanovici, ea slăbise mult şi se făcuse mai drăguţă : talia i se subţiase, pe fruntea, netedă pînă

atunci, se aşternuseră cutele gîndurilor, şi chipul ei căpătase o expresie inspirată şi gravă.
Cosea şi un dor nelămurit, neguros o apăsa tot mai greu. Zadarnic s-ar fi străduit să găsească ceva care să-i în-vioreze sufletul. Privea înainte ca în aşteptare. Dar ochii minţii nu vedeau decît beznă şi deznădejde... Mâine e zi de leafă. Cît are ea de primit ? Vreo cinci ruble pentru două săptămîni. Se pare că altă ieşire nu exista : va trebui să se plece dinaintea maistrului, să-i facă anumite con-cesii ; va trebui să-1 trateze mai des, ca să-i dea de lucru ceva mai bun... Nemernicul ! îşi aminti, furioasă, cum **o** privea de ironic cu ochii lui saşii, a căror căutătură n-o putea prinde. îşi cunoştea el puterea !... Şi inima i se strânse iar la gîndul ofensei îndurate.
începu să se dezbrace. în cameră duhnea şi mai urât. îşi simţea capul greu. Desfăcu plapuma, împinse cu băgare de seamă spre perete un picior al fetei care dormea
379
şi se culcă. Rămase trează, presimţind că multă vreme nu va putea dormi. Vecina ide pat mirosea a scrumbie şi a sudoare nespălată. Pe trupul ei ostenit se foiau ploşniţele. Aţipind, i se păru că ceva greu şi lipicios se prăvale peste ea, apăsîndu-i pieptul şi sufiîndu-i în gură o duhoare stătută.
III
A doua zi, după prînz, Alexandra Mihailovna, cu un şal mare aruncat pe umeri, intră în camera maistrului şi închise uşa. Vasili Matveev se uita la ea cu faţa încre-menită, ca de lemn.
Femeia vorbi, veselă şi prietenoasă :
— Vasili Matveev, azi serbez o zi mare şi vreau să-ţi fac o trataţie.
Vorbind, scoase de sub şal o sticlă cu vin de porto de o jumătate de litru şi cinci prăjituri de cofetărie, învelite în hîrtie albă.
Faţa lui Matveev se îmblînzi.

— Bine faci ! Bine faci că nu uiţi de maistru. S-ar putea să-ţi fie şi el de folos vreodată.
Matveev se ridică, aruncă o privire la uşă şi îşi aplecă iute spre Alexandra Mihailovna faţa cu ochii aprinşi.
— Vino după ce sfîrşeşti lucrul; vreau să bem vinul împreună.
Alexandra Mihailovna simţi cum mîna lui grasă o apucă de sîn.
— Ticălosule ! Şi-1 plesni cu toată puterea peste mină. Nemernicule, cum îndrăzneşti ?
Matveev se dădu un pas înapoi.
— Ce e ? Ce s-a întîmplat ? strigă el, făcînd pe neştiutorul. Ce doreşti ?
Cu lacrimi în glas, Alexandra Mihailovna ţipă :
— Eu sînt femeie cinstită ! Cum îndrăzneşti să mă apuci de piept ?
în ochii saşii ai lui Matveev mai stăruia licărul lasciv de adineauri, dar chipul lui îşi recăpătase expresia severă şi rece.

— Ai venit să faci scandal, ha ? zise, ridicînd şi el tonul, şi făcu un pas spre Alexandra Mihailovna. Ce-mi vii cu lucrurile astea aici ? Ieşi afară !
— Ticălosule ! Nemernicule ! Şi Alexandra Mihailovna ieşi din încăpere.
Roşie toată, cu ochii aprinşi, veni îndată la bancul ei, ascunse sticla şi rămase cu privirea aţintită asupra lucrului care o aştepta.
■— Ce-a fost acolo ? Ce 1-a apucat ? întrebă Manka, neputîndu-şi stăpâni curiozitatea.
— Nu-i treaba ta ! i-o reteză Alexandra Mihailovna, fără a întoarce capul. îşi muşca buzele pină la durere, ca să nu se lase copleşită de .plânsul ce-i dădea ghes.
în atelier stăruia foşnetul necontenit al colilor răsucite, clocotea munca tăcută şi încordată. Din portretele împrăştiate pe banc o priveau o mulţime de Puşkini cu păr creţ, toţi înfăşuraţi în pleduri şi cu braţele încrucişate,

toţi cu feţe răutăcioase şi fără păsare de ceea ce i se întâmplase ei.
— U-u, draga mea ! auzi un glas de femeie, de mai departe.
Gavrilovna ţopăia dinaintea bancului şi strîngea cu dragoste la piept o carte mare, tipărită pe hîrtie velină, pe care tocmai o cususe ; o aşeză apoi peste alte patru cărţi cusute mai înainte, împinse teancul mai departe şi se ploconi dinaintea lui, bolborosind ceva.
în atelier intră patronul, Viktor Nikolaevici Semidalov, însoţit de Vasili Matveev. 'Fetele se opriră din lucru, boldind priviri curioase : rar se întîmpla să dea o raită patronul pe la secţia de broşare.
Cei doi veniră drept la bancul Alexandrei Mihailovna. Vasili Matveev zise, desfăoîndu-şi braţele :
—■ Cu neputinţă să-i supraveghezi, Viktor Nikolaevici ! Sânt nişte oameni – Doamne, Doamne ! Poftiţi, vedeţi şi dumneavoastră !
Şi, vîrînd mîna sub banc, scoase de-acolo sticla cu vin.
— Aţi văzut ?
Patronul se uită la Alexandra Mihailovna, negru de supărare.

— Bine, dar dumneata nu ştiai că e oprit să se aducă aici băuturi spirtoase ? Te-am angajat în amintirea soţului dumitale, te-am ajutat, dar asta nu înseamnă de loc că poţi să-ţi faci de cap la mine în atelier.
Pierită la faţă, cu buzele strînse, Alexandra Mihai-lovna îşi lăsă ochii în pămînt.
■— Nu ştiam că bei ! adăugă ironic patronul. Băuturi scumpe încă – porto ! Şi eu care credeam că o duci greu... Ascultă, pentru prima şi ultima oară te iert, dar bagă de seamă, dacă se mai repetă...
Şi, aruncîndu-i o privire dispreţuitoare, ieşi. Rezemat pe bancul vecin stătea Sugrobov, maistrul fetelor de la secţia de legătorie, un bărbat **cîrn,** cu părul vîlvoi. ***y***

—■ De mult lucrezi aici ? întrebă el, după ce patronul şi Matveev ieşiră.
— De trei luni, răspunse maşinal Alexandra Mihai-lovna.
—- N-ai să rezişti, murmură el compătimitor. Mai bine fugi, că te prăpădeşti!
Maistrul coborî la el, jos. Alexandra Mihailovna rămase nemişcată dinaintea bancului. Daria Petrovna şi Fokina se apropiară de ea. Cea dintîi o întrebă :
— Ce-a fost acolo ? Vinul pentru el l-ai cumpărat, nu ? Ce s-a întîmplat ?
— Nimic... n-are nici o importanţă...
— Cine ştie ce i s-o fi năzărit ?
Fokina se uită la Alexandra Mihailovna cu o privire iscoditoare şi rîse.
— De la o femeiuşcă aşa nostimă el vrea altceva, nu porto.
Daria Petrovna îşi încreţi tare fruntea şi aruncă o privire scurtă spre femeia năpăstuită. —■ Ce ticălos ! oftă ea cu milă.
Alexandrei Mihailovna începură să-i tremure buzele.
— Plec de-aici!
— Unde să pleci ? zise Daria Petrovna după un răstimp. Crezi că în alte părţi e altfel ? Află de la mine că s-ar putea să fie şi mai rău. Aici barem patronul e om serios şi nu umblă după de-al de astea, dar, uite, la Konikov, acolo fata trebuie mai întîi să treacă prin cabinetul lui.

— Care Konikov ? Koniuhov îi zice, o corectă Fokina. Pe linia cinşpe...
— Koniuhov zici ? Koniuhov să fie.
Daria Petrovna se uită la Alexandra Mihailovna şi mai oftă o dată cu aceeaşi compasiune.
Alexandra Mihailovna le asculta, stăpînită de un sentiment ciudat. Ceea ce i se întîmplase era nemaipomenit de revoltător. Tuturor ar fi trebuit să li se aprindă ochii şi inimile de indignare. Dar compătimirea ce i se arăta era de suprafaţă, mai degrabă prefăcută, şi o scârbea.

Porni spre casă, adînc însingurată. Era într-o sîmbătă. Fălţuitoarele şi lucrătorii calificaţi, cu leafa în buzunar, se împrăştiau de la poartă, veseli şi zoriţi, care încotro. Fetele erau aşteptate la ieşire de cavalerii lor – conţopişti, lito-grafi, zeţari. Toţi păreau nişte străini, toţi se gîndeau numai la ei, şi Alexandra Mihailovna înţelegea că feţele lor sînt tot atît de puţin capabile să se lumineze de compătimire pentru nenorocirea altuia, ca şi feţele impasibile ale Puşkinilor de hîrtie.

O ajunse din urmă un pîlc de fete tinere, adolescente, care discutau voioase în gura mare. înaintea lor, cu o expresie ştrengărească pe faţă, mergea Manka. Sub şalul aruncat pe umeri i se mlădia trupul subţire de copil. Pe trotuar, lângă o haraba, pe o stivă de şine ruginite dormea un chirigiu. Manka strigă la el :

— Nene, de ce dormi ?! Fetele izbucniră in râs.

Chirigiul îşi săltă capul ciufulit, se uită tăcut în urma fetelor şi se întinse iar pe şine.

—- Ăstuia i-ar trebui o muiere voinică sub coastă, ca să-i ţină de cald ! zise Manka, depărtîndu-se cu paşi iuţi. Hapciu !! făcu apoi deodată, chipurile strănutînd, în nasul a doi flăcăi ce stăteau pe marginea trotuarului.

Flăcăii azvîrliră în urmă-i o vorbă pipărată. Fetele cotiră, rîzînd, după colţ.

„Groapă de lături !” îşi zise scârbită Alexandra Mihailovna. Şi îşi aminti ce bine şi frumos a trăit ea, pe când era în viaţă Andrei Ivanovici.

începea să se lase amurgul premergător unei nopţi albe. în faţa depozitului de vinuri de Rin stătea Tania, însufleţită şi voioasă, cu părul ei bălai, auriu şi pufos ;

aştepta pe cineva. Din. depozit ieşi un marinar din gardă, frumos şi voinic. Tania îl luă de braţ.

— Uite ce : nu e nevoie de hamsi, avem scrumbie sărată. Mai bine cumpăram struguri.

Marinarul o salută pe Alexandra Mihailovna. Era logodnicul Taniei, îl chema Juravliov. Braţ la braţ, traversară

strada şi intrară într-un magazin de coloniale. Pri-vindu-i cum mergeau, strîns lipiţi unul de altul, Alexandra Mihailovna se simţi şi mai însingurată.

IV

A doua zi, duminică, spre seară, Alexandra Mihailovna stătea culcată în pat. îşi făcuse obiceiul să stea acum ***t&t*** mai mult timp culcată, dar în afară de asta, în noaptea trecută adormise abia la revărsatul zorilor ; instalatorii de apă, care locuiau în camera vecină, au venit beţi şi s-au bătut cu cizmarul; l-au bătut mult şi crunt; cizmarul, plin de sînge, cu capul bălăbănindu-se în nesimţire, a fost dus la spital, iar instalatorii la secţia de poliţie. După asta, s-a întors acasă peticarul, beat de asemeni, şi s-a apucat să-şi bată nevasta ; femeia îl ocăra, asmuţindu**-1** parcă înadins, iar el o altoia şi mai crunt.

In cameră nu. era în seara aceea nimeni. Cei mari plecaseră care încotro, copiii se jucau prin curte.

Pe coridor, o voce puternică întrebă :

— Aici stă Kolosova, Alexandra Mihailovna ?... Hei, e cineva acasă ?

Alexandra Mihailovna se dădu îndată jos din pat, în-cheindu-şi bluza. în cameră intră Leahov, cu un bastonaş în mină.

— Bună seara !... Ce casă – nu e nimeni ! Alexandra Mihailovna răspunse cu răceală în glas ;

— Bună seara !

— Nevastă-mea e la dumneata ?

— Nevasta dumitale nu-i aici.

— Nu-i... Hm !

Leahov se aşeză pe un scaun şubred şi roti ochii prin încăpere, jucîndu-se cu bastonaşul.

— Răposatul dumitale soţ a fost un prost, zise el netam-nesam.

— Vasili Vasilievici, replică Alexandra Mihailovna, uşor tulburată, dacă ai venit cu gînd bun, bine, dacă nu, te rog, pleacă !

— A fost un prost. N-a ştiut să te preţuiască. Să fi fost ceva mai deştept, ar fi avut grijă de dumneata, te-ar fi purtat pe braţe. Şi-ar fi dat seama ce nevastă bună are. Dar el, una, două, te înjura.
Leahov se uita la Alexandra Mihailovna cu o privire ciudată, care ascundea ceva; tulburată fără să-şi dea seama, ea îşi îndreptă fusta şi pipăi cu degetele nasturii de la bluză, cercetând dacă sînt toţi încheiaţi.
— Lasă atelierul şi vino să stai cu mine, urmă Leahov şi îşi apropie scaunul de pat. Am să-ţi dau în fiecare lună treizeci şi două de ruble. Pe Katka o alung, mă despart de ea. Nu pot trăi fără dumneata.
Mereu mai tulburată, femeia se ridică şi se duse la fereastră.
— Nu pot să înţeleg, Vasili Vasilievici, cum nu ţi-e ruşine să vorbeşti aşa ! Doar erai prieten cu Andrei Iva-novici şi el ţinea la dumneata...
— Era un nemernic şi un invidios ! înainte de a muri, m-a pus înadins să mă însor cu Katka, din răutate, ca nu cumva să te iau pe dumneata, după ce-o muri el.
Alexandra Mihailovna începu să rîdă.
— ,Ce vorbeşti ? Ia te uită !... După cîte ştiu eu, dim-potrivă, noi am îndemnat-o pe Katia să nu se mărite cu dumneata.
— Numai de-aia mă duceam la spital la Kolosov, ca să văd dacă mai are mult pînă crapă, spuse Leahov cu îndrăzneală.
— Vasili Vasilievici, pleacă ! Nu vreau să te mai ascult!
— De ce te-ai dus la fereastră ?
Leahov răsufla greu şi păstra pe faţă expresia aceea drăcească, pornită pe ceva. Se ridică şi se apropie de femeie. Duhnea a coniac. Alexandra Mihailovna încercă să-şi stăpînească tremurul care o cuprinsese. Leahov, palid

şi încordat, cu ochii jucându-i în cap, se opri locului, barîndu-i calea de la geam. înăbuşindu-se, Alexandra Mihailovna vorbi, gîngăvind :
— Vasili Vasilievici, ce înseamnă asta ? Pînă acum te ţineai scai de mine la atelier şi pe stradă, acuma vii şi acasă ? Dă-ţi seama, se cuvine să te porţi aşa ?
— Ţi-am spus că te iubesc. Şi ce zic eu e bun zis. Ai să fii a mea, n-am să te las în pace... Am să reuşesc aşa cum vreau...
Acum Leahov se înăbuşea el. Voinic, cu umeri musculoşi, se uita ţintă la Alexandra Mihailovna ; privirea îi era tulbure şi feroce. Şi ea înţelese că nici vorbele, nici rugă-minţile n-aveau cum s-o apere de forţa aceea sălbatică.
în prag se ivi Lestman, înalt, lat în spete. Scoase melonul din cap, apoi îşi netezi timid cu palma părul bălai.
— Ivan Karlâci, bună seara ! zise tare Alexandra Mihailovna şi, trecând pe lângă Leahov, îi ieşi înainte musafirului, neobişnuit de înviorată.
Leahov întoarse capul. în ochii lui sticli o privire ironică.
— A-a, a apărut forţa ! De ce-ai zăbovit atâta ? Eşti aşteptat. De azi-dimineaţă te-aşteaptă : oare de ce n-o fi venind drăguţul ?... Care va să zică locul e ocupat! Aşa-a !...
Râse, îşi puse pălăria şi ieşi fără rămas bun...
Alexandra Mihailovna îl pofti din toată inima pe noul venit :
— Ia loc, Ivan Karlâci ! Bem un ceai !
Dar tot nu-şi putea stăpâni tremurul. Lestman se uita la ea nedumerit.
— Ce om obraznic, Leahov ăsta ! zise ea. De cînd a murit Andrei Ivanovici se ţine scai de mine – în atelier, pe stradă, şi acum acasă... Nu mai ştiu ce să fac, cum să-1 alung !
Lestman clătină din cap.
—■ întotdeauna, fost el obraznic. Soţul dumnitale trebuia de mult alungat pe el.

Alexandra Mihailovna se duse după apă clocotită şi prepară esenţa. Lestman începu să-şi bea ceaiul în tăcere.

387

Părul lui lins, parcă ieşit de soare, şi faţa netedă cu barba rară, răspîndeau o plictiseală cumplită.

— De ce ai mina bandajată, Ivan Karlîci ? îl întrebă Alexandra Mihailovna.

— Tăiat la lucru... Felcerul pus un praf şi durut pe mine mult. Dar eu văzut că felcerul greşit. „Nu, zic, trebuie făcut altceva”. Am luat spermanţet, puţin şnaps şi vaselină, am făcut eu alifie, am pus pe cârpă şi gata, făcut sănătos. Acum pot lucra ; o săptămînă nu putut.

— La voi cum se plăteşte cînd te îmbolnăveşti ?

— Dacă doctorul dă bilet, se plătesc şaptezeci şi cinci copeici pe zi. Noi avem doctor foarte bun, dă bilet la toţi, dar eu nu vrut să iau. Maistrul se supără cînd faci aşa. Mai bine nu iau şi atunci el dă lucru mai bun.

Alexandra Mihailovna scoase un suspin.

— După cum văd, peste tot maiştrii îi obijduiesc pe oamenii muncitori ?

— Dumitale dă tot lucru prost ? întrebă prudent Lest-man.

— Prost. Aşa de tare mă asupreşte maistrul, că nu mai ştiu ce să fac. Mă bate gîndul să mă duic în altă parte.

Lestman clipi încet şi în ochii lui spălăciţi se iscă un licăr vesel. Alexandra Mihailovna îşi muşcă buza şi rămase tăcută. Se lămurise : da, omul ăsta aştepta ca ea să se încurce cu totul şi atunci să vină la el. Şi deodată văzu în închipuire un peşte mare, cu ochii tîmpi ; stă undeva în adîncul întunecos al mării, cu gura larg deschisă şi aşteaptă să se apropie un peştişor ca să-1 hăpăie.

— Dumneata cât câştigi ? o iscodi Lestman cu aceeaşi prudenţă.

Alexandra Mihailovna îl minţi :

— Nu cîştig mare lucru. Douăzeci de ruble ; când lucrez mai mult – douăzeci şi cinci. De trăit se poate trăi, dar mi-e necaz că nu merge treaba pe dreptate !

Se aplecă deasupra ceştii, ca să nu-i vadă Lestman faţa, în timip ce gîndea : „Toţi, toţi vor acelaşi lucru – trup de femeie ; sînt gata să-ţi mănînce sufletul, numai să ajungă la trup...” începu să răspundă repezit şi în silă la întrebări, dar el nu băgă de seamă. îşi bău tăcut ceaiul,

apoi începu a-i povesti cum strîngea la Taps ouă de furnici pentru privighetori.

— Iei două beţe de arin, cojeşti la ele, şi duminică dimineaţa pui cruce pe muşuroi. Toate furnici fug. Ouăle poţi să vinzi, iei şaptezeci şi cinci copeici funtul.

Şi iar se cufundă în tăcere.

în sfîrşit, se ridică să plece. Alexandra MÎhailovna îl conduse pînă la uşa de afară, apoi se întoarse şi se aşeză la fereastră. Gânduri tulburi i se învălmăşeau în minte. Nu încerca să le desluşească şi se uita pe geam cu o privire pierdută. începea să se întunece. în cameră se adunau locatarii, de cealaltă parte a peretelui, instalatorii beţi cîntau la armonică. Alexandra Mihailovna îşi puse basmaua pe cap şi ieşi în stradă.

în amurgul care-şi închega umbrele, trotuarele bulevardului erau înţesate de lume, ca în orice zi de sărbătoare, înspre pod treceau, huruind, negre şi mătăhăloase, tramvaiele cu cai. Treceau bărbaţi, cu şepci, cu caschete, cu pălării. Toţi aveau o expresie abia ascunsă de desfrînare pe feţele feroce, neînduplecate. Mulţimea se mişca, feţele se schimbau, dar toate părea că ascund acelaşi gând necruţător la trupul de femeie.

Alexandra Mihailovna coti intr-o stradă laterală, mai liniştită. Simţea în sine, mai dureros ca oricînd, un alean nedesluşit; dorea ceva, avea nevoie de ceva, dar nu-şi putea da seama ce anume. Se întreba de unde purcede simţămîntul acesta de neînvins – din cauza foamei, a gândurilor ce nu-i dau pace, ori a vieţii ce-o duce, atît de searbădă şi săracă ? La colţul străzii lumina slab un felinar pus deasupra firmei unui birt.

Ruşinîndusse de ea însăşi, Alexandra Mihailovna se

gîndi : „Să intru oare, să beau ceva ?”
Stătu puţin în cumpănă, se uită în dreapta şi-n stînga şi se strecură încetişor pe uşă.
înăuntru nu prea era lume. La masa din mijloc, sub petromax, trei tineri tencuitori beau ceai şi votcă, lingă geam şedea şi bea bere o femeie în vîrstă, dar zdravănă, cu sprâncenele negre. Alexandra Mihailovna se duse să stea într-un colţ al sălii şi ceru votcă.
Unul din tencuitori, cu faţa buhăită şi cu o gură mare ca de peşte, îşi îmbrăţişa vecinul şi se pupa cu el.

— Poate să zică lumea că facem rău că bem !... N-are decît ! Dumnezeu ne vede ! Aleoşka, am zis bine ?... Iaroslaveţ, mai adu o sticluţă !
— Vanea, gata, nu mai !
— Aş, „gata” !
— Nu mai !
— Hai, încă o sticluţă !
— Vanea, am spus hotărît că nu mai beau ! Femeia cea sprâncenată, ţinînd halba de toartă, trăgea duşmănoasă cu urechea la vorbele lor.
Ospătarul puse dinaintea Alexandrei Mihailovna o cărăfioară. Ea îşi turnă un păhărel şi-1 bău. Votca îi încleşta gîtlejul, o arse la stomac, dar cînd se răspîndi prin vine, îi stîrni o căldură plăcută. Parcă s-ar fi dres deodată ceva în tot trupul, spinarea încovoiată i s-a îndreptat, senzaţia aceea obişnuită că ceva nu-i ajunge a început să dispară.
— Nu, nu mai beau ! hotărî Aleoşka. Apoi luă de pe masa vecină ***„Peterburgski listok”,*** dădu să citească, dar îndată puse ziarul la loc. Nu face ! mormăi el.
'îndreptând asupra lui aceeaşi căutătură duşmănoasă, femeia sprîncenată îl întrebă cu glas tare :
— De ce nu face să citeşti literatură ? Literatura se tipăreşte pentru luminarea poporului ! O scriu oameni de meserie, oameni cu cap ! Cum poţi spune că nu face să citeşti ?

Tencuitorii îi aruncară o privire, apoi îşi continuară conversaţia. Femeia sprîncenată se întoarse către Alexandra Mihailovna :
— Ce oameni mai sânt şi aici, în gubernia Petersburg ! Sălbatici, necioplţi. Ia du-te dumneata în gubernia Arhanghelsk sau Iaroslav. Să vezi acolo oameni deştepţi ! Şi cu cît mergi mai departe, cu atât sînt mai buni. Păi în gubernia Smolensk... Cînd ţi-o veni o scrisoare de-acolo, ţi-e mai mare dragul s-o citeşti. Aicea, cum văd, sînt numai nişte lepădături în piele de om... Auzi-i cum vorbesc !...
După o oră, femeia sprîncenată ieşi din birt impreună cu Alexandra Mihailovna. Aceasta plângea cu hohote şi se bătea cu pumnul în piept.
— Eu sînt femeie cinstită, nu pot! repeta într-una. Plec, plec, să scap de toţi !... Dacă vrei să trăieşti, tre

buie să-ţi pierzi sufletul... Să rabzi tot, tot !... Unde să mă duc, Doamne ?
Clătina din cap şi părul răvăşit îi ieşea de sub basma. Femeia sprâncenată îi vorbea cu vocea ei puternică şi sigură :
— Asta e o concepţie iezuită să zici că scopul scuză mijloacele ! E regula obişnuită a iezuiţilor...
V
Luni dimineaţa, curierul puse dinaintea Alexandrei Mihailovna două teancuri groase de coli de hîrtie velină.
— Stai puţin, ce-i asta ? De ce mi-ai adus două teancuri ? Toată lumea a primit cîte unul.
— Eu de unde să ştiu ? Aşa mi s-a spus ! Şi curierul trecu mai departe.
— Nu le iau, du-le înapoi maistrului, nu-mi trebuie ! Pentru colile de hîrtie velină se iplătea aproape la fel
ca şi pentru cele de hîrtie obişnuită, dar hîrtia velină era mult mai greu de fălţuit : numerele filelor nu se vedeau bine nici la lumină, trebuia să îndoi colţurile ca să potriveşti număr peste număr şi hîrtia plesnea sau făcea cute cînd o îndoiai.

Alexandra Mihailovna se duse la birou, la patron. Acolo se afla şi Vasili Matveev.
— Viktor Nikolaevici, spune-ţi-mi vă rog de ce mie mi s-au dat la fălţuit două pachete cu *Flora Europei* ? La toţi s-a dat câte unul, Poliakovei nimic, şi mie două.
Semidalov se uită interogativ la Vasili Matveev. Acesta îşi desfăcu braţele şi se aplecă zelos spre patron.
— Aşa s-a nimerit, Viktor Nikolaevici, n-ai ce-i face. Trebuia să dau cuiva, că nu 'se poate împărţi chiar egal.
— Să-i fi dat Poleakovei, zise Alexandra Mihailovna. Matveev se uită chiorâş la ea.
— Poleakova are altceva de lucru.
— Da, altceva ! Să coase prin crestătură !
— N-are importanţă ! hotărî pe un ton povăţuitor patronul. O lucrare grea ca asta trebuie împărţită la toţi

egal ; dânsa are dreptate, sînt operaţii diferite ; lucrul trebuie repartizat aşa fel, încît să nu fie nimeni nedreptăţit. Ţi-am spus de-atîtea ori ! Ştii că mie îmi place ca totul să se facă pe dreptate.
Alexandra Mihailovna se întoarse în atelier, triumfătoare, în urina ei intră Vasili Matveev. Păşind rar, îi ocoli pe cei de la bancuri şi se opri lîngă Alexandra Mihailovna.
— Te-ai dus să te plîngi patronului ! Vedem noi ce-ai să câştigi din asta. Vrei să fii mai tare ca maistrul ?... Bine-e !
După două zile, tot Alexandrei Mihailovna i se dădu să coase prin străpungere aceeaşi *Floră.* Lucrările de cusătură erau repartizate de Sokolov, unul din ajutoarele lui Vasili Matveev. Alexandra Mihailovna se duse la el să-i ceară socoteală. Sokolov ţipă la ea :
— Ce tot faci pe prinţesa ?... Coase ce ţi se dă şi nu sta la discuţie !
— Eu, drăguţule, nici nu stau la discuţie cu tine, mă duc la patron, răspunse calm Alexandra Mihailovna şi se îndreptă spre birou.
Patronul o ascultă şi se încruntă.

— Ştii, dragă, nu se poate împărţi chiar totul egal. Sînt tot felul de lucrări, uneori trebuie să faci şi cîte una mai grea.
De-atunci, cum o vedea pe Alexandra Mihailovna intrând în birou, Semidalov ieşea. în primele luni de la angajarea ei, o protejase „în amintirea soţului'[1], faţă de care se simţea oarecum vinovat. Acum îl irita faptul că pe acest temei ea avea pretenţii, ca nici o altă fată, şi lui nu-i convenea să se poarte altfel cu ea decît cu celelalte.
îndeobşte, la birou, fetele erau tratate cu totul altfel decît lucrătorii calificaţi. Aceştia se bucurau de o anumită consideraţie, revendicările lor erau totdeauna luate în seamă. Reclamaţiile fetelor, însă, provocau doar nedumerire şi indignare, şi ele erau lăsate cu totul pe mîna lui Vasili Matveev şi ale ajutoarelor sale. Lucrătorii calificaţi erau plătiţi săptămânal, fetele – o dată la două săptămâni. Lucrătorii calificaţi aveau cărţi de muncă şi de salarizare, iar cîştigurile fetelor erau notate în nişte
3G7
/
simple caiete. Uneori, cercetînd listele de plata, patronul găsea că fata cutare a câştigat prea mult, ştergea atunci cifra de nouă ruble câte erau trecute şi în locul ei punea opt.
— Ia să încerce să ne facă nouă aşa ceva, vede el pe dracu ! rîdeau lucrătorii, cînd fetele li se plîngeau că sînt nedreptăţite.
Alexandra Mihailovna nu putea să înţeleagă : erau oare fetele atît de supuse pentru că n-aveau nici un mijloc de a chema la ordine administraţia, ori administraţia îşi făcea de cap tocmai pentru că ele erau atît de supuse ? Cu degetele înţepate înfigea acul în hârtia velină, tare ca pielea, şi se uita cu o ură mocnită la Vasili Matveev : gras, roşu la faţă, ghiftuit cu cafea şi lichior de căpătat, se plimba printre bancuri, suflînd greu şi rîgîind. Se plimba ca un boier printre iobagii lui. Iar fetele, care în dos îl ocărau de mama focului, în faţa lui se arătau prevenitoare şi respectuoase.

Alexandra Mihailovna ura tot mai mult atelierul. O scîrbea şi munca, şi praful stârnit de colile învechite, şi mirosul de clei fiert ce venea de jos pe scară. O scârbeau oamenii din jurul ei. Broşatorii, care lucrau la un loc cu fetele, spuneau dinadins de faţă cu ele măscări şi căpătau ca răspuns altele. Dar cel mai mult o scîrbeau certurile fetelor între ele. Şi se certau des, pentru o nimica toată, îşi aruncau in faţă ocări şi injurii vulgare ; una o învi-nuia in gura mare pe cealaltă că e ţiitoarea retuşorului Obrazţov şi mai fuge uneori să înnopteze la Volodka, in-stalatorul de apă. Erau date cu neruşinare in vileag fapte de necrezut, aflai astfel despre nişte prunci părăsiţi sau strânşi de gât, despre fete care se vindeau pentru o sticlă de bere. Maiştrii şi broşatorii, cu mâinile vîrîte în brîul salopetei, se îmbulzeau în jur, şi, foarte amuzaţi, se pră-pădeau de rîs ; fetişcanele adolescente ascultau avide şi le sticleau ochii. Iar cele două zurbagiţe nu-si dădeau seama cum se înjosesc, şi continuau, de parcă ar fi fost bete, să-şi azvârle scîrnăvii.

Pe Alexandra Mihailovna o uimea cel mai mult că nu exista nici un pic de colegialitate între fete. Toate ştiau că Grunka Poliakova e ibovnica lui Vasili Matveev, căruia îi relatează tot ce se petrece şi se vorbeşte în atelier,

393

totuşi nu-i întorceau spatele, ba chiar căutau să se dea bine pe lângă dânsa. Alexandra Mihailovna îşi aminti cum o dată, într-o zi de sărbătoare, răposatul Andrei Ivano-viei şi alţi câţiva din atelier l-au bătut crunt, mai să-1 omoare, pe lucrătorul Gusev, care pîra pe colegi patronului.

De altminteri, Alexandra Mihailovna îşi amintea des acum de bărbatu-său şi se mira că n-a băgat de seamă mai înainte cît era el de bun şi deştept. în gîndurile lui, mai înainte străine ei, asemenea gîndurilor cuprinse într-o carte, simţea acum adevărul, un adevăr viu şi fierbinte ca sîngele. înţelegea adoraţia lui faţă de sentimentul cole-gialităţii, regretul lui că acest sentiment era aşa de slab în faţa vieţii. De ce, bunăoară, fetele se ascundeau una de

alta, ca faţă de duşmani, când ar fi fost mult mai bine pentru toate să fie unite ? Alexandra Mihailovna încerca să le vorbească despre asta, dar cînd venea momentul să întreprindă ceva, simţea ea însăşi că trebuie să se lase păgubaşă, dacă nu vrea să rămînă pe drumuri.
Iată, se aduc de la tipografie coli proaspăt tipărite. Toate fetele sînt cu ochii în patru : să nu caşte gura, să afle dacă lucrarea e convenabilă ; dacă e, trebuie s-o capete sau s-o cerşească de la maistru. Colile vin învelite în hîrtie albastră, groasă, şi legate cu sfoară. Fetele se îmbulzesc în jurul teancului, şuşotesc agitate, îşi pun unele altora tot felul de întrebări. Apare maistrul.
— Care e cu lucrul pe sfîrşite ? întreabă el.
— Eu sînt gata, răspunde Alexandra Mihailovna. Tania îi şopteşte, speriată :
— De ce-i spui ? Taci ! Eu m-am uitat : hîrtia e tare groasă, nu vezi numerele nici la lumină !
Curierul pune dinaintea Alexandrei Mihailovna un teanc de coli mirosind a cerneală tipografică.
— De ce vorbeşti fără să ştii ? o povăţuieşte cu .părere de rău Tania. Aşa, ai să capeţi întotdeauna de lucru ce-i mai prost.
— Cum aş putea să ştiu ? răspunde, iritată, Alexandra Mihailovna şi, inghiţindu-şi lacrimile, se uită la teancul gros, pentru care va căpăta iar te miri ce.
— întreabă mai întîi fata care a fălţuit exemplarele pentru cenzură. Sau fă aşa cum am făcut noi adineauri :

am rupt hîrtia de ambalaj într-un colţ şi ne-am uitat. De desfăcut pachetul nu se poate, pentru că atunci nu-1 mai poţi refuza, dar aşa, nu bagă nimeni de seamă că e rupt la un colţ, sau dacă bagă, zicem că tontul ăla care a adus pachetul 1-a agăţat de usciorul uşii. Aicea, dacă eşti prea cuminte, te alegi numai cu ceea ce aruncă alţii.
Alexandrei Mihailovna îi plăcea Tania tot mai mult. Era întotdeauna prietenoasă, întotdeauna săritoare. Lucrau

acum amîndouă la acelaşi banc şi Tania o iniţia, arătîn-du-i cum procedează ea ca să capete de lucru. Ia, bunăoară, o lucrare convenabilă de la Vasili Matveev, apoi se duce sus la Sokolov. Acesta o refuză : ,,Să-ţi dea Matveev”. „N-are, m-a trimis la dumneata”. Stăruie şi ia de lucru pentru ea şi pentru Alexandra Mihailovna şi pune colile sub banc. Cînd se prevede o lucrare neconvenabilă, sau cînd Vasili Matveev întîrzie să le dea de lucru, ele scot de sub banc lucrarea de rezervă şi-şi văd de treabă.
— Ce bine te pricepi, Tanecika, să rostuieşti toate ! îşi arăta admiraţia Alexandra Mihailovna.
— Altfel nu se poate trăi. Ce, să te laşi pe dreptatea zbanghiului ăstuia ? El îţi face numai pocinoage, mai ales mie şi dumitale, pentru că îl dispreţuim şi nu ne plecăm dinaintea lui. Ştii doar : cum intri la el, îţi şi cere să faci dragoste cu dînsul... Cu porcul ăsta gras ! Auzi, prostă-lăul! Crede că nu ne putem descurca şi singure. Oho, ba bine că nu !
Alexandra Mihailovna scoase un oftat :
— Tu eşti fericită, Tania. Lucrezi repede, eşti singură pe lume – mult îţi trebuie ţie ? De mine-i mai greu ! Fetiţei trebuie să-i dau de mâncare şi s-o îmbrac, cu munca nu mă pot deprinde. Cîteodată îmi vine aşa de greu, că nu ştiu ce să mă fac.
Tania îndoia tăcută colţul unei coli rebutate. După o clipă de şovăială, zise :
— „Mult iţi trebuie ţie”... Am să-4i spun tot adevărul, Alexandra Mihailovna : da, âmi trebuie mult, bani mulţi ! Am nevoie de o sută de ruble, asta e. De-aia âmi dau atîta silinţă. Ţi-am spus că la toamnă Petea al meu se liberează din armată şi trebuie să-şi găsească şi el un serviciu. Vrea să intre în breasla birjarilor. Post bun, leafă cincizeci de ruble, plus alte câştiguri. Dar i se cere să depună două

sute de ruble garanţie ; la început va depune numai o sută, restul i se va reţine din leafă. Aşadar, vezi cît de

mult îmi trebuie. Optzeci de ruble am şi strâns, au mai rămas douăzeci. De-o vrea Dumnezeu, în trei luni am gata suta, ba imi mai rămâne şi pentru nuntă. Aş aduna banii şi mai curînd, dar trebuie să-1 mai ajut şi acum pe Petea ; o duce rău la armată fără bani... Cum intră în slujbă, ne căsătorim, şi atunci las atelierul...

Şi, uitând de lucru, vorbi la nesfârşit despre dragostea pi şi despre viaţa care o aştepta.

VI

Era pe la mijlocul lunii iulie, în sezonul mort. Atelierul nu prea avea comenzi. Patronul concedie provizoriu toate fetele care lucrau în atelier de mai puţin de cinci ani ; printre acestea se aflau şi Alexandra Mihailovna. şi Tania. Amîndouă se angajară la fabrica de produse de cofetărie „Krîmov et Co” de pe insula Vasilievski.

în subsolurile spaţioase ale fabricii, sute de fete şi femei curăţau agrişe şi vişine, sortau căpşuni, zmeură şi caise. Din belşugul de fructe se răspîndea un miros vesel de vară, lucrătoarele puteau mânca din ele pe săturate şi li se plătea şaizeci de copeici pe zi. Dar era o muncă de sezon, care avea să se sfîrşească după două săptămâni.

Alexandra Mihailovna incepu să caute ceva de cusut. Spera că lucrul de mână era o ândeletnicire din care se poate trăi. în piaţa Staro-Alexandrovski i s-a dat să coase de probă o jumătate de duzină de cămăşi cu două buto-niere la guler. Se plătea zece copeici cămaşa. A impru--mutat de la Tania maşina ei de cusut, a lucrat două zile şi a consumat două mosoare de aţă. Până la urmă, a fost plătită cu câte opt copeici de bucată.

— Păi le-ai comandat cu zece copeici ! se răzvrăti Alexandra Mihailovna.

Patronul ii răspunse cu răceală :

— Nu, aşa nu merge. Dacă vrei să coşi cu opt, poftim ! Cu zece nu^-mi convine.

■— Ţi-o fi convenind ori nu, dar le-ai comandat cu zece şi a ti ta trebuie să-mi plăteşti !

— Vasili, ia marfa ! oftă patronul şi puse mina pe ceainicul de tablă.
Muşcîndu-şi buzele, Alexandra Mihailovna se uită ţintă la faţa suptă şi pistruiată a patronului.
— Atunci rămîi sănătos şi să-ţi fie de haram cele douăsprezece copeici pe care mi le-ai ciupit!
— Mergi sănătoasă ! răspunse molatic patronul, sorbind ceaiul gălbui din pahar.
Alexandra Mihailovna o luă spre casă pe bulevardul Nevski. Era în ziua de Sfîntul Ilie. Soarele asfinţise. La capătul bulevardului, în pîcla aurie a apusului se profila săgeata de pe clădirea Amiralităţii. Alexandra Mihailovna păşea agale, umilită şi enervată. Socotise că în două zile, scăzînd aţa, a cîştigat treizeci şi şase de copeici. Se lăsa amurgul, străveziu, înăbuşitor. Pe trotuare ieşise lumea la plimbare ; şiruri de trăsuri şi căleşti, cu oameni bine îmbrăcaţi, goneau spre Insule. Prin uşile deschise ale magazinelor răzbea răcoare, miros de aperitive şi de fructe ; în dosul vitrinelor de cristal erau expuse tăvi cu peşti uriaşi avînd garnituri variate, farfurii cu pateu de ficat, cu piftie şi altele. Alexandra Mihailovna se uita la toate din jur cu ochi răi, de lup, iar sufletul i-1 năpădea ura.
Din faţă venea încet, cu pas legănat, o tînără care privea lung la bărbaţii întîlniţi în cale. Ţinea în smînă
0 umbrelă roz; bluza ei, de aceeaşi culoare, era bine întinsă pe bustul încorsetat. Alexandra Mihailovna, cu fusta destrămată şi cu o basma ponosită pe cap, se uită atent la ea. Ochii lor se întâlniră. De sub sprîncenele încondeiate cu negru, privirea fetei gătite respinse cu un dispreţ provocator privirea scîrbită a celeilalte. Aceasta se opri şi se uită lung, cu curiozitate şi repulsie în urma ei.
La colţul străzii Vladimirskaia, un domn înalt, cu joben pe cap, se luă după fată, se uită de aproape în ochii ei şi-i şopti ceva. Apoi se urcară amîndoi într-o birjă, luînd-o pe bulevardul Liteinîi. Alexandra Mihailovna porni încet mai departe.
„Ce simplu se face treaba asta ! îşi zise ea şi pe faţă

1 se schiţă revolta. A cercetat-o ca pe o vacă, a luat-o

şi a dus-o cu el ; ea mergea liniştită şi-o să-i îngăduie să facă ce-o vrea cu dînsa. Cită neruşinare !”...
Gândind astfel, ise uita în acelaşi timp cu coada ochiului la imaginea ei reflectată de vitrinele magazinelor ; era frumoasă la faţă, părul îl avea blond, moale şi des, la corp era bine făcută. Dacă şi-ar pune corset şi o bluză roz elegantă, şi la ea s-ar uita bărbaţii.
Două straturi de gînduri se perindau simultan prin capul ei, aşa cum uneori plutesc pe cer, fără să se amestece, două straturi de nori. Unele – limpezi şi încete – îi spuneau ce ruşinos era pentru o femeie să-şi vîndă primului om ieşit în drum ceea ce nu se poate vinde nimănui. Celelalte – tulburi şi grele – lunecau cu repeziciune pe dedesubt, nu erau clar conturate, dar dădeau a înţelege că totul e, dimpotrivă, foarte simplu ; femeile au ceva oare îi atrage pe bărbaţi şi pentru care ei îşi dau banii cu multă dărnicie şi plăcere ; şi ide acest ceva trebuie profitat, căci e stupid să rabzi, şi pentru ce să rabzi ? De ce n-ar vinde şi ea ce se caută ? Atunci ar putea lăsa atelierul unde miroase urît a praf şi a clei fiert, unde broşatorii spun scârnăvii şi unde umblă rîgîind, roşu la faţă, Vasili Matveev... Alexandra Mihailovna asculta cu o plăcere ascunsă ce-i spuneau gândurile acestea şi totodată îşi amintea cu scîrbă şi dispreţ ce calmă şedea în trăsură fata pe care o ducea la el un bărbat necunoscut, cu braţul petrecut pe după mijlocul ei.
începea să se întunece. Prin Piaţa Palatului, vastă şi albă, trecu în goană o caleaşca, săltându-se pe şinele de cauciuc şi stîrnind un nouraş de praf. Alexandra Mihailovna trecu Podul Palatului şi Podul Bursei. De pe malul Micii Neve începeau bulevardele. Sub frunzişul des mirosea a iarbă şi a pădure, din canaluri se ridica un miros de apă stătută. în semiîntuneric se auzeau râsete reţinute şi foşnete nedesluşite, închipuind dragostea şi fericirea.

. Spre miazăzi fulgeră. Pe străzi se înstăpânea o linişte ciudată, tulburată numai arareori de vârtejuri albicioase de colfb. Alexandra Mihailovna se aşeză pe o bancă. Nici-odată pînă atunci nu dorise cu atâta patimă fericirea -— dar o fericire neasemuită cu nimic, imensă, slobodă şi clo-cotitoare. Să-i tragă o petrecere care să-i ardă şi sufletul şi trupul, care s-o smulgă din viaţa asta umilitoare, mur

dară şi searbădă. Da, începea să înţeleagă accesele acelea de nostalgie chinuitoare, avîntîndu**-1** îneotrova, care**-1** cuprindeau atît de ides pe Andrei Ivanovici. Pe atunci, ele îi stîrneau doar nedumerire : să fie în casă linişte şi pace, să fie bani de ajuns pentru trai – altceva nu mai trebuie nimic ! Pe el însă îl apăsa tocmai universul acesta strimt, tihnit. Acum i se părea că nici pe ea n-ar mai satisface-o. Dorea altceva, orice, numai să se ridice deasupra acestei vieţi.

Se întoarse acasă. Trecuse de nouă. Zina dormea, în camera fără aer, înăbuşitoare, ardea slab lampa. Nevasta peticarului, într-o cămaşă ruptă, şedea pe pat şi se ciorovăia prin perete cu proprietăreasa. Era zi de sărbă-toare, curînd avea să se întoarcă peticarul, beat criţă ; ea o să**-1** ocărască şi el o s-o bage ca pe un căţeluş sub pat şi o s-o bată acolo cu vătraiul pînă va obosi şi**-1** va doborî somnul. Atunci, ea o să iasă de sub pat şi o să-şi smulgă, gemând, de pe trupul snopit în bătaie cămaşa plină de sânge... Alexandra Mihailovna simţi o dorinţă de neînvins să iasă din cameră, să plece unde-o fi ; hotărî să se ducă la Tania.

Tînăra fată locuia în aceeaşi curte, în altă casă. Auzind soneria, ieşi vioaie, toată numai zîmibet. O clipă numai şi lumina din ochii ei se stinse, faţa i se întunecă.

Alexandra Mihailovna întrebă, stînjenită :

— Te deranjez ?

— Nu... intră, te rog... răspunse Tania cu glas scăzut, în odăiţa de la mansardă, curată, cu tavanul înclinat

şi o ferestruică în perete, stăruia o atmosferă intimă de interior de domnişoară. Fîşii de hârtie albă, cu feston frumos tăiat, împodobeau rafturile, pe patul înalt tronau două perne mari, imaculate, cu dantele. Pernele erau puse numai ziua, de frumuseţe ; Tania dormea pe o altă pernă, mică şi tare.
La masă şedea o prietenă de-a Taniei, o croitoreasă, Praskovia Feodorovna. Pe masă susura samovarul, cu mangalul stins, şi se mai aflau o isticlă de votcă, hamsii şi salam.
Tania, cu fustă neagră şi bluză gri de mătase, era mai însufleţită şi mai volubilă ca oricînd ; ochii îi sticleau.
400
— Hai să bem ! zise. Pentru cine s-a pregătit, n-a venit – nici să nu mai vină ! Ne putem lipsi.
Băură câte un păhărel şi trecură la gustări. ■— îl aşteptai pe Piotr Ivanovici ? întrebă Alexandra Mihailovna.
— Cel pe care-1 aşteptam n-a venit ! repetă, rîzînd, Tania, curăţind o hamsie de resturile de măruntaie.
Apoi deodată încetă să râdă şi amuţi.
— E a doua oară că nu ştiu de ce nu vine, zise mai tîrziu, îngîndurată. Şi duminica trecută l-am aşteptat în zadar. Nu ştiu ce să mai cred. Văd negru înaintea ochilor. Mă gindesc că poate venea la mine numai aşa, să se distreze ! S-a ţinut cit s-a ţinut, a căpătat ce i-a trebuit şi pe-aci ţi-e drumul... Tania tăcu o vreme, scobind peştele cu furculiţa. îmi spun că nu poate fi aşa, doar are nevoie de o sută de ruble ca să le depună la breaslă şi ce, e uşor să găseşti în ziua de azi aşa mireasă ? Numai că l-am văzut nu demult ieşind dintr-o curte ; zicea că acolo stă mătuşă-sa bolnavă, dar tare mă tem să nu fi ieşit de la Fenica, aia de la fabrica de ţigări... Să mai bem ! zise cu vioiciune şi umplu iar păhărelele.
Praskovia Feodorovna protestă :
— Vai, Tanecika, prea repede !
— Nu-i nimic. Cu un singur păhărel nici mîncarea nu merge. Şi sînt mici păhărelele.

— Cînd vreţi să faceţi nunta ? întrebă Praskovia Feodorovna.
— Plănuiam să ne cununăm înainte de postul Crăciunului.
Prietena scoase un oftat.
— Şi noi tot aşa.
— Şi dumneata te căsătoreşti ? întrebă Alexandra Mihailovna.
— Da.
— Cu cine ?
— Cu un croitor. Cu cine să se mărite o croitoreasă ? zise ea, zâmbind.
— E tare urîoios ! observă Tania. Şchiop, cu nasul strâmb, o mutră, uite-aşa !
îşi strîmbă caraghios buzele, împingîndu-şi cu degetul nasul într-o parte. Râseră tustrele.
401
— E om bun ?
— Nu ştiu, îl cunosc prea puţin, răspunse cu nepăsare croitoreasa.
Alexandra Mihailovna zise după un răstimp :
— De ce te grăbeşti ? Mai stai, mai vezi şi pe alţii. Uneori, când te pripeşti, îţi pare rău pe urmă.
— Mi-e greu să muncesc, mărturisi Praskovia Feo-dorovna cu o voce obosită. Atelierul unde lucrez e întunecos, mă dor ochii. Profesorul Donberg m-a vindecat, dar mi-a spus să nu mai cos, că orbesc.
— Şi dacă te pune şi soţul să-i ajuţi ? Praskovia Feodorovna se învioră.
— Asta-i muncă mai uşoară. La haine bărbăteşti coşi întotdeauna cu mai puţină osteneală. Lucrul de damă, însă, e pretenţios : garnitura trebuie să fie în ton cu rochia, fiecare clientă are gustul ei, fasonul rochiei trebuie potrivit cu persoana. O învăţătoare cere un fason serios, o cochetă vrea ceva şic.
— Se mai întâmplă şi aşa : te măriţi fără să stai mult la gînduri şi pe urmă îndrăgeşti pe un altul, zise gânditoare Alexandra Mihailovna.

Praskovia Feodorovna zâmbi şiret, îşi mută privirea în altă parte, apoi, roşind, se uită cu coada ochiului la Alexandra Mihailovna :
— Păi eu iubesc şi-acum pe altcineva !
Faţa i se lumină de reflexele îndepărtate ale unui sentiment sfielnic, adînc ascuns.
— Şi de ce nu-1 iei pe acela ?
— Dacă el nu mă iubeşte...
— Dar ştie că dumneata îl iubeşti ?
— Poate că nu ştie... De ce nu vine pe la mine ? Dacă m-ar iubi, ar veni.
Faţa ei slabă, cu ochii mari şi negri, strălucea încă, pe buzele subţiri flutura un zîmbet sfios, feciorelnic.
— Nu, sfatul meu e să mai aştepţi, stărui Alexandra Mihailovna.
— Acuma nu se mai poate : s-au cumpărat şi verighetele... Numai isă mă ferească Dumnezeu să vină cumva celălalt la logodnă, ori la nuntă, că intru în pământ de ruşine !

Praskovia Feodorovria rămase pe gînduri. Chipul ei îşi pierdu strălucirea de adineauri.
— Ştiţi ce prostii îmi trec uneori prin cap ? zise apoi, rostind rar cuvintele.
— Ce anume ?
Praskovia Feodorovna zăbovi cu răspunsul, cu ochii larg deschişi a mirare.
— Ce rost are să trăieşti ?!
— Ce vorbă-i asta ?
— Chiar aşa ! întări ea cu un zîmbet.
Vîrîndu-şi mîinile între genunchi, Tania privea undeva departe, ameţită, cu ochii înceţoşaţi de băutură.
— Ei hai, lasă, ce mai !... Uf, că tare mi-e urît ! exclamă deodată. Hai să ne veselim. Păcat că n-avem muzică. Ce-aş mai dansa !
Vorbind, îşi puse o mînă-n şold şi începu să joace, veselă peste fire, bocănind cu tocurile pe podea.

— Hai, hai, cîntaţi ! porunci, încercând să împrăştie norul de plictiseală ce le învăluise pe cîteşitrele.
Se rotea, tropăia din picioare şi tot sălta dintr-un umăr, ca o fată de la ţară, ceea ce nu se prea potrivea cu ea, strânsă în corset cum era şi cu părul pufos modern coafat. Cele două musafire cîntau şi băteau în tact din palme. Alexandrei Mihailovna i se învârtea capul. Mişcările iuţi şi vioaie ale Taniei o făceau să-şi simtă sufletul slobod, îl înaripau, i se părea că toate necazurile sînt fleacuri şi nu era chiar aşa de rău să trăieşti pe lumea asta.
— Să-i mai tragem cîte unul! propuse din nou Tania şi umplu îndată păhărelele.
Praskovia Feodorovna refuză.
— Să-i tragem ! răspunse voiniceşte Alexandra Mihailovna, cu buzele umede şi rîzînd uşurel.
Capul i se învârtea tot mai tare, se simţea tot mai veselă şi mai slobodă ; tropăia şi ea în pas cu Tania, bătea tactul din palme şi-i ţinea isonul celeilalte cântăreţe : „Hei !... Hei !”...
Tania se lăsă, gâfâind, pe pat, lîngă Praskovia, şi o cuprinse în braţe.
— Acuma, Paraşenka, să ne cânţi tu singură ceva !

Praskovia Feodorovna, care se uita gînditoare pe geam, zîmbi.
Apoi începu să cînte.
Cîntă romanţe ţigăneşti, în maniera ţigănească. Avea o voce atât de sonoră şi de puternică, încît se părea că nu are destul loc în odaie şi se izbeşte de pereţi, vrînd să-i dărîme.
Vreau să mă îmbăt,
Vreau să mă des}ăt,
Şi viaţa vreau să mi-o trăiesc
Cu acel pe care il iubesc

Alexandra Mihailovna şedea lingă fereastră. Prin geamul deschis răbufnea vîntul, răcorindu-i obrajii aprinşi, îndărătul mestecenilor rînduiţi de-a lungul palisadei, fulgera aproape necontenit. Praskovia Feodorovna cînta, rostind scurt unele cuvinte şi lungindu-le duios pe altele.

Şi în liniştea adîncă-a nopţii Un sărut trădător se-auzi...

Cîntecul stârnea o sete pătimaşă de dragoste şi de mîngîieri. Şi cîntecul, şi foşnetele ce se iscau din întuneric, şi sîngele înfierbîntat de băutură – toate făceau să ţi se strîngă inima şi îţi venea să plângi dulce-dulce. Dar dorul tulbure din străfundurile sufletului punea zăgaz lacrimilor de bucurie.

— Cîntă *Cei doi murgi,* ceru Tania. Praskovia Feodorovna zîmbi.

—■ Vai, Tania, n-am nici un chef să plâng !

— Hai, cântă-1, Paraşa – eântă-1!... stărui, nerăbdătoare, Tania.

— Uf, tare încăpăţînată mai eşti ! Ei hai !

începu să cînte. Versurile spuneau ce cai buni au fost murgii aceia. „Stăpâna voastră, murgilor, a avut şi ea, cîndva, stăpâni destui... De la stegar la general, toţi căutau la ea iubire”... Şi iată că femeia a îmbătrânit şi moare in neagră mizerie. Şi aceiaşi murgi, acum costelivi şi flă-mînzi, o duc la ţintirim.

In picla dimineţii, grea, Un dric agale se strecoară.

404

Glasul cântăreţei se frînse pe neaşteptate. Alexandra Mihailovna îşi lăsă capul în piept. Din adîncul sufletului ei se ridica o durere tulbure, lacrimi de bucurie îi ţâşneau din ochi, iar altele, amare ca pelinul, se adunau în gîtlej.

— Ei, na ! M-a răzbit plânsul ! Ce caraghios ! râse Rraskovia Feodorovna şi, ştergîndu-şi ochii cu o mişcare iute, urmă :

Şi-n raclă cei doi murgi pe ea O plimbă cea din urmă oară... Cine-o petrece ? Nimenea, Nici neamuri, nici amici n-avea...

Glasul i se frînse iar. Alexandra Mihailovna sughiţă înecată de lacrimi. Tania se aplecă deasupra mesei, cu tâmplele în palme. Şi tustrele, tot astfel, cu capetele reze-mate-n mâini, izbucniră în hohote de plâns, fără să se ruşineze una de alta, fiecare gîndindu-se la ale sale...
Alexandra Mihailovna se întoarse acasă tîrziu, ameţită şi întristată. Aerul din odaie devenise şi mai înăbuşitor, peticarul, beat-imort, dormea răsturnat în pat ; bărbiţa lui rară stătea caraghios de ţeapănă, pe chipul lui bunătatea se învălmăşea cu sălbăticia ; nevastă-sa şedea ca o stafie pe taburet, cu părul despletit, aproape goală, înfio-rătoare ; ochiul stâng abia i se mai vedea sub o vânătaie uriaşă, iar cel drept ardea, roşu ca un cărbune încins. Pe acoperiş răpăia ploaia.
Alexandra Mihailovna o ridică pe Zina aşa cum dormea şi o acoperi de sărutări, .plînigînd.
VII
în anul acela, Semidalov sărbătorea de Sfînta Măria douăzeci şi cinci de ani de existenţă a legătoriei sale.
în ajun, de la prânz, toate fetele au fost puse să spele pe jos şi să deretice prin ateliere. Bodogăneau, revoltate, ziceau că nu s-au angajat să spele podelele, că şi treaba asta se face pe bani, pe când ele sînt silite s-o facă gratis.

Totuşi au spălat bine peste tot, furioase şi posomorâte din pricina muncii umilitoare şi a nedreptăţii ce li se făcea.
Solemnitatea începu cu un Tedeum. în faţă stăteau Semidalov şi soţia sa, el în frac, cu o expresie prietenoasă şi blîndă pe chip. Era înconjurat de funcţionari şi de maiştri, îndărătul cărora se îmbulzeau lucrătorii calificaţi şi fetele. După Tedeum, un fotograf trimis la cerere de la redacţia unui ziar, a făcut în curte o fotografie în grup, cu patronul şi maiştrii la mijloc.
Era ciudat să-1 vezi pe Semidalov cît de politicos şi prevenitor vorbea acum cu fălţuitoarele, întocmai cum ar fi vorbit cu nişte doamne din cercul său. Fetele, gătite de sărbătoare, zîmbeau cu graţie şi, la glumele lui, răspun-

deau şi ele cu glume. Alexandra Mihailovna, cu breton ondulat pe frunte, zîmbea şi ea tot aşa de graţios, vorbea cu el cum ar fi vorbit cu o bună cunoştinţă şi căuta să-şi ascundă cu mâna peticul de la cotul jachetei de zile mari.
— Şi acum poftiţi, vă rog, la o gustare ! spuse Semidalov.
O masă fusese întinsă în birou, pentru patron, maiştri şi funcţionari, altă masă – jos, pentru lucrătorii calificaţi, şi a treia – în secţia de broşare, pentru fete. Fălţuitoarele urcară sus şi se îmbulziră în jurul mesei, neîndrăznind să se atingă de bunătăţile de pe ea. Printre sticle stăteau pe două platouri mari două plăcinte uriaşe, tăiate felii, iar în jurul lor erau rînduite farfuriile cu tot soiul de gustări.
— Cu ce-o fi umplută plăcinta ?
— Cu nisetru.
— Vezi, de Ziua Sfintei Icoane s-a servit numai votcă şi bere, da azi e şi lichior, şi vin... Şi sardele.
— Ce, se putea veni şi cu copiii ? o întrebă Alexandra Mihailovna pe Tania.
•în jurul mesei răsăriseră ca din pămînt o droaie de puşti de toate vîrstele, stînd lipiţi de mamele lor.
— D-da... Nu-i alungă nimeni, răspunse Tania.
— Să fi ştiut, o aduceam şi eu pe Zina ! spuse cu un oftat Alexandra Mihailovna.
în mulţimea fetelor se produse un freamăt şi toate îşi îndreptară ţinuta. Intră Semidalov, însoţit de un funcţionar, de Vasili Matveev şi de reporterul de la ziar.

Matveev turnă îndată într-un păhărel lichior de scoruşe şi-
1 servi pe o farfurioară patronului. Semidalov luă păhărelul, îl ridică la nivelul umărului şi începu să rostească o cuvîntare. între timp, Matveev umplea păhărelele fetelor cu votcă şi lichioruri. Patronul spunea ceva înduioşător despre munca lor în comun în răstimp de douăzeci şi cinci de ani ; zicea că interesele lucrătoarelor i-au fost întotdeauna la fel de apropiate ca şi propriile sale interese şi le invita ca şi de-acum înainte, oricînd vor avea vreo nevoie, să i se adreseze direct, cu toată sinceritatea.

Fetele îl ascultau şi se uitau pe furiş la masă, ochind neliniştite gustările.
Patronul sfîrşi de vorbit, ciocni cu fiecare şi ieşi. Deodată, parcă împinse de vînt, fetele se năpustiră toate asupra mesei. Alexandra Mihailovna primi un ghiont în coastă şi se dădu în lături ; masa dispăru îndărătul spinărilor încovoiate şi a coatelor ce se mişcau cu repeziciune. Fokina, cu o expresie de furie şi hotărîre pe faţă, îşi făcea loc să iasă din mulţime, ţinînd în mîini o sticlă de porto şi o farfurie cu trei felii mari de plăcintă. Gavri-lovna înhăţase o sticlă de rachiu englezesc. Manka înfuleca sardele dintr-o cutie mare de conserve.
■— Uşurel, uşurel ! Ce-i neobrăzarea asta ?! se auzeau voci indignate.
Poleakova strigă, mânioasă, la Manka :
— Ce, mănânci toate sardelele ? Ia una, două şi dă-le mai departe ; mai ia şi altceva !
Rezemată de un banc, Alexandra Mihailovna privea, uluită. în uşă stătea un funcţionar bătrîn şi râdea cu hohote, văzînd încăierarea de la masă. De jos se urcau lucrătorii, cu gura plină, se iţeau pe uşă şi râdeau.
Lîngă Alexandra Mihailovna veni Tania, cu două felii de plăcintă pe o farfurie.
— Dumneata nu te serveşti ?
— Aştept să ia ele mai întîi, răspunse cealaltă, stă— pînindu-şi enervarea.
Tania zîmbi.
— Atunci n-o să-ţi mai rămână nimic. Uite, ia felia asta şi hai să mincăim împreună.
407.
Masa se golise. Fălţuitoarele, întorcîndu-şi una alteia spatele, îmbucau prin colţuri prada înhăţată şi dădeau din ea şi la copiii aduşi.
— Aşa e întotdeauna ? întrebă, mirată, Alexandra Mihailovna.

Muşcîndu-şi buzele, Tania se uita cu dispreţ la fetele care-şi făcuseră parte din toate şi la lucrătorii care rîdeau în uşă.
— Aici, la fete, da, întotdeauna. La legătorie, la lucrătorii calificaţi, acolo mai e puţină civilizaţie : beau, mă-nîncă ceva, iar beau. Aici ele pustiesc totul cit ai clipi. Sînt peste fire de lacome şi le e teamă să nu ia alta mai mult ! Cîte una, după ce mănîncă aici, se mai duce şi jos, la lucrători. Dar ei, fireşte, o alungă : „Ce cauţi aici ? Vouă vi s-a pus masa sus !”...
Gustările au fost repede mîncate, băuturile consumate. S-au dat apoi mesele la o parte şi, îndată, s-au şi prezentat lucrătorii. începea dansul. Lucrătoarele mai în vîrstă plecară acasă cu copiii.
Prin geamurile mari pătrundea lumina palidă a unei zile înnegurate, aşternîndu-se pe duşumea. Alexandra Mihailovna băuse numai un păhărel de lichior şi n-avea nici un chef de petrecere. Se uita la chipurile binecunoscute ale fetelor, acum ameţite de băutură, şi §n lumina alburie a zilei i se păreau respingătoare. îi vedea pe lucrători cum vorbeau şi glumeau cu ele, cum le cuprindeau de mijloc şi le lipeau de trup în timpul dansului : niciodată nu s-ar fi purtat aşa cu soţiile şi fiicele colegilor lor... Alexandra Mihailovna îşi aminti de Andrei Ivanovici, de Elizaveta Alexeevna, care fusese expulzată din Petersburg, şi de cunoscuţii acesteia, şi i se părea că şi ea, şi toţi cei din jur trăiesc şi se mişcă într-o groapă adîncă şi întunecoasă ; sus tremură o lumină, scapără gîndirea, onoarea ***şi*** mîndria, dar ei forfotesc aici, în bezna asta jilavă, indiferenţi la orice, străini de lumină ca nişte cârtiţe.
Şi dinaintea ei răsări capul mîndru al lui Andrei Ivanovici. Ce bine trăia ea atunci, ce bine era să simtă asu-pră-şi voinţa lui puternică, sigură de sine !...
începea să se întunece. Henriksen, legătorul gras şi mustăcios, dansa, gîfîind, cu Poleakova. Dansau o rusească. Cei din jur se uitau la ei şi rîdeau. De jos se urcă Leahov,

beat turtă. Livid, cu părul răvăşit pe frunte, se clărtina pe picioare şi căuta cu ochii pe cineva din mulţimea dansatorilor.
Alexandra Mihailovna se apropie repede de Tania.
— Aici nu mai avem ce vedea, Tanecika ! Ajunge ? Hai mai bine să facem o plimbare.
Ieşiră în stradă. Ceaţa se îngroşase. Ţi se părea că se lasă deasupra oraşului o pînză de păianjen groasă, jilavă, uriaşă, învăluind străzile, casele, fluviul. Luminile felinarelor punctau pînza aceasta de ceaţă cu pete gălbui, palide. Aerul umed îngreuia respiraţia.
— Da, nu degeaba dispreţuia răposatul Andrei Iva-novici pe femei, zise, gînditoare, Alexandra Mihailovna. Mă uit la fetele noastre şi înţeleg ce mare dreptate avea. O fată, dacă intră în serviciu, îşi pierde ruşinea, se apucă de băut. Andrei Ivanovici zicea întotdeauna că treaba femeii este să vadă de gospodărie, de copii... Şi cîrid era pe moarte mi-a spus : „Un singur sfat îţi dau, Şurocika : 6ă nu intri la noi la atelier !” Ştia ce spune, era un om cu cap...
Trecură podul Tucikov şi cotiră pe bulevardul Srednii. Alexandra Mihailovna urmă, îngîndurată :
— Cînd trăia el, îmi era uneori aşa de bine, duceam un trai aşa de liniştit şi vesel... în zilele de lucru şedeam aoasă şi coseam pentru fetiţă, pentru bărbat. Sărbătorile, făceam cîte o plăcintă, cumpăram coniac. Cînd vedea asta, se bucura : „Bravo, Şurocika ! Vino să te sărut !” Tare-i mai plăcea coniacul... Seara ne duceam uneori împreună la Grădina zoologică... E bine, Tanecika, să fii căsătorită. N-ai grija banilor, nu ţi-e teamă de nimeni, un singur stă-pîn ai – bărbatul. Şi el nu îngăduie nimănui să te obidească... Bine-ar fi să te măriţi şi tu cât mai repede !
— Păi mă mărit curând.
— Adevărat ? Alexandra Mihailovna se uită la faţa zîmbitoare a Taniei. Te mai vezi cu Piotr Ivanîci ?

— Ba bine că nu ! Din seara cînd ai fo'st dumneata la mine – ţii minte ? – a venit de trei ori. Proasta de mine, mă gîndeam atunci la cîte şi mai cîte. Şi el avea într-adevăr pe mătuşă-sa bolnavă, atîta tot. Nu demult a ***şi*** mu/riit, duminică au îngropat-o... Hai să stăm jos aici !

410

Se aşezară pe o bancă de ţpe bulevard lângă Linia a şasea. în vitrinele magazinelor lămpile erau stinse ; numai în băcănii (mai era lumină. Pe bulevard se plimba mulţimea ca în zi de sărbătoare. începu să bureze. Păienjenişul de neguri ce învăluise oraşul se îngroşa tot mai mult. Felinarul electric de la intersecţie, luminând puternic, şuiera şi bîzîia ca şi cum o uriaşă muscă albastră s-ar fi prins în pînza de păianjen a cetii şi s-ar fi zbătut, nefiind în stare să se smulgă.

— Acum sîntem în august, zise Tania. în octombrie sau noiembrie ne cununăm ; aşa a hotărât chiar el. îndată ce se liberează îşi ia slujba în primire ; i-au şi promis locul. Pînă atunci, am gata şi suta de ruble.

— Să-ţi ajute Dumnezeu ! Tania se învioră.

— Nu-i aşa, Alexandra Mihailovna, că e bărbat frumos ? Se minunează toţi când îl văd. Din tot echipajul, pe el îl pun în faţă la inspecţii. La toate fetele li se scurg ochii după el. Da degeaba : „Nu-mi pasă de ele, zice, eu numai pe tine te iubesc...” Acuma să-ţi spun tot adevărul: sînt însărcinată. în a treia lună... O să avem un copilaş. Aşa-i că-i nostim ?

Nu se ruşina, era mândră de iubirea ei. Zâmbea voioasă şi turuia fără oprire. Pe părul auriu, pufos, i se prinseseră stropi mărunţi de ploaie, faţa ei rotundă iradia fericire. Părea că prin ceaţa rece a toamnei răzbeşte căldura unei primăveri fericite. Alexandra Mihailovna îi tot punea întrebări, îi dădea sfaturi şi îşi simţea şi 'ea sufletul învăluit în căldură, purificat.

Focul albastru din felinar şuiera, bîzîia şi se zbătea neputincios, înecat în ceaţa tulbure.

— Hai, Tanecika, hai acasă ! E tîrziu...

Se ridicară. Pe lângă ele trecu, râzînd, un grup alcătuit din două fete şi trei tineri. în întuneric sclipiră literele aurite de pe benzile negre^porto călii ale bonetelor de marinar.
Tania tresări şi se opri.
— Petka ! strigă şi, întorcmdu-se în loc, se luă după grup.
Alexandra Mihailovna rămase s-o aştepte. Departe, în ceaţă, se produse o mişcare. Două siluete negre se agitau,
dînd din mîini. Alexandra Mihailovna porni repede într-acolo.
Tania stătea rezemată cu spatele de zidul unei case, cu capul în piept, în vreme ce o fată înaltă, cu pană roşie la pălărie, o plesnea peste faţă. Grupul stătea ceva ***mai*** departe şi urmărea scena. Fata se întoarse scurt şi cu capul sus se îndreptă spre ai săi.
— Petka, las'că vezi tu ! strigă Tania printre sughiţurile de plîns.
— Ce-e ?
Fata se întoarse repede la Tania şi iarăşi începu s-o pălmuiască peste obraji cu toată puterea. Un tînăr care trecea pe-alături aruncă, înveselit :
— Dă-i bătaie !
în'cepu să se strîngă lumea.
— S-au luat muierile de păr !... O-ho ! Toţi rîdeau. Fata strigă :
— Mai vrei ? Mai vrei ? Tania gemea, cu f aţa-n palme.
— Destu-ul ! seinei, trăgînd pe nas sîngele, care ţîşnea. Fata se alătură grupului şi cu toţii se mistuiră în
ceaţă, rîzînd zgomotos.
VIII
La începutul lui septembrie atelierul lucra din plin. Era sezonul cărţilor şi se deschiseseră şcolile. Manualele soseau în cantităţi uriaşe. Lucrul se sfîrşea acum la zece seara ; atelierul era încuiat cu cheia şi nimeni n-avea voie să iasă mai înainte. în unele seri însă nu era de lucru, dar fetele erau ţinute tot pînă la zece : maiştrii căpătau pentru orele suplimentare cîte cincisprezece copeici pe

oră şi în timpul acesta, fără ştirea patronului, executau o lucrare particulară – o comandă de caiete şcolare primită direct de ei ide la o papetărie.
într-o seară din acestea, fetele, mai întărîtate ca oricând, se învîrteau fără treabă prin atelier. Numai Grunka
Poleakova fălţuia fără grabă nişte reclame pentru „Sanatogen” – o lucrare uşoară şi convenabilă ; alte două fete, care îl trataseră nu demult pe Matveev cu vin de Madera, coseau cărţi.
Alexandra Mihailovna uitase să lase acasă mîncare pentru Zina ; clocotea de furie, gindindu-se că fetiţa o să se culce nemîncată, pe cînd ea stă aici de florile mărului, cu mîinile în sîn. Prin săli era larmă mare. în dosul unui banc chicotea Manka, înghesuită în colţ de un lucrător, Novikov, venit de jos. Gavrilovna se ciorovăia cu doi broşatori tineri ; ei făceau haz de vorbele ei neruşinate şi o zădărau. Bătrîna lua o înfăţişare cruntă, dar în colţurile zbîrcite ale gurii tremura un zîmbet satisfăcut.
Alexandra Mihailovna intră în camera maistrului şi-i spuse hotărît :
— Vasili Matveev, dă-mi de lucru ! Dacă nu ai, lasă-mă să plec ; acasă mă aşteaptă copilul.
— Acuşi vin colile. V-am spus odată ! răspunse Matveev enervat, pe un ton voit convingător. E o oră de cînd a plecat omul la tipografie.
— N-a plecat nici un om ! La zece ai să zici : ,,Se vede treaba că l-au oprit acolo, duceţi-vă acasă”... Lasâ-mă să plec... Vasili Matveev !
— Vorbeşti cam mult, Kolosova !
îşi ridică, mirat, ochii saşii, tulburi. în privirile lui se citeau şi calmul şi conştiinţa forţei şi nerăbdarea, ca din pricina unei biete muşti sîcîitoare. Cîtă putere i s-a dat acestui om asupra noastră ! se gindi, scîrbită şi înfiorată, Alexandra Mihailovna. îşi muşcă buzele şi ieşi fără să mai spună nimic.
Tania şedea la geam, rezemată de pervaz, şi se u'ta gînditoare pe strada cufundată în întuneric. Alexandra

Mihailovna veni lîngă ea. Fata se scutură de gînduri şi îşi potrivi părul pufos cu gestul ei obişnuit.
— Zgripţuroaica de Fokina a băgat de seamă, ticăloasa, că sînt gravidă. Adineauri m-a întrebat : ,,Ce-i cu tine, Tanecika, de te îngraşi în talie ?” A şi bătut toba p:in atelier.
— Dă-o-ncolo !
Tania îşi săltă mîndră capul.
— Chiar aşa ! Puţin îmi pasă !... Rămase o vreme tăcută, cu ochii pe geam. Apoi urmă : Ieri a venit Petea pe la mine şi şi-a cerut iertare.
— Cam mult timp i-a trebuit ! Două săptămîni ! socoti Alexandra Mihailovna şi rîse.
— îi era ruşine, nu îndrăznea... Zicea că i-a fost tare milă de mine atunci, dar nu-i venea îndemînă să-mi ia apărarea de faţă cu tovarăşii lui... Aia era Fenka, de la fabrica de ţigări.
— Bravo lui ! Zice că te iubeşte, dar nu-i venea îndemînă să-ţi ia apărarea !
— Nu, Alexandra Mihailovna, nu vorbi aşa. E om bun. De ce ai o părere aşa de proastă despre el ? Pesemne că eşti invidioasă ; orice femeie ar fi măgulită să-mi sufle aşa frumuseţe de bărbat. Pe tîrfa aia de Fenka nici nu poate s-o mai vadă în ochi. „Cum aduni suta de ruble, zice, ne şi cununăm.”
— Ştii ce cred eu, Tanecika ? El nu te iubeşte. Dacă te-ar iubi, n-ar vorbi mereu despre bani.
Cu tristeţe în ochi, Tania ridică din umeri.
— Alexandra Mihailovna, cum de nu înţelegi ? Are într-adevăr nevoie de bani, fără garanţie nu poate fi primit în breaslă. Şi atunci, cum o să trăim ?... Bine că nu-i garanţia prea mare ; zicea că în cuiund o să se ceară şapte sute de ruble. Sînt foarte mulţi amatori... Şi, aducîndu-şi aminte de ceva, tresări : Vai de mine, azi e sîmbătă ! Şi candela nu-i umplută, nu-i aprinsă !...
Tania se urcă pe banc, îşi făcu o cruce şi începu să potrivească fitilul la candelă. Trecând pe-alături, broşato-

rul Egorka ridică mîna cu pumnul strîns în direcţia Taniei, care stătea în picioare pe vîrfuri, clipi şiret din ochi şi închipui un gest obscen. Ceilalţi broşatori izbucniră în rîs. Tania întoarse capul, se înroşi toată şi lăsă repede mîna în jos ca să-şi îndrepte fusta. Mîna atinse candela, care se răsturnă şi, descriind un arc prin aer, căzu pe banc şi se sparse cu zgomot. Cioburile se împrăş-tiară pe duşumea. Tania sări jos de pe banc.

— Doamne-^Dumnezeule ! ţipă, speriată.

Uleiul verde, amestecat cu cel ars, se răspîndea .peste un teanc de coperţi. în mai multe culori. De la fitilul ars se întindeau petele peste o fetiţă şi un căţel pitiţi într-un tufiş şi peste titlul *Peripeţiile Amişkăi,* tipărit cu roşu ; coltul teancului înalt se îmbiba încet cu uleiul murdar. Vasili Matveev ieşi din camera sa.

— Ce s-a întâmplat ? Se apropie de banc, se uită la teancul mânjit şi se încruntă. Cine a făcut asta ?

— Eu, răspunse Tania.

— Aşa... Vasili Matveev desfăcu teancul şi oftă. O să trebuiască retipărite ! Poftim, ai murdărit cinci sute de bucăţi !

Tania înlemni.

— Şi cit costă asta ?

— Sînt în opt culori. O să ai de plătit vreo cincizeci de ruble... Mă duc să-i arăt patronului.

Şi se întoarse agale în camera sa. Daria Petrovna şopti, speriată :

— Du-te de vorbeşte cu el ! Roagă-1 să facă aşa ca să nu afle patronul... Dacă apucă să-i vorbească, s-a terminat, va trebui să le tipăreşti pe socoteala ta.

— Aşa-i ! Du-te repede ! O îndemnă şi Fokina. Daria Petrovna clătina, îngrozită, din cap :

— Cincizeci de ruble... Doamne-Doamne !

Tania intră la maistru, speriată şi buimăcită. După două minute se întoarse. Albă ca varul la faţă, cu ochii largi deschişi, înfundaţi in orbite, se rezemă de banc şi izbucni în plâns.

—- Ce ţi-a spus ? o întrebă Alexandra Mihailovna.
— Ticălosul, nemernicul !... Ticălos, ticălos, ticălos !...
— Da vorbeşte o dată, ce ţi-a spus ?
— Pot, zice, să fac aşa ca patronul să nu afle nimic !... O-o, nemernicul !...
Tania îşi ridică fruntea şi ochii ei fulgerară. Zise tare, rostind rar cuvintele :
— Hai la baie cu mine ! mi-a spus. Şi, izbuonind în lacrimi, se rezemă cu pieptul de banc.
— Hai la baie cu mine, auziţi ! transmise Alexandra Mihailovna celor din jur. O înăbuşea o furie cumplită. Ar fi vrut ca cineva să strige sălbatic : „Fetelor, cflt o să mai răbdăm ?” Şi să dea toate buzna la Matveev, să**-1** trântească la pămînt şi să-1 bată, să dea în namila asta ticăloasă cu pumnii, cu scaunele, să**-1** calce în picioare...
Daria Petrovna se uita la Tania cu milă, ochii Fokinăî luceau întunecat.
Tania plîngea cu hohote, cu capul în mîini. Gavrilovna rîse cinic şi dădu din mână :
— Du-te, ce piîngi ! Mare luoru... Nu-i cine ştie ce pagubă, rămîne şi pentru bărbat-tu.
Intră Vasili Matveev, roşu la faţă, furios.
— Ce tot scorneşti minciuni pe seama mea ? se stropşi la Tania.
Cu mîinile lipite de piept, fata se uită ţintă în ochii lui.
— Eşti un ticălos, Vasili Matveev !
— Voi ce vreţi, ce v-aţi îngrămădit aici ? strigă Matveev la fete. Ia vedeţi-vă de treabă ! Ce-i dezordinea asta ?
Fokina îl repezi.
— Care treabă ?
— Ce, tot n-aveţi de lucru ? înseamnă că nu sînt gata colile la tipografie. Puteţi pleca.
Fetele se împrăştiară. Tania plîngea, aplecată peste banc. Alexandra Mihailovna îi puse mîna pe umăr.
— Hai, Tania, ajunge ! De ce să te omori cu firea ? Maistrul o mai fi pus de la el, de bună seamă. Hai să

zicem c-or fi douăzeci şi cinci, treizeci de ruble ; tu lucrezi bine, faci repede banii ăştia.
Fata îşi frîngea mîinile, disperată.
— Alexandra Mihailovna, draga mea, eu trebuie să mă grăbesc ! Dacă mai trece un an, Petea nu mă mai ia. Curând o să am un copil, şi Petea e cam fluşturatic, se prinde lesne. îşi găseşte altă mireasă, cu zestre. Cu unul ca el se mărită oricare fată. Dacă n-am banii acuma, nu se mai însoară cu mine, mă lasă...
Tăcu, privind în gol cu ochii larg deschişi, roşii şi umflaţi.
— U-u, ticălosul ! seinei, înfiorată.
Stătea ca o stană de piatră, cu privirea pierdută în gol. Şi deodată îşi ridică spre Alexandra Mihailovna faţa umflată, nenorocită.
— Mi-e urât, Alexandra Mihailovna... Draga mea !... Mă prinde, aşa, urîtul !... exclamă printre lacrimi şi o luă de mină pe prietena ei, ţinînd-o strâns, vrând parcă să n-o lase să plece de lîngă ea.
Alexandra Mihailovna zise, cu sufletul la gură :
— Tania, ascultă ce-ţi spun ! Nu-ţi fie teamă, las' că aranjez eu totul !... Nu-ţi fie teamă, du-te acasă şi-ai să vezi că o să fie bine... Vin şi eu îndată, aşteaptă-mă. Auzi ? O să fie bine... Nu-ţi fie teamă ! repetă, înveselită.
Ieşi apoi în vestibul, unde îşi puse zorită haina. De jos se auzeau glasurile fetelor care coborau scara. Alexandra Mihailovna le ajunse din unmă.
— Fetelor, ascultaţi, vorbi ea însufleţită, haideţi să strîngem noi bani şi s-o ajutăm pe Tania !
Daria Petrovna se uită la ea, descumpănită, şovăitoare.
— Zău, fetelor ! stărui Alexandra Mihailovna. Nu-i mare lucru ! Oricare din noi putem da o rublă, două. N-om muri de foame pentru o rublă. Iar ei o să-i fie de mare ajutor... Şi-o să ne batem joc cu toatele da Vaska Matveev.
Fokina, sucindu-şi capul într-o parte şi-n alta, se uită, fără să scoată o vorbă, în ochii Alexandrei Mihailovna şi deodată începu să râdă cu hohote.

— Straşnică idee !... Eu am cinci copii : trebuie să-i hrănesc ori ba ? Auzi-o... Nu-i mare lucru !
O altă fată adăugă, duşmănoasă :
— O rublă ! Pentru omul sărac, o rublă înseamnă mult dacă are nevoie de ea.
— Nu-i nimic, las-o să meargă la baie, să se imbăieze cu maistrul. Merge pe gratis, face şi economie ! zise Gavrilovna şi rîse cu un hohot răguşit.
IX
Alexandra Mihailovna porni spre casă însoţită de Daria Petrovna. Era uluită : nu numai că nu se asociase nimeni la apelul ei, dar dimpotrivă, după prima explozie de indignare se ivise parcă un soi de duşmănie faţă de Tania. Nici măcar n-o repezise vreuna pe Gavrilovna pentru scârnăviile ei. De ce ?... Stării de surescitare de
pînă atunci îi luă locul oboseala, simţea acum veşnica ei repulsie faţă de toate celea.
Daria Petrovna se uită prietenoasă în ochii Alexandrei Mihailovna şi zise cu vocea ei umilă :
— Cum să siringi bani de la noi ? Doar vezi şi dumneata că trăim în mizerie. Despre Tanecika, însă, am auzit că are puse deoparte zeci şi zeci de ruble.
Alexandra Mihailovna nu-i răspunse. Tocmai treceau pe Bulevardul Mare prin faţa unui birt.
— Hai să bem şi noi o juma, propuse Daria Petrovna, încercând parcă în felul acesta să facă uitat refuzul de adineauri.
— Nu, eu trebuie să mă duc acasă, mă aşteaptă fetiţa ! în seara aceasta n-a mîncat încă.
— Nu te sfii ! Să ştii că am bani acuma ; altă dată ai să faci dumneata cinste. Fetiţa tot a adormit.
Alexandra Mihailovna şovăia : dacă se ducea acasă, trebuia să treacă pe la Tania. Şi ce putea să-i spună ?... încurcată, primi invitaţia.
Intrară în birt. Trecură în camera din fund. Alexandra Mihailovna păşea stînjenită, cu capul în pămînt. Li se aduse votcă. Băură fiecare cîte-un păhărel.

în încăperea de sus se cânta la armoniu. Aici jos, lîngă fereastră, şedea la masă un student de la medicină, tânăr şi zvelt, şi citea *„Strekoza”* [1]. O fată înaltă şi voinică, pe cap cu o pălărie elegantă, bea bere la masa vecină şi conversa în gura mare cu altă fată, care şedea lîngă sobă în camera de alături.
Daria Petrovna umplu păhărelele. Băură din nou. Alexandra Mihailovna scoase un oftat :
— Tare mi-e milă de Tania.
Daria Petrovna o privi în ochi şi pe faţă i se schiţă un zâmbet enigmatic.
— Dumneata, Alexandra Mihailovna, nu ştii nimic şi nu înţelegi nimic ! Uite, să-ţi spun un secret : mai devreme sau mai târziu, tot nu scapă Tanecika de abanghiu... Uită-fce şi dumneata, parcă poţi trăi cinstit cu munca noastră ? Nu-i ea prima şi nici ultima care cade in plasă.
[1] **Revistă de satiră şi umor.**

Alexandra Mihailovna făcu ochii mari. Cealaltă urmă :
— Am să-ţi spun adevărul adevărat : toate fac aşa. Vezi bine, Vasili Matveev e întocmai ca un zbir peste noi. Dacă vrea te lasă să trăieşti, dacă nu, te omoară cu munca şi primeşti numai ce leapădă alţii. Aşa e peste tot; oriunde ai intra, maistrul e stăpân peste fete. Dar de mâncat, fiecare vrea să mănânce. Omul de-aia munceşte, ca să-i fie viaţa mai uşoară... Cînd intră o fată la lucru, la început, fireşte, se apără, se ţine tare, atât cât poate, dar până la urmă se lasă. Ce poţi face dacă lumea-i aşa de rea ?
Daria Petrovna umplu din nou păhărelele ; şi-1 goli îndată pe-al său. Cealaltă se uita la ea fără să facă nici o mişcare.
— Bine că măcar dumneata te ţii mândră şi nu te laşi, zise Daria Petrovna pe un ton linguşitor. Dar multe sânt la noi din astea ? Grunka Poleakova, ştii bine, trăieşte şi acum cu el. Pe Manka, şi pe-aia a luat-o de două ori la dînsul. Cu Gavrilovna a trăit cândva un an întreg. Până şi Fokina, cit se arată ea de tare, şi tot s-a dus la el de

destule ori, cînd era mai tânără... Adevărul, ăsta e : una măritată, sau pe care o mai ajută cineva, se mai poate viteji. Dacă n-ai însă nici un ajutor, ce poţi face ? Fokina, bunăoară, are cinci copii şi toţi trebuie îmbrăcaţi şi încălţaţi ; mai poate ea să se vitejească ?
— Şi dumneata, şi dumneata i-ai făcut voia ?
— Eu ?... Eu, nu... De ce numaidecât şi eu ?
— Doamne, ce neruşinare ! Alexandra Mihailovna se uita în ochii ei şi clătina din cap.
Daria Petrovna se ameţise. în ochii ei umili se ivise o expresie de ură şi de provocare.
— „Neruşinare” zici ? Ruşinea, draga mea, nu te satură... Rămâne de văzut cum or şti să se păzească şi altele.
Alexandrei Mihailovna i se dezvăluia ceva nou, de necuprins, ceva Înfiorător. Va să zică ăsta e adevărul! Nu degeaba i se păruse ciudată nepăsarea cu care o priviseră toate pe Tania, când le-a spus că maistrul se leagă de ea, parcă se bucuraseră în ascuns că a dat de bucluc.
Tăcură amândouă o vreme. Alexandra Mihailovna îşi sorbi păhărelul dintr-o înghiţitură. Capul îi vâjîia, în faţa ochilor vedea chipul umil, gălbejit, fără nici o expresie al
Dariei Petrovna, lugubru în, inexpresivitatea lui după cele ce spusese adineauri.
Sus cînta într-una armoniul. Tînăra cea trupeşă, cu pălăria elegantă pe cap, stătea de vorbă cu cea de lîngă sobă, o fată sulemenită tare.
— Ieri a fost ziua ta onomastică ? întrebă aceasta din urmă.
— Nu. Numele meu adevărat e Matreona, nu Lizaveta. L-am păcălit pe student, ca să-omi facă un cadou. Ziua mea onomastică e de douăsprezece ori pe an : Vera, Na-dejda şi Liubov, şi Katerina, şi Zinaida, şi Natalia... Uite ce jartiere mi-a făcut el cadou ; zicea c-a dat trei ruble pe ele. Minte, vezi bine, n-a dat 'mai mult de una jumătate.
Şi, fără să se sfiască, îşi ridică rochia mai sus de genunchi, arătîndu-şi jartierele noi-nouţe, roşii ca focul.

Vorbea tare, puţin pe nas şi zâmbind, veselă ; era vădit că vorbea ca s-o audă nu numai prietena ei, ci, mai ales, studentul.
Acesta lăsă revista mai jos şi se uită la ea. Fata îl întrebă :
— Aşa-i că-s frumoase ? Daria Petrovna spuse în şoaptă :
— Asta e Matreoşa Gruşeva, a lucrat şi ea la noi la atelier. De nu m-ar recunoaşte. E o neruşinată, o obraznică ! Te face de râs de faţă cu toată lumea.
— Uite, studenţii la medicină, halal băieţi ! Nimic nu-i înfricoşează ! zise fata cea trupeşă către prietena ei. Duminică am înnoptat la unul de pe strada Vvedenskaia ; mă trezesc în puterea nopţii, dau să pun mâna pe cel de-ală-turi şi ce crezi că era ? Un schelet ! I se bălăbăneau oasele şi se loveau între ele. Să mori de spaimă ! Vezi aşa dorm ăştia şi nu le e teamă. Nişte măcelari !... Şi se tot ţin de glume. Mai deunăzi mergeam aşa, trei fete, bine cherchelite toate. Ne-au luat nişte studenţi şi ne-au dus nu ştiu unde. Beată cum eram, nu-mi amintesc nimic, habar n-am ce-au făcut cu noi. Tîrziu, cînd m-am trezit, lîngă mine era cineva, rece ca gheaţa. Aprind un chibrit : un cadavru !... Auzi, smintiţii, ne-au dus în sala de disecţie ! Era jupuit de piele, cu ordinile chircite. Pe loc mi-au ieşit fumurile beţiei din cap. Era de ajuns

să urcăm trei trepte, şi—I găseam pe studenţi acolo, dar noi am eoborît şi tule-o acasă. Nici nu mai ştiu cum am ajuns. O mînecă mi-era plină de sînge şi miroseam toată a fenol.
Se uită la cei din jur şi zâmbi vag. Daria Petrovna îşi plecă îndată capul. Alexandra Mihailovna o asculta cu o curiozitate de copil, ruşinată şi mirată că o fată putea spune aşa ceva în auzul tuturor. Fata îi 'surprinse expresia din ochi, remarcă hainele sărace şi jerpelite de pe cele două femei şi urmă, bravînd cu aceeaşi neruşinare :
— Dar tot îmi plac studenţii. Buni băieţi, sinceri ! Nu ca negustorii ; ăia-s nişte pungaşi. Mai deunăzi mă plimbam pe bulevard ; mă agaţă un negustor, unul aşa, vajnic, cu

melon pe cap, în palton de şeviot. Vine acasă la mine, comandă o juma de coniac de două ruble şi limonada. Ehe, îmi zic, ăsta îmi dă douăzeci şi cinci de ruble pe-o noapte. Ne-am culcat. Crezînd că-i om bun, mă ghemuiesc lingă el şi adorm. Iar dumnealui, ce face ? Se dă jos încetişor din pat, se îmbracă şi o şterge. Când am auzit uşa, am şi sărit din pat. Dar puteam să mă iau după el ? Eram goală ! Zicea că îi place să doarmă fata goală cu el... Şi uite-aşa, a fugit fără să-mi dea nimic. Tot eu am plătit şi coniacul... Da las'că i-o întorc eu. Cumpăr vitriol de douăzeci de copeici, ies la plimbare şi cum îl văd – că-1 recunosc îndată – mă iau binişor după el şi-i stropesc tot paltonul. Cincizeci de ruble o să-1 coste înnoptatul la mine.

Studentul pusese revista pe genunchi şi asculta cu un surâs rătăcit. Era frumos şi zvelt, cu o bărbiţă blondă, moale.

Fata îşi potrivi funda roşie de pe gîtul plin şi alb, şi scoase un oftat.

— Tare mă mai îngraş ! Nu mă mai ajunge copca. Am mutat şi nasturele la margine de tot... O ştii pe Leolka, aia slabă ca un ţâr ; cînd iese la plimbare, bagă un prosop în corset. Eu n-am nevoie de prosop, am carne berechet, naturală...

îşi întoarse încet ochii spre student :

— Uite de cine m-aş îndrăgosti ! Ce drăguţ băiat !... Tinere, hai cu mine ! adăugă, coborând vocea.

Studentul se încruntă şi luă revista.

Fata trecu la masa lui, luîndu-şi şi sticla cu bere. Aceea a studentului era goală.

— Chiar azi am fost la baie, sînt curăţică ! zise fata şi turnă bere din sticla ei în paharul studentului.

— De ce-mi torni ? Nu-mi trebuie ! se împotrivi acesta.

— Torn din sticla mea, eu o plătesc, îl linişti fata. Studentul bău şi comandă la rîndu-i încă o sticlă.

Fata refuză.

— Nu, nu mai beau ! De la şapte umblu prin cîrciumi şi mai am încă de umblat. Ajunge !... Ei, puişorule, scoală şi hai să mergem !
— Nu merg ! răspunse mînios studentul, uitîndu-se stingherit în lături.
Fata plăti şi ieşi agale, legănîndu-se, o dată cu pălăria ei elegantă de pe cap. Studentul mai stătu un pic, apoi se ridică brusc şi plecă şi el.
— Ticăloasa ! ocărî cu ură şi scârbă Daria Petrovna.
Alexandra Mihailovna tăcea, nedumerită. Nu-şi închipuise niciodată că treaba asta se face într-un mod atât de neruşinat, pe faţă. Şi tocmai neruşinarea asta provocatoare avea în ea ceva atrăgător. Se uita la faţa palidă, stafidită de muncă a Dariei Petrovna şi o compara cu faţa plină şi voioasă a fetei care ieşise. Daria Petrovna o dispreţuia – dar ide ce ? La fel se idau toate bărbaţilor, din caicul, dar vor să pară cinstite, şi de aceea se usucă şi se spetesc în ateliere hîde, pe cînd aia, îndrăzneaţă, nu se teme şi nu se ruşinează de nimic ! A părăsit atelierul şi uite-o că trăieşte într-o lume veselă şi luminoasă, bine şi elegant îmbrăcată.
Alexandra Mihailovna porni spre casă. Capul îi vîjîia, ameţise, dar prin ameţeala asta răzbeau, conştient, gînduri bine conturate, monstruoase, de care ea însăşi se înspăimânta. Poate fiindcă-i păruse frumos tânărul care plecase după fată, se trezise şi în ea femeia şi se simţi mai tristă şi mai însingurată ca oricînd. Se gîndi că tinereţea trece şi frumuseţea i se pierde zadarnic. Ce folos că merge pe drumul drept, cinstit ?...
Şi deodată gândurile acestea sfioase ieşiră lin la suprafaţă, contopindu-se într-unui singur, un gînd limpede, indrăzneţ şi îmbucurător tocmai prin îndrăzneala lui :
da ! toate sînt mofturi, e o prostie să fii cinstită ! De ce să ţii atâta la tine, să vezi în tine ceva deosebit, parcă nepreţuit ? Cînd totul e atît de simplu, atît de uluitor de simplu şi clar ? Să nu mai calci în atelierul acela nesuferit, să duci o viaţă slobodă şi plină, să bei coniac gustos şi

scump, să te laşi îmbrăţişată de studenţi tineri şi frumoşi... Şi toată ziua s-o ai liberă, Zina să nu mai alerge de capul ei şi să nu se mai culce flămândă... Ce e rău în asta ?

Se făcuse târziu. Pe bulevardul golit treceau în răstimpuri femei sulemenite, elegant îmbrăcate. Siluetele lor negre răsăreau încet din umbră. în lumina felinarelor de gaz, obrajii daţi 'din gros cu pomezi păreau îmbujoraţi, femeile însele arătau superbe cu aerul lor misterios, cu atitudinea de total dispreţ pentru părerea lumii. Alexandra Mihailovna se plimbă îndelung pe bulevard, cuprinsă de o tainică tulburare, petrecând pe fiecare femeie cu ochii larg deschişi, în care stăruia o curiozitate naivă : da, ele au înţeles că asta e ceva simplu şi firesc, şi nu le-a fost teamă să trăiască aşa. Şi femeile acelea dispreţuite i se păreau Alexandrei Mihailovna apropiate şi dragi.

X

Din pricina unei lucrări urgente, în atelier se lucra şi duminica pînă la unu. Ameţită de băutura din ajun, Alexandra Mihailovna avea dureri de cap, îi venea greaţă şi totul în jur i se părea mai banal şi mai respingător ca oricînd. Tania nu venise. Pe Alexandra Mihailovna o mustra gândul că nu se dusese pe la ea de dimineaţă, înainte de a porni la lucru : dormise prea mult, îi plesnea capul şi trebuia să se grăbească să ajungă la atelier până nu se-nchidea poarta. îşi propuse să dea pe la Tania după-amiază.

în jur se auzea foşnetul obişnuit al colilor răsucite, spinările fetelor se îndoiau şi se îndreptau uniform. Vasili Matveev trebăluia la maşina de tăiat, retezînd nişte coperţi viu colorate şi cercetîndu-le apoi pe fiecare în parte. Alexandra Mihailovna, avînd încă vii în minte mărturisirile din ajun ale Dariei Petrovna, privea în jurul ei, stăpânită de simţiri neobişnuite, ca şi cum i s-ar fi deschis ochii. Printre capetele în continuă mişcare ale fetelor răsăreau umerii graşi şi gîtul scurt al lui Vasili Matveev. Dar chipul lui, şi al tuturor lucrătoarelor erau atât de calme şi

inexpresive !... Ca şi oînd între ei n-ar fi existat taina aceea îngrozitoare, murdară de care ea aflase în seara trecută, sau ca şi oînd taina aceasta ar fi fost ceva cu totul obişnuit, care nu poate nici să te apese, necum să te tortureze.
Cînd ieşi la ora unu din atelier, îl auzi pe patron ţipînd în birou la Vasili Matveev. Acesta dădea din mâini şi-i explica ceva lui Semidalov.
Spre seară, Alexandra Mihailovna şedea la ea acasă şi cosea. Mai tîrziu veni Daria Petrovna.
— A-a... Bună seara ! Se ridică, prietenoasă, s-o în-tîmpine. Ia loc, te rog ! Un ceai ?
— Nu, nu te deranja. Am venit pentru p clipă ; voiam să te întreb unde ai cumpărat barchetul pentru jacheţica pe care-o purtai la serbare ?
Alexandra Mihailovna îi spuse.
— îţi mulţumesc. Mi-a plăcut mult desenul. La revedere ! Mă grăbesc. Daria Petrovna tăcu o clipă. Tane-cika noastră – ai auzit ? spuse apoi cu un oftat.
Cealaltă tresări : ' – Ce-i cu ea ?
— Tot s-a dus... la Vaska Matveev.
— Nu se poate !
Alexandra Mihailovna îşi lăsă mîinile moi în lungul trupului şi se aşeză încet pe pat.
— Crede-mă ! Au văzut-o fetele... Ce dibaci s-a descurcat el cu coperţile alea ! Care erau mînjite numai pe la margini, le-a scurtat şi le-a făcut să arate ca noi ; cele care erau mînjite mai tare, le-a tăiat bucăţele şi patronului i-a spus că au venit lipsă de la tipografie două sute de bucăţi. Patronul a ţipat la el : „De ce nu le-ai
numărat cum trebuie ?” ,,Le-am numărat, zice, dar m-aţi chemat dumneavoastră şi cînd m-am întors, omul de la tipografie plecase”... Păcat de Tanecika, nu ?
Suspină, dar faţa ei galbenă şi umilă se luminase de o bucurie ascunsă.
— O, ce grozăvie ! exclamă Alexandra Mihailovna. Adevărat, azi de dimineaţă, cînd veneam încoace, mi s-a

părut c-o văd pe trotuarul celălalt pe Tania ; îşi trăsese şalul peste faţă şi întorcea capul, dar mi-am zis că nu poate fi ea. Va să zică se ducea la el... Ce greşeală am făcut ! încercă să se dezvinovăţească. Voiam să trec pe la ea de dimineaţă, dar n-am mai apucat, am avut treabă cu fetiţa. Şi cînd m-am întors de la lucru, n-am mai găsit-o acasă...

Daria Petrovna plecă. Alexandra Mihailovna se aşeză la geam şi rămase pe gînduri, privind pierdută în curtea învăluită de întuneric.

„Păcat de Tanecika”, îşi zise. Dar îi era milă de ea mai mult cu gîndul, pentru că în suflet, mila se amesteca cu dispreţul. Nu, ea, Alexandra Mihailovna, nu s-ar fi dus, să fi ştiut bine că moare de foame, dar încă pentru cincizeci de ruble... Ce murdărie ! Ea e femeie cinstită, nu se vinde. Şi gîndul acesta îi dădu senzaţia proaspătă a purităţii, ca şi cînd abia s-ar fi întors de la baie. Nu e uşor lucru să rămîi cinstită şi totuşi ea a rămas şi aşa va rămîne întotdeauna.

Apoi veni Lestman. Estonianul bea ceai şi îşi mîn-gîia timid barba rară, în vreme ce Alexandra Mihailovna îi povestea cu oftaturi ce i se întîmplase Taniei. îl ocăra pe Vasili Matveev, o căina pe prietena ei, în timp ce la colţul buzelor i se înfiripa un zîmbet mîndru, sfios, abia desluşit.

XI

— Eu... eu o cunosc... Dumnezeule, cum se poate ?... Lăsaţi-mă !... O cunosc ! o ţinea una Alexandra Mihailovna, sufocîndu-se, galbenă la faţă ca o moartă şi oroindu-şi drum prin înghesuială. Vardist, fata asta... Eu o cunosc !... O, Doamne !

Se amestecase de vreo trei minute în mulţimea ce se tot îmbulzea pe chei. De rampa de granit se izbeau încet valurile verzui, alungite, pe care soarele dimineţii le străpungea şi le făcea străvezii, şi pe fondul acesta luminos se desluşea, întins pe lespezi, trupul unei fete. Fusta neagră, udă şi grea, i se lipise de picioare. Vîrfurile ascu-

ţite ale ghetelor erau depărtate mult unul de altul. Alexandra Mihailovna se aplecase pentru a-i vedea mai bine faţa, şi aruncase o privire în care se citea doar o tulbure părere de rău amestecată cu o curiozitate avidă ; din colţul gurii căzute se întindea pe obrazul vînăt o dîră de lichid negru, înspumat. Deodată, jacheţica cenuşie de mătase care acoperea pieptul moartei i se păru ciudat de cunoscută. Apoi, stîrnindu-i şi mai mult nedumerirea, i se părură cunoscute rotunjimile obrajilor, părul ud, cu o nuanţă roşcată. Şi faţa străină, necunoscută şi misterioasă a înecatei căpătă deodată trăsăturile chipului binecunoscut al Taniei.

— Vardist, eu o cunosc... Doamne-Dumnezeule !... repeta Alexandra Mihailovna. Fata asta e una pe care o cheamă Kapitonova... Tatiana... O, Doamne, cum se poate?

Vardistul îşi scoase carnetul şi notă numele fetei înecate şi adresa Alexandrei Mihailovna. Mulţimea o copleşi pe aceasta cu întrebări. Sughiţînd de plîns, ea repetă în neştire : „Doamne-Dumnezeule \" şi nu-şi mai lua ochii de la Tania. Totul în înfăţişarea fetei moarte îi era binecunoscut şi în acelaşi timp surprinzător, îngrozitor de străin şi ascuns. Părea pătrunsă toată de ruşinea îndurată în ajun şi de groaza însingurată a unei vieţi care s-a vrut curmată.

Zăcea nemişcată pe lespezi, vrednică de plîns, batjocorită. Fusta udă i se lipise de picioarele răşchirate, oferind o privelişte deosebit de jalnică, de neputinţă. îţi venea să te apleci şi să-i tragi în jos fusta, ca să-i ascunzi picioarele de atîtea i-priviri străine. De rampă se izbeau într-una valurile alungite, verzui şi străvezii, răspîndind miros jilav de alge.

Cadavrul a fost luat. Alexandra Mihailovna fu poftită la secţia de poliţie, unde relatarea ei se mai consemnă **o**
dată. Apoi ieşi în stradă. Trebuia de mult să fie la atelier, dar aproape uitase de el. Mergea, şi în ochii ei ples-căiau încă valurile verzi cu miros de alge, şi stăruia imaginea dîrei negre înspumate de pe obrazul rotund.

Era o dimineaţă senină de septembrie. Soarele scălda în raze de aur casele, magazinele şi tramvaiele cu cai. Pe partea umbrită a străzilor, de-a lungul clădirilor înalte, stăruia o pîclă albăstrie. Portarii caselor, în pufoaice de culoare violetă, măturau străzile, pe trotuare treceau oamenii cu priviri indiferente ; habar n-aveau ei de cele întîmplate, dar parcă nici nu bănuiaţi cit de cumplită e viaţa şi ce neputincioşi sînt oamenii în faţa ei.

Alexandra Mihailovna revăzu în închipuire valurile străvezii, verzui şi pe Tania întinsă pe lespezi, cu părul lipit de fruntea învineţită. îşi aminti cum, cu o lună în urmă, în părul acela, pe-atunci viu şi pufos, tremurau stropii ploii de toamnă, şi cum încadra el, ca un nimb de aur, faţa rotundă, primăvăratică şi fericită, a Taniei. Era mîndră de dragostea ei şi de hotărîrea nestrămutată, provocatoare, de a rămîne cinstită, dar a venit viaţa, a pîndit-o, i-a frînt hotărîrea asta nestrămutată, a mînjit iubirea, a murdărit şi a călcat în picioare totul. Şi aşa se întîmplă cu ele toate – şi cu fetele, şi cu femeile : ca să trăiască, e prea puţin să-şi dăruie numai munca şi sănătatea ; ele mai au ceva, la care viaţa rîvneşte lacomă şi nu se lasă pînă nu-1 ia, pînă ce femeia, smerită, nu aduce şi carnea ei în măcelăria cu miros tare de sînge a vieţii. Şi dacă ea nu se supune, dacă încearcă să păstreze pentru sine ceea ce îi e drag, ceea ce e al ei, în juru-i se va face pustiu, pustiul în care mori cu încetul de foame şi în care ţipătul de disperare rămîne fără răspuns.

Alexandra Mihailovna simţi deodată că şi ea se află de mult într-un asemenea pustiu, că rătăceşte prin el, neputincioasă, în vreme ce viaţa o urmăreşte cu o privire fixă şi rea, ca de curcă, aşteptînd. îl revăzu pe Leahov, cu faţa-i tîmpă şi neînduplecată, lacom după ea, îl revăzu pe Lestman, cu o expresie de prudentă aşteptare în ochii spălăciţi, îl revăzu pe Vasili Matveev, cu ochii lui saşii, a căror privire nu puteai s-o prinzi... Imaginile acestea se contopeau, alcătuind un singur ochi, desfrînat şi necruţător, prin faţa căruia se perindau şi muncitoarele

cu fuste zdrenţuite, şi femeile sulemenite răsărind din pîcla bulevardului, şi Praskovia Feodorovna, cîntînd despre cei doi cai murgi şi plîngînd, disperată, şi Tania, cu faţa învineţită, cu fusta udă lipită de picioare... Şi i se părea că dintr-o clipă în alta va fi luată şi ea de şuvoiul acesta de trupuri de femei batjocorite, de trupuri ce se vînd pentru dreptul la viaţă.

Ieşi pe chei. Fluviul larg, albastru îşi plescăia alene şi nepăsător valurile în bătaia soarelui, uitînd ce făcuse peste noapte. Şi tot aşa de nepăsătoare se înălţau pe malul celalalt zidurile mari de piatră, învăluite în pîcla albăstrie. Alexandra Mihailovna se aşeză pe o bancă. Se simţea sfîrşită de oboseală. Cu spinarea încovoiată, se uita în depărtare cu priviri pierdute. Ce speranţe mai putea ea să-şi facă ? în faţa ei era întuneric şi pustiu, un pustiu care o îngrozea.

„Oare de ce gîndeam de rău şi despre Lestman ?” îşi zise deodată.

Şi continua să-şi poarte gîndul spre el, dar cu băgare de seamă, silindu-se să nu întîmpine obiecţiile ei însăşi : „El nu e ca alţii ; nu umblă după rele, vrea să facă totul cinstit”.

XII

în cea de-a doua jumătate a lunii noiembrie, pe insula Vasilievski, într-o mică locuinţă dintr-o casă uriaşă şi murdară de pe Bulevardul Mic, era nuntă. Se cînta cadrilul la armonică, masa era plină de sticle de bere şi de sandvişuri, în jurul mesei se vorbea în ruseşte, în nemţeşte şi în estoniană. Alexandra Mihailovna, cu breton ondulat pe frunte, strînsă în corset, dansa cu cavalerul de onoare, legătorul Henriksen. în cele două luni de cînd nu mai lucra la atelier se îngrăşase mult, mai ales în partea de jos a feţei. în ochii ei albaştri stăruia o privire calmă şi mulţumită.

Dansînd, îi spunea lui Henriksen :

— E cuminte, nu bea. Mi-a făgăduit că o să aibă grijă de fetiţă. La atelier nu mai puteam să rămîn : maistrul îţi

face zile fripte, fetele, ştii şi dumneata cum sînt. Nu-i de trăit acolo pentru o femeie cinstită. îmi spusese doar răposatul Andrei Ivanovici să nu intru. Acuma m-am convins şi eu : dacă lucrezi acolo, eşti pierdută.
— Mda, desigur ! se învoi grăsanul de Henriksen şi, apucînd-o de mijloc, se avîntă spre perechea de vizavi.
Alexandrei Mihailovna i se învîrtea capul din pricina berii băute. Uitîndu-se la Henriksen, care executa, gîfîind, o figură de cadril, îşi aminti cum dansase el ruseasca, gîfîind tot aşa, la sărbătoarea Sfintei Icoane. îşi aminti de murdăria şi ruşinea din atelier, şi toate gîndurile acestea, laolaltă cu cele despre viaţă şi cu încercările de a lupta împotriva ei, i se învălmăşeau în minte într-un clocot neîntrerupt, ca apa în samovarul încins. O linişte deplină îi învălui apoi sufletul, dimpreună cu bucuria că nu mai trebuia să se frămînte gîndind şi luptînd. Revedea chipurile fetelor şi în inimă i se isca un sentiment de scîrbă şi dispreţ pentru ele. îşi zicea mîndră : „Femeia care vrea şi are conştiinţă va rămîne pînă la urmă cinstită”.
Cadrilul se sfîrşi. Lestman se aşeză lingă Alexandra Mihailovna. Purta cravată albă şi haine negre de stofă aspră. Mîinile lui uriaşe ieşeau din mînecile scurte. O cuprinse pe Alexandra Mihailovna de umeri şi i se uită drept în faţă.
— Şurocika, ce mult te iubesc ! zise, ameţit de băutură, şi făcîndu-şi ochii mici, dădu s-o sărute pentru a suta oară.

1903

S C A N B Y D A C O P A

C U P R I N S

ENIGMA .....
PRIMUL IMBOLD.....
FĂRĂ DRUM.....
LI ZAR .....
LA RĂSCRUCE .....
DOUĂ SFÎRŞITURI.....

Redactor responsabil : NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor : AURA IONESCU

***Dat la cules 30.10.1967. Bun de tipar 31.01.1968. Apărut 1968. Tiraj 10.140 ex. broşate. Hlrtxe tipar înalt B de 63 g/m* Format 540X840/16. Coli ed. 23,39. Coli tipar 25,25 A. nr. 12.067 C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 47-31*=59**

întreprinderea Poligrafică Informaţia Str. Brezoiaivu nr. 23—25, Bucureşti R. S. România comanda 407.